

Index inklúzie

PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÔRAZOM NA INKLUZÍVNE HODNOTY

**Tony Booth
a Mel Ainscow**

4. vydanie

Slovenskú verziu vydala a šíri
Nadácia pre deti Slovenska v rámci programu Kto chýba?

INKLUZÍVNE HODNOTY V PRAXI

nenásilie

GLOBALNE OBČIANSTVO

DEMOKRATICKÉ VZDELÁVANIE

TRANSFORMÁCIA KURIKULA

ŠKOLY PRE VŠETKÝCH

ZÁŽITKOVÉ UČENIE

UDRŽATELNÝ ROZVOJ

REŠPEKTOVANIE PRÁV

PROPAGÁCIA ZDRAVIA

Index inklúzie:

Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty

© Copyright Tony Booth 2016

UK ISBN 978-0-9935122-0-9

Autori anglickej verzie: Tony Booth a Mel Ainscow

Redakcia a produkcia výroby: Fuller Davies

Tony Booth výrazne revidoval tretie a štvrté vydanie.

Prvé vydanie: marec 2000

Druhé vydanie: september 2002

Tretie vydanie: máj 2011

Štvrté vydanie: január 2016

Dotlač: apríl 2017

Index for Inclusion Network (IfIN)

3 Norwich Street, Cambridge, CB2 1ND

Tel: 07813 974694

e-mail: info@indexforinclusion.org

Organizácia The Index for Inclusion Network bola založená v roku 2012

s cieľom propagovať prácu s *Indexom inklúzie* vo svete a podporovať ďalšie aktivity, ktorých zámer je spoločný – zavádzanie inkluzívneho vzdelávania do praxe.

Index inklúzie, 1. vydanie

Nadácia pre deti Slovenska, 2019

Preklad: Lucia Žitňanská

Editorka: Anna Dráľová

Jazyková korektúra: Jana Lučeničová

Grafická úprava a fotografie: Nadácia pre deti Slovenska

ISBN 978-80-89403-19-6

Index inklúzie

PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÔRAZOM NA INKLUZÍVNE HODNOTY

**Tony Booth
a Mel Ainscow**

4. vydanie

Vydanie publikácie
Index inklúzie: Príručka na rozvoj škôl
s dôrazom na inkluzívne hodnoty
realizuje Nadácia pre deti Slovenska
v rámci programu na podporu
inkluzívneho vzdelávania Kto chýba?
vďaka štedrej podpore
dobročinného Plesu v opere,
ktorého hostiteľom je spoločnosť
Orange Slovensko.

OBSAH

Časť 1: Prehľad Indexu	13 – 25
Časť 2: Jedinečný prístup k rozvoju vašej školy	27 – 81
Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty	30
Čo je to inklúzia	32
Tvorba rámca hodnôt	36
Pridávanie pedagogických princípov	52
Vnímanie najdôležitejších požiadaviek	54
Práca so školským kurikulumom	55
Tvorba prepojení	62
Bariéry, zdroje a podpora	68
Materiály na posúdenie súčasnej situácie	75
Časť 3: Používanie Indexu v praxi	83 – 113
Cesty k inkluzívnemu vzdelávaniu	85
Fáza 1: Začíname	88
Fáza 2: Spoločné skúmanie	102
Fáza 3: Tvorba plánu	109
Fáza 4: Zavádzanie plánu do praxe	110
Fáza 5: Hodnotenie vývoja	112
Časť 4: Indikátory s otázkami	115 – 225
Dimenzia A: Vytváranie inkluzívnej kultúry	118 – 139
A1: Budovanie komunity	119
A2: Etablovanie inkluzívnych hodnôt	130
Dimenzia B: Realizácia inkluzívnych opatrení	140 – 163
B1: Rozvoj školy pre všetkých	141
B2: Podpora rozmanitosti	154
Dimenzia C: Rozvíjanie inkluzívnej praxe	164 – 225
C1: Tvorba kurikula pre všetkých	165
C2: Organizácia vyučovania	211
Časť 5: Rámec na plánovanie rozvoja školy a dotazníky	227 – 239
Rámec na plánovanie rozvoja školy	230
Dotazník 1: Indikátory	231
Dotazník 2: Škola môjho dieťaťa	234
Dotazník 3: Moja škola (pre deti a mladých ľudí)	236
Dotazník 4: Moja škola (pre menšie deti)	238
Časť 6: Zdroje	241 – 253

INFORMÁCIE K ŠTVRTÉMU VYDANIU

Prvé vydanie *Indexu inklúzie* vyšlo v roku 2000 s podtitulom: *rozvoj učenia a participácie v školách*. Prvý tím, ktorý pracoval na *Indexe*, zostavili Mel Ainscow a Mark Vaughan. Finálny obsah prvého vydania ovplyvnila najmä práca Tonyho Bootha a jeho kolegov, Patricie Pottsovej a Willa Swanna z Open University, v ktorej spájali inklúziu s rozvojom všeobecného systému komunitného vzdelávania v materských, základných a stredných školách, a práca Mela Ainscowa o skvalitnení škôl.

Vláda poskytla výtlačok prvého vydania každej základnej, strednej a špeciálnej škole a miestnym úradom v Anglicku. Druhé vydanie, veľmi podobné prvému, vyšlo v roku 2002 a Waleské národné zhromaždenie ho distribuovalo do každej školy vo Walese, vo waleštine alebo v angličtine.

V rokoch 2004 a 2006 vznikli verzie *Indexu* pre predškolskú výchovu a ranú starostlivosť o deti.¹ Okrem toho, že sme do *Indexu* zahrnuli aj tých najmenších, celý projekt sa posunul dopredu tým, že sme zdôraznili význam pokojného a zdravého prostredia pre deti aj dospelých, a poukázali na dôležitosť hry.

Knihu sme síce vytvorili pre anglické školy, ale nie je to typický anglický dokument. Odzrkadľuje nespočetné rozhovory s kolegami z celého sveta. Vníma, že zlepšenia vo vzdelávaní dosiahneme tým, že namiesto orientovania sa na výsledky našu pozornosť radšej venujeme úspešnému rozvoju vyučovacieho procesu, učenia a vzťahov. Tento prístup k rozvoju vzdelávania vnímali ako relevantný ľudia v mnohých krajinách, a tak bol *Index* preložený a adaptovaný na potreby približne 50 štátov. Medzinárodný tím s podporou UNESCO neskôr skúmal, ako pripraviť verzie *Indexu* pre ekonomicky slabé oblasti v krajinách globálneho Juhu.²

Pri práci na treťom vydaní, ktoré vyšlo v roku 2011, som uskutočnil zásadné zmeny a venoval som sa Dekáde OSN 2011–2020 pre biodiverzitu. Následné úpravy *Indexu* odzrkadľujú skúsenosti Anglicka³ a iných krajín v tejto oblasti za posledných desať rokov. Predstavili sme aj rámec inkluzívnych hodnôt, ktoré pomáhajú odpovedať si na otázku *Ako tu spolu máme žiť?* Do jednotného prístupu sme zahrnuli najdôležitejšie zásahy v oblasti environmentálnej udržateľnosti, národného a globálneho občianstva, nenásilia, demokratického vzdelávania a podpory zdravia. *Index* považuje obavy o stav životného prostredia za tému,

1 Booth, T., Ainscow, M. and Kingston, D. (2004, 2006) *Index for inclusion: developing play, learning and participation in early years and childcare*, Bristol, CSIE.

2 Booth, T. and Black-Hawkins, K., (2001, 2005). *Developing learning and participation in countries of the South; the role of an Index for inclusion*, Paris, Unesco.

3 Rustemier, S. and Booth, T., (2005). *Learning about the Index in use: A study of the use of the Index for inclusion in schools and LEAs in England*, Bristol, CSIE.

ktorá je vo vzdelávaní nevyhnutne potrebná. Rovnako je pre nás nesmierne dôležitý princíp rozvoja nenásilných vzťahov na lokálnej i globálnej úrovni.

Dialóg o obsahu kurikula *Index* inicioval tým, že načrtoval odpoveď 21. storočia na otázku: „Čo by sme mali vedieť, aby sa nám tu spolu dobre žilo?“ Vďaka tomu sa nám podarilo ešte úprimnejšie ako predtým naplňať svoje vyhlásenie o tom, že presadzujeme zavádzanie inkluzívnych hodnôt do všetkých aspektov fungovania školy.

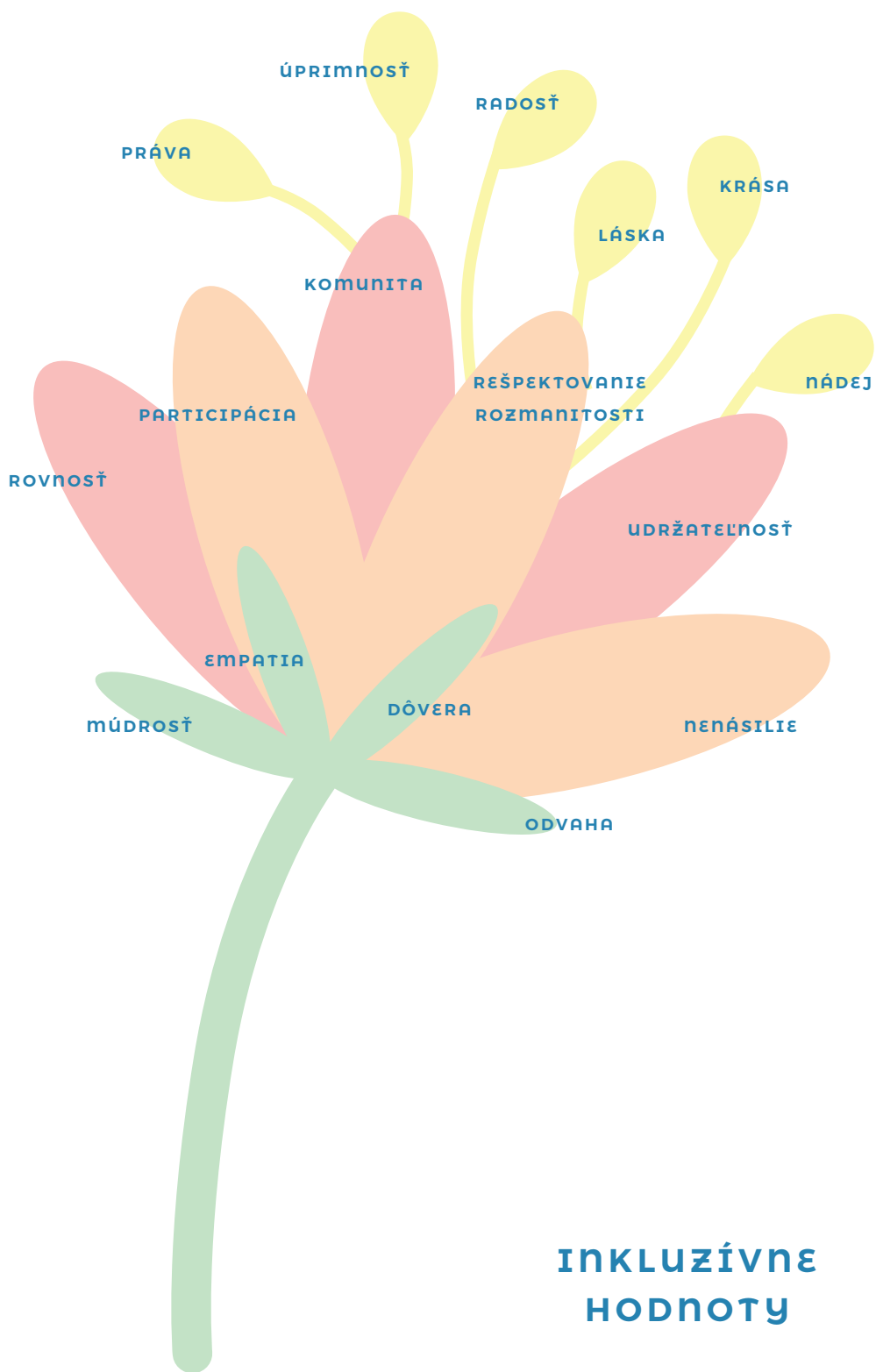
Štvrtá verzia *Indexu* prináša len relatívne malé zmeny. Zmenil sa podtitul: *Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty*. Vďaka tomu je jasnejšie, že sa *Index* venuje rozvoju a zdokonaľovaniu škôl a do tohto procesu zapája dospelých aj deti. Mal by tiež pomôcť prekonať zaužívaný názor, že inklúzia je len o určitej skupine detí, ktoré vnímame ako „deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“. Zároveň porovnáva dva prístupy k rozvoju školy. Prvý s dôrazom na hodnoty a druhý zameriavajúci sa na dosahovanie výsledkov (prístup, ktorý dlhé roky dominoval filozofii rozvoja škôl v Anglicku a mnohých ďalších krajinách). Týmto spôsobom sa snažíme zvyšovať udržateľnosť širšej škály vzdelávacích výsledkov.

Hodnoty, na ktorých je postavené inkluzívne vzdelávanie, prezentujeme v trojdimenzionálnej štruktúre bez akýchkoľvek náznakov hierarchie. Predstavujem tiež ideu takzvanej „hodnotovej gramotnosti“ na pomenovanie prepojenia hodnôt, ktoré škola vyznáva, s každodennou vzdelávacou praxou. Inkluzívne a exkluzivistické hodnoty dávam do kontrastu. Mnohí kolegovia vnímajú skôr vplyvy opačných hodnôt, ako sú tie, ktoré do vzdelávania aktívne zapájajú všetky deti a dospelých. V rámci rozvoja školy by sme mali uprednostňovať inkluzívne hodnoty a eliminovať tie exkluzivistické.

Uvádžam aj príklady toho, ako môže byť prístup s dôrazom na inkluzívne hodnoty škole nápomocný pri príprave na kontrolu zo strany školskej inšpekcie a pri reakciách na výsledky jej inšpekčnej činnosti.

K *Indexu* máte k dispozícii aj internetovú stránku indexforinclusion.org, ktorá uvádza príklady využitia tejto publikácie v Anglicku a iných krajinách, ďalšie zdroje a možnosti poskytnutia spätnej väzby autorom.

Tony Booth, január 2016

ZAČÍNAME

Táto kniha je komplexným sprievodcom pre rozvoj vašej školy.

Kolegovia z Nemecka patria k najvynaliezavejším pri hľadaní možností, ako ľudí motivovať k práci s *Indexom*. Aj napriek tomu, že niektoré školy s ním pracujú od začiatku tak, aby naštartovali svoj rozvoj vo všetkých oblastiach fungovania, v mnohých prípadoch to tak nie je. Naopak, aj malé zmeny zrealizované na základe práce s materiálmi *Indexu* sa môžu rozvinúť do záväzkov pre celú školu, keď ostatní zistia, aké výhody táto práca prináša. Upravili sme zoznam rád, ktoré máme spoločné práve s kolegami z Nemecka, aby sme vás povzbudili k prvým krokom práce s touto publikáciou.⁴ Bod 9 čerpá inšpiráciu od kolegov z Austrálie, ktorí flexibilne pracovali s materiálmi *Indexu* v Queenslande⁵, a zo skúseností škôl v Norfolku. Ďalšie nápady, ako začať prácu s *Indexom*, rozpisujeme v Časti 3.

- 1 ZAČNITE - KDEKOLVEK. POKOJNE AJ TÝM, ŽE NÁJDETE A V ŠKOLE NASTOLÍTE JEDNU ZAUJÍMAVÚ OTÁZKU. JE TO OVEĽA LEPŠIE, AKO NEZAČAŤ VÔBEC.**
- 2 ZAZNAMENÁVAJTE SI V SKRATKE SVOJU PRÁCU S INDEXOM (DO ZÁPISNÍKA, NA FOTOGRAFIÁCH...).**
- 3 ZAPÁJAJTE DO PRÁCE S INDEXOM OSTATNÝCH, KTORÍ SÚ NAKLONENÍ ZMENE.**
- 4 AK NIE STE V SENIORSKEJ POZÍCII, POKÚSTE SA DO PRÁCE S INDEXOM ZAPOJIŤ NIEKOHO, KTO V NEJ JE.**
- 5 POROZPRÁVAJTE SA O MOŽNEJ PRÁCI S INDEXOM S NIEKÝM MLADÝM ALEBO DOSPELÝM, S KÝM VÄČŠINOU NEROZBERÁTE PRIORITY TÝKAJÚCE SA CHODU ŠKOLY A ROZVOJA VZDELÁVANIA.**
- 6 ZAČNITE MALOU ZMENOU, KTORÚ DOKÁŽETE PRESADIŤ.**
- 7 PRIPRAVTE ZOZNAM INICIATÍV, KTORÉ V SÚČASNOSTI V ŠKOLE PREBIEHAJÚ. AKO ICH MÔŽE PRÁCA S INDEXOM NAVZÁJOM PREPOJIŤ?**
- 8 PRESKÚMAJTE RÁMEC HODNÔT V ČASTI 2 INDEXU. KTORÉ ŠKOLSKÉ AKTIVITY BY STE MOHLI ZMENIŤ TAK, ABY VZDELÁVACIA PRAX V ŠKOLE LEPŠIE ZOHLADŇOVAĽA HODNOTY, KTORÉ ŠKOLA VYZNÁVA?**
- 9 PREMÝŠĽAJTE O ZMENE, KTORÚ SA VY A/ALEBO OSTATNÍ POKÚŠATE USKUTOČNIŤ. MOŽNO JE UŽ ŠPECIFIKOVANÁ V PLÁNE ROZVOJA ŠKOLY. POKÚSTE SA V INDEXE NÁJSŤ INDIKÁTOR, KTORÝ SA TÝKA REALIZÁCIE TEJTO ZMENY. VYUŽITE HO NA ZDOKONALENIE VÁŠHO ZÁMERU.**
- 10 AK PRACUJETE SAMI, NÁJDITE SI NIEKOHO, KTO MÁ SKÚSENOSTI (S INDEXOM), A HĽADAJTE U NEHO ČI U NEJ PODPORU.**

4 Barbara Brokamp, Montag Stiftung Jugend und Gesellschaft, Practical Hints.

5 Suzanne Carrington and Robin Robinson, osobná komunikácia

1

Prehľad Indexu

„Index nám pomohol lepšie skúmať spôsoby, ktorými sa ľudia zapájajú do našej školskej komunity. Dal nám podnety na vyhľadávanie nových pohľadov a názorov na to, ako a v čom môžeme školu zlepšiť. Keďže sa sústredíme na hodnoty participácie a komunity, môžeme spolupracovať na dosiahnutí najlepších výsledkov pre všetkých.“

Nick Southgate,
Colman Infant School

„Index som používala ako nástroj, ktorý nám pomohol znovu sa sústrediť na hodnoty školy. Bol nám oporou a vďaka nemu sa všetci zainteresovaní začali aktívne zapájať do aktivít rozvoja školy. Odporúčam ho každej škole, ktorá stojí na začiatku svojej cesty k progresu. Mne naozaj pomohol.“

Jane Jewsonová,
King Edward VII High

„Index podnietil spoluprácu našej základnej školy so školami Caistor Junior a Caistor High. Žiaci si obzvlášť užili prácu so staršími deťmi a sú hrdí na to, že reprezentujú nielen našu školu, ale sú zároveň členmi novovytvoreného ‚medziškolského parlamentu‘. Vynikajúca skúsenosť pre žiakov aj zamestnancov.“

Edward Savage,
Hemsby Primary

„Práca s Indexom oživila naše plány skvalitňovať školu. Konečne sme boli schopní vidieť naše problémy a obavy z úplne inej perspektívy. Práca s Indexom bola pre nás potešením a budeme v nej pokračovať...“

June Sewellová,
George White Junior School

„Index je ako kritický priateľ. Kladie otázky, ktoré vám pomôžu pozrieť sa na problémy školy inak, a následne vás poháňa dopredu v procese zlepšovania.“

Elly Robertsová,
Highgate Infant School

„Index nás doviedol k spolupráci s dvomi ďalšími školami. Naším spoločným cieľom bolo zlepšiť výsledky detí vo vzdelávaní. Index sme teda použili ako nástroj, ktorý nám pomohol vypočuť si hlasy žiakov a preskúmať mieru zapojenia školskej komunity do zmysluplných projektov. Je úžasné sledovať entuziazmus žiakov, keď skúmajú a diskutujú o spôsoboch, akými môžu navzájom spolupracovať. Verím, že táto spolupráca sa bude aj naďalej rozvíjať.“

Coral Brinklowová,
Caister Junior

PREHĽAD INDEXU

Ako vám môže Index pomôcť pri rozvoji školy?

Index inklúzie: príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty je súbor materiálov, ktoré môžete využiť pri hodnotení a rozvoji rôznych aspektov fungovania školy – na ihriskách, v zborovniach a učebniach, v komunitách školy či v inak definovaných prostrediach. Povzbudzuje k tomu, aby sa do rozvoja inkluzívneho vzdelávania v škole zapájalo čo najviac ľudí.

Index inklúzie: príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty:

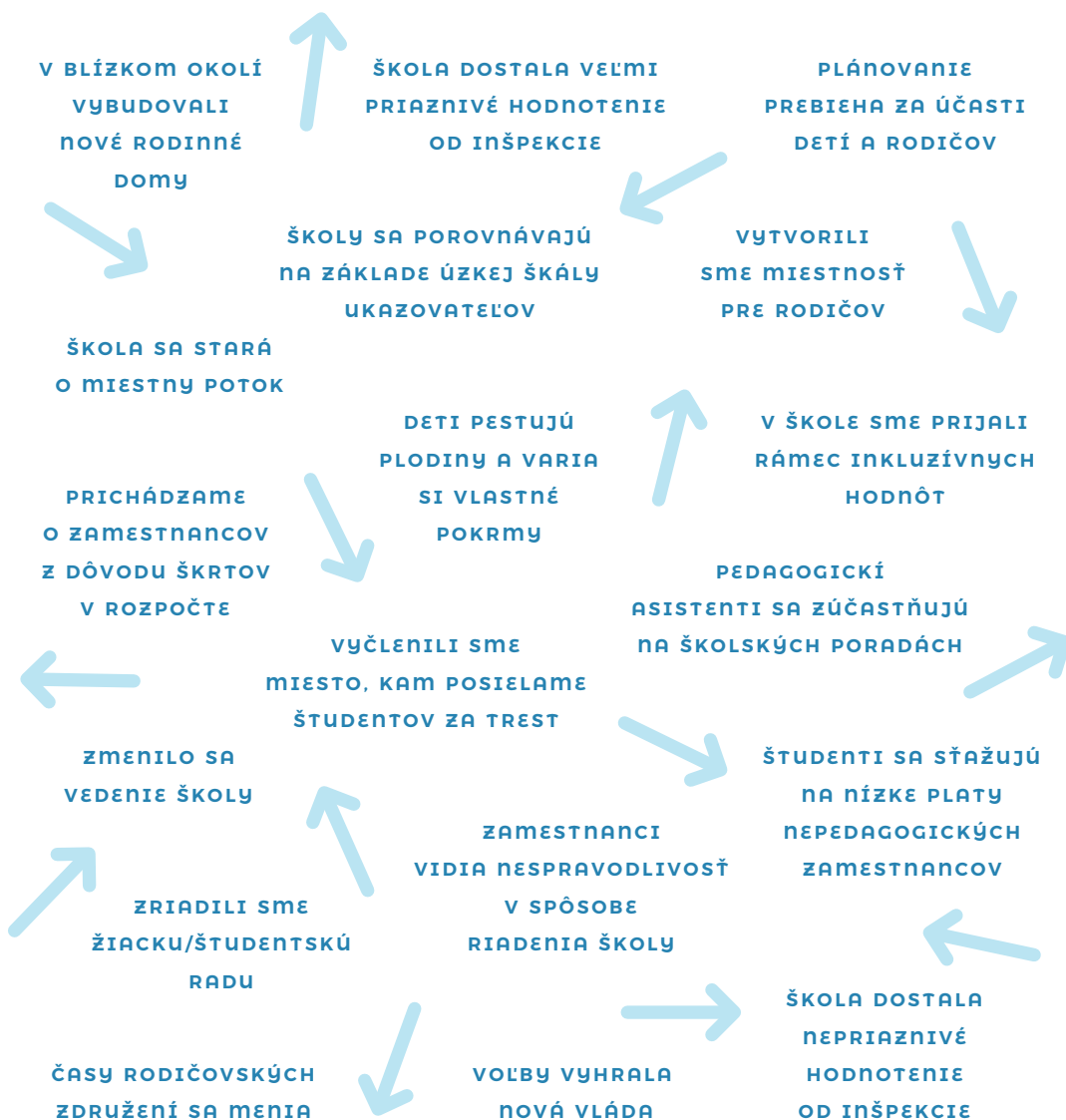
- **POMÁHA PREPÁJAŤ ROZVOJ ŠKOLY V OBLASTI RIADENIA S BUDOVANÍM INKLUZÍVNEJ KULTÚRY A S PRAXOU**
- **POMÁHA DOSPELÝM A DEŤOM PRISPIEVAŤ K ROZVOJU ŠKOLY VYJADROVANÍM SVOJICH MYŠLIENOK**
- **PODPORUJE INTENZÍVNEJŠIU SPOLUPRÁCU ŠKOLY S RODINAMI DEŤÍ A KOMUNITAMI V OKOLÍ**
- **PREPÁJA AKTIVITY A INICIATÍVY, DO KTORÝCH JE ŠKOLA ZAPOJENÁ**
- **PROPAGUJE UDRŽATEĽNOSŤ ZLEPŠENÍ A VÝSLEDKOV**
- **PODPORUJE DETAILNÉ SEBAHODNOTENIE A STRATÉGIU ZLEPŠOVANIA ŠKOLY**
- **PODPORUJE PRETAVENIE HODNOTOVÉHO RÁMCA ŠKOLY DO PRAXE**
- **POMÁHA MINIMALIZOVAŤ PROBLÉMY A MOBILIZOVAŤ ZDROJE PRE ROZVOJ ŠKOLY**
- **POMÁHA UDRŽIAVAŤ PROCES VŠETKÝCH ZMIEN, KTORÉ ŠKOLA REALIZUJE**
- **POMÁHA VYTVORIŤ PLÁN ROZVOJA ŠKOLY TAK, ABY ZOHĽADŇOVAL JEJ PRIORITY**
- **POMÁHA VÁM ROZVÍJAŤ SA SPÔSOBOM, KTORÝ POVAŽUJETE ZA SPRÁVNY VY, NIE INÍ**
- **POMÁHA VÁM PRACOVAŤ S OTÁZKAMI, KTORÉ ŠKOLU A ĽUDÍ V NEJ NAJVIAC TRÁPIA**
- **POMÁHA ZLEPŠIŤ ŠKOLU V OČIACH DEŤÍ, ZAMESTNANCOV AJ RODIČOV/OPATROVNÍKOV**
- **POMÁHA PRI SPOLUPRÁCI S ČLENMI RADY ŠKOLY**

Inklúzia je v prvom rade o presadzovaní inkluzívnych hodnôt školy do jej vzdelávacej praxe. Prax sa pritom týka všetkého, čo sa odohráva v škole a jej okolí.

Ako sa školy menia?

Školy sa menia neustále, rôznymi spôsobmi a z rôznych dôvodov. Iba niektoré z týchto zmien sú výsledkom vopred dohodnutého plánu, s ktorým každý súhlasí.

Zmeny niekedy nie sú navzájom konzistentné alebo nemusia byť v súlade s rozvojom školy na základe inkluzívnych hodnôt...

INDEX INKLÚZIE: PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÔRAZOM NA INKLUZÍVNE HODNOTY

**MAJÚ VŠETKY ZMENY, KTORÉ SA
VO VAŠEJ ŠKOLE ALEBO V JEJ OKOLÍ
UDIALI, ROVNAKÉ SMEROVANIE?**

Čo je to vlastne inkluzívny rozvoj?

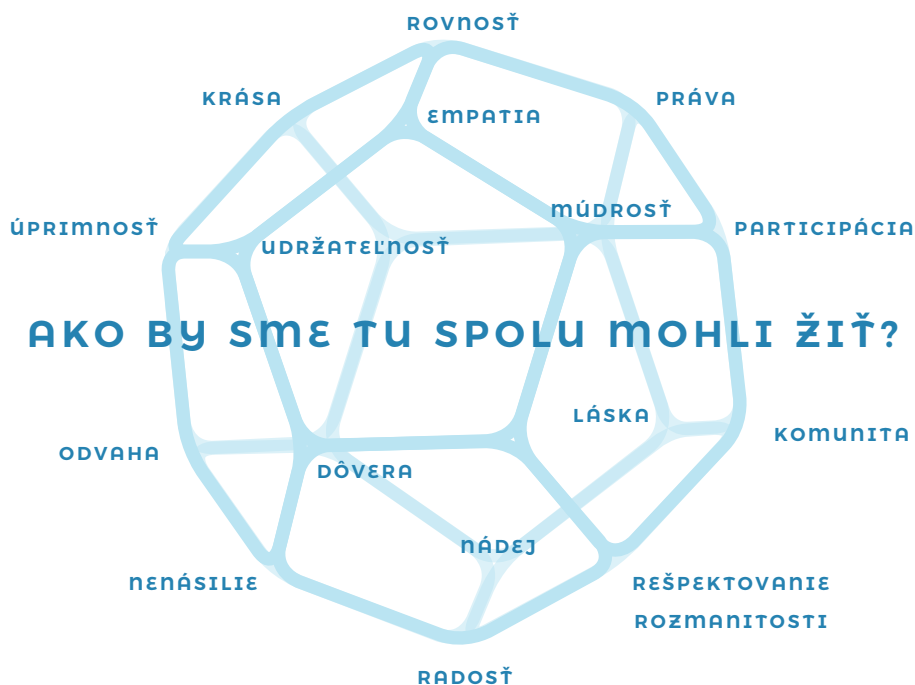
Ak zmena, ktorú v škole realizujeme, odzrkadľuje naše hodnoty, chápeme ju ako rozvoj alebo zlepšenie školy. V prípade, že sa pritom riadime inkluzívnymi hodnotami, môžeme aj tento rozvoj označiť za inkluzívny.

Na to, aby sme veci robili správne, je potrebné prepájať naše každodenné konanie s hodnotami, ktoré vyznávame. Práve hľadanie súvislostí medzi praxou a hodnotovým rámcom je z nášho pohľadu kľúčom k rozvoju každej školy.

Čo si máme predstaviť pod pojmom „hodnoty“? Predstavujú hlboko zakorenené presvedčenie, ktoré nás núti konať. Dokážeme ich spoznať a porozumieť im skôr na základe konkrétnych činov než prostredníctvom slov. Keď konkrétne slová prepájame s naším najhlbším presvedčením, definujeme ich presný význam a následne podľa nich konáme, stávajú sa pojmami, ktorými pomenúvame naše hodnoty.

Rámec alebo vesmír hodnôt odpovedá na otázku: „Ako by sme tu spolu mohli žiť?“ Indikátory a otázky v *Indexe* sa snažia nachádzať odpovede na túto otázku v kontexte vzdelávania.

TABUĽKA 1: RÁMEC INKLUZÍVNYCH HODNÔT

DIMENZIE, SEKcie A INDIKÁTORY INDEXU

Dimenzia A: Vytváranie inkluzívnej kultúry

A1: BUDOVANIE KOMUNITY

- 1 Všetci sú v našej škole vítaní.
- 2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.
- 3 Deti si v škole navzájom pomáhajú.
- 4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
- 5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.
- 6 Zamestnanci a členovia rady školy spolu dobre vychádzajú a spolupracujú.
- 7 Naša škola je príkladom demokratického občianstva.
- 8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.
- 9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.
- 10 Škola a miestne komunity si navzájom pomáhajú pri rozvoji.
- 11 Všetci zamestnanci vidia spojitosť medzi tým, čo sa deje v škole, a tým, čo deti prežívajú doma.

A2: ETABLOVANIE INKLUZÍVNYCH HODNÔT

- 1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.
- 2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.
- 3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.
- 4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.
- 5 Máme vysoké očakávania od všetkých detí.
- 6 Všetky deti si v škole vážime rovnako.
- 7 V škole bojujeme proti všetkým formám diskriminácie.
- 8 V škole podporujeme nenásilnú vzájomnú komunikáciu a riešenie sporov.
- 9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.
- 10 Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.

Dimenzia B: Realizácia inkluzívnych opatrení

B1: ROZVOJ ŠKOLY PRE VŠETKÝCH

- 1 Proces rozvoja našej školy je participatívny.
- 2 V škole presadzujeme inkluzívne opatrenia.
- 3 Hodnotenie práce zamestnancov a kariérny postup majú v škole jasné a spravodlivé pravidlá.
- 4 Poznáme a využívame odborné znalosti všetkých zamestnancov školy.
- 5 Všetkým novým zamestnancom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.

- 6 V škole máme záujem prijímať všetky deti z našej spádovej oblasti.
- 7 Všetkým novým deťom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.
- 8 Vzdelávacie skupiny v škole vytvárame férovým spôsobom, aby podporovali vzdelávanie každého dieťaťa.
- 9 Všetky deti a mladí ľudia odchádzajúci z našej školy sú pripravení vzdelávať sa v novom prostredí.
- 10 Naša škola je ľahko fyzicky prístupná pre všetkých.
- 11 Budovy našej školy a ich okolité priestory sú navrhnuté tak, aby podporovali zapájanie sa všetkých.
- 12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.
- 13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.

B2: PODPORA ROZMANITOSTI

- 1 Všetky formy podpory vzdelávania sú v našej škole navzájom koordinované.
- 2 Aktivity profesijného rozvoja pomáhajú zamestnancom našej školy reagovať na rozmanitosť.
- 3 Škola poskytuje možnosť učiť sa slovenčinu ako cudzí jazyk.
- 4 Škola podporuje kontinuitu vzdelávania detí v ústavnej starostlivosti.
- 5 V škole zabezpečujeme, aby politika „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ podporovala inklúziu.
- 6 Pravidlá správania v škole prepájame s výučbou a rozvojom kurikula.
- 7 V škole sa snažíme eliminovať udeľovanie disciplinárnych trestov.
- 8 V škole obmedzujeme problémy s dochádzkou.
- 9 Minimalizujeme šikanovanie.

Dimenzia C: Rozvíjanie inkluzívnej praxe

C1: TVORBA KURIKULA PRE VŠETKÝCH

- 1 Deti v škole skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.
- 2 Deti v škole skúmajú význam vody.
- 3 Deti sa učia o odievaní a zdobení tela.
- 4 Deti sa učia o formách bývania a o zastavanom území.
- 5 Deti v škole rozmýšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne sťahujú.
- 6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.
- 7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.
- 8 Deti sa učia o stave životného prostredia.
- 9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.
- 10 Deti sa učia o komunikácii a komunikačných technológiách.
- 11 Deti sa v škole venujú literatúre, umeniu, hudbe a vlastnej tvorbe.
- 12 Deti sa v škole učia o práci a prepojení práce s rozvojom vlastných záujmov.
- 13 Deti sa v škole učia o etike, moci a vláde.

C2: ORGANIZÁCIA VYUČOVANIA

- 1 Výchovno-vzdelávacie aktivity v škole plánujeme so zreteľom na všetky deti.
- 2 Naše vzdelávacie aktivity podporujú aktívne zapájanie sa všetkých detí bez rozdielu.
- 3 Deti v škole podporujeme v sebavedomom kritickom myslení.
- 4 Umožňujeme deťom aktívne sa podieľať na rozhodovaní o vlastnom vzdelávaní.
- 5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.
- 6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.
- 7 Systém hodnotenia vzdelávacích výsledkov detí podporuje napredovanie všetkých.
- 8 Disciplína je v našej škole založená na vzájomnom rešpekte.
- 9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.
- 10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.
- 11 Pedagogickí asistenti v našej škole podporujú zapájanie sa všetkých detí do vzdelávania.
- 12 Domáce úlohy zadávame tak, aby prispievali k vzdelávaniu všetkých detí.
- 13 Naše mimoškolské aktivity sú dostupné všetkým.
- 14 Poznáme a využívame vzdelávacie zdroje v okolí školy.

Každý indikátor *Indexu*, ktorý predstavuje ambíciu v rozvoji školy, vysvetľujeme pomocou otázok. Tie špecifikujú význam indikátora a poskytujú podnety na ďalšie uvažovanie.

A1.8 V ŠKOLE PODPORUJEME CHÁPANIE PREPOJENÍ MEDZI ĽUĎMI NA CELOM SVETE.

Šablóna C1 (Prepojenie miestneho s globálnymi)
C2.6 Vytváranie v našej škole názorneho porozumenia podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.

- Vnímame polohu našej školy v regióne aj v štáte a jej prepojenie so svetom z rôznych historických a geografických pohľadov a máme to jasne znázornené na nástienkách?
- Učia sa deti v našej škole o tom, akým spôsobom sa v priebehu času menia prepojenia medzi ľuďmi vo svete?
- Uvažujú deti o tom, akým spôsobom ovplyvňujú životy ľudí v jednom štáte ľudia na opačnom konci sveta?
- Skúmajú deti, ako globálne vplyvy pôsobia na to, čo sa učia, na slová, ktoré používajú, na umenie, na ktoré sa pozerajú, na hudbu, ktorú počujú, na energiu, ktorú spotrebujú, jedlo, ktoré konzumujú, na noviny a knihy, ktoré čítajú, a športy či hry, ktoré hrajú alebo sledujú?
- Uvažujú dospelí a deti v našej škole o tom, ako globálne občianstvo ovplyvňuje naše každodenné konanie?
- Sú deti a mladí ľudia v našej škole dobrými susedmi pre tých, ktorí sa do ich susedstva prisťahovali z iných častí sveta?
- Skúmajú deti v našej škole povahu konštruktívnych a represívnych vzťahov medzi krajinami?
- Pomáhame deťom pochopiť, čo je rasizmus a xenofóbia a to, ako netolerancia voči inakosti ovplyvňuje postoje ľudí a krajín?
- Učia sa deti o tom, ako obchodné záujmy prepájajú jednotlivé štáty?
- Skúmajú dospelí a deti možnosti, ako eticky nakupovať?
- Radia sa nákupy a bankové aktivity našej školy princípiu spravodlivého obchodu (Fair Trade)?
- Učíme deti o tom, ako sa nakladá s pôžičkami a ekonomickou pomocou, ktoré čerpajú ekonomicky nerysplešné štáty?
- Učíme v škole o tom, do akej miery sú vzťahy medzi krajinami založené na záväzkoch voči hodnotám ako rovnocennosť, participácia a nenásilie?
- Učia sa deti v našej škole o tom, akú úlohu zohráva v ich krajine a vo svete trh so zbraňami?
- Chápú deti, akým spôsobom správanie korporácií, bánk a vlád ovplyvňuje životy ľudí na celom svete (v pozitívnom aj negatívnom zmysle)?
- Spolupracuje naša škola s inou školou s odlišným ekonomickým zázemím na národnej alebo medzinárodnej úrovni?
- Staráme sa v škole o to, aby boli naše vzťahy s dospelými a deťmi zo škôl, s ktorými spolupracujeme, založené na rovnosti a rešpekte?
- Spolupracuje naša škola v rámci krajiny s inou mestskou alebo vidieckou školou?

a) _____
b) _____
c) _____
d) _____
e) _____
f) _____
g) _____
h) _____
i) _____
j) _____
k) _____
l) _____
m) _____
n) _____
o) _____
p) _____
q) _____
r) _____
s) _____
t) _____
u) _____
v) _____
w) _____
x) _____

126 A1. VYTVARANIE INKLUZÍVNEJ KULTÚRY – BUDOVANIE KOMUNITY

PRI KAŽDOM INDIKÁTORE SO SÚBOROM OTÁZOK HNEĎ NA ZAČIATKU UVÁDZAME, S AKÝMI ĎALŠIMI OBLASŤAMI (INDIKÁTORMI A OTÁZKAMI) SÚVISÍ.

SEM MÔŽETE PRIDAŤ VLASTNÉ OTÁZKY. PRI ICH NAVRHOVANÍ SA ŽIADNYM SPÔSOBOM NEOBMEDZUJTE.

Podpora pre rozvoj školského kurikula

Sekcia C1 v *Indexe* navrhuje nový spôsob rozdelenia výchovno-vzdelávacích aktivít do 13 hlavných oblastí. Prináša nové predmety, témy a kombinácie tradičných predmetov a tém, čím predstavuje kurikulum 21. storočia. Školy tento spôsob môžu využiť na rozvoj svojho kurikula, aby tak zohľadnili skúsenosti detí, mladých ľudí a ich rodín a aby sa k nim týmto spôsobom viac priblížili. Naša snaha rozvíjať obsah výchovno-vzdelávacieho procesu v školách vychádza z hodnôt, princípov a naliehavých požiadaviek, ktoré v *Indexe* prezentujeme.

Naším cieľom je vytvoriť medzinárodne prepojené kurikulum, ktoré je možné zmysluplne využiť hocikde vo svete a prispievať tak k dosahovaniu vzdelania pre každého – v škole i mimo nej a počas celého života.

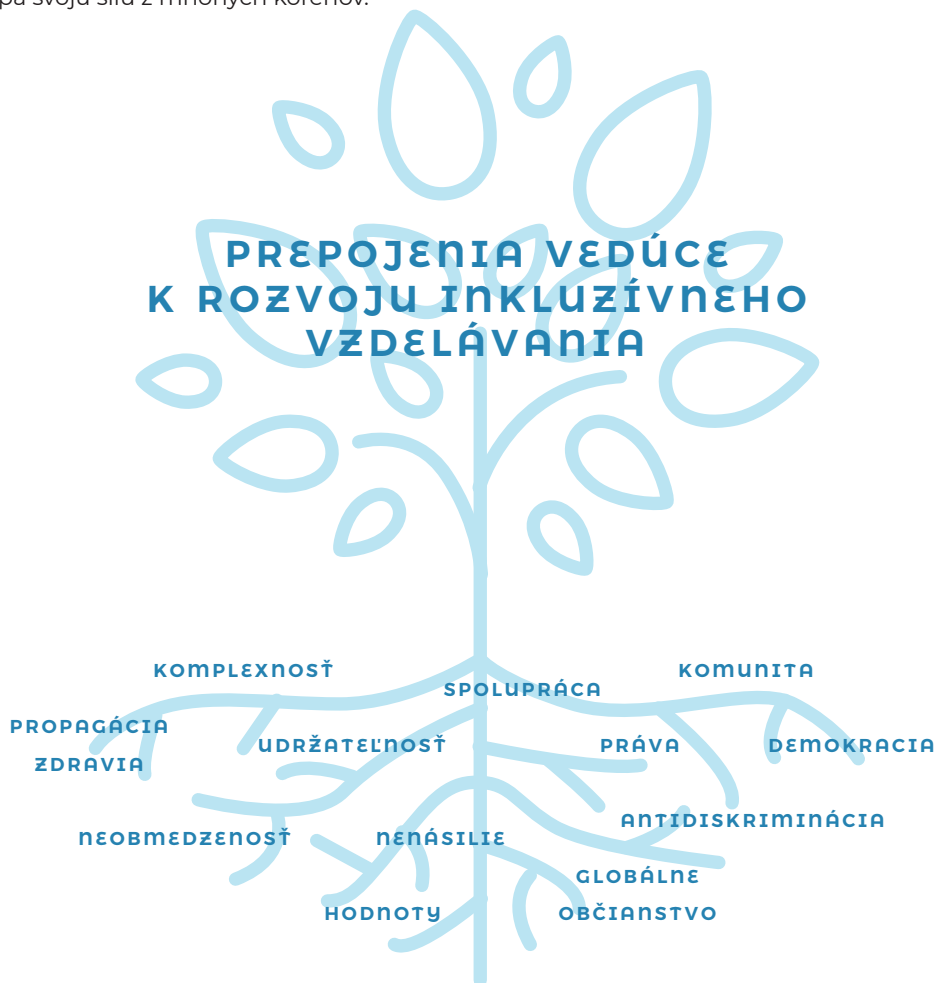
Hľadáme pritom odpovede na otázku: „Čo musíme vedieť, aby sa nám tu spolu dobre žilo?“

TABUĽKA 2: TÉMY PRE KURIKULUM 21. STOROČIA

Rozvoj založený na inkluzívnych hodnotách v sebe spája všetky kľúčové prístupy k rozvoju škôl...

Školy sa v snahe podporovať svoj rozvoj v oblasti vzdelávania zúčastňujú na mnohých iniciatívach či aktivitách. Tie majú s Indexom často spoločné základné inkluzívne hodnoty. *Index* pomáha spájať tieto hodnoty do jednotného prístupu tak, ako keď jeden strom čerpá svoju silu z mnohých koreňov.

V prípade, že sa ako škola zapájate do rôznych aktivít a iniciatív a vnímate ich separátne, skúste túto činnosť spájať do zjednoteného prístupu rozvoja školy na základe hodnôt, ktoré v škole spoločne vyznávate. Iniciatívy sa potom budú navzájom podporovať, vy si ušetríte námahu a získate väčšiu kontrolu nad rozvíjaním svojich plánov. Tento zjednotený prístup môžete považovať za súčasť inkluzívneho rozvoja, ale hneď ako ho aplikujete, už nebude záležať na tom, či ho budete označovať ako inkluzívny, udržateľný alebo inak. Dôležitá je práve snaha pretaviť vami vyznávané inkluzívne hodnoty do praxe. Nezáleží na tom, ako túto prax pomenujete alebo či používate *Index* ako oporný materiál (aj keď si myslíme, že vám v tom dokáže výrazne pomôcť).

Ako pracovať s Indexom?

Prácu s *Indexom* môžete začať akokoľvek: zmenami v každodennej školskej praxi, ktorých zavádzanie vyplynie zo sústredenia sa na spoločne vytýčené inkluzívne hodnoty školy; preskúmaním dôsledkov práce s jedným indikátorom a súborom otázok, ktoré sa k nemu viažu; zameraním sa na konkrétnu otázku, ktorou chcete v škole naštartovať dialóg o možných zmenách; záujmom o prehodnotenie kurikula školy; alebo snahou vyrovnáť sa so zmenami, ktoré už v škole prebiehajú.

Index podporuje zapojenie sa zamestnancov, detí, rodín či členov rady školy do aktivít spojených s vyhodnocovaním a zlepšovaním výchovno-vzdelávacieho procesu.

Participácia čo najširšieho spektra ľudí je sama osebe súčasťou inkluzívneho rozvoja školy. Takýto prístup navyše pomáha jednotlivcom odovzdávať si vedomosti a energiu, čo je pre úspešné zavádzanie inkluzívnych hodnôt do praxe užitočné.

Aj keď platí, že môžete začať pracovať s *Indexom* akýmkoľvek spôsobom, jeho potenciál využijete naplno, ak sa práca s ním stane súčasťou:

- vytvárania proinkluzívnej kultúry školy;
- realizácie proinkluzívnych opatrení;
- rozvíjania proinkluzívnej praxe.

Index je rozdelený do troch dimenzií, ktoré vytvárajú základnú štruktúru rozvoja školy.

KULTÚRA školy odzrkadľuje vzťahy a hlboko zakorenené hodnoty a názory. Na udržanie rozvoja sú nevyhnutné zmeny v kultúre.

OPATRENIA sú súčasťou politiky školy, ktorá strategicky plánuje zmeny vedúce k inkluzívnemu rozvoju. **PRAX** sa týka samotného obsahu vzdelávania, metód a foriem vyučovania.

Každá dimenzia *Indexu* je rozdelená na dve sekcie. Dimenzie a sekcie tvoria spolu rámec na plánovanie rozvoja školy tak, aby zmeny v jednej oblasti podporovali potrebné zmeny v ďalších oblastiach fungovania školy.

**TABUĽKA 3: DIMENZIE
INKLÚZÍVNEHO ROZVOJA
PODĽA INDEXU**

**TABUĽKA 4: RÁMEC
NA PLÁNOVANIE ROZVOJA ŠKOLY**

**DIMENZIA A: VYTVÁRANIE
INKLÚZÍVNEJ KULTÚRY**

A1: budovanie komunity

A2: etablovanie inkluzívnych hodnôt

**DIMENZIA B: REALIZÁCIA
INKLÚZÍVNYCH OPATRENÍ**

B1: rozvoj školy pre všetkých

B2: podpora rozmanitosti

**DIMENZIA C: ROZVÍJANIE
INKLÚZÍVNEJ PRAXE**

C1: tvorba kurikula pre všetkých

C2: organizácia vyučovania

Ako môže Index pomôcť škole reagovať na externé požiadavky?

Všetky školy sú vystavené tlaku z externého prostredia. Môžeme si pod ním predstaviť činnosť školskej inšpekcie vo vzťahu k škole, celonárodný systém testovania alebo vzdelávaciu politiku štátu. *Index* vám možno pomôže lepšie reagovať na tieto externé požiadavky spôsobom, ktorý bude odzrkadľovať vaše hodnoty.

REAKCIE NA VÝSLEDKY INŠPEKČNEJ ČINNOSTI

Indikátory predstavené v *Indexe* sme prepojili s tým, na čo sa vo svojej kontrolnej činnosti v školách zameriavajú inšpekcie Ofsted.⁶ Urobili sme tak, aby sme poukázali na skutočnosť, že *Index* požiadavky školskej inšpekcie zohľadňuje, a tak si škola pri práci s materiálmi *Indexu* a počas zapracovávania pripomienok inšpekcie do praxe môže zachovávať jednotnú líniu svojho rozvoja.

Na našej internetovej stránke indexforinclusion.org nájdete najnovšiu verziu tohto dokumentu. Po ukončení inšpekcie vám *Index* môže poskytnúť inšpiráciu na okamžité realizovateľné kroky, ktoré budú reagovať na odporúčania inšpekčných správ. Ako podotkla jedna z riaditeľiek škôl: „*Index* dodáva správe Ofsted jasnosť a zmysel.“

VYROVNÁVANIE SA S HODNOTENÍM ŠKOLY ZVONKU

Porovnanie výsledkov celonárodných testovaní a skúšok medzi školami a v rámci jednej školy v priebehu niekoľkých rokov sa v spoločnosti často chápe ako významný ukazovateľ pri hodnotení celkovej kvality školy. Toto zjednodušujúce porovnanie na základe úzko vymedzenej skupiny kritérií je spochybniteľné z dôvodu nedostatočného množstva dát alebo z dôvodu zmien v súbore dát, keďže komunity, ktoré školu navštevujú, sa neustále menia.

INÝ PRÍSTUP K HODNOTENIU PRÁCE ZAMESTNANCOV ŠKOLY A K ICH OCEŇOVANIU

V školách s dobrou úrovňou spolupráce medzi zamestnancami je hodnotenie ich činnosti (bežné hodnotenie toho, ako pracujú a ako ich škola podporuje) založené na detailných a ľahko dostupných vedomostiach, ktoré často zamestnanci už o práci svojich kolegov majú. Iba výnimočne prináša úplne nové nečakané informácie alebo úlohy. Ak sú však tieto vzájomné profesionálne vzťahy nastavené inak, môže sa stať, že zamestnanci dosahujú ciele, ktoré pre nich nemajú význam a neodzrkadľujú ich najhlbšie ambície v oblasti vzdelávania a podpory detí.

Spôsob odmeňovania zamestnancov školy môže za určitých okolností prispieť k zhoršovaniu vzťahov na pracovisku. Najmä v prípade, že tieto rozhodnutia o mzdách či odmenách nepodliehajú spravodlivým a transparentným kritériám. Prístup vypracovaný v *Indexe* môžete využiť na to, aby bol spôsob, akým vyhodnocujete prácu zamestnancov vašej školy, konzistentný a v súlade s hodnotami, ktoré vyznávate.

⁶ Poznámka prekladateľky: Úrad školskej inšpekcie v Spojenom kráľovstve

TVORBA PLÁNU ROZVOJA ŠKOLY

Plány rozvoja školy môžete vypracovať vo forme materiálov, ktoré budú dostupné nielen zamestnancom, ale aj deťom a ich rodinám, a tak budú môcť motivovať snahu o zlepšovanie školy zo strany všetkých, ktorých sa to týka. Takéto dokumenty nemusia byť vždy vypracované len vo verziách presne podľa formátu, ktorý špecifikuje školská organizácia alebo miestny úrad. Zapojenie detí a mladých ľudí do vytvárania materiálov o prioritách rozvoja školy môžete skĺbiť s výchovno-vzdelávacími aktivitami počas vyučovania.

2

**Jedinečný
prístup
k rozvoju
vašej
školy**

JEDINEČNÝ PRÍSTUP K ROZVOJU VAŠEJ ŠKOLY

V tejto časti vám predstavíme špecifický prístup k inkluzívnemu rozvoju vašej školy. Inklúziu v *Indexe* definujeme predovšetkým ako zavádzanie inkluzívnych hodnôt do praxe. V tejto súvislosti vám poskytujeme rámec na uvažovanie o tom, aké hodnoty v škole vyznávate a do akej miery je tieto hodnoty možné zakomponovať do inkluzívneho rozvoja školy. Spoločné uvažovanie o hodnotách považujeme za kľúčový krok, pri ktorom hľadáme odpovede na otázku: „*Ako by sme tu spolu mali žiť?*“

Predstavujeme aj súbor inkluzívnych pedagogických princípov a náčrt kurikula pre 21. storočie, ktoré je prepojené s hodnotami, princípmi a naliehavými požiadavkami *Indexu*. Týmto kurikulom zároveň odpovedáme na otázku: „*Čo by sme mali vedieť, aby sa nám tu spolu dobre žilo?*“ Vyplníme medzeru v diskusii o rozvoji systému vzdelávania na základe hodnôt a o inkluzívnom vzdelávaní vo všeobecnosti.

Ukážeme, ako môže prístup navrhnutý v *Indexe* prepojiť principiálne chápanie rozvoja vzdelávania s dodržiavaním práv, demokratickou participáciou, environmentálnou udržateľnosťou, globálnym občianstvom, s podporou zdravia, nenásilím a bojom proti diskriminácii. Tvrdíme, že tieto navzájom sa prelínajúce záujmy sa v praxi zavádzajú najlepšie vtedy, keď sú skoorinované do jednotného postupu.

Koncepty ako „prekážky vo vzdelávaní a zapájania sa do výchovno-vzdelávacieho procesu“ či „podpora rozmanitosti“ môžete využiť na spoločné otvorené skúmanie zručností a vedomostí, ktoré už má vaša škola k dispozícii, alebo na získavanie nových podnetov.

Index obsahuje aj materiály, pomocou ktorých môžete vyhodnocovať situáciu v škole v súčasnosti – prezentujeme ich v rámci štruktúry zloženej z troch dimenzií – kultúra školy, opatrenia školy a prax školy. Indikátory a otázky, ktoré sú priradené k jednotlivým dimenziám, vás budú nabádať k tomu, aby ste uvažovali o dôsledkoch zavádzania zmien na ceste k rozvoju inkluzívneho vzdelávania vo vašej škole.

Materiály *Indexu* pomáhajú identifikovať problémy, s ktorými sa školy pri svojom rozvoji stretávajú alebo ktorým môžu čeliť v budúcnosti. Približujú aj to, aké vzdelávacie zdroje môže škola na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu využívať a mobilizovať. Spolu s dotazníkmi tieto materiály predstavujú ďalší spôsob, ako budovať na vedomostiach a schopnostiach, ktoré už máte. Pomôžu vám vytvoriť si podrobný prehľad toho, čo sa v škole deje. *Index* takto spája systematické plánovanie s improvizovanými zmenami, ktoré vznikajú, keď dospelí a deti dennodenne spolupracujú a riadia sa spoločne vyznávanými hodnotami.

PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÔRAZOM NA INKLUZÍVNE HODNOTY

Index inklúzie ponúka podporu pri procese sebareflexie a rozvoji školy a zároveň je alternatívou k takým postupom, ktoré sú založené na prísnej kontrole, konkurencii a strachu zo zlyhania. Poskytne vám príležitosť rozvíjať vašu školu v spolupráci so všetkými relevantnými aktérmi zvnútra školy aj z jej okolia. Môžete ho využiť mnohými spôsobmi. Pomôže vám ujasniť si názory, podnietiť individuálnu aj kolektívnu aktivitu či formovať samotný rozvoj vzdelávania v prostredí školy aj v jej okolitých komunitách. Učitelia, nepedagogickí zamestnanci, rodičia/opatrovníci a mladí ľudia ho využijú pri skúmaní a zlepšovaní kvality vzdelávania. Môže podnietiť nové dialógy o tom, čo sa deti môžu naučiť v škole a čo mimo nej.

Materiály *Indexu* sme navrhli tak, aby využívali bohaté vedomosti, skúsenosti a nápady zamestnancov, detí, mladých ľudí a ich rodín. Proces práce s *Indexom* vytvára priestor na delenie sa o tieto „vzdelávacie zdroje“ a tým prispieva k pozitívnej zmene. Aj v prípade, že sa vám v súčasnosti vaša škola javí ako úspešná a inkluzívna, môžete *Index* ďalej používať, keďže inkluzívne vzdelávanie predstavuje nikdy sa nekončiaci proces, na ktorom potrebujete neustále pracovať.

Pri prvom nahliadnutí do *Indexu* vás možno ohromí veľké množstvo informácií. Keď sa však začnete sústrediť iba na jednu alebo zopár otázok, onedlho oceníte komplexnosť tohto dokumentu. *Index* vám podobne ako sprievodca mestom alebo krajinou umožní vybrať si miesta, ktoré chcete navštíviť, a vždy sa znovu vrátiť k bodom, ktoré ste už preskúmali. Pomáha ľuďom spolupracovať pri rozhodovaní o zmenách, ktoré chcú rozvíjať, pri príprave plánu rozvoja školy a pri jeho následnej realizácii. Niektorí ľudia si návštevu cudzej krajiny nenaplánujú do posledného detailu. Jednoducho prídu a potom sa začnú okolo seba obzerať. Aj vy takto môžete pracovať iba s časťou *Indexu*, ktorá vás zaujme. Môže to byť jedna otázka, ktorá vás na začiatku inšpiruje pre ďalšie bádanie a aktivity.

Index nie je akosi dodatočnou iniciatívou. Je to spôsob, ako zlepšiť školy v súlade s inkluzívnymi hodnotami. Nie je ani alternatívou prístupov určených len na zvyšovanie úrovne vzdelávacích výsledkov detí; zaoberá sa všetkými úspechmi všetkých detí, mladých ľudí a dospelých. Podporuje aktívne učenie a deti na základe práce s ním spájajú vedomosti s vlastnými skúsenosťami a sú aktívnou súčasťou svojho prostredia v každodennej realite. Je to praktický dokument, ktorý nabáda k premýšľaniu o tom, ako sa prejavuje zavádzanie inkluzívnych hodnôt do praxe: v zborovniach, triedach, na ihriskách či vo vzťahoch. Zdôrazňuje zmeny v kultúre školy, ktoré vedú k udržateľnému rozvoju.

Vchody mnohých škôl sa pýšia vyhlásením o hodnotách a plaketami, ktoré potvrdzujú, že škola dosiahla určitý štandard v podpore zásadných otázok (environmentálna udržateľnosť, dodržiavanie práv...). Zamýšľali sme sa nad tým, či nie je kontraproduktívne udeľovať ocenenia za inklúziu, keďže prežívanie inklúzie v praxi je dostatočným ocenením. Navyše nechceme, aby nejaký certifikát čo i len naznačoval, že inštitúcia už dosiahla svoje najvyššie štádium rozvoja – napriek tomu, že podporujeme oslavy po ukončení jedného „bloku práce“ s *Indexom*. Môžete si navrhnuť vlastný spôsob ocenenia vašich úspechov, napríklad zorganizovaním udalosti, počas ktorej sa k slovu dostanú zamestnanci, rodičia aj deti.

Školy sa neustále menia; deti a zamestnanci prichádzajú a odchádzajú; objavujú sa nové formy vyčleňovania; mobilizujú sa nové vzdelávacie zdroje. Inkluzívny rozvoj je nikdy sa nekončiaci proces. Škola môže byť „inkluzívna“ jedine tak, že sa zaviazá k neustálemu rozvoju v súlade s inkluzívnymi hodnotami.

ČO JE TO INKLÚZIA

Index chápe koncept inklúzie ako principiálny prístup k rozvoju vzdelávania a spoločnosti. Inklúzia je pritom prepojená s demokratickou participáciou v rámci vzdelávania aj nad rámec vzdelávania. Keď hovoríme o inkluzívnom vzdelávaní, nemáme na mysli iba začleňovanie určitej skupiny detí do výchovno-vzdelávacieho procesu. Zaoberáme sa aj snahou o súdržnosť aktivít, ktoré škola realizuje a do ktorých sa zapája, a podporou vzdelávania všetkých detí bez rozdielu, mysliac aj na rodinných príslušníkov detí, zamestnancov školy a všetkých, ktorí so školou prichádzajú do kontaktu.

Každý chápe inklúziu po svojom. Komplexné koncepty, ku ktorým inklúzia bezpochyby patrí, sa nedajú definovať jednou vetou. Mnohí ľudia začnú koncept inklúzie vnímať jasnejšie až pri práci s indikátormi a otázkami z *Indexu*. V neposlednom rade môže skúmanie praktických dôsledkov podpory inklúzie priniesť škole viac než siahodlhé teoretizovanie, ktoré je konkrétnym krokom často na míle vzdialené.

TABUĽKA 5: INKLÚZIA VO VZDELÁVANÍ ZAHŔŇA:

- APLIKOVANIE INKLUZÍVNYCH HODNÔT V PRAXI,
- VNÍMANIE VŠETKÝCH JEDNOTLIVCOV AKO ROVNOCENNÝCH,
- POMOC PRI BUDOVANÍ VZÁJOMNEJ SPOLUPATRIČNOSTI,
- ZVYŠOVANIE MIERY ZAPOJENIA VŠETKÝCH (DO VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍCH AKTIVÍT, VZŤAHOV ČI MIMOŠKOLSKÉJ ČINNOSTI),
- ZLEPŠOVANIE ŠKÔL Z POHĽADU DETÍ, RODIČOV/OPATROVNÍKOV AJ ZAMESTNANCOV,
- OBMEDZENIE VYLÚČENIA, DISKRIMINÁCIE A BARIÉR VZDELÁVANIA A PARTICIPÁCIE,
- HĽADANIE PONAUCENÍ V PROCESSE ODSTRAŇOVANIA PREKÁŽOK, KTORÝM ČELIA NIEKTORÉ DETI,
- ZMENU KULTÚRY ŠKOLY TAK, ABY REAGOVALA NA ROZMANITOSŤ SPÔSOBAMI, KTORÉ SI VÁŽIA VŠETKÝCH ROVNAKO,
- PREPÁJANIE VZDELÁVANIA S MIESTNYM AJ GLOBÁLNYM KONTEXTOM,
- VNÍMANIE PRÍNOSOV VYPLÝVAJÚCICH Z TOHO, ŽE MEDZI DEŤMI A MEDZI DOSPELÝMI EXISTUJÚ PRIRODZENÉ ROZDIELY,
- UZNANIE, ŽE NIE KAŽDÉ DIEŤA VO SVETE NAPŔŤA SVOJE PRÁVO NA VZDELÁVANIE, KTORÉ NAPLNO VYUŽÍVA JEHO POTENCIÁL,
- DÔRAZ NA ROZVOJ ŠKOLSKÝCH KOMUNÍT, HODNÔT ŠKOLY, AKO AJ VÝSLEDKOV ŠKOLY,
- PESTOVANIE VZÁJOMNE UDRŽATEĽNÝCH VZŤAHOV MEDZI ŠKOLAMI A OKOLITÝMI KOMUNITAMI,
- UVEDOMENIE SI, ŽE INKLÚZIA VO VZDELÁVANÍ JE SÚČASŤOU INKLUZÍVNEJ SPOLOČNOSTI.

Niektoré prvky nášho prístupu k inkluzívnemu rozvoju nájdete zhrnuté v Tabuľke 5. Inklúziu chápeme ako nikdy sa nekončiaci proces, ktorý sa zaoberá zapájaním sa jednotlivcov, vytváraním participatívnych systémov a prostredí a propagáciou inkluzívnych hodnôt. V každom prípade sa týka zvyšovania miery zapájania sa každého a znižovania všetkých foriem vylúčenia a diskriminácie. Týka sa snáh vypočúť si hlasy detí a konať na základe ich názorov. A myslí nielen na deti, ale aj na rodiny detí a zamestnancov školy. Dospelí, ktorí v škole s deťmi v prostredí škôl pracujú, asi nebudú nadšene podporovať participáciu detí, ak sami nemôžu rozhodovať o detailoch svojho pracovného života.

Ľudia typicky chápu inklúziu ako prístup, ktorý sa týka hlavne aktívneho zapájania sa detí so „špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ do života v bežných školských triedach. Tento pohľad považujeme za problematický, a to najmä preto, že v rámci tohto zjednodušeného chápania by sme inklúziu mohli definovať podobne ako hociktorý diskriminačný problém (na základe veku, rodu, sexuálnej orientácie, etnickej príslušnosti, socioekonomického zázemia alebo postihnutia). Tejto otázke sa bližšie venujeme na stranách 68–71, kde rozoberáme nápad využiť namiesto konceptu „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ koncept „prekážok vo vzdelávaní a v aktívnom zapájaní sa“.

Podpora dialógu

Základom Indexu sú stovky otázok a hociktorá z nich môže podnietiť hlbšie uvažovanie o živote školy. Materiály Indexu však striktne nepredpisujú, čo by si ľudia mali myslieť alebo robiť. Sú tu na to, aby podnecovali dialóg.

Keď sa spolu rozprávame, skúmame navzájom svoje názory na základe princípov rovnosti, úprimnosti a dôvery. Počúvanie sa stáva ešte dôležitejším než rozprávanie. Menej trváme na starých postojoch a aspoň na chvíľu máme pocit, že naše spoločné skúmanie je otvorené a úprimné. Konverzáciami prichádzame na to, čo považujeme za progres a čo je našou spoločnou zodpovednosťou v súvislosti s jeho dosahovaním.

Dialóg v Indexe porovnáваме s diskusiou – v angličtine má slovo diskusia (discussion) rovnaký základ ako slová „úder“ a „otras“ (percussion, concussion)⁷. Slovo diskusia môžeme vnímať aj v jemnejšom význame, ale jeho etymologický základ o niečom vypovedá.

7 Boem, D., (1996) On Dialogue, London, Routledge.

Uvažovanie o inklúzii v súčasnosti komplikuje spôsob, akým sa často používa výraz „sociálna inklúzia“. Tento termín niekedy ľudia používajú na označenie snahy „prekonať situáciu núdze“, ako napríklad chudobu a nevhodné životné podmienky. Inokedy vyjadruje snahu prekonať stigma spojenú so znevýhodnením, a nie snahu riešiť znevýhodnenie ako také.

Vládne dokumenty a pedagógovia niekedy používajú výraz sociálna inklúzia aj v zmysle prekonávania „problémového správania“. Jedna z učiteliek v priebehu výskumného projektu⁸ predstavila seba a svoju kolegyňu takto: „Ja robím inklúziu so špeciálnymi potrebami a ona robí sociálnu inklúziu s neposlušnými chlapcami.“ Definícia, ktorá spája „inklúziu“ s jednou skupinou a „sociálnu inklúziu“ s inou, nemá veľký zmysel.

Keď pojem inklúzia používame tak, že odkazuje najmä na ľudí so zdravotným znevýhodnením, môže vzniknúť presvedčenie, že vylúčenie, s ktorým sa títo ľudia stretávajú, vzniká prirodzene a je len priamym dôsledkom ich zdravotného stavu. My sme presvedčení o tom, že všetky formy inklúzie a vylúčenia sú sociálne a vznikajú najmä pri interakcii medzi ľuďmi a prostredím.

Zvyšovanie miery inklúzie znamená eliminovanie vylúčenia. Zahŕňa boj proti exkluzivistickým tlakom, ktoré znemožňujú niektorým ľuďom zapájať sa do aktivít, ktoré sú pre iných bežné. Keďže sa snažíme podporiť komplexný obraz toho, ako pristupovať k inklúziivnému rozvoju školy, uprednostňujeme vlastné definície.

Pojem „vylúčenie“ sa často používa v jednom konkrétnom význame, ktorý označuje „disciplinárne vylúčenie,“ buď dočasné alebo trvalé, z dôvodu porušenia pravidiel správania školy. Vylúčenie dieťaťa zo školy z disciplinárnych dôvodov vo všeobecnosti označuje iba úzky výsek z exkluzivistických procesov v praxi.

Zvyšovanie miery participácie v aktivitách „bežného vzdelávacieho prúdu“ sa nedá dosiahnuť tým, že sa zameriame na jednotlivcov. Aktívna účasť tých, ktorí boli vystavení vylúčeniu, je obmedzená, ak škola nie je otvorená a citlivá voči rozmanitosti spôsobom, ktorý si cení všetkých rovnako. Nestačí vyžadovať, aby náš systém reagoval na rozmanitosť medzi deťmi. Tento cieľ možno dosiahnuť aj vytvorením hierarchie hodnôt v rámci školy a medzi školami.

Školy môžu na rozmanitosť reagovať napríklad tak, že si vyberajú deti podľa výsledkov, miery zdravotného znevýhodnenia, náboženského presvedčenia či finančného zabezpečenia. Delenie žiakov a žiačok na základe vzdelávacích výsledkov býva často sprevádzané aj tým, že deti od veľmi mladého veku „škatulkujeme“ na základe ich schopností. Týmto spôsobom obmedzujeme ich budúce uvažovanie o svojich úspechoch a ovplyvňujeme ich vlastné očakávania.⁹ Keď si školy vážia všetky deti rovnako, otvorene prijímajú všetkých

8 Ainscow, M., Booth, T. and Dyson, A. (2006) Improving schools, developing inclusion. London, Routledge.

9 Hart, S., Dixon, A., Drummond, M.J. and McIntyre, D. (2006) Learning without limits, Buckingham, Open University Press. <http://learningwithoutlimits.educ.cam.ac.uk>

zo svojho okolia. Takýto prístup k inkluzívnemu rozvoju si môžu osvojiť materské, základné aj stredné školy.

Okrem zamerania sa na blaho a spokojnosť jednotlivcov a ústretovosť prostredia vnímame inklúziu aj ako zavádzanie inkluzívnych hodnôt do praxe. Prepojenie snáh o zvyšovanie kvality s praktickým využitím rámca hodnôt, ktorý v *Indexe* predstavujeme, prispieva k celkovej transformácii školy. Ide o záväzok prihlásiť sa ku konkrétnym hodnotám, ktoré sa zhodujú s túžbou prekonať v školskom prostredí vylúčenie a podporovať zapájanie všetkých detí i dospelých bez rozdielu. Ak snahy o inklúziu nesúvisia s hlboko zakorenenými hodnotami, iba sa prispôbujeme súčasným trendom alebo nasledujeme inštrukcie vyšších autorít.

TVORBA RÁMCA HODNÔT

Hodnoty, ktoré vyznávame, nás usmerňujú a podnecujú k aktivite. Ženú nás dopredu, pomáhajú nám so smerovaním a definujú naše ciele. Kým nepochopíme vzťah medzi hodnotami a naším dennodenným fungovaním, nebudeme si istí, či je naše konanie správne. Pretože všetky aktivity, ktoré majú vplyv na iných, sú založené na hodnotách. Každý takýto krok sa stáva morálnym argumentom, či už si to uvedomujeme alebo nie. Je to spôsob, ktorým hovoríme: „Toto je správne.“ Vytvorením rámca hodnôt škola vyhlasuje, akým spôsobom chce fungovať v súčasnosti a v budúcnosti. Hodnoty sú pritom súčasťou kultúry školy. Keď ľudia v školách začnú vytvárať spoločný hodnotový rámec a pochopia prepojenie hodnôt školy s detailmi každodennej praxe, prispievajú tak k udržateľnosti zmien, ktoré škola realizuje, či už v oblasti riadenia alebo obsahu vzdelávania.

Mnohé školy už majú vypracovaný zoznam oficiálnych hodnôt, ku ktorým sa hlásia. Hodnoty uvedené v *Indexe* sú iné v tom, že majú za cieľ ovplyvniť detailné kroky v praxi a chcú školy motivovať k ďalšiemu rozvoju. Ujasnenie si vzťahu medzi hodnotami a praxou je asi ten najpraktickejší krok, ktorý môžeme v rámci vzdelávania urobiť. Vedie nás k tomu, aby sme lepšie pochopili naše ďalšie kroky, a k pochopeniu konania iných. *Index* tiež otvára cestu k tomu, aby sme boli schopní odvodzovať plány v oblasti rozvoja vzdelávania z praxe, ktorá pramení z našich vlastných hlboko zakorenených hodnôt, a nie z rôznych programov alebo iniciatív, ktoré navrhol niekto iný, takže sú založené na hodnotách, ktoré sme si nemuseli osvojiť.

Starostlivé budovanie rámca hodnôt, ktoré spoločne podporujú rozvoj inkluzívneho vzdelávania, nás viedlo k vytvoreniu zoznamu kľúčových pojmov. Zaoberajú sa rovnosťou, právami, participáciou, komunitou, rešpektovaním rozmanitosti, udržateľnosťou, nenásilím, dôverou, empatiou, úprimnosťou, odvahou, radosťou, láskou, nádejou či optimizmom, krásou a múdrosťou. Každé z týchto slov reflektuje hodnotu, ktorú môžeme pochopiť iba podrobnejším preskúmaním jej významu tak, ako to robíme nižšie. Pri každej z nižšie predstavených hodnôt stručne opisujeme možnosti jej uplatňovania v oblasti vzdelávania. Zoznam týchto hodnôt je výsledkom mnohých diskusií s učiteľmi, študentmi a inými osobami zo Spojeného kráľovstva, ale aj z ďalších krajín po celom svete. Konečné rozhodnutie zahrnúť do zoznamu hodnoty úprimnosti, dôvery a odvahy napríklad vyplynulo zo série seminárov k predchádzajúcemu vydaniu *Indexu*. Počas nich niektorí kolegovia opisovali, ako si postupne budovali odvahu úprimne hovoriť o slabých a silných stránkach ich škôl a ako im v tomto procese pomohli naše semináre. Spoločne počas týchto seminárov riešili úlohy s ľuďmi, ktorým dôverovali, podporovali ich a ktorí neboli kritickí ani im nič nevyčítali.

Viacerí nám povedali, že sa im veľmi páči naša hodnotová kvetina na strane 10. Radi by sme však upriamili pozornosť aj na rámec inkluzívnych hodnôt predstavený v štruktúre troch dimenzií, napríklad v Tabuľke 6. Vytvára komplexný obraz významov, ktoré navzájom súvisia, podporujú sa a prelínajú.

V predchádzajúcom vydaní *Indexu* sme tvrdili, že niektoré hodnoty prispievajú k inkluzívnemu rozvoju viac než iné. Teraz sa nám takéto chápanie nezdá užitočné. V mnohých diskusiách, na ktorých sme sa v školách za posledné roky zúčastnili, nám udrelo do očí, že rôzni ľudia si na začiatku vyberajú rôzne hodnoty, ktoré chcú začať zavádzať do praxe. Nakoniec však veľmi často poukazujú na prepojenia medzi všetkými hodnotami navzájom. Ak sa vám zdá, že niektorá z uvedených hodnôt nie je dôležitá, skúste si predstaviť vzdelávanie bez nej. Ako by vzdelávanie vyzeralo bez dôvery, úprimnosti, empatie, radosti, lásky, nádeje alebo krásy? Myslíme si, že školy by sa mali snažiť byť miestom, ktoré komplexne obohacuje človeka. Bolo by zvláštne, keby sme trvali na dôležitosti inklúzie vo všetkých školách a zároveň by sme z rámca hodnôt vynechali koncepty rovnosti, práv, participácie a komunity. Koncept práv vychádza z konceptu rovnosti, ale uvádzame ho samostatne, pretože má strategický význam pri podpore rovnocennosti a boji proti diskriminácii.

Počas práce na tomto projekte niektorí kolegovia tvrdili, že obavy týkajúce sa environmentálnej udržateľnosti a degradácie životného prostredia sa konceptu inklúzie netýkajú. Dôvodom môže byť to, že máme tendenciu o problémoch uvažovať oddelene, čo je samo osebe istým popieraním inklúzie. Ale keď si uvedomíme, že zdravé životné prostredie má pre prežitie súčasných a budúcich generácií zásadný význam, začne byť dôležitosť týchto tém jasnejšia. Zvyšovanie hladín morí, ktoré postihne rozsiahle oblasti na celom svete v prípade, že sa nepodarí zásadne obmedziť globálne otepľovanie, zasiahne celé komunity, zničí ich domovy, ich školy aj ich spôsob života. Myslíme si teda, že niektoré hodnoty, ako napríklad udržateľnosť, majú na rozvoj vzdelávania zásadný vplyv.

Rovnosť

Rovnosť a s ňou spojené koncepty rovnocennosti, férovosti a spravodlivosti majú pre inklúziu kľúčový význam. Nerovnosť, nerovnocennosť, nespravodlivosť a neférovosť sú, naopak, formami vylúčenia. Rovnosť neznamena, že sme všetci rovnakí alebo že ku každému treba pristupovať rovnakým spôsobom – vyjadruje, že ľudia majú rovnakú hodnotu. Tento prístup rovnosti ovplyvňuje aj spôsoby správania medzi dospelými a deťmi v škole, má vplyv aj na to, akým spôsobom sú deti v školách a triedach rozdeľované do skupín a akým spôsobom je samotná škola riadená. Inkluzívny pohľad na rovnosť zároveň nepredstavuje „rovnosť príležitostí“ pre ľudí v nerovnocennom postavení (so zlým finančným zázemím či s nepriaznivými životnými podmienkami), ale predovšetkým zmiernenie týchto nerovností.

Rôzne názory na to, do akej miery je pre ľudí na národnej a svetovej úrovni prijateľná nerovnosť v bohatstve alebo životných podmienkach, nám odhaľujú hlboké nezhody v nazeraní na inklúziu. Ľudia sa často nesprávajú tak, ako keby mal „každý život a každá smrť rovnakú cenu“. Príčinou nie je len to, že sa prirodzene viac zaujímajú o svojich najbližších, ale aj skutočnosť, že utrpenie ľudí, ktorí nepatria do našej rodiny, susedstva alebo krajiny, nepovažujeme za niečo, čo si vyžaduje promptné riešenia.

Práva

Z princípu rovnosti medzi ľuďmi vychádza koncept práv. To, že máme všetci rovnaké práva, vyjadruje, že sme si navzájom rovní. Uplatniť svoje práva znamená demonštrovať, že všetci máme rovnaký nárok na dôstojný život, na dostupnosť potravy, prístrešie, bezpečie či napĺňanie svojich občianskych práv. V prípade, keď konanie jedného človeka obmedzuje práva druhej osoby, nemôže byť zároveň v súlade s dodržiavaním práv. Napríklad právo slobodne konať a vlastniť majetok môže byť obmedzené v prípade, ak uplatňovanie tohto práva obmedzuje alebo ohrozuje práva inej osoby alebo osôb. Deti a mladí ľudia majú napríklad právo na dostupné, kvalitné a bezplatné vzdelávanie v lokalite svojho bydliska.

Ľudia majú niekedy tendenciu spájať plnenie práv s povinnosťami. Nepovažujeme to za správne, najmä v prípadoch, keď sa napĺňanie základných práv (vrátane práva na vzdelanie) podmieňuje konkrétnymi spôsobmi správania. Práva sú totiž bezvýhradnou súčasťou ľudskej dôstojnosti. Existujú však situácie, keď sa môžu dostať do vzájomného sporu (napr. právo jedného človeka na bezpečnosť môže obmedzovať slobodu niekoho iného).

Je zrejmé, že tak ako rovnosť, aj práva sú v praxi spochybňované, a to aj napriek evidentnej snahe medzinárodných organizácií, ktoré sa ochranou ľudských práv dlhodobo zaoberajú (napr. Organizácia Spojených národov). Je to evidentné najmä z rozšírenej ľahostajnosti k právam v rôznych krajinách sveta a z veľmi obmedzenej snahy o riešenie opakovaného porušovania práv v mnohých oblastiach.

V škole môžu úvahy o ľudských právach viesť k otázkam o zaobchádzaní s inými tvormi, k myšlienkam o rozšírení práv na všetky formy života alebo k téme ochrany životného prostredia (pozri str. 252). Zaoberanie sa témou práv počas výchovno-vzdelávacích aktivít v prostredí školy považuje iniciatíva organizácie UNICEF „Rights respecting schools' award“ (na Slovensku iniciatíva Škola priateľská k deťom) za základ pre skvalitňovanie škôl ako takých.¹⁰

Participácia

Participácia zamestnancov, mladých ľudí a ich rodín mnohokrát nemá v systéme vzdelávania dostatočnú podporu. Participácia sa síce začína samotnou prítomnosťou na konkrétnom procese, ale to zďaleka nie je všetko. Ak chceme konanie nazvať participatívnym, musí zahŕňať dva prvky – participujúcu osobu a aktivitu, na ktorej sa osoba zúčastňuje. Človek participuje vtedy, keď je do spoločnej činnosti zahrnutý, môže sa do jej priebehu aktívne zapájať a cíti sa v danej skupine či spoločnosti akceptovaný. Participácia teda nie je len o tom, že tu sme, ale aj o tom, že spolupracujeme s ostatnými. V oblasti školstva predstavuje aktívne zapájanie sa do výchovno-vzdelávacieho procesu.

O participácii môžeme hovoriť aj v prípadoch, keď sa ľudia aktívne zúčastňujú na rozhodovaní, ktoré sa týka ich života. To platí aj pre oblasť vzdelávania. V súvislosti s participáciou je dôležité aj právo nezapojiť sa, neparticipovať a s tým spojená schopnosť prejaviť svoju autonómiu voči skupine tým, že povieme „nie“, čo si niekedy vyžaduje patričnú dávku odvahy. Keď si uvedomíme dôvod a povahu nášho konania, našich úmyslov a pocitov, pomôže nám to aktívne sa zapájať. Participácia navyše zahŕňa dialóg s ostatnými, vedený na základe rovnosti, a preto je potrebné, aby sme cielene dali bokom rozdiely v spoločenskom statuse a v miere moci, ktorou disponujeme. Participácia alebo „miera aktívneho zapájania sa“ sa zvyšuje, keď spolupráca s ľuďmi upevňuje naše chápanie vlastnej identity, keď sme prijatí a cenení za to, kým sme.

Rešpektovanie rozmanitosti

Inkluzívny rešpekt znamená, že si ľudí ceníme, zaobchádzame s nimi s úctou a uvedomujeme si ich význam pre komunitu vďaka ich osobitosti a prínosu, ktorý vyplýva z ich konania. Neznamená to podriaďovať sa ľuďom na základe ich sociálneho statusu alebo autority. „Diverzita“, čiže rozmanitosť, zahŕňa viditeľné aj neviditeľné rozdiely a podobnosti medzi ľuďmi. Týka sa každého, nielen tých, ktorí sa od zdanlivého „normálu“ na prvý pohľad odlišujú. Niekedy však význam slova „rozmanitosť“ poškodzuje tým, že ju spájame s „inakosťou“, teda s tou skupinou či skupinami ľudí, ktorých nezaraďujeme do kategórie „my“. Skupiny a komunity pôsobia jednoliato, keď zostávajú rozdiely v ich vnútri nepovšimnuté.

¹⁰ <http://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/>

Inkluzívna reakcia na rozmanitosť víta vytvorenie rôznorodých skupín a rešpektuje rovnocennosť medzi ľuďmi bez ohľadu na vnímané rozdielnosti. Z tohto pohľadu je rozmanitosť bohatým zdrojom pre život a vzdelávanie, nie problémom, ktorý treba prekonať. Takáto reakcia je v kontraste so selektívnym pohľadom, ktorý sa pokúša udržať uniformitu tým, že ľudí rozdeľuje do kategórií a skupín zoradených podľa hierarchie hodnôt. Aj oceňovanie rozmanitosti má však svoje hranice. Nemá viesť k tomu, aby sme akceptovali ľudí s deštruktívnymi snahami voči iným alebo voči životnému prostrediu.

Rozdielnosť často popierame aj v sebe samých, aby sme odmietli vlastnú inakosť. Napríklad sa stáva, že ľudia nechcú brať na vedomie, že raz môžu sami trpieť zdravotnými ťažkosťami alebo prežívať starobu. Takýmto spôsobom sa od skupín, ktorým priradujú tieto charakteristiky, pomyselne oddeľujú a vytvárajú si priestor pre diskriminujúce správanie voči zdravotne znevýhodneným či seniorom. Pristupovať k rozmanitosti inkluzívne znamená, že vieme rozlíšiť a dôrazne odmietnuť veľmi deštruktívne uvažovanie, ktoré stotožňuje rozdielnosť alebo inakosť s menejcennosťou. Keď si takéto uvažovanie spoločnosť osvojuje, môže to viesť k prudko sa rozširujúcej diskriminácii či dokonca ku genocíde.¹¹

Komunita

Ak chceme budovať komunitu, musíme chápať, že žijeme vo vzťahu s ostatnými a že priateľstvá sú základom pre náš pocit pohody. Komunitu je možné budovať v prostredí, ktoré podporuje spoluprácu. Inkluzívny pohľad na význam komunity rozširuje uvažovanie o blízkych vzťahoch a záväzkoch nad rámec rodiny a priateľstiev a mieri k širšej spolunáležitosti. Toto chápanie blízkej spolupráce je spojené so zmyslom pre zodpovednosť voči iným a s konceptmi služby verejnosti, občianstva, globálneho občianstva a chápania vzájomnej previazanosti sveta. Inkluzívna školská komunita ukazuje, čo to znamená byť zodpovedným a aktívnym občanom, ktorého práva sú rešpektované aj mimo školy. Inkluzívne komunity sú vždy otvorené a obohatené novými členmi, ktorí prispievajú k ich transformácii. Vo vzdelávaní inklúzia predstavuje rozvíjanie vzájomne udržateľných vzťahov v rámci školy a medzi školami a ich okolitými komunitami. Záujem o komunitu je o spoločnom konaní, ktoré je sprevádzané pocitom koležiality a solidarity. Vedie k pochopeniu, že pokrok v neustále sa meniacich inštitúciách najlepšie dosiahneme vtedy, keď budeme konať spolu.

Udržateľnosť

Základným cieľom vzdelávania a výchovy je pripraviť deti a mladých ľudí na udržateľný spôsob života v udržateľných komunitách a prostrediach v lokálnom aj globálnom význame. Záväzok k inkluzívnym hodnotám vyžaduje, aby sme sa zaviazali k snahe vytvoriť priaznivé

¹¹ Posledná veta si vyžaduje odkaz na knihu: Primo Levi 1996, *Survival in Auschwitz*, New York, Collier Books (2001, *Je to človek?*, Agora), str. 9: „Mnoho ľudí – mnoho národov – môže zistiť, že si viac či menej vedome myslia, že každý neznámy je nepriateľom. Toto presvedčenie sa väčšinou schováva v duši ako latentná infekcia; dá o sebe vedieť iba prostredníctvom náhodných neprepojených činov a nemôže tvoriť základ myšlienkového systému. Ale keď sa prejaví, keď sa nevyhovená dogma stane hlavnou premisou záveru, na konci tejto reťaze nájdeme [tábor smrti].“

životné podmienky pre budúce generácie. Diskusie o inklúzii vždy nastoľujú otázku: „Začlenenie sa do čoho?“ Školy, ktoré sa rozvíjajú inkluzívnym spôsobom, sú miesta, ktoré podporujú udržateľný rozvoj vzdelávania a participácie všetkých a dlhodobo znižujú vylúčenie a diskrimináciu. Vyhýbajú sa nekoordinovaným krátkodobým zmenám, neprihlasujú sa do programov a iniciatív, ktoré nie sú úzko spojené s ich vlastnými dlhodobými záväzkami.

Environmentálna udržateľnosť je v dnešnej dobe základom inklúzie, keďže degradácia životného prostredia, odlesňovanie a globálne otepľovanie ovplyvňujú kvalitu života nás všetkých a už teraz ohrozujú životy miliónov ľudí po celom svete. Školy, ktoré sa rozvíjajú inkluzívne, sa musia zaujímať o ochranu prírodného prostredia vo svojom bezprostrednom okolí, ale aj za bránami školy. „Ekologická gramotnosť“ však musí byť založená na rešpekte k prírode a pochopení procesov v nej, nie na obave z katastrofy. Musí byť spojená s nádejou a optimizmom, že nebezpečenstvo sa dá prekonať.

Nenásilie

Nenásilie si vyžaduje, aby sme počúvali a pochopili názory ostatných a boli schopní prehodnocovať silu argumentov vrátane tých našich. Vyžaduje si rozvoj zručností ako vyjednanie, mediácia a riešenie sporov medzi deťmi aj dospelými. Vyžaduje si tiež, aby dospelí vytvárali vzory nenásilného správania. V komunite rovnocenných partnerov sa spory riešia pomocou dialógu a nie nátlakom, ktorý vyplýva z rozdielov v postavení a vo fyzickej sile. To neznamená, že by sa ľudia mali vyhýbať spochybňovaniu, kritike alebo odmietaniu opačných názorov. Mali by však prezentovať svoje námietky tak, aby podnecovali k zamysleniu a vynaliezavosti.¹² K šikanovaniu napríklad dochádza, keď ľudia zneužívajú svoju moc na to, aby postavili iných do zraniteľnej pozície z fyzického alebo psychologického hľadiska. Obťažovanie a šikanovanie na základe etnického pôvodu, rodu, zdravotného stavu, veku, sexuálnej orientácie, náboženského alebo iného presvedčenia považujeme za formy násillia. Záväzok k nenásilliu môže zahŕňať aj prehodnocovanie spôsobov, akým riešime konflikty spájané s vnímaním mužskosti. Je potrebné dosiahnuť rovnováhu medzi presadzovaním vlastných postojov a agresivitou. Hnev je dôležitým indikátorom intenzity pocitov, ktoré reagujú na ľudí a udalosti, ale je nutné, aby bol nasmerovaný do produktívnych činností, nie agresívnych reakcií.

O inštitucionálnom násillí alebo inštitucionálnom šikanovaní hovoríme vtedy, keď nerešpektujeme ľudskosť a dôstojnosť jednotlivcov či skupín v konkrétnych inštitúciách a v prípadoch, keď sú ľudia iba prostriedkom na dosiahnutie cieľa. K tomu môže dôjsť napríklad vtedy, keď školy a iné vzdelávacie inštitúcie riadime ako firmy alebo keď uprednostňujeme záujem o výsledky a zanedbávame najlepší záujem detí a zamestnancov. Nenásillné inštitúcie sa rozvíjajú v súlade s potrebami ľudí, ktorí v nich pôsobia, v súlade s prostredím a okolitými komunitami.

12 Musíme odkázať na – John Dewey, in Boydston, J. (ed) (1988) John Dewey, Human Nature and Conduct 1922, Morals are human, Middle Works 1899–1924, Vol. 14, str. 207. Pozri tiež DEWEY-L archive posting by Richard Hake (2005): Konflikt je ovadom myšlienok. Núti nás pozorovať a spomínať. Podnecuje vynaliezavosť. Šokom nás preberie z pasivity dobytky a núti nás všimnúť si a vymýšľať.

Dôvera

Dôvera podporuje participáciu, rozvoj vzťahov a pocit bezpečia. Vyžaduje si podporu nezávislého učenia sa a nadväzovanie dialógu. Vzdelávanie napríklad môže pomôcť budovať u detí a mladých ľudí dôveru v osoby, ktoré nie sú členmi ich rodín, a môže zahŕňať diskusiu o tom, ako vyzerajú bezpečné a nebezpečné stretnutia s inými ľuďmi. To môže byť mimoriadne dôležité najmä pre tých, ktorí sa buď cítia zraniteľní doma, alebo majú skúsenosti s pravidelnou diskrimináciou, v dôsledku čoho iným ľuďom nedôverujú.

Dôvera je zároveň úzko spojená s konceptmi zodpovednosti a dôveryhodnosti. Je potrebná na rozvoj rešpektu k vlastnej osobe a vzájomného rešpektu medzi ľuďmi v profesionálnom živote. Čím menej ľuďom dôverujeme, tým menej spoľahliví sa môžu stať.¹³ Takisto, ak máme záujem odhaliť a reagovať na zložité situácie, ktoré bránia rozvoju vzdelávania, je nutná dôvera v to, že nás druhí vypočujú a budú reagovať spravodlivo: ľudia môžu slobodne vyjadrovať svoje názory, keď majú dôveru v to, že ostatní majú záujem viesť s nimi rešpektujúci dialóg.

Úprimnosť

Úprimnosť nechápeme iba ako slobodné vyjadrovanie pravdy. Na druhej strane, za neúprimné správanie môžeme mnohokrát označiť zámerné zatajovanie informácií, nielen priamu lož. Zámerné zatajovanie informácií alebo uvádzanie ľudí do omylu zároveň bráni v participácii. Pre ľudí s väčšou mocou to môže byť spôsob, ako kontrolovať iných, ktorí toľko moci nemajú. Úprimnosť znamená vyhýbanie sa pokrytectvu (t. j. tvrdiť jednu vec a robiť niečo iné) a zahŕňa dodržiavanie sľubov. Je prepojená aj s integritou a poctivosťou, rovnako s hodnotami, ako je odvaha a dôvera. Je ťažšie byť úprimný, keď si to vyžaduje odvahu, a ľahšie, keď máme dôveru v to, že ostatní nás budú podporovať. Úprimnosť vo vzdelávaní sa týka zdieľania vedomostí s mladými ľuďmi. Je potrebné podporovať ich v tom, aby mali prehľad o dianí vo svete a aby následne mohli robiť informované rozhodnutia. Zahŕňa povzbudzovanie mladých k tomu, aby sa nebáli klásť ťažké otázky a aby boli pripravení pripustiť si svoje chyby a obmedzené hranice vedomostí.

Odvaha

Odvaha je často nutná na to, aby sme sa vedeli postaviť sile konvencií, moci a autorite alebo názorom, ktoré v skupine či spoločnosti prevládajú. Je potrebná na to, aby sme uvažovali o vlastných postojoch a otvorene sa o ne delili. Ešte väčšiu osobnú odvahu potrebujeme, keď chceme brániť seba alebo druhých v prostredí bez kultúry, vzájomnej podpory alebo v prostredí, kde je narušená dôvera. Miera dôvery, ktorá je potrebná na vzájomnú výmenu názorov, závisí od osobnosti človeka, ktorý ich vyjadruje, a od toho, či máme strach z vystupovania na verejnosti.

¹³ O'Neill, O. (2002) A question of trust, Reith Lectures.

Napríklad to, čo nazývame pojmom whistleblowing, verejné vystúpenie o pochybnom správaní a praktikách v inštitúcii, do ktorej patríme, a riskovanie kariérneho rastu v budúcnosti či straty zamestnania alebo priateľstva, si väčšinou vyžaduje odvahu. Ľudia v pozícii moci môžu whistleblowing vnímať ako nelojálny, ale pre širšiu komunitu a jej najzraniteľnejších členov predstavuje inkluzívnu lojalitu. Pri boji proti diskriminácii je odvaha nutná v prvom rade na to, aby sme vôbec priznali, že diskriminácia existuje, a potom ju pomenovali a bojovali proti nej.

Radost'

Inkluzívne hodnoty sa týkajú rozvoja celej osobnosti vrátane jej citov a emócií. Emócie môže vyvolávať napríklad podpora takých foriem výučby, ktoré pracujú s radosťou z učenia sa alebo s budovaním vzájomných vzťahov. V tejto súvislosti by mali byť školy miestami, kde chceme tráviť čas a ktoré sú vhodným prostredím pre život v súčasnosti a zároveň pripravujú na to, čo prinesie budúcnosť. Prístup k vzdelávaniu narábajúci s emóciou radosť podporuje učenie prostredníctvom hry, hravosť a spoločný humor. Podporuje tiež potešenie z budovania nových záujmov, zo získavania vedomostí a zručností a predstavuje najlepší prístup k udržiavaniu motivácie pre učenie sa.

Školské prostredie zameriavajúce sa iba na úzky okruh výsledkov, ktoré je potrebné dosiahnuť, alebo ktoré chápe vzdelávanie len ako spôsob zabezpečenia osobného a ekonomického statusu, sa stáva miestom bez radosťi a humoru. Takýto prístup ponizuje dospelých i deti, pretože obmedzuje možnosť ich sebaujadrenia a môže viesť k nespokojnosti a strate záujmu.

Empatia

Empatia znamená, že vnímame trápenie druhých a túžime im pomôcť. Vyžaduje si cieľenú snahu pochopiť mieru diskriminácie na lokálnej aj globálnej úrovni a snahu chápať, ako vnímajú svet iní a čo cítia. Predstavuje emóciu, keď je osobné blaho obmedzené obavami o blaho druhých. Nesmie sa to však diať v takej miere, aby sme si sami ubližovali až dotedy, kým sa všetci vo svete budú mať dobre.

Stať sa empatickým znamená aj nahradit' represívne prístupy k porušovaniu pravidiel v škole láskyplnosťou a vynaliezavosťou. Znamená to, že dospelí musia prevziať zodpovednosť v prípade, ak dôjde k zlyhaniam vo vzťahoch s deťmi a mladými ľuďmi. Nech je vzťah mladého človeka s prostredím akokoľvek naštrbený, profesionáli sa musia aj naďalej pýtať: „Ako môžeme tohto mladého človeka podporiť, aby si vybudoval vzťahy a zapojil sa do vzdelávania v škole?“ Keď vzdelávame s empatiou, vieme si priznať chyby nezávisle od nášho postavenia, vieme prijať ospravedlnenie, pristúpiť k náprave a vieme, že je možné odpustiť.

Láska

Empatia je úzko spätá s hodnotou lásky alebo starostlivosti. Lásku pritom môžeme chápať ako „hlbokú starosť o blaho iných bez toho, aby sme očakávali odplatu“. Pre mnohých pedagogických pracovníkov je láska ich hlavnou profesionálnou motiváciou a vytvára pocit, že ich práca je „poslanie“.¹⁴ Týka sa starostlivosti o druhých, aby sme im umožnili byť a stávať sa samým sebou, pretože chápeme, že ľuďom sa za takýchto podmienok najviac darí. Týmto spôsobom zároveň pestujeme pocit spolupatričnosti a podporujeme participáciu. Ochota starať sa o druhých a nechať druhých, aby sa starali o nás, je základom pre vytváranie komunit, pre ktoré je charakteristický pocit spolupatričnosti a spoločnej činnosti. Ale pre pedagogických pracovníkov sú hodnoty ako „láska“ a „starostlivosť“ súčasťou asymetrického vzťahu. V prípade pedagogických zamestnancov môžeme starostlivosť o všetky deti a mladých ľudí v škole chápať ako ich profesionálnu povinnosť, a to bez ohľadu na to, koľko láskavosti alebo vďaka dostanú späť, a bez ohľadu na to, ako jednotliví žiaci či študenti vo vzdelávaní napredujú.

Nádej/optimizmus

Hodnotu týkajúcu sa nádeje a optimizmu môžeme v kontexte vzdelávania takisto vnímať ako profesionálnu povinnosť pedagogických pracovníkov a osobnú povinnosť rodičov či opatrovníkov. Máme povinnosť deťom a mladým ľuďom vysvetľovať, že osobné, miestne, národné ale aj celosvetové problémy je možné zmierňovať a riešiť. Je pritom potrebné ukázať, akým spôsobom sú deti či mladí ľudia sami schopní zmeniť svoj život alebo pomôcť iným. To neznamená, že sa máme vyhýbať snahám o pravdivé videnie sveta, zatvárať oči pred cynickými motívmi iných alebo sa sústrediť iba na „tie svetlé stránky“. Nádej a optimizmus si vyžadujú ochotu vnímať realitu ako miesto, kde začneme principiálne konať. Jasné chápanie inkluzívnych hodnôt poskytuje v tomto zmysle rámec pre rôzne činnosti. Pomáha spájať ľudí, ktorí síce majú podobné hodnoty, ale svoje aktivity nazývajú inak. Môže posilniť kolektívnu silu v boji proti vylúčeniu a obmedzovaniu jednotlivcov či skupín, ktorá sa prejavuje na lokálnej aj celosvetovej úrovni. V neposlednom rade môže prispieť k pravdepodobnosti zmeny k lepšiemu – pre ľudí aj planétu. Nádej prispieva k tomu, že vidíme možnosť udržateľnej budúcnosti, v ktorej sa ľuďom bude dariť.

Krása

Zaoberanie sa krásou sa môže javiť ako sporné, pretože je jasné, že existuje len v očiach a mysliach tých, ktorí ju vnímajú alebo tvoria. Je tiež evidentné, že rôzne marketingové kampane význam krásy splošťujú podľa konkrétnych úzko vymedzených kritérií. To môže niektorých ľudí sklúčať a vytvárať v nich pocit vylúčenia. Je však dôležité robiť všetko pre to, aby sme vniesli krásu aj do prostredia našich škôl tak, aby to malo dosah na blaho

¹⁴ Noddings, N. (2005) The challenge to care in schools, an alternative approach to education, New York: Cambridge University Press.

všetkých. Krása sa dostala na zoznam našich hodnôt, pretože ľudia niekedy vnímajú, že medzi ich najuspokojivejšie úspechy vo vzdelávaní patria tie, pri ktorých vytvárali niečo krásne, prípadne ich najmotivujúcejšie zážitky alebo postrehy dňa sú krásnymi momentmi. Krása pomáha ľuďom prepojiť svoje hodnoty s vlastným duchovným naplnením. Môžeme ju vnímať v spontánnych dobrých skutkoch, vo vzácných príležitostiach, v prípadoch, keď sa povzniesieme nad vlastné záujmy, v spoločnom konaní či pri vyžadovaní dodržiavania práv. Krásu môžeme nachádzať aj v situáciách, keď jednotlivec miluje niečo, čo sám alebo niekto iný vlastnoručne vytvoril, plynie zo zážitkov z umenia a hudby. Inkluzívna krása sa nachádza ďaleko od stereotypov, v rozmanitosti ľudí a prírody.

Múdrost

Múdrost znamená rozhodovať sa medzi rôznymi prístupmi v konaní na základe opodstatnenosti a možných následkov nášho konania. Skôr než si vytvoríme názor na nejakú osobu alebo situáciu, nechávame si čas na rozmyslenie a hľadáme alternatívne názory. Zamýšľame sa nad svojimi skúsenosťami aj skúsenosťami iných, aby sme sa vyhli tým istým chybám. Spory riešime mediáciou, dialógom a snahou o nápravu, nie využívaním trestov, agresie či moci. Keď sa učíme múdrosti, spájame hodnoty s praxou a snažíme sa konať na základe tých, ktoré sme prijali za svoje. Naše argumenty a rozhodnutia vychádzajú z hodnôt, odôvodnení a dôkazov. Priznávame hranice našich vedomostí a vážime si vedomosti iných, detí aj dospelých. Pýtame sa, počúvame a chápeme, že máme telo a myseľ zároveň a sme súčasťou prírody. Snažíme sa čeliť zložitosti bytia a sveta, aby sme boli schopní nájsť možnosti na zlepšenie života v ňom v mnohých oblastiach. Zažité spôsoby myslenia neberieme automaticky ako pravdu, snažíme sa nájsť súvislosti medzi oblasťami myslenia, ktoré bežne nespájame. Zároveň skúmame, čo je pre nás a iných v živote dôležité, a hľadáme poznanie, ktoré nám pomôže dobre spolunažívať v našich domácnostiach, komunitách, školách, krajinách či vo svete.

Ako reagovať na rámec hodnôt v Indexe

Rámec hodnôt predstavený v *Indexe* nie je predpisom, ale pozvánkou k dialógu. Nie každý s ním bude súhlasiť a niekto možno prijme opis hodnôt, ale vytvorí si radšej svoje označenia, ktoré budú viac korelovať so spôsobom jej či jeho myslenia, s motívami a vlastnými skúsenosťami.

Keďže hodnoty by mali podnecovať k činom, rôzni ľudia ich budú opisovať a definovať rôznymi spôsobmi. Niekomu sa na prvý pohľad bude zdať, že niektoré z hodnôt, ako napríklad „zodpovednosť“, „sloboda“ a „spolupráca“, na našom zozname chýbajú. Možno ho bude chcieť upraviť, ale pri podrobnejšom skúmaní zistí, že tieto preferencie sú v súbore hodnôt zahrnuté. Napríklad hodnota „slobody“ je spojená s „právami“ a „participáciou“ a „zodpovednosť“ a „spolupráca“ sú zahrnuté v opise „komunity“.

Tiež sa môže stať, že tí, čo s *Indexom* pracujú, budú mať rozdielne hodnoty. Môže ísť o detaily. Mnohí majú napríklad veľmi odlišné názory na to, do akej miery je nutné znižovať nerovnosti medzi ľuďmi alebo podporovať participáciu ľudí v školách a v spoločnosti. Pátranie po význame inkluzívnych hodnôt už zo svojej podstaty vynesie tieto rozdiely na povrch. Čím detailnejšie sa o našich hodnotách rozprávame, tým skôr sa začnú objavovať rozdiely v našich názoroch.

K spoločne dohodnutému rámcu hodnôt sa môžeme dopracovať dialógom so zamestnancami, s deťmi, rodinami a členmi rady školy. Môžeme ho vyjadriť v jednoduchých vyhláseniach (ako napríklad v Tabuľke 7), ktoré sú v porovnaní s rámcem hodnôt možno ľahšie uchopiteľné. Alebo je možné ich vypísať pod kľúčové slová, tak ako to urobili na jednej zo základných škôl¹⁵ (Tabuľka 8). Ďalšia škola pri práci s *Indexom* využila koncept hodnoty „rešpekt“, aby sformulovala pravidlá správania na pôde školy: „rešpektovať seba samého, rešpektovať druhých, rešpektovať životné prostredie a rešpektovať vlastníctvo“¹⁶. Ak nám majú hodnoty poskytnúť taký rámec pre konanie detí a dospelých, ktorý dostatočne pokrýje komplexnosť života školy, je nutné zaoberať sa významom hodnôt do detailu.

Je však zjavné, že niektorí ľudia konajú na základe radikálne odlišných hodnôt, než sú tie, ktoré sú obsiahnuté v našom inkluzívnom rámci. Pochopiteľne, všetci sa nesnažia konať na základe viery, že každý jednotlivec má v ich komunite, krajine alebo iných krajinách rovnakú hodnotu. Niektorí ľudia sa s väčším zánietením snažia o pomstu a odplatu za niečo, čo vnímajú ako krivdu, alebo sú viac naklonení honbe za peniazmi a iným majetkom so zreteľom na krátkodobé osobné záujmy.

¹⁵ Hodnoty – Harbinger school, Tower Hamlets, Londýn

¹⁶ Pravidlá správania – Dereham St. Nicholas Junior School, Norfolk

TABUĽKA 7: HODNOTY NAŠEJ ŠKOLY

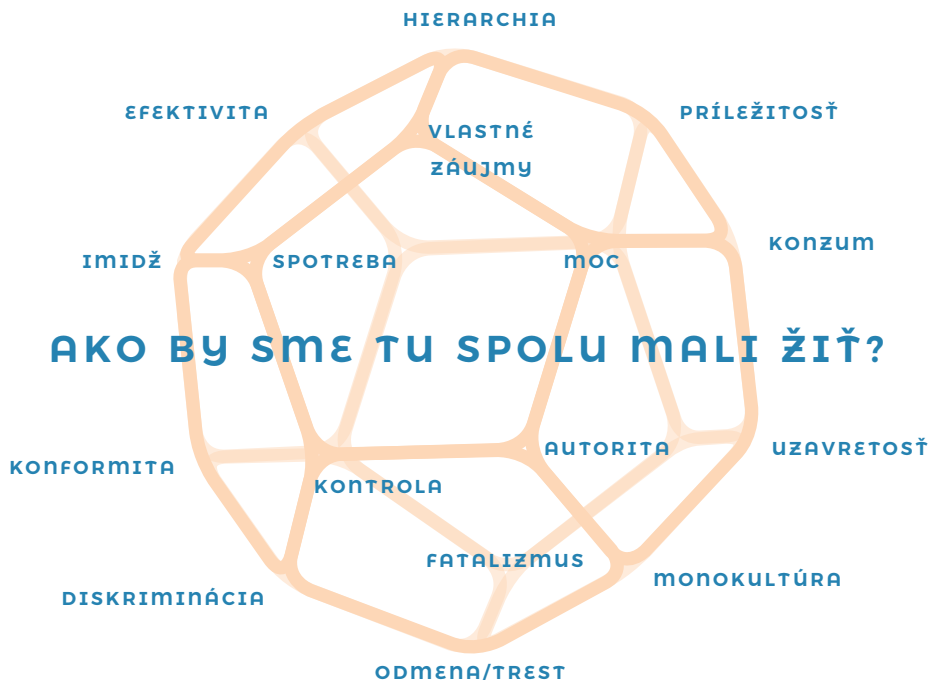
<p>CHCEME, ABY SA S KAŽDÝM ZAOBCHÁDZALO SPRAVODLIVO A ABY SA KAŽDÝ CÍTIL AKO SÚČASŤ KOMUNITY. ZÁLEŽÍ NÁM NA VŠETKÝCH DEŤOCH A DOSPELÝCH V NAŠEJ ŠKOLE. RADI SA SPOZNAVAME A ZISŤUJEME, ČO MÁME SPOLOČNÉ A V ČOM SA LÍŠIME. KONÁME S VEDOMÍM, ŽE O NAŠU PLANÉTU SA DELÍME SO VŠETKÝMI ŽIVÝMI TVORMI. TRÁPI NÁS, KEĎ ĽUDIA TRPIA HLADOM, CHOROBAMI A CHUDOBOU. UČÍME SA JEDEN OD DRUHÉHO A ODOVZDÁVAME SI NAVZÁJOM SVOJE VEDOMOSTI. PREPÁJAME TO, ČO SA UČÍME DOMA A V ŠKOLE. PROBLÉMY RIEŠIME VZÁJOMNÝM POČÚVANÍM A RIEŠENIA PROBLÉMOV HĽADÁME SPOLU. KEĎ VIDÍME, ŽE NIEČO NIE JE SPRÁVNE, OZVEME SA. MYSLÍME SI, ŽE OCHRANU A ÚCTU SI ZASLŮŽIA VŠETKY RASTLINY A ŽIVOČÍCHY NA SVETE. SNAŽÍME SA ŠETRIŤ ENERGIU A NEPLYTVÁME. POMÁHAME K TOMU, ABY BOLA NAŠA ŠKOLA A SVET LEPŠÍM MIESTOM NA ŽIVOT.</p>

TABUĽKA 8: NAŠE HODNOTY V HARBINGER SCHOOL

SPOLOČNE	BLAHO	UČENIE
<p>VIDÍME ROZMANITÚ KOMUNITU, KTORÁ S RADOŠŤOU SPOLUPRACUJE</p>	<p>VIDÍME EMPATICKÉ SKUTKY</p>	<p>VIDÍME, ŽE VŠETCI SA S RADOŠŤOU ZAPÁJAJÚ DO UČENIA</p>
<p>POČUJEME, ŽE ĽUDIA SA S LAHKOSŤOU DELIA O SVOJE NÁZORY</p>	<p>POČUJEME SEBAVEDOMÉ A ODVÁŽNE HLASY</p>	<p>POČUJEME MOMENTY TICHU A MOMENTY USILOVNEJ PRÁCE</p>
<p>VŠÍMAME SI VYSOKÚ MIERU PARTICIPÁCIE</p>	<p>VŠÍMAME SI, ŽE KAŽDÝ JE VYPOČUTÝ</p>	<p>VŠÍMAME SI SEBADÔVERU A SNAHU SKÚŠAŤ NOVÉ VECI</p>
<p>CÍTIME SA AKO DOMA A SME OCEŇOVANÍ</p>	<p>CÍTIME SA BEZPEČNE A ISTO</p>	<p>CÍTIME SA HRDO ZA NAŠE ÚSPECHY</p>

Je dôležité uvedomiť si, že aj nátlak k činom, ktoré považujeme za negatívne, je založený na hodnotách, pretože existuje široká škála rôznych hodnôt, ktoré sa takisto snažia odpovedať na otázku: „Ako by sme tu spolu mali žiť?“ Neexistuje súbor univerzálnych hodnôt, ktoré vyznáva každý. Tie inkluzívne však môžeme dať do kontrastu s tzv. exkluzivistickými hodnotami, teda s tými, ktoré vyčleňovanie jednotlivcov či skupín na základe vybraných kritérií považujú za prirodzené. V Tabuľke 9 je zobrazený rámec takýchto hodnôt, avšak ich názvy sú opozitá k inkluzívnym hodnotám. Ľudia si uvedomujú, že tieto hodnoty sú zaužívané v mnohých školách, v rôznych krajinách sveta. V tomto rámci je napríklad *rovnosť* nahradená *hierarchiou*, *práva výhodami*, *participáciu* nahrádza *konzum* tovaru a „vedomostí“, *povinnosti voči* neustále sa rozrastajúcej *komunite* strieda *oddanosť vlastnej uzavretej skupine (in-group)*. Rešpektovanie *rozmanitosti* nahrádza túžba po *monokultúre*, environmentálnu *udržateľnosť* strieda *nepretržitá spotreba*, *nenásilie* sa mení na *diskrimináciu* a *dôvera* na *neustály dohľad, preverovanie a kontrolu*. *Úprimnosť* nahrádza prílišné zameranie sa na *imidž*, *odvahu* strieda *konformita*, *radosť z učenia* a vyučovania je vystriedaná snahou o *odmeňovanie* a udeľovanie či vyhýbanie sa *trestom*. *Empatia* je v Tabuľke 9 nahradená zdôrazňovaním *vlastného záujmu*, *láska autoritou*, *nádej/optimizmus* strieda *beznádej*, *krásu*, *efektívnosť* a *múdrosť* nahrádza *viera v uplatňovanie moci* spojená so snahou dosiahnuť svoje.

TABUĽKA 9: RÁMEC EXKLUZIVISTICKÝCH HODNÔT

Rozvíjanie hodnotovej gramotnosti

Proces zavádzania inkluzívnych hodnôt do každodennej praxe školy si vyžaduje prepájanie týchto hodnôt s konkrétnymi aktivitami výchovno-vzdelávacieho procesu a „odpájanie sa“ od skupiny hodnôt, ktoré reprezentuje Tabuľka 9. Tento proces sme pomenovali ako získavanie „hodnotovej gramotnosti.“ Opisuje, čo ľudia robia, keď začínajú zisťovať, aké zmeny môže do každodenného života školy priniesť hlbšie chápanie konkrétnej inkluzívnej hodnoty a jej pretavenie do praxe.

Skupiny zložené z učiteľov, rodičov a detí môžu v tejto súvislosti spolupracovať, aby skúsili prepojiť konkrétnu hodnotu s každodennou činnosťou školy. Najskôr identifikujete hodnotu, ktorá vás zaujíma, potom budete uvažovať o jej význame, aby ste následne kládli zložité otázky o tom, ako by sa škola zmenila, keby takúto hodnotu naozaj pretavila do svojho každodenného života. (pozri Časť 3 Aktivita 7 str. 96).

Na podporu učenia sa a výučby môžu školy využiť tzv. „vzdelávacie vychádzky“¹⁷. Jedna zo škôl, s ktorými sme spolupracovali, prišla s obdobným nápadom tzv. „hodnotových vychádzok“, počas ktorých dospelí a deti pozorovali školské aktivity a výstavy na nástenkách, zaznamenávali hodnoty, ktoré tieto aktivity a výstavy z ich pohľadu reprezentovali, a následne o nich viedli dialóg. Iné školy venovali celý jeden deň téme vyznávaných hodnôt, zapájali deti a mladých ľudí do pripravených aktivít, ktoré sa hodnôt týkali, a boli prekvapení intelektuálnou úrovňou, ktorú mladí ľudia v diskusiách preukázali.

V ďalšej škole počas dňa aktivít o hodnotách jedna pedagogická asistentka namalovala obraz, na ktorom znázornila rámec inkluzívnych hodnôt vo vetvách stromu. Obraz vzdával hold milovanej školskej čerešni, ktorá poskytuje ochranu, tieň a je obľúbeným miestom stretávania sa na školskom dvore.

„Vaša kniha sa mi páči... Rozprával som sa o nej s rodinou... Je o tom, ako spraviť školu lepším miestom... Keď sa máte navzájom radi a všetci majú kamarátov, je jedno, či prichádzate z inej krajiny, ľudia sa jednoducho stanú vašimi kamarátmi... Je o tom, čo je pre vás dôležité... ako ľúbite svoju rodinu.“

8-ročný Travis počas práce s témou hodnôt

¹⁷ <https://www.teachingchannel.org/videos/the-learning-walk>
<https://creativeteachersupport.wordpress.com/2012/11/18/lets-go-for-a-learning-walk/>

Prepojenie s inými hodnotovými schémami

Náš prístup k rozvoju vzdelávania na základe inkluzívnych hodnôt má spoločné črty s inými prístupmi s dôrazom na hodnoty, akými sú napríklad: prístup „Living Values“ (Živé hodnoty)¹⁸, ktorý vychádza z nábožensko-spirituálnej skupiny Brahma Kumaris, a Imaginor, čo je kresťanská organizácia, ktorá je tiež spájaná s textami o „živých hodnotách“¹⁹. Tabuľka 10 porovnáva označenia hodnôt v *Indexe* s týmito dvoma schémami.

Toto cvičenie má iba obmedzený zmysel, ak nebudeme porovnávať hlboko zakorenené významy uvedených hodnôt, ale iba ich pomenovania. Aj keď sa čiastočne prekrývajú, v ostatných schémach chýbajú myšlienky participácie a udržateľnosti. Jediné koncepty, ktoré nájdeme vo všetkých troch schémach, sa týkajú komunity, rešpektu a úprimnosti. Aj my sme do našej schémy pridali hodnotu nenásilia až po práci so schémou „Living Values“ a jej hodnotou mieru a následne sme ju rozvinuli ako koncept nevyhnutný pre vzdelávanie. Schéma „Living Values“ chápe hodnoty ako univerzálne, kým my univerzálnosť hodnôt vnímame ako spornú. Z nášho pohľadu sú hodnoty ovplyvňované rozličnými rámcami, ktoré vyúsťujú do odlišného konania u rôznych skupín ľudí. *Index* je jedinečný práve tým, že sa pomocou 70 indikátorov a 2000 otázok zamýšľa nad tým, ako rámec hodnôt ovplyvňuje detaily praxe.

Obe spomínané schémy nabádajú dospelých a deti k cvičeniam, ktoré sa týkajú hodnotovej gramotnosti. Každý mesiac sa pozornosť venuje inej hodnote a tento prístup poskytuje pevný oporný bod, z ktorého vyplývajú ďalšie formálne aj neformálne aktivity. V praxi si niektoré školy, ktoré pracujú s týmto prístupom, vytvorili vlastné rámce hodnôt prostredníctvom diskusií medzi zamestnancami a/alebo deťmi. Niektorí ľudia považujú výsledky takýchto dohôd za niečo, čo sa týka iba detí a má za cieľ zlepšiť ich správanie. Náš rámec hodnôt rovnako ako ďalšie spomínané schémy sa týka všetkých.

18 Hawkes, N. (2003) How to inspire and develop positive values in your classroom, Cambridge, LDA.
Frances Farrer (2000): A quiet revolution, The story of the development of values education at West Kidlington Primary School in Oxfordshire, Oxford, Rider.

19 <http://www.imaginor.co.uk/values/>
Vickery, S, Ed. (2011) Living values, a practical guide to rooting your school in Christian values.

TABULKA 10: POROVNANIE OZNAČENÍ PRE HODNOTY

INDEX INKLÚZIE	PRÍSTUP „IMAGINOR“	PRÍSTUP „LIVING VALUES“
ROVNOSŤ	SPRAVODLIVOSŤ	ZODPOVEDNOSŤ
PRÁVA	PRIATELSTVO	SLOBODA
KOMUNITA	REŠPEKT	SPOLUPRÁCA
REŠPEKTOVANIE	VYTRVALOSŤ	TOLERANCIA
ROZMANITOSTI	DÔVERA	REŠPEKT
UDRŽATEĽNOSŤ	EMPATIA	POKORA
PARTICIPÁCIA	ODPUSTENIE	MIER
DÔVERA	VĎAKA	ÚPRIMNOSŤ
EMPATIA	PRAVDOVRAVNOSŤ	LÁSKA
NENÁSILIE	ODVAHA	ŠŤASTIE
ÚPRIMNOSŤ	VELKORYSOSŤ	JEDNODUCHOSŤ
ODVAHA	SLUŽBA	JEDNOTA
KRÁSA		
LÁSKA		
RADOSŤ		
NÁDEJ		
MÚDROSŤ		

INDEX INKLÚZIE: PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÔRAZOM NA INKLÚZÍVNE HODNOTY

PRIDÁVANIE PEDAGOGICKÝCH PRINCÍPOV

Inkluzívne hodnoty významným spôsobom vplývajú na to, akým spôsobom a čo sa učíme a vyučujeme. Je možné z nich vychádzať pri vytváraní „inkluzívnych pedagogických princípov“. Ide o pravidlá, ktoré nás majú viesť pri učení sa a vyučovaní v rozmanitom prostredí. V niektorých prípadoch je to pomerne jednoduché, napríklad uplatňovanie hodnôt radosti, starostlivosti a participácie má v praxi jasné dôsledky na spôsob spolupráce pri učení sa a vyučovaní, čo ilustrujeme aj v časti *Indexu* s predstavenými indikátormi a otázkami, ktoré k týmto indikátorom patria. Nielen my sme však zistili, že je užitočné, keď si definujeme niektoré dodatočné princípy inkluzívnej výučby a učenia, ktoré síce nevychádzajú priamo z rámca hodnôt *Indexu*, ale je dôležité mať ich na pamäti pri rozvoji našich škôl. Tak ako rámec hodnôt, aj súbor týchto princípov sme zostavovali niekoľko rokov na základe štúdia odbornej literatúry a vychádzajúc z reflektovania praxe. Tvoria podporný mechanizmus pre rozvoj škôl inkluzívnym spôsobom. Kým hodnoty sú širokou odpoveďou na otázku *Ako by sme tu spolu mali žiť?*, princípy sa sústreďujú skôr na to *Ako sa máme spolu učiť a vyučovať*. Tabuľka 11 vznikala zúžením dlhého zoznamu princípov, kým tie, ktoré ostali, nakoniec neposkytnú návod na rozvoj výchovno-vzdelávacieho procesu v súlade s rámcom inkluzívnych hodnôt.

Ako každá z hodnôt, aj tieto princípy môžu byť začiatkom nášho uvažovania o rozvoji vzdelávania. Napríklad myšlienka, že školy by mali v ľuďoch pestovať schopnosť vytvárať si bezprostredné aj celoživotné záujmy, je témou, ktorá sa prelína celým *Indexom*. Musíme si pritom uvedomiť, že cieľom škôl je rozvíjať v deťoch a mladých ľuďoch záujmy, ktoré prispievajú k ich aktívnemu životu v budúcnosti.

**TABUĽKA 11: INKLÚZÍVNE PEDAGOGICKÉ PRINCÍPY:
VÝUČBA A UČENIE SA O ROZMANITOSTI**

VZDELÁVANIE BY MALO:

- 1 **ODSTRAŇOVAŤ VŠETKY LIMITY DETÍ A DOSPELÝCH V TOM, ČO MÔŽU DOSIAHNUŤ,**
- 2 **STAVAŤ PROCES UČENIA NA OSOBNÝCH A SPOLOČNÝCH SKÚSENOSTIACH,**
- 3 **ZAHŔŇAŤ AKTIVITY PREBIEHAJÚCE MIMO TRIEDY,**
- 4 **VYUŽÍVAŤ ROZMANITOSŤ AKO ZDROJ PRE VZDELÁVANIE,**
- 5 **ROZVÍJAŤ MOŽNOSTI PRE VZÁJOMNÝ DIALÓG,**
- 6 **BUDOVAŤ TEORETICKÉ VEDOMOSTI POMOCOU ROZVOJA PRAKTICKÝCH ZRUČNOSTÍ,**
- 7 **VNÍMAŤ PRAKTICKÉ ZRUČNOSTI AKO ROVNOCENNÉ S AKADEMICKÝMI VEDOMOSŤAMI,**
- 8 **PODPOROVAŤ CHÁPANIE SÚVISLOSTÍ MEDZI RÔZNYMI PREDMETMI A V RÔZNYCH KONTEXTOCH,**
- 9 **VNÍMAŤ, ŽE DOBRÉ VZŤAHY SÚ SAMY OSEBE DÔLEŽITÉ A PODPORUJÚ PROCES UČENIA,**
- 10 **CHÁPAŤ, ŽE UČENIE A DOBRÉ ŽIVOTNÉ PODMIENKY SÚ ZÁKLADOM ROZVÍJANIA STABILNÝCH OSOBNOSTÍ,**
- 11 **PREPÁJAŤ UČENIE SA S EMÓCIAMI,**
- 12 **PREPÁJAŤ ŠKOLSKÉ AKTIVITY SO SPOLOČENSKÝM, KULTÚRNYM A EKONOMICKÝM ŽIVOTOM MIMO ŠKOLY,**
- 13 **PREPÁJAŤ MIESTNE UDALOSTI S DIANÍM NA GLOBÁLNEJ ÚROVNI,**
- 14 **PESTOVAŤ U DETÍ A MLADÝCH BEZPROSTREDNÉ AJ CELOŽIVOTNÉ ZÁUJMY,**
- 15 **VNÍMAŤ DÔLEŽITOSŤ SPOKOJNÉHO ŽIVOTA V SÚČASNOSTI, ALE AJ PRÍPRAVY NA ŽIVOT V BUDÚČNOSTI,**
- 16 **CHÁPAŤ, ŽE UČENIE V MLADŠOM VEKU TVARUJE, KÝM SME A ČÍM BUDEME V BUDÚČNOSTI,**
- 17 **VENOVAŤ VIAC POZORNOSTI KVALITE OBSAHU A PROCESOV, NEŽ DOSAHOVANIU VÝSLEDKOV,**
- 18 **POVAŽOVAŤ ŠKOLY ZA OPORU PRE VŠETKÝCH ČLENOV ICH KOMUNÍT,**
- 19 **PODPOROVAŤ AKTÍVNE, DEMOKRATICKÉ, MIESTNE A GLOBÁLNE OBČIANSTVO,**
- 20 **ZDÔRAZŇOVAŤ VZÁJOMNÉ PREPOJENIE ĽUDÍ S PRÍRODOU.**

VNÍMANIE NAJDÔLEŽITEJŠÍCH POŽIADAVIEK

Stanovenie rámca hodnôt a súboru najdôležitejších pedagogických princípov predstavuje citlivý spôsob, akým môže škola vyjadriť svoje záväzky vo vzdelávaní a určiť, ako a čo by sa malo učiť a vyučovať. Niekedy je však dôležité konkrétne oblasti zdôrazniť a existujú témy, ktoré by sme mali vo vzdelávaní chápať ako zásadné a nevyhnutné.

Sociálny teoretik Theodor Adorno na sklonku svojho života počas jednej zo svojich prednášok vyjadril obavu nad tým, akým spôsobom vzdelávanie reaguje na ponaučenia z obdobia holokaustu:

„Od vzdelávania musíme vyžadovať primárne to, aby sa už nikdy neopakoval Auschwitz. Priorita tejto požiadavky pred všetkými ostatnými je taká jasná, že nepovažujem za nutné, aby som to musel vysvetľovať. Nedokážem pochopiť, prečo sme sa tým doteraz zaoberali tak málo.“²⁰

Adorno použil holokaust ako metaforu deštruktívnych svetových konfliktov, ktorým by sme sa prostredníctvom vzdelávania mohli v budúcnosti vyhnúť. Žiada od nás, aby sme vedomosti o tom, že spoločnosť môže skĺznuť do barbarstva, využili na zmenu spôsobu, akým vzdelávame naše deti. *Index* v tejto súvislosti obsahuje indikátory, ktoré sa priamo dotýkajú hodnoty nenásilia a rešpektovania rozmanitosti. Tieto hodnoty sú s Adornovými obavami spojené zrejme najviac.

Ak chceme zachovať zdroje nevyhnutné pre život, musíme naučiť ľudí pristupovať k svojmu prostrediu novým spôsobom. Je to rovnako dôležité ako potreba vyhýbať sa rasistickému či inak konfliktnému správaniu. Zároveň by sme sa mali učiť o vplyvoch toho, čo konzumujeme, a o tom, akými spôsobmi môžeme začať náš prístup a rozhodnutia meniť. Jedna z minulých vlád Spojeného kráľovstva vo svojich výstupoch podporovala vytvorenie udržateľných, environmentálne uvedomelých a aktívnych škôl a podobne ako my naznačila, že udržateľnosť by sa mohla stať vedúcim princípom na prepracovanie celého kurikula.

„Udržateľný rozvoj je dimenzia, ktorá sa týka národného kurikula vo svojej celistvosti...Kurikulum navrhnuté tak, aby budovalo... budúcnosť, kde nie je nič zaručené... by sa líšilo od toho, čo sa v mnohých školách učí teraz.“²¹

20 Adorno, T. (1966) Prvýkrát odvysielané ako prednáška v rozhlase 18. apríla 1966 pod názvom „Pädagogik nach Auschwitz“. Anglický preklad: „Education after Auschwitz“ in Adorno, T. (2005) *Critical Models: Interventions and Catchwords*, New York, Columbia University Press. Dostupné online na <http://ada.evergreen.edu/~arunc/texts/frankfurt/auschwitz/AdornoEducation.pdf>

21 Department for Children, Schools and Families (2009): *S3: Sustainable school self-evaluation*, London, DCSF.

PRÁCA SO ŠKOLSKÝM KURIKULOM

Akým spôsobom inkluzívne hodnoty, princípy a najdôležitejšie požiadavky inklúzie vplyvajú na to, ako a čo sa učíme a vyučujeme? Ak naše hodnoty vyjadrujú to, ako tu spoločne máme žiť, potom sa kurikulum týka toho, čo sa môžeme naučiť, aby sa nám tu spolu žilo dobre. Po publikovaní predchádzajúcich vydaní *Indexu* sme zvykli tvrdiť, že publikácia vysvetľuje vplyvy inkluzívnych hodnôt na všetky aspekty fungovania školy. Nezvládli sme však špecifikovať to, aké dôsledky má náš rámec hodnôt na obsah vzdelávacích aktivít v praxi. Počas dlhého obdobia skostnateného plánovania kurikula v školách, ktoré nasledovalo po uvedení Štátneho vzdelávacieho plánu pre Anglicko na konci 80. rokov, sa zdalo, že je nemožné zvažovať alternatívne prístupy, ktoré by odporovali vláde a jej rozhodnutiam o tom, čo sa má v školách učiť.

Teraz sa snažíme medzery v kurikule preklenúť, aj keď sa to deje v čase, keď stále platia obmedzenia pre inovovanie obsahu vzdelávania, najmä pre stredné školy. V tomto revidovanom vydaní *Indexu* tvoria návrhy na zmeny kurikula novú sekciu v Dimenzii C (pozri str. 164–225). Dúfame, že takto v Spojenom kráľovstve a iných krajinách podporíme dialóg o povahe inkluzívneho kurikula a o tom, čo a prečo sa v školách učí a vyučuje v súčasnosti a ako by malo vyzeráť kurikulum skutočne vhodné pre 21. storočie. Ak chceme, aby sa vzdelávanie stalo súčasťou riešenia naliehavých environmentálnych a spoločenských problémov na národnej a nadnárodnej úrovni, musíme bezodkladne zmeniť štruktúru práce s vedomosťami a zručnosťami v školskom prostredí. Dúfame, že naše nápady týkajúce sa obsahu vzdelávania sú prvými lastovičkami a pridajú sa k nám ďalší.

Význam termínu „školské kurikulum“ je dvojaký. Bežne označuje formálne vzdelávacie ciele, plánované vzdelávacie aktivity a spôsob, akým sú tieto aktivity rozdelené medzi rôzne predmety. Zároveň však môže označovať všetko, čo sa deti a dospelí učia na základe svojich skúseností zo života v škole. Spôsob, akým sa učíme a vyučujeme, je súčasťou tohto menej formálneho kurikula. *Index* poskytuje deťom a dospelým príležitosť prevziať kontrolu nad rozvojom menej formálnych, ale možno najdôležitejších aspektov obsahu vzdelávania. Spochybňuje napríklad správnosť vytvárania hierarchie medzi deťmi a dospelými. Podporuje dialóg o tom, ako sa môže vzdelávanie transformovať a nielen reprodukovávať existujúce vzory spoločenských vzťahov za bránami školy či v škole.

Skúmali sme, aké dôsledky môže mať náš rámec inkluzívnych hodnôt, princíпов a najdôležitejších inkluzívnych požiadaviek a tiež naše skúsenosti a výskum na zmeny v spôsobe uvažovania o formálnej štruktúre a o obsahu výchovno-vzdelávacích aktivít. Náš rámec podnecuje k zamysleniu sa nad prepojením kurikula so skúsenosťami detí a ich rodín. Považujeme to za zásadný krok k búraniu bariér vzdelávania a participácie v školách. Chceli sme vytvoriť zdroj, ktorý by posilnil kontrolu, ktorú majú deti nad svojím životom v škole, a pripravil ich na aktívne národné a globálne občianstvo.

Nové kurikulum sa zaoberá ľudskými právami, podporuje aktivity týkajúce sa udržateľnosti životného prostredia, prepája ľudí na globálnej úrovni, búra rozdiely medzi akademickým, praktickým vzdelaním a prípravou na zamestnanie a núti nás uvedomovať si realitu sveta.

Ovplyvnili nás mnohé konverzácie s učiteľmi a inými kolegami. Napríklad kolegyňa z Hongkongu reagovala na pracovnú verziu schémy z *Indexu*, ktorá sa týka ľudských potrieb (strava, voda, odievanie, prístrešie, zdravie a starostlivosť). Spomenula, že Sun Yatsen²² vymenoval tieto základné ľudské potreby: jedlo, oblečenie, prístrešie a doprava²³. Vďaka tejto konverzácii sme pridali dopravu medzi základné oblasti kurikula, zahŕňajúc otázku: „Ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne sťahujú?“ Týka sa spôsobov prepravy, obchodu a migrácie v rámci krajín a medzi krajinami. Kurikulum tak reaguje na jednu z dôležitých a aktuálnych otázok: „Aký je etický prístup k imigrácii?“ Skúmanie tejto otázky môže deťom pomôcť rozmyšľať o miere nedôvery a nevôle, ktorú často prejavujeme voči ľuďom unikajúcim pred konfliktmi a hľadajúcimi azyl alebo prácu v novej krajine.

Pri tvorbe kurikula vyjadrujeme, aký máme prístup (dospelí aj deti) k učeniu a vedomostiam o svete. Takže kurikulum nie je iba prvkom formálneho vzdelávania, ale týka sa aj vedomostí pre všetkých. Odzrkadľuje zdroje, ktoré učitelia občania využívajú na podporu vzdelávania detí.

TABUĽKA 12: POROVNANIE TÉM ZAHRNUTÝCH V KURIKULE

GLOBÁLNE KURIKULUM ZALOŽENÉ NA PRÁVACH	TRADIČNÉ KURIKULUM
STRAVA	MATEMATIKA
VODA	JAZYK A LITERATÚRA
ODIEVANIE	MODERNÉ CUDZIE JAZYKY
BÝVANIE/STAVITELSTVO	FYZIKA
DOPRAVA	CHÉMIA
ZDRAVIE A VZŤAHY	BIOLÓGIA
ZEM, SLNEČNÁ SÚSTAVA A VESMÍR	GEOGRAFIA
ŽIVOTNÉ PROSTREDIE	DEJEPIS
ZDROJE ENERGIE	DIZAJN A TECHNIKA
KOMUNIKÁCIA A KOMUNIKAČNÉ TECHNOLÓGIE	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
LITERATÚRA, UMENIE A HUDBA	HUDOBNÁ VÝCHOVA
PRÁCA A AKTIVITA	NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA
ETIKA, MOC A VLÁDA	TELESNÁ VÝCHOVA
	ETICKÁ VÝCHOVA
	NÁUKA O SPOLOČNOSTI A ZDRAVÍ

22 Čínsky politický líder z polovice 20. storočia.

23 Heung, V. (2000) osobná komunikácia

Predmety/témy a štruktúra kurikula

V Tabuľke 12 uvádzame názvy predmetov zahrnutých v dvoch kurikulách. Na pravej strane je uvedený zoznam tradičných predmetov. Tento zoznam by bol zrozumiteľný v každej škole za posledných sto rokov a uvedené predmety pozná väčšina ľudí v mnohých krajinách. Keď sa zamyslíme nad ich pôvodom, pridáme na to, že neboli vytvorené na to, aby zabezpečili záujmy všetkých detí dnešnej doby, ale aby vybrané skupiny detí v minulosti pripravili na ceste k dosiahnutiu tradičného vysokoškolského vzdelania. Na ľavej strane sa nachádzajú názvy predmetov pre kurikulum založené na právach, globálnom prístupe k vzdelávaniu a udržateľnosti. Tieto oblasti ani nemôžeme nazvať predmetmi, chceme však, aby mali rovnaké postavenie ako tradičné predmety alebo odbory.

Pojmy na ľavej strane v Tabuľke 12 vyjadrujú bežné starosti ľudí na celom svete. Dajú sa využiť pri tvorbe kurikula v mestách aj na vidieku v Číne, na Filipínach alebo v Konžskej demokratickej republike, rovnako ako v Anglicku alebo Nemecku. Spájajú totiž ľudí na celom svete. Poskytujú základ kurikulu pre všetkých vo veku od 3 do 103 rokov, vhodný pre materské, základné a stredné školy aj pre vyššie formy vzdelávania. Sú to témy, ktoré môžeme prepojiť so spoločnými skúsenosťami všetkých detí bez rozdielu, nezávisle od ich schopností a zručností. Zaoberajú sa aktivitami ľudí v komunitách okolo škôl, a tak posilňujú prínos, ktorý môže mať kurikulum pre rodiny všetkých detí školy. Ako sme už spomenuli, v Indexe sa snažíme prepájať záujmy detí s ich aktivitami a prácou v škole, keďže chceme, aby školy viedli deti k tomu, aby o svojej budúcej práci (platenej činnosti) uvažovali v kontexte ďalších zmysluplných činností, ktoré sú pre spokojný život dôležité. Kurikulum zároveň môže pomôcť prekonať rozdiely medzi teoretickým vzdelaním a praktickým vyučovaním tak, že zohľadňuje typy práce, ktoré ľudia bežne vykonávajú.

Kurikulum založené na ľudských právach v Tabuľke 12 a 13 je zahrnuté aj v indikátoroch a otázkach v Dimenzii C, Sekcii 1: Tvorba kurikula pre všetkých (pozri Tabuľku 10). Odporúčame vám prezrieť si celú sekciu týkajúcu sa kurikula. Tieto strany sú zreteľne označené inou farbou, aby sme upriamili pozornosť na to, že ide o oblasť *Indexu*, ku ktorej môžu školy pristupovať po svojom. Sekcia C1 priraduje ku každému indikátoru niekoľko strán tém, ktoré môžete upravovať a prispôbovať podľa toho, aká je situácia vašej školy a čo pre rozvoj procesov a obsahu vzdelávania potrebujete.

Ďalším charakteristickým prvkom tejto časti *Indexu* je, že každú oblasť rozdeľuje do niekoľkých podoblastí. Výsledkom je schéma vypracovaná dostatočne podrobne na to, aby si školy vedeli vytvoriť vlastné kurikulum.

Môže sa stať, že sme sa nevenovali oblastiam, ktoré sú pre vás dôležité, alebo sme sa im nevenovali dostatočne. V takom prípade sa tešíme na vaše pripomienky. Neváhajte a kontaktujte nás na info@indexforinclusion.org.

**TABUĽKA 13: INDIKÁTORY PRE DIMENZIU C, SEKCIA 1:
TVORBA KURIKULA PRE VŠETKÝCH**

- 1 DETI V ŠKOLE SKÚMAJÚ CYKLY PRODUKCIE A SPOTREBY JEDLA.**
- 2 DETI V ŠKOLE SKÚMAJÚ VÝZNAM VODY.**
- 3 DETI SA UČIA O ODIEVANÍ A ZDOBEŇI TELA.**
- 4 DETI SA UČIA O FORMÁCH BÝVANIA A O ZASTAVANOM ÚZEMÍ.**
- 5 DETI V ŠKOLE ROZMÝŠĽAJÚ O TOM, AKO A PREČO SA ĽUDIA VNÚTROŠTÁTNE ALEBO MEDZIŠTÁTNE SŤAHUJÚ.**
- 6 DETI SA UČIA O ZDRAVÍ A VZŤAHOCH.**
- 7 DETI SKÚMAJÚ ZEM, SLNEČNÚ SÚSTAVU A VESMÍR.**
- 8 DETI SA UČIA O STAVE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA.**
- 9 DETI V ŠKOLE SKÚMAJÚ ZDROJE ENERGIE.**
- 10 DETI SA UČIA O KOMUNIKÁCII A KOMUNIKAČNÝCH TECHNOLOGIÁCH.**
- 11 DETI SA V ŠKOLE VENUJÚ LITERATÚRE, UMENIU, HUDBE A VLASTNEJ TVORBE.**
- 12 DETI SA V ŠKOLE UČIA O PRÁCI A PREPOJENÍ PRÁCE S ROZVOJOM VLASTNÝCH ZÁUJMOV.**
- 13 DETI SA V ŠKOLE UČIA O ETIKE, MOCI A VLÁDE.**

Každá oblasť sa venuje otázkam z lokálnej aj globálnej perspektívy, zvažuje etické a politické dôsledky a prepája minulosť s prítomnosťou a budúcnosťou.²⁴ Pri väčšine oblastí sa vyskytujú aj otázky súvisiace s podnikaním a ekonomikou. Mnohé vlády zastávajú názor, že ekonomickú aktivitu štátu podporia, keď sa v oblasti vzdelávania zamerajú na zlepšenie výsledkov žiakov v matematike, prípadne v tom, čo hodnotí testovanie PISA. Tento prístup je ľahko spochybniteľný vzhľadom na slabé súvislosti medzi tým, čo sa reálne v školách učí, a ekonomickými aktivitami v jednotlivých krajinách.

Naša forma kurikula odzrkadľuje dlhú tradíciu podpory výchovno-vzdelávacích aktivít na základe spoločných skúseností detí. Sú v ňom významne zastúpené aj environmentálne otázky. Každá škola by sa napríklad mohla venovať konkrétnemu zdroju vody: miestnemu potoku alebo rieke či vodnému toku v inej časti sveta.²⁵ Keď pochopíme, ako fungujú rieky v iných oblastiach, budeme lepšie rozumieť tomu, ako sa v týchto oblastiach ľuďom žije, aké majú podnebie, a možno lepšie porozumieme aj pôvodu konfliktov existujúcich mimo nášho územia. Takéto aktivity môžeme významne podporiť pomocou národných aj globálnych sietí navzájom spolupracujúcich škôl.

24 Kari Nesová opisala podobnú diskusiu o zásadách učebných plánov v Nórsku tu: Nes, K. (2003) Why does education for all have to be inclusive education? In Allan, J. (ed.) Inclusion, Participation and Democracy: What is the purpose? London, Kluwer Academic Publishers.

25 Nápad adoptovať si miestnu rieku pochádza z knihy „Ecological Literacy“: Stone M. and Barlow, Z. (2005) Ecological Literacy: Educating our children for a sustainable world. San Francisco, Sierra Club Books. Vychádza z praktík kultúry Maori, ktorá ako prvý krok pri formálnom predstavení identifikuje svoju rieku – zdroj života.

Úprava tradičného kurikula

Základné a stredné školy v Anglicku rozširujú svoje učebné osnovy nami navrhnutým spôsobom, prostredníctvom aktivít, ktoré od seba nie sú striktné oddelené, ale prelínajú sa celým kurikulumom. Takéto osnovy môžu zahŕňať témy, ktoré opisujeme na ľavej strane Tabuľky 12. Mnohé školy už nápady *Indexu* v tejto súvislosti začlenili medzi svoje výchovno-vzdelávacie aktivity, napríklad v oblasti občianstva, udržateľnosti či podpory zdravia. V rôznych témach a projektoch sa venujú globálnej dimenzii a riešia problémy, ktoré súčasne zahŕňajú viaceré oblasti. Organizujú napríklad tzv. zelené dni a týždne udržateľnosti, venujú sa Dekáde biodiverzity²⁶ a zároveň prostredníctvom dramatickej výchovy skúmajú vzájomnú globálnu previazanosť, financie, stravovanie, etické otázky či otázky moci a vládnutia. Venujú sa technologickým projektom na zdieľanie informácií, skúmajú recykláciu a úsporu energie.

Naše materiály využívajú pedagogické zbory aj na to, aby zistili, ako tradičné formy kurikula vnímajú deti, a aby tak čerpali inšpiráciu pre otváranie nových tém, ktorým sa vo výchovno-vzdelávacom procese doteraz nevenovala veľká pozornosť (napríklad téme „oblečenie a zdobenie tela“ či „mobilita a doprava“).

Cestovanie v čase s cieľom vytvoriť kurikulum pre 21. storočie

V Tabuľke 12 si môžete všimnúť dve šípky. Pri vytváraní alternatívneho kurikula sme chceli zaistiť, aby boli vedomosti vyžadované tradičným kurikulumom obsiahnuté aj v novej schéme. Obsah predmetov fyzika a chémia sa totiž prelína s vedomosťami o Zemi, slnečnej sústave a vesmíre, ale objavuje sa aj v iných oblastiach. Napríklad fyzika je dôležitá pri skúmaní energie, biológia je potrebná na chápanie kolobehu potravy, orientovanie sa v téme zdravia je jednoznačne dôležité na skúmanie problematiky životného prostredia. Každá škola si, samozrejme, praje, aby deti dosahovali dobrú úroveň čitateľskej a matematickej gramotnosti. V našej schéme sa gramotnosti venujeme v rámci témy komunikácie a zároveň aj vo všetkých ostatných oblastiach kurikula.

Takisto aj matematika sa týka mnohých oblastí nášho kurikula. Existujú obavy, že kvôli hierarchickej povahe matematických vedomostí je nutné, aby sa vyučovala ako samostatný predmet. Inými slovami, ak sa matematika ako disciplína týka rôznych predmetov, je náročnejšia na pochopenie. Zároveň sme však zaznamenali názory, ktoré spochybňujú mieru motivácie detí učiť sa matematiku v prípade, keď sa vyučuje ako samostatný predmet oddelený od reálneho sveta – čo je v takýchto prípadoch často aj dôvodom horších výsledkov žiakov. Matematiku môžeme vnímať ako zdroj pre všetky oblasti kurikula, čo však nevyučuje, že sa jej deti počas svojho pôsobenia v škole môžu venovať aj ako samostatnej komplexnej oblasti.

26 Poznámka editorky: Dekáda OSN 2011–2020 pre biodiverzitu

Dejepis sa takisto vyskytuje v každej téme, keďže všetky prepájame s minulosťou, súčasnosťou a budúcnosťou. Tento prístup je plne v súlade so stanoviskom organizácie History Association, ktoré bolo vydané v rámci vládneho hodnotenia učebných osnov základných škôl v roku 2009:

„Plne podporujeme... rozvoj menej predpísaného a flexibilnejšieho štátneho kurikula, ktorý predmety ako dejepis považuje za nástroj na učenie.“²⁷

Porovnávanie

Správa The Rose Review bola jednou z troch základných súhrnných správ, ktoré ku koncu prvej dekády 21. storočia v Spojenom kráľovstve navrhli prepracovanie obsahu vzdelávania v školách. Jej návrhy sú zobrazené v Tabuľke 14. Všetky tieto súhrnné správy sú založené na princípoch, ktoré sa prekrývajú s rámcom hodnôt v Indexe. Vychádzajú však z tradičnejších definícií školských predmetov a zaužívaného rozdelenia tém. Kladú síce dôraz na predmetovú prierezovosť, ale ich názvy odrážajú tradičné očakávania. Všetky správy sa snažili, aby na kurikulum pre základné školy dobre nadväzovalo stredoškolské kurikulum založené na koncepte školských predmetov. Tento prístup teda limitoval ambicióznosť správ.

Čo môžeme dosiahnuť, keď navrhujeme zmeny kurikula?

Vláda nerealizovala návrhy súhrnnej správy The Rose Review ani rozsiahlejšej Alexander Review, takže ako autori Indexu sme ani neočakávali, že naše návrhy v oblasti obsahu vzdelávania budú okamžite prijaté na celonárodnej úrovni. Našou jedinou možnosťou bolo zaujať ľudí silou vlastných myšlienok a začať s nimi viesť dialóg. Povzbudzuje nás vedomie, že kurikulum, ktoré navrhujeme, je v porovnaní s tradičným oveľa bližšie tomu, čo sa ľudia vo všeobecnosti učia mimo školy, a tiež bližšie ďalším programom vyššieho vzdelávania. Sú to učebné osnovy, ktoré lepšie odzrkadľujú životy, skúsenosti a budúcnosť detí.

Tak ako pevne veríme, že školské kurikulum v rôznych krajinách sveta potrebuje zmenu, zároveň si myslíme, že sa ľudia musia oslobodiť od závislosti od ropy, od presvedčenia, že môžu pokračovať v nekontrolovanom zvyšovaní spotreby obmedzených zdrojov našej planéty, a od myšlienky, že Zem dokáže zdravým spôsobom absorbovať stále rastúce množstvo nerozložiteľného odpadu. Myslíme si, že všetky tieto problémy sú navzájom prepojené. Ostávame však optimistickí.

²⁷ Historical Association in Independent Review of Primary Curriculum. DCSF (2009)

TABUĽKA 14: NOVÉ KURIKULUM NAMIESTO STARÉHO?

INDEX INKLÚZIE: PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÔRAZOM NA INKLUZÍVNE HODNOTY

SPRÁVA O STAVE KURIKULA ZÁKLADNÝCH ŠKÔL (ROSE REVIEW)	ALEXANDER REVIEW	PROGRAM INTERNATIONAL BACCALAUREATE PRE ZÁKLADNÉ ŠKOLY ²⁸
ZNALOSTI Z ANGLICKÉHO JAZYKA, KOMUNIKÁCIE A INÝCH JAZYKOV	JAZYK, VYJADROVACIE SCHOPNOSTI A ČITATEĽSKÁ GRAMOTNOŠŤ	JAZYK
MATEMATICKÉ ZNALOSTI	MATEMATIKA	MATEMATIKA
VEDNÉ A TECHNICKÉ ZNALOSTI	VEDA A TECHNIKA	PRÍRODNÉ VEDY
ZNALOSTI Z OBLASTI HISTÓRIE, GEOGRAFIE A SPOLOČNOSTI	MIESTO A ČAS	SPOLOČENSKÉ VEDY
ZNALOSTI O OSOBNOSTNOM ROZVOJI A FYZICKOM/ PSYCHICKOM ZDRAVÍ	FYZICKÉ A DUŠEVNÉ ZDRAVIE	TELESNÁ, SPOLOČENSKÁ A OSOBNOSTNÁ VÝCHOVA
ZNALOSTI Z UMENIA	UMENIE A KREATIVITA	VÝTVARNÁ VÝCHOVA
NÁBOŽENSKÁ VÝCHOVA	VIERA A PRESVEDČENIE	
OBČIANSTVO	OBČIANSTVO A ETIKA	

28 www.ibo.org/pyp/curriculum/Index.cfm

TVORBA PREPOJENÍ

Index pomáha prepájať všetky aktivity školy, ktoré podporujú inkluzívne vzdelávanie, a tak uľahčuje jej riadenie a zmierňuje záťaž vyplývajúcu z angažovania sa školy v rôznych iniciatívach. Tabuľka 15 zobrazuje zoznam aktivít, ktoré môžeme vnímať pod súhrnným názvom „inkluzívny rozvoj“.

Keď sa školy rozvíjajú inkluzívne, aktívne podporujú demokratické vzdelávanie, vzdelávanie k občianstvu a globálnemu občianstvu, ktoré je založené na uznaní ľudských práv každého jednotlivca. Školy sú v takom prípade otvorené všetkým a komunity na pôde školy a v jej okolí si môžu vytvárať podporné vzťahy. Je to to najlepšie, čo môžu urobiť pre vzájomnú súdržnosť. Odstraňovanie bariér medzi rôznymi skupinami v komunite sa stáva súčasťou starostlivosti o zdravie z pohľadu duševnej pohody aj fyzickej kondície dospelých a detí. Školy sa zapájajú do medzinárodných hnutí, akým je napríklad iniciatíva „Škola priateľská k deťom“ organizácie UNICEF alebo globálne hnutie za kvalitné vzdelávanie pod hlavičkou organizácie UNESCO s názvom „Vzdelanie pre všetkých“. Integrujú „spirituálne, morálne, sociálne a kultúrne vzdelávanie“, ako aj „emočné učenie“ do spôsobu, akým rozvíjajú vzťahy a výchovno-vzdelávacie aktivity. Majú snahu obmedziť všetky formy diskriminácie tak, aby nielen splnili, ale dokonca prekonalí tie požiadavky legislatívy, ktoré sa týkajú rovnosti.

Výchovno-vzdelávacie aktivity inkluzívnych škôl reagujú na zásadné environmentálne problémy, spájajú deti s ich miestnym aj globálnym prostredím tým, ako škola využíva svoje pozemky, zdroje, energiu, potraviny a prístup k odpadu. Samozrejme, škola vychádzajúca z inkluzívnych hodnôt všetky súvisiace aktivity prepája so svojim kurikulumom.

Koncept lesnej školy predstavuje možnosť, ako podporiť environmentálnu citlivosť, vzdelávanie formou spolupráce, prácu s duchovnom a prehodnocovanie rizík. Dôležitosť „vzdelávania mimo tried“ zase lesné školy prepájajú s konkrétnymi životnými skúsenosťami zúčastnených, čo zároveň povzbudzuje deti a mladých ľudí v uvažovaní, rozprávaní, písaní a umeleckom vyjadrovaní. Deti aj dospelí v škole rozvíjajú svoje kritické myslenie, čo sa dá podporiť aj vedením dialógu podľa vzoru vzdelávacieho prístupu „Filozofia pre deti“, ktorý je založený na kladení otázok.

Keď prestaneme identifikovať problémy detí iba na základe ich „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ a začneme sa zaoberať bariérami, ktoré môžu vzniknúť kdekoľvek v rámci školy, objavíme zdroje, ktoré nám pomôžu nájsť riešenia problémov vo vzdelávaní. V takom prípade sa snažíme neoznačovať deti „nálepkami“ o ich schopnostiach, lebo to môže viesť k vytváraniu hierarchií medzi nimi, podporovať nespokojnosť, obmedzovať očakávania druhých a negatívne vplývať na samotnú identitu detí.

TABUĽKA 15: PREPOJENIA PRE ROZVOJ INKLÚZÍVNEHO VZDELÁVANIA

- **VZDELÁVANIE ZALOŽENÉ NA HODNOTÁCH**
- **PROGRES ŠKOLY/ROZVOJ ŠKOLY**
- **DEMOKRATICKÉ VZDELÁVANIE**
- **VÝCHOVA K OBČIANSTVU/GLOBÁLNEMU OBČIANSTVU**
- **VZDELÁVANIE ZALOŽENÉ NA PRÁVACH²⁹**
- **KOMPLEXNÉ KOMUNITNÉ VZDELÁVANIE**
- **SÚDRŽNOSŤ KOMUNITY³⁰**
- **VÝCHOVA K MIERU/NEHÁSILIU**
- **ŠKOLY PODPORUJÚCE ZDRAVIE³¹**
- **ŠKOLY PRIATEĽSKÉ K DEŤOM³²**
- **VZDELÁVANIE PRE VŠETKÝCH³³**
- **SPIRITUÁLNA, MORÁLNA, SPOLOČENSKÁ A KULTÚRNA VÝCHOVA³⁴**
- **SOCIÁLNE A EMOČNÉ ASPEKTY UČENIA (PROGRAM SEAL)³⁵**
- **VÝCHOVA PROTI DISKRIMINÁCII A PREDSUDKOM³⁶**
- **VÝCHOVA K ROVNOSTI**
- **VÝCHOVA K STAROSTLIVOSTI O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE,
VÝCHOVA K ENVIRONMENTÁLNEJ UDRŽATEĽNOSTI**
- **VZDELÁVANIE MIMO TRIEDY³⁷**
- **LESNÉ ŠKOLY³⁸**
- **KOOPERATÍVNE VYUČOVANIE**
- **VZDELÁVANIE ZALOŽENÉ NA SKÚSENOSTIACH**
- **FILOZOFIA PRE DETI³⁹**
- **INOVATÍVNE MYSLENIE⁴⁰**
- **UČENIE SA BEZ „NÁLEPKOVANIA“ SCHOPNOSTÍ⁴¹**

29 www.unicef.org.uk/frsa

30 Povinnosť podporovať súdržnosť školských komunit zo strany kompetentných orgánov (The Education and Inspections Act 2006, new section 21(5) to the Education Act 2002)

31 http://www.who.int/school_youth_health/gshi/hps/en/

32 <http://www.unicef.org/cfs/>

33 <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/>

34 <http://www.doingsmsc.org.uk>

35 <http://www.sealcommunity.org>

36 Derman-Sparks, L. and Olsen Edwards, J. (2010) Anti-Bias education for young children and ourselves, Washington, National

37 <http://www.lotc.org.uk>

38 www.forestschoollassociation.org/what-is-forest-school/

39 <http://www.philosophy4children.co.uk>, <http://p4c.com/>

40 Hart, S. (1996) Beyond special needs: enhancing children's learning through innovative thinking, London, Paul Chapman Publishing.

Hart, S. (2000) Thinking through teaching: a framework for enhancing participation and learning, London, David Fulton.

41 Hart, S., Dixon, A., Drummond, M.J. and McIntyre, D. (2006) Learning without limits, Buckingham, Open University Press., Swann, M., Peacock, A., Hart, S and Drummond, M. Buckingham, Open University Press.

V Tabuľke 15 sme použili spojenie „rozvoj inkluzívneho vzdelávania“, pretože výraz „inkluzívny“ môžeme použiť ako nadradený koncept, ktorý vyjadruje rámec hodnôt podporujúci rôzne vzdelávacie aktivity. Na vyjadrenie toho, že ide o celistvý prístup, môžeme použiť aj iné slová, napr. „demokratický“, „založený na hodnotách“, „udržateľný“ alebo „bez predsudkov“. Je nám jedno, aké slová a termíny si vyberiete, aby ste dosiahli prepojenosť jednotlivých aktivít, ktoré v škole realizujete.

Mnohé organizácie ponúkajú „programy“ alebo iniciatívy, ktoré sa týkajú jednej alebo viacerých oblastí z Tabuľky 15, aby tak školám pomohli pri ich rozvoji. Učitelia by mali otázky a poučenia, ktoré takto získajú, zahrnúť do svojich výchovno-vzdelávacích plánov v budúcnosti. Mnohé z týchto programov sú starostlivo premyslené a inšpiratívne. Ale ak si škola nevytvorí priestor a záväzok integrovať ich do svojich vzdelávacích režimov, ich udržateľnosť je otázna. Takisto je dôležité načasovanie práce s rôznymi programami. Treba ich začleniť do aktivít školy v čase, keď môžu naozaj pomôcť s vývojom, ktorý sa už v škole začal. Môže sa stať, že menšia inovácia v tejto oblasti, ktorú zamestnanci sami preskúmajú a pevne začlenia do vlastných učebných osnov a rozvrhov, môže mať trvalejší vplyv. *Index* ukazuje, akým spôsobom je možné tieto aktivity prepojiť, k čomu nižšie uvádzame aj niekoľko príkladov.

Učíme sa o právach

Index podporuje podobný prístup k rozvoju škôl ako iniciatíva „Škola priateľská k deťom“ organizácie UNICEF, ale v kontexte širších zmien v oblasti prijímania opatrení, organizovania výučby a budovania priaznivej kultúry v škole. Sme presvedčení, že takýto prístup môže viesť k trvalejším zmenám a udržateľnému rozvoju.

Koncept „práv“ v *Indexe* identifikujeme ako hlavnú myšlienku, ktorá je v hodnotovom rámci prepojená s ďalšími pätnástimi hodnotami. Niektoré školy možno aktivity spojené s témou práv nerealizujú, takže tento koncept uvádzame v indikátore A2.2 (str. 131) „V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv“. Na stranách 250–252 zároveň pracujeme s dokumentmi o ľudských právach a na stranách 252–253 sa venujeme právam planéty Zem, resp. „právam Matky Zem“. Tie sú obsiahnuté v indikátore A2.3 „V škole podporujeme ochranu životného prostredia“ (str. 132).

Prepájanie udržateľnosti, globálneho povedomia a rozvoja založeného na hodnotách

Tabuľka 16 znázorňuje súvislosti medzi materiálmi „Národný program pre udržateľné školy“ a „Globálne dimenzie pre školy“⁴². V tabuľkách 17 a 18 vymenúvame indikátory *Indexu*, ktoré sa týkajú týchto programov, čo potvrdzuje ich komplexnosť.

42 Poznámka editorky: Dokument „The National Framework for Sustainable Schools“ predstavila vláda Spojeného kráľovstva (Department for Children, Schools and Families, DCSF) v roku 2006.

43 Poznámka editorky: „National Framework for Sustainable Schools – The eight doorways.“ V súčasnosti dostupné v prehľadnej grafickej podobe napr. tu: https://support.rm.com/_rmvirtual/Media/Downloads/National_Framework_Sustainable_Schools_poster.pdf

TABUĽKA 17: INDIKÁTORY PRE OSEM BRÁN K UDRŽATEĽNÝM ŠKOLÁM⁴⁴

GLOBALNA DIMENZIA

- A1.8** V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.
- C2.6** Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.
- C1.7** Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.
- C1.8** Deti sa učia o stave životného prostredia.

INKLÚZIA A PARTICIPÁCIA

- A2.4** Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.
- Všetky ostatné indikátory

NAKUPOVANIE A ODPAD

- B1.13** Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.

ENERGIA A VODA

- B1.12** Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.
- C1.2** Deti v škole skúmajú význam vody.
- C1.9** Deti v škole skúmajú zdroje energie.

STRAVOVANIE A PITIE

- C1.1** Deti v škole skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.
- C1.8** Deti sa učia o stave životného prostredia.

CESTOVANIE A DOPRAVA

- C1.5** Deti v škole rozmyšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne sťahujú.

BUDOVY A POZEMKY

- B1.11** Budovy našej školy a ich okolité priestory sú navrhnuté tak, aby podporovali zapájanie sa všetkých.
- C1.4** Deti sa učia o formách bývania a o zastavanom území.

MIESTNY BLAHOBYT

- A1.10** Škola a miestne komunity si navzájom pomáhajú pri rozvoji.
- A2.9** V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.
- A2.10** Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.
- C1.6** Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.

⁴⁴ <http://esdgc.escalate.ac.uk/doorway>

TABUĽKA 18: INDIKÁTORY PRE OSEM KLÚČOVÝCH KONCEPTOV GLOBÁLNEJ DIMENZIE⁴⁵

GLOBÁLNE OBČIANSTVO

A1.7 Naša škola je príkladom demokratického občianstva.

A1.8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.

Dimenzia C spája všetky indikátory lokálne aj globálne.

ROZMANITOSŤ

A1.9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.

C2.6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.

UDRŽATEĽNÝ ROZVOJ

A2.3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.

B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.

B1.13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.

C1.9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.

HODNOTY A VNÍMAVOSŤ

A2.1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.

ĽUDSKÉ PRÁVA

A2.2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.

SOCIÁLNA SPRAVODLIVOSŤ

A2.7 V škole bojujeme proti všetkým formám diskriminácie.

VZÁJOMNÁ PREVIAZANOSŤ

A1.8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.

C1.1 Deti v našej škole skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.

C1.2 Deti skúmajú dôležitosť vody.

C1.3 Deti učíme o spôsoboch odievania a zdobenia tela.

C1.5 Deti v škole rozmýšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzishátne sťahujú.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

RIEŠENIE KONFLIKTOV

A2.8 V škole podporujeme nenásilnú vzájomnú komunikáciu a riešenie sporov.

⁴⁵ <https://globaldimension.org.uk/pages/8444>

BARIÉRY, ZDROJE A PODPORA

„Bariéry vzdelávania a participácie“, „zdroje na podporu vzdelávania a participácie“ a „podpora rozmanitosti“ sú tri kľúčové koncepty *Indexu*, ktoré pri rozvoji školy pomáhajú usmerňovať deti aj dospelých. Otázky z Tabuľky 19 tieto koncepty navzájom spájajú. Diskusia o nich a ich prepájanie s rozvojom inkluzívnych hodnôt školy prináša nové nápady, a to aj bez pomoci indikátorov a otázok, ktoré uvádzame v Časti 4 *Indexu*. Niekedy má škola veľké problémy, o ktorých takmer všetci vedia, že brzdia jej rozvoj, ale nik o nich nehovorí. Sú to premlčané problémy a prístup *Indexu* založený na spolupráci a dôvere vám ich môže pomôcť odhaliť a riešiť.

Bariéry vzdelávania a participácie

Bariéry vzdelávania sa môžu vyskytnúť pri práci s ktorýmkoľvek aspektom školy: môžu sa týkať budovy a pozemkov, spôsobu organizácie školy, vzťahov medzi deťmi alebo deťmi s dospelými, ako aj prístupu k učeniu a vyučovaniu. Bariéry však nachádzame aj za bránami školy, v rodinách a komunitách a niekedy sú dôsledkom udalostí či politik na národnej či medzinárodnej úrovni. V škole musíme vzdorovať pokušeniu všímať si iba tie problémy, za ktoré nie sme zodpovední a ktoré nevieme ovplyvniť. Naše snahy o odstránenie bariér, resp. riešenie problémov, by sa mali sústreďiť predovšetkým na to, čo ako zamestnanci, deti či rodinní príslušníci vieme ovplyvniť, a to najmä vtedy, keď navzájom spolupracujeme.

Identifikovať bariéry vzdelávania a participácie, teda aktívneho zapájania sa všetkých, neznamená hľadať zlyhania školy. Opakujeme, že inklúzia je nikdy sa nekončiaci proces, ktorý zahŕňa postupné objavovanie a odstraňovanie problémov, ktoré v živote školy prirodzene nastávajú. Odhaľovanie bariér a následné hľadanie riešení je vždy pozitívnym krokom.

Nahradenie termínu

„špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“

Keď pri snahe o riešenie problémov vo vzdelávaní používame termín „bariéry vzdelávania a participácie“, môžeme tak prestať deťom pripisovať „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“. Myšlienka, že problémy vo vzdelávaní sa dajú vyriešiť takýmto označovaním detí a následnými individuálnymi zásahmi, má značné obmedzenia. Keď totiž vnímame zdravotné znevýhodnenie detí ako hlavný dôvod problémov, s ktorými sa vo vzdelávaní stretávajú, nie sme schopní vnímať prekážky, ktorým čelia z iných dôvodov. Tie sa môžu týkať prostredia školy alebo nastavenia systému vzdelávania. Zdravotne znevýhodnené deti takýto prístup navyše nabáda k tomu, aby sa vnímali cez optiku „nedostatkov“ a nie ako komplexné osobnosti, ktoré často neprávom čelia v spoločnosti rôznym prekážkam a ktoré v mnohých prípadoch spoločnosť vyčleňuje na okraj.

TABUĽKA 19: BARIÉRY, ZDROJE A PODPORA

- AKÉ BARIÉRY VZDELÁVANIA A PARTICIPÁCIE VZNIKAJÚ V ŠKOLE A V JEJ KOMUNITÁCH?
- KTO V ŠKOLE ČELÍ BARIÉRAM PRI VZDELÁVANÍ A PARTICIPÁCII?
- AKO MÔŽEME MINIMALIZOVAŤ BARIÉRY VZDELÁVANIA A PARTICIPÁCIE?
- AKÉ ZDROJE NA PODPORU VZDELÁVANIA A PARTICIPÁCIE MÁME K DISPOZÍCII?
- AKO MÔŽEME MOBILIZOVAŤ ĎALŠIE ZDROJE NA PODPORU VZDELÁVANIA A PARTICIPÁCIE?
- AKÝM SPÔSOBOM MÁME VYUŽÍVAŤ DOSTUPNÉ ZDROJE NA PODPORU VZDELÁVANIA A PARTICIPÁCIE?

Keď deti kategorizujeme podľa „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“, nemusíme si všimnúť, že v daných kategóriách je nadmerné zastúpenie konkrétnej etnickej príslušnosti, pohlavia alebo sociálno-ekonomickej triedy. Napríklad v Anglicku do kategórie „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ patrí dvakrát toľko chlapcov ako dievčat.⁴⁶ Podobná nerovnováha je zrejmä aj pri deťoch, ktoré nie sú takto kategorizované, ale majú zlý prospech alebo problémy so správaním. Obdobné údaje máme k dispozícii už desaťročia, ale venujeme im relatívne málo pozornosti. Naznačujú, že problémy vo vzdelávaní môžu mať niečo dočinenia s príslušnosťou k rodu a so spôsobmi, akými sa deti v školách učia.

Naznačujú tiež to, že odstraňovanie bariér súvisí so zmenou spôsobu, akým premýšľame alebo pristupujeme k rodovej identite. *Index* preto nabáda zamestnancov škôl k tomu, aby prehodnotili prístupy, ktorými podporujú a reagujú na formy mužskosti a ženskosti.

Používanie termínu „deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ môže viesť k zníženiu očakávaní od takejto skupiny. Keď súčasne inú skupinu detí označujeme termínmi ako „nadaní“ či „talentovaní“, pomáhame tak vytvárať hierarchiu od „podpriemerných“ po „nadpriemerných“. To sa často deje napriek tomu, že v praxi niektoré deti preukazujú nadanie či talent a „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“ zároveň. Mnohé školy tvrdo pracujú na tom, aby si cenili všetky deti rovnako napriek používaniu týchto nálepiek a snažia sa prekonať zaužívaný spôsob vnímania, ktorý tieto kategórie pestujú.

Mali by sme sa starostlivo zamyslieť, kým niekoho označíme ako „dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“, „ŠVVP“ alebo inými názvami a skratkami, ktoré vyjadrujú „abnormálnosť“, „poruchy správania a emočné poruchy“ alebo „ADHD“ (porucha pozornosti sprevádzaná hyperaktivitou). Keď sa pre nás dieťa stane iba skratkou, k čomu bežne dochádza, je to prejavom neúcty.

⁴⁶ Office for standards in education, (2010) The special educational needs and disability review, London, Ofsted.

Problémy vo vzdelávaní dnes často riešime stereotypne. Vytvorili sa oddelené, odlišné a individualizované kurikulá a týmto deťom venujú veľa pozornosti pedagogickí asistenti, čo môže narušiť ich vzťahy s inými deťmi a dospelými. Často sa stáva, že pri aktivite, ktorá si vyžaduje prácu v skupinách, nájdeme pedagogického asistenta, zvyčajne s nižšou kvalifikáciou, ako má učiteľ, pracovať so skupinou detí, pri ktorých sa očakáva, že budú mať pri práci najväčšie problémy. To, že sa nevieme vzdať modelu, keď najviac pomáhamo skupinám detí, pri ktorých očakávame najväčšie ťažkosti s učením sa, odzrkadľuje, do akej miery koncept „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ obmedzuje kreatívne spôsoby podpory detí. Deje sa to aj napriek tomu, že máme množstvo dôkazov, ktoré opodstatnene favorizujú iné vzdelávacie prístupy.

Niektoré školy a verejné inštitúcie sa rozhodli nahradiť koncept „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ označením „individuálne výchovno-vzdelávacie potreby“. Výhodou je, ak sa výsledkom tohto prístupu stane aktívne prepájanie vzdelávacích politík s bežnou vzdelávacou praxou s cieľom zaoberať sa segregačnými praktikami a vyčleňovaním konkrétnej skupiny detí či jednotlivcov na okraj. Ale aj tento prístup upriamuje pozornosť predovšetkým na individuálnu reakciu a nie na systematické odstraňovanie bariér využívaním zdrojov, ktoré má škola k dispozícii pre rozvoj inkluzívneho vzdelávania.

Názor, že problémy vo vzdelávaní treba prekonať „odstránením bariér vzdelávania a participácie“, sa viac rozšíril v priebehu desaťročia po prvom vydaní *Indexu inklúzie* v roku 2000. Dialo sa to čiastočne aj vplyvom *Indexu*. Ale to, že sa tento názor rozšíril v oficiálnych dokumentoch, ešte neprinieslo dostatočnú zmenu zaužívaných spôsobov myslenia. Inými slovami, naďalej zotrvávajú aj snahy používať výraz „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“. Tento termín nájdeme v odporúčaniach pre Plány na podporu vzdelávania, zdravia a starostlivosti (tzv. Education, Health and Care Plans)⁴⁷ v procese identifikácie problémov žiakov podľa dokumentov o špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách (Special Educational Needs and Disability Code of Practice)⁴⁸ či v individuálnych vzdelávacích plánoch. Takisto ho nájdeme medzi informáciami, ktoré musia školy⁴⁹ poskytovať o svojom hospodárení. Aj keď to zákon nevyžaduje, príslušný dokument navrhuje, aby školy vymenovali „koordinátora pre špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“ (tzv. „SENco“). Preferujeme alternatívne názvy, napríklad „koordinátor podpory učenia“, „koordinátor rozvoja učenia“ alebo „koordinátor pre inklúziu“, pretože podporujú tvorivejšiu a flexibilnejšiu reakciu na bariéry vzdelávania a participácie, odstraňovanie týchto bariér a mobilizáciu zdrojov.

Ak majú zamestnanci školy zmeniť spôsob uvažovania o problémoch vo vzdelávaní detí, mali by používať slovnú zásobu spojenú so „špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ iba v nevyhnutných prípadoch. Dôležité je rozšíriť alternatívny systém myslenia založený na koncepte bariér vzdelávania a participácie s ohľadom na situáciu v konkrétnej škole.

47 Department for Education (2014) Children and families Act, London, HHSO.

48 Department for Education, Department of Health (2015) Special educational needs and disability code of practice: 0-25 years, London, HMSO.

49 Poznámka editorky: v Spojenom kráľovstve

Ak chceme zabrániť tomu, aby sa znovu prejavili zaužívané spôsoby myslenia, je naozaj nutné uvažovať nad tým, ako používame tieto koncepty. Definícia „dieta, ktoré čelí bariéram vzdelávania a participácie“ sa môže ľahko skrútiť na výraz „dieta s bariérami“, z čoho sa môže stať eufemizmus pre „dieta so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“.

Spoločenské a individuálne modely znevýhodnenia

Využívanie konceptu „bariéry vzdelávania a participácie“ na pomenovanie prekážok, ktorým dieťa čelí, namiesto výrazu „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“ stavia do kontrastu dvojaké vnímanie týchto problémov v oblasti vzdelávania – z pohľadu „spoločenských“ nedostatkov a z pohľadu „zdravotných“ alebo „individuálnych“ nedostatkov. V tejto súvislosti rozlišujeme sociálne a zdravotné modely znevýhodnenia. Znevýhodnenie sa dá definovať ako „dlhodobé obmedzenie fyzických, intelektuálnych alebo zmyslových funkcií“,⁵⁰ hoci koncept intelektuálneho znevýhodnenia je problematický a môže naznačovať fyzické príčiny problémov s učením. Znevýhodnenie teda môžeme vnímať ako problém zapojiť sa do bežnej činnosti u ľudí s telesným postihnutím, chronickou bolesťou alebo ochorením. „Zdravotný“ alebo „individuálny“ model znevýhodnenia vníma problémy, ktorým ľudia čelia, ako priamy dôsledok ich zdravotného stavu či telesnej kondície. Problémy, s ktorými sa ľudia so zdravotným znevýhodnením stretávajú, však často vytvára skôr prostredie, v ktorom žijú, nie ich zdravotný stav alebo telesné možnosti. Inak povedané, diskriminujúci prístup a zlyhávanie pri odstraňovaní prekážok, ktoré kladieme do cesty ľuďom s rôznymi formami zdravotného znevýhodnenia, predstavujú bariéry vytvorené spoločnosťou, nie zdravotným stavom.

Pre prekonanie zdravotných ťažkostí dieťaťa škola často nemôže urobiť veľa, hoci dôrazom na prevenciu pred chorobami a vytváraním bezpečného prostredia dokáže prispieť k tomu, aby sa niektoré deti zdravotným ťažkostiam vyhli.

K čomu však škola do veľkej miery prispieť vie, je obmedzenie bariér, ktoré na jej pôde vznikajú v podobe diskriminujúceho správania, a tiež bariér inštitucionálnych. Školy sú zo zákona povinné uskutočniť „rozumné úpravy“, aby podporili vzdelávanie a participáciu detí so zdravotným znevýhodnením.⁵¹ Zmenám v kultúre školy sa v tejto súvislosti dá výrazne pomôcť aj jej otvorenosťou voči prijímaniu zamestnancov so zdravotným znevýhodnením.

50 Upravené z Disabled People's International, (1982) Proceedings of The First World Congress, Singapore: Disabled People's International.

51 Department for Education and Skills (2006) Implementing the Disability Discrimination Act in schools and early years settings. London, DFES.

Inštitucionálna diskriminácia

Bariéry, ktoré konkrétnym jednotlivcom alebo skupinám bránia v aktívnom zapájaní sa alebo ich obmedzujú a ktoré vznikajú v dôsledku usporiadania alebo riadenia akejkoľvek inštitúcie, môžeme súhrnne označiť pojmom „inštitucionálna diskriminácia“. Správa The Macpherson Report⁵², ktorá vznikla po vyšetrovaní vraždy černoškého tínedžera Stephena Lawrence, sa napríklad sústredila na „inštitucionálny rasizmus“ v policajných zložkách, vo vzdelávacom systéme a v systéme zdravotníckych a sociálnych služieb. Tento druh diskriminácie sa však neobmedzuje len na verejný sektor. Stokely Carmichael v USA pred štyridsiatimi rokmi inštitucionálny rasizmus definoval ako diskrimináciu, ktorá vzniká na základe „neúmyselných predsudkov, nevedomosti, bezohľadnosti a rasových stereotypov, ktoré znevýhodňujú etnické menšiny“.⁵³

Inštitucionálna diskriminácia však termín „rasizmus“ presahuje. Týka sa spôsobov, akými inštitúcie znevýhodňujú ľudí aj na základe socioekonomického postavenia, zdravotného znevýhodnenia, etnickej príslušnosti, sexuálnej orientácie, vierovyznania či veku. Je hlboko zakorenená v kultúre a ovplyvňuje spôsob, akým vnímame ľudí a ako na nich reagujeme. Za inštitucionálnu diskrimináciu sú zodpovední všetci členovia inštitúcií, a to aj v prípade, že k tejto diskriminácii dochádzalo ešte pred príchodom jednotlivca do inštitúcie a aj za takých okolností, pri ktorých je na konanie zamestnancov vyvíjaný tlak. Zodpovednosť za akékoľvek znevýhodňovanie a bolesť, ktorú diskriminačné praktiky spôsobujú, nesú všetci, ktorí túto prax zdedili a majú možnosť ju ovplyvniť. Inštitucionálna diskriminácia vytvára bariéry a pri vzdelávaní môže obmedzovať schopnosť učiť sa. Sériová diskriminácia zas môže zhoršiť prístup k vzdelaniu a viesť k nižšej kvalifikácii a následne k obmedzeným možnostiam uplatnenia sa na trhu práce. Zdôrazňujeme, že rozvoj inkluzívneho vzdelávania vyžaduje niekedy aj bolestivé vyrovnanie sa s vlastnými diskriminačnými praktikami a postojmi.

Rasizmus, sexizmus, genderizmus, homofóbia, transfóbia, diskriminácia zdravotne znevýhodnených, diskriminácia na základe veku, sociálnoekonomickkej situácie alebo na základe náboženského presvedčenia a viery majú spoločný základ v netolerancii voči odlišnosti a vo využívaní moci na vytváranie a udržiavanie nerovností. Mnohí poznajú diskusiu o rasizme a sexizme lepšie ako tému diskriminácie na základe zdravotného znevýhodnenia a možno si neuvedomujú, do akej miery sa ľudia a inštitúcie sami podieľajú na vytváraní stavu, ktorý jednotlivca či skupinu so zdravotným postihnutím znevýhodňuje. Nekritický všeobecný súhlas s vylúčením či neprijatím dieťaťa do školy na základe jeho telesného či duševného postihnutia alebo z dôvodu, že patrí do kategórie „dieťa s problémami v učení“, sú bežnými prípadmi inštitucionálnej diskriminácie.

Odmietanie inakosti je prepojené s konceptom „monokulturalizmu“, t. j. inštitúcie alebo skupiny ľudí definujú konkrétny spôsob života a prežívania identity, ktorý podporujú ako jedinú akceptovateľnú možnosť bytia. Keď sa ľudia necítia akceptovaní v rámci

52 Macpherson, W. (1999) Stephen Lawrence inquiry (Macpherson report) Command Paper 4261, vol 1, London, Stationery Office.

53 Ibid para 6.34

monokultúrnych inštitúcií, môžu odmietanie vnímať ako rasizmus, diskrimináciu na základe postihnutia a i. V prvých dekádach 21. storočia sa európski politici, ale aj mnohí ďalší lídri a organizácie, ktorým v iných prípadoch záleží na znižovaní nerovnosti, postavili proti „multikulturalizmu“.⁵⁴ Naznačovali, že multikulturalizmus zlyhal v úlohe spájať ľudí s rôznou etnickou príslušnosťou. Ale odmietnutím konkrétnej formy multikulturalizmu úmyselne alebo neúmyselne podporili pretrvávanie monokulturalizmu a inštitucionálnej diskriminácie, ktorú spôsobuje.

Index pomáha rozvíjať komplexné multikultúrne prostredie školy, ktoré je udržateľné vďaka rozvoju antidiskriminačného prístupu v jej riadení. Povaha tohto prístupu môže ísť nad rámec toho, čo vyžaduje legislatíva štátu.⁵⁵ Všetky vyššie zmienené požiadavky si vieme predstaviť v prostredí školy, ktorá je odhodlaná reagovať na rozmanitosť a váži si každého rovnako. Takáto škola si osvojuje antidiskriminačné praktiky riadenia, pretože podporujú hodnoty vyznávané deťmi, rodičmi i zamestnancami a nie preto, že si to vyžaduje legislatíva.

Zdroje na podporu vzdelávania a participácie

Odstraňovanie problémov, ktoré škola identifikuje v oblasti vzdelávania a v miere zapájania všetkých do výchovno-vzdelávacieho procesu, si vyžaduje mobilizáciu zdrojov. Keď sú hodnoty školy jasne definované a spoločné, stávajú sa pre ňu jedným z najrozsiahlejších zdrojov. Napomáha to k jednotnému smerovaniu vývoja školy, k zmysluplnosti prijímaných opatrení a k riešeniu konfliktov. Rovnako tak prepájanie aktivít a iniciatív, do ktorých sa škola zapája a ktoré realizuje, vytvára väčšiu zrozumiteľnosť v jej činnosti, a to smerom dovnútra i navonok.

Tak ako problémy vo vzdelávaní, aj zdroje na riešenie týchto problémov môžeme nachádzať v rôznych aspektoch fungovania školy: v kultúre školy, v opatreniach školy a v spôsoboch jej riadenia, vo výchovno-vzdelávacej praxi, v budovách, vo vybavení tried, v knihách a počítačoch, v pedagogických a nepedagogických zamestnancoch, v deťoch a mladých ľuďoch, v rodičoch/opatrovníkoch a v širšej komunite školy.

V každom školskom prostredí je väčšinou k dispozícii viac zdrojov na podporu vzdelávania a participácie, než škola v súčasnosti využíva. Každá má zároveň bohaté vedomosti o tom, čo jej bráni na ceste ku kvalitnejšiemu vzdelávaniu. Jednou z hlavných úloh *Indexu* je pomôcť školám využiť svoj potenciál a zdroje tak, aby sa čo najlepšie rozvíjali. Napríklad myšlienka, že rozmanitosť v školských kolektívoch môže byť využitá ako cenný zdroj pre kvalitnejšie vzdelávanie, je odzrkadlená vo všetkých indikátoroch, ktoré sa týkajú spolupráce s deťmi a medzi deťmi a dospelými. Deti majú navyše vlastné zdroje. Ich kapacita usmerňovať vlastné učenie, hry, podporovať sa pri hre a učení navzájom je jedným z najmenej docenených zdrojov (podobne ako potenciál zamestnancov navzájom sa pri práci a profesijnom rozvoji podporovať).

54 Alibhai-Brown, Y. (2000) *After multi-culturalism*, London, Foreign Policy Centre.

55 V Spojenom kráľovstve napríklad Zákon o rovnosti z roku 2010 (Equality Act 2010)

Podpora rozmanitosti

Keď v škole vychádzame z presvedčenia, že problémy vo vzdelávaní vznikajú z dôvodu „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ detí a mladých ľudí, môže sa zdať prirodzené, že riešenie nachádzame v prijímaní ďalších odborníkov, ktorí budú pracovať s deťmi pri prekonávaní týchto problémov individuálne. My však chápeme „podporu“ v oveľa širšom zmysle, ako

„všetky aktivity, ktoré zvyšujú schopnosť školy reagovať na rozmanitosť medzi deťmi a mladými ľuďmi spôsobom, ktorý si váži každého jednotlivca rovnako“.

Takže snahy odhaliť a obmedziť bariéry vzdelávania a participácie a využívať všetky dostupné zdroje, smerujúc k tomuto cieľu, chápeme ako podporné aktivity.

Keďže podľa našej definície je rozvoj inkluzívneho vzdelávania sám osebe podporným mechanizmom, týka sa všetkých zamestnancov, detí a ich rodín. Ak navrhujeme a realizujeme vzdelávacie aktivity tak, aby podporovali aktívnu účasť všetkých detí, znižujeme potrebu podporovať každého pri prekonávaní prekážok individuálne. Podporu vo vzdelávaní zo strany učiteľa si napríklad predstavujeme tak, že plánuje hodiny, zohľadňujúc potreby všetkých detí, berie do úvahy rozličné štartovacie čiary žiakov a žiačok, ich rozdielne skúsenosti, záujmy a odlišné preferované prístupy k učeniu sa. O podpore vzdelávania môžeme hovoriť aj vtedy, keď umožňujeme, aby si deti počas výchovno-vzdelávacích aktivít navzájom pomáhali. Sadnúť si k dieťaťu, ktoré má počas vyučovania problémy s chápaním terminológie o biodiverzite, je rovnako hodnotné, ako prepracovať aktivitu tak, aby vychádzala zo vzájomného odovzdávania si skúseností a vedomostí medzi deťmi, a tak obohatila proces vzdelávania pre každého s použitím všeobecne zrozumiteľných slov. Individuálnu pomoc by sme mali deťom vždy poskytovať s cieľom podporiť ich k väčšej nezávislosti, zlepšiť ich schopnosť samostatne sa učiť a zapájať sa do skupinovej práce.

MATERIÁLY NA POSÚDENIE SÚČASNEJ SITUÁCIE V ŠKOLE

Školu môžeme viac či menej systematicky rozvíjať na základe rámca hodnôt, ku ktorým sa hlási, alebo pomocou identifikovania problémov, zdrojov a možností podpory výchovno-vzdelávacieho procesu. Rozvoj vzdelávania môže zahŕňať jednotlivcov, skupiny alebo celé školy. Dimenzie, sekcie, indikátory, otázky a dotazníky v *Indexe* vám poskytnú dodatočnú podporu a prispievajú k diskusii o ďalších krokoch, ktoré v procese rozvoja školy podniknete. Dajú sa tiež využiť ako pomôcka na systematické a priebežné hodnotenie aktuálnej situácie školy, na vypracovanie inkluzívneho plánu rozvoja a zavádzanie tohto plánu do praxe. Ak ste to ešte neurobili, odporúčame vám zbežne si prezrieť zoznam indikátorov na stranách 18–20 a indikátory so súbormi otázok v Časti 4 *Indexu*. Všimnite si ich štruktúru a to, ako otázky patriace ku konkrétnym indikátorom detailne definujú a rozvíjajú ich význam.

Dimenzie a sekcie

Proces hodnotenia školy na základe materiálov z *Indexu* skúma možnosti rozvoja školy prostredníctvom troch navzájom prepojených dimenzií: *vytváranie inkluzívnej kultúry, realizácia inkluzívnych opatrení a rozvoj inkluzívnej praxe*. Tabuľka 20 znovu zobrazuje trojuholník z *Prehľadu Indexu*, ktorý vyjadruje, ako sú jednotlivé dimenzie prepojené, a Tabuľka 21 sumarizuje obsah každej dimenzie. Skúsenosti s *Indexom* z mnohých krajín potvrdzujú, že tieto dimenzie sú pri vytváraní štruktúry rozvoja školy dôležité. Každá dimenzia síce predstavuje kľúčovú oblasť, na ktorú je potrebné sa pri rozvoji zamerať, ale zároveň sa navzájom prekrývajú. Vplyv kultúry a opatrení školy vieme skúmať iba na základe dôkazov z praxe.

Tak ako chápeme hodnoty tým, že pozorujeme konanie, povahe rozhodovacích procesov školy zase lepšie porozumieme na základe sledovania toho, ako rôzne snahy reálne ovplyvňujú každodennú prax. Napríklad to, že na titulnú stranu nejakého dokumentu napíšeme slovo „politika“, ešte neznamená, že sa z neho zásadná politika aj stane. Dôležité je, aby dokument vyjadroval jasný zámer zmeniť fungovanie školy v praxi. Inak povedané, bez implementačnej stratégie sú tzv. politiky iba frázami, ktoré môžu urobiť dojem jedine na inšpektorov a návštevy.

DIMENZIA A: VYTVÁRANIE INKLUZÍVNEJ KULTÚRY

Táto dimenzia je o vytváraní bezpečných, chápaných, spolupracujúcich, stimulujúcich, otvorených komunit, v ktorých sú všetci cenení. Spoločné inkluzívne hodnoty škola buduje a sprostredkúva na základe spolupráce všetkých zamestnancov, detí, rodín detí, okolitých komunit a všetkých ostatných, ktorí sú nejakým spôsobom so školou spojení. Inkluzívne hodnoty zároveň ovplyvňujú prijímanie rozhodnutí v oblasti riadenia školy a aj každodennú prax, aby bol rozvoj súdržný a kontinuálny. Napokon, keď sa zmeny zžijú s kultúrou školy, vieme, že sú plne integrované a všetkými osvojené.

DIMENZIA B: REALIZÁCIA INKLUZÍVNYCH OPATRENÍ

Táto dimenzia zaručuje, že inkluzívne hodnoty sú zahrnuté vo všetkých plánoch školy. Politiky školy podporujú aktívne zapájanie sa a spoluprácu detí a zamestnancov od ich prvých chvíľ strávených v škole. Podporujú školu v tom, aby podala pomocnú ruku všetkým deťom z okolia a minimalizovala tendencie k segregáčnemu či vylučujúcemu správaniu. Podporné politiky zahŕňajú všetky aktivity, ktoré zvyšujú možnosti prostredia reagovať na rozmanitosť v žiackych kolektívach spôsobom, ktorý si váži všetkých rovnako. Všetky formy podpory vzdelávania sú prepojené v jednom rámci, ktorý má za cieľ zaistiť participáciu všetkých zúčastnených a rozvoj školy ako celku.

DIMENZIA C: ROZVÍJANIE INKLUZÍVNEJ PRAXE

Táto dimenzia je o rozvoji obsahu vzdelávania a spôsobe prístupu k výchovno-vzdelávacím aktivitám tak, aby zohľadňovali spoločné inkluzívne hodnoty školy. Vplyvy inkluzívnych hodnôt na štruktúrovanie obsahu výchovno-vzdelávacích aktivít sú vypracované v sekcii s názvom „Tvorba kurikula pre všetkých“ (pozri strany 165–210). V tejto sekcii prepájame vzdelávanie so skúsenosťami, s lokálnymi aj globálnymi, s právami a environmentálnou udržateľnosťou. Vzdelávanie navrhujeme organizovať tak, aby reagovalo na rozmanitosť detí a mladých ľudí v škole. Deti podporujeme, aby boli aktívnymi, uvažujúcimi a kritickými osobami, a vnímame, že si môžu byť v procese vzdelávania do veľkej miery navzájom nápomocné. Dospelí pritom spolupracujú a všetci preberajú zodpovednosť za kvalitné vzdelávanie dostupné všetkým deťom.

Význam kultúry školy

Koncept kultúr sme umiestnili na spodnú stranu trojuholníka v Tabuľke 20 a podčiarkli jeho dôležitosť. Politiky školy a školská prax sa stávajú udržateľnými, ak naozaj ovplyvňujú kultúry školy. Keďže kultúry sú relatívne stabilné, rozvoj komunit, inštitúcií a systémov je síce možný, ale náročný. Vplyvom kultúr sa zmeny stávajú udržateľné, ale zároveň im aj vzdorujeme.

Kultúry môžeme definovať ako relatívne permanentné spôsoby života, ktoré vytvárajú a sú vytvárané komunitami ľudí. Vyjadruje ich jazyk, hodnoty, zdieľanie príbehov, skúseností, vedomostí a zručností, viery, textov, umenia, formálnych a neformálnych pravidiel, rituálov, systémov a inštitúcií. Kultúry môžu udeľovať, posilňovať alebo napádať rozdelenie moci. Vytvárajú kolektívne chápanie toho, ako k určitým veciam pristupujeme. Prispievajú k vytváraniu identít tak, aby sa ľudia cítili akceptovaní.

Identifikácia s aktivitami danej skupiny nám poskytuje motiváciu prezentovať fungovanie komunity novým členom. Tak ako identity, aj kultúry sú formované vplyvom rôznych spolupracujúcich vplyvov a sú teda komplexné. Odzrkadľujú rozdielne aj podobné vplyvy, ktoré pôsobia na skupinu ľudí a často tak vytvárajú tzv. subkultúry. Termín „kultúry“ používame práve preto, aby sme zdôraznili túto pluralitu. Snažíme sa vyhýbať slovám ako „étos“ alebo „klíma“, pretože môžu vyjadrovať obmedzený pohľad na školu – predstavu, ktorú prezentujú manažéri inštitúcií a nie skutočný odraz spoločných skúseností všetkých jej členov.

Kultúry majú svoje explicitné a implicitné pravidlá. Tie sa môžu týkať postupov a odporúčaní, ako hodnotiť a reagovať na „návštevníkov“, ľudí zvonku. Inkluzívne kultúry podporujú chápanie toho, že vedľa seba môžu existovať rôzne spôsoby života a že komunikácia medzi nimi je obohacujúca. Inkluzívne kultúry, ktoré sú navzájom prepletené vďaka spoločným hodnotám, vítajú nových členov, a preto sú vždy pripravené na zmenu.

Všetky dimenzie v *Indexe* sú rozdelené do dvoch sekcií, tak ako znázorňuje Rámec na plánovanie rozvoja školy v Tabuľke 22 a na strane 230. Tento rámec môže povzbudiť školy, ktoré sa snažia rozvíjať v jednej oblasti v tom, aby svoju činnosť a usporiadanie hodnotili komplexne a pozreli sa na to, čomu všetkému je pri rozvoji školy potrebné venovať pozornosť. Cieľom tohto prístupu *Indexu* je nielen k zmenám dopomôcť, ale prispieť aj k ich udržateľnosti.

Indikátory a otázky

Každá sekcia *Indexu* obsahuje až do 14 indikátorov. Indikátory a otázky v Časti 4 sú najrozsiahljšou časťou *Indexu* a sú našim príspevkom k odpovedi na otázku: „Aký vplyv majú inkluzívne hodnoty na všetky aspekty fungovania školy?“

Indikátory môžete chápať ako ambície pre rozvoj školy. Môžete ich využiť pri vyhodnocovaní existujúcej situácie a na to, aby ste si určili priority tohto rozvoja. Sú to tézy, ktoré sme navrhli tak, aby zachytili dôležitý a reálne uskutočniteľný cieľ školy, ktorá sa zaviazala k inkluzívnemu vzdelávaniu. Niekedy je dôležitosť konkrétnej otázky (napríklad v prípadoch, keď sa týka rozmanitosti kolektívu z pohľadu etnicity či zdravotného znevýhodnenia) zohľadnená vo všetkých alebo viacerých indikátoroch, nie iba v jednom konkrétnom. Otázky týkajúce sa rodovej identity sú priradené pod jeden konkrétny indikátor a zároveň sa čiastkovo vyskytujú na mnohých ďalších miestach *Indexu*.

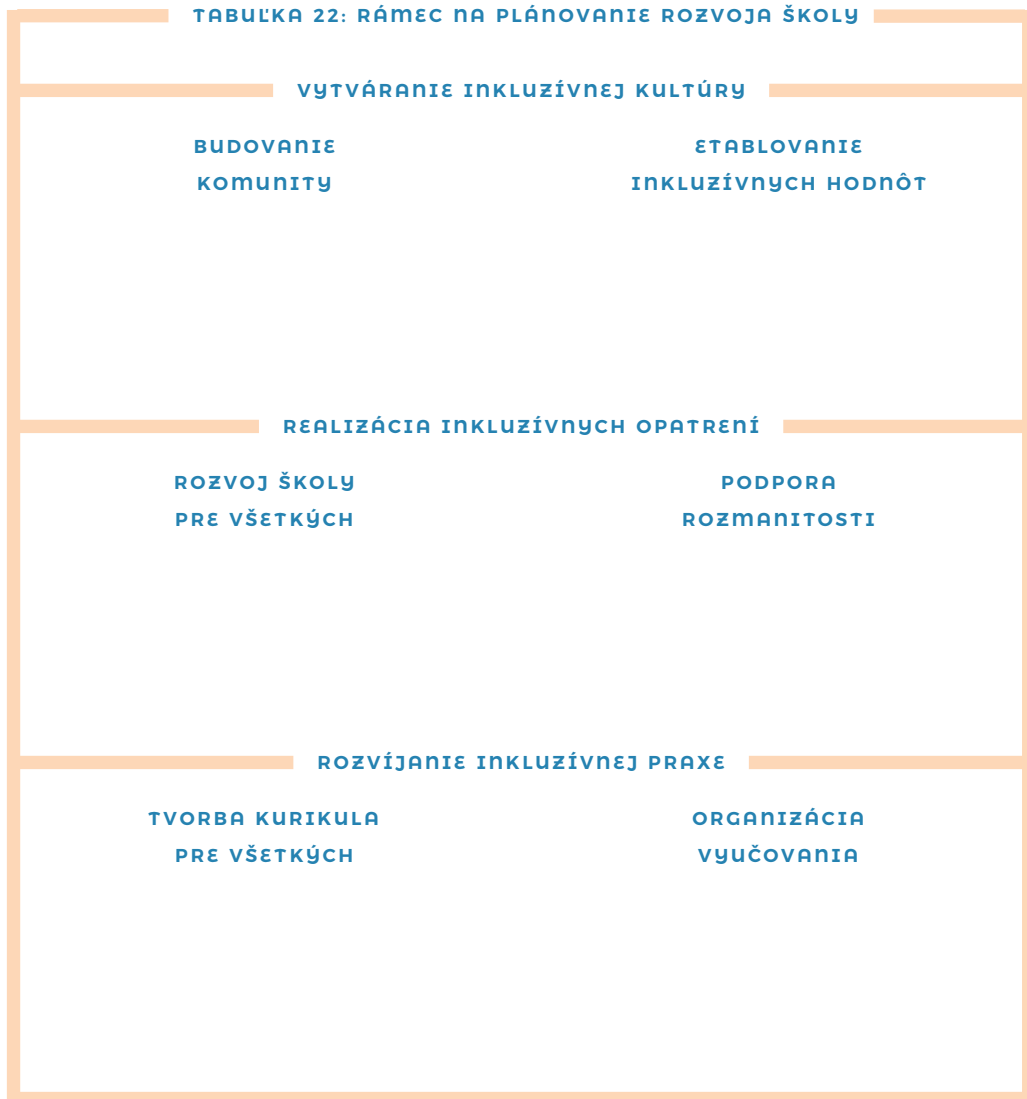
Otázky význam indikátorov definujú, podnecujú uvažovanie o nich a pomáhajú identifikovať to, čo už o škole vieme. Do skúmania súčasnej situácie vnášajú jasné smerovanie, prinášajú dodatočné nápady na rozvoj aktivít a slúžia ako kritériá na vyhodnocovanie pokroku školy. Ľudia si často uvedomia praktické využitie *Indexu*, až keď začnú pracovať s týmito otázkami. Niektoré školy začali pracovať s *Indexom* v rámci dialógu o jednej alebo niekoľkých otázkach, ktoré si zvolila vždy skupina spolupracujúcich kolegov. Indikátory a otázky môžete využiť na iniciovanie konverzácií o hodnotách školy a o prepojeniach týchto hodnôt s každodennou praxou. Na konci každého súboru otázok máte možnosť pridať vlastné otázky. Takto si môžu dospieť a deti v každej škole vytvoriť vlastné verzie *Indexu*.

Niektoré indikátory a otázky sa týkajú oblastí, za ktoré nenesie zodpovednosť iba škola, ale aj kompetentné miestne inštitúcie. Môže sa to týkať bezbariérovosti budov školy alebo politiky prijímania nových žiakov. Veríme, že školy a príslušné inštitúcie dokážu konštruktívne spolupracovať a podporia tak aktívnu účasť všetkých žiakov v bežnom vzdelávacom prúde danej lokality.

Niektoré zo škôl možno zistia, že v súčasnosti nechcú pracovať s vybranými indikátormi alebo že sa konkrétne z nich neuberajú smerom, ktorý im vyhovuje. Predpokladáme, že školy budú reagovať rôzne a materiály *Indexu* prispôbia svojim požiadavkám. Nemali by ste však upravovať indikátory a otázky iba z toho dôvodu, že sa vám zdajú príliš náročné alebo nepríjemné.

Konkrétne indikátory a otázky sa niektorých škôl nemusia týkať, napríklad v prípade, ak nie sú v súlade s charakterom školy. Dievčenské, chlapčenské alebo cirkevné školy nemajú za cieľ prijímať všetkých žiakov zo svojej lokality. Napriek tomu však zamestnanci takýchto škôl často chcú plánovať inkluzívny rozvoj a môžu sa rozhodnúť prispôbiť si indikátory a otázky tak, aby vyhovovali ich potrebám.

Pri prvom vydaní *Indexu* sme neočakávali, že by ho na podporu rozvoja vzdelávania mohli používať aj špeciálne školy. Sme jednoznačne za to, aby školy prijímali všetky deti zo svojej spádovej oblasti. Niektoré špeciálne školy však *Index* využili na to, aby sa vyrovnali s prekážkami, ktorým deti a zamestnanci čelili v snahe aktívne sa zapájať do výchovno-vzdelávacieho procesu.

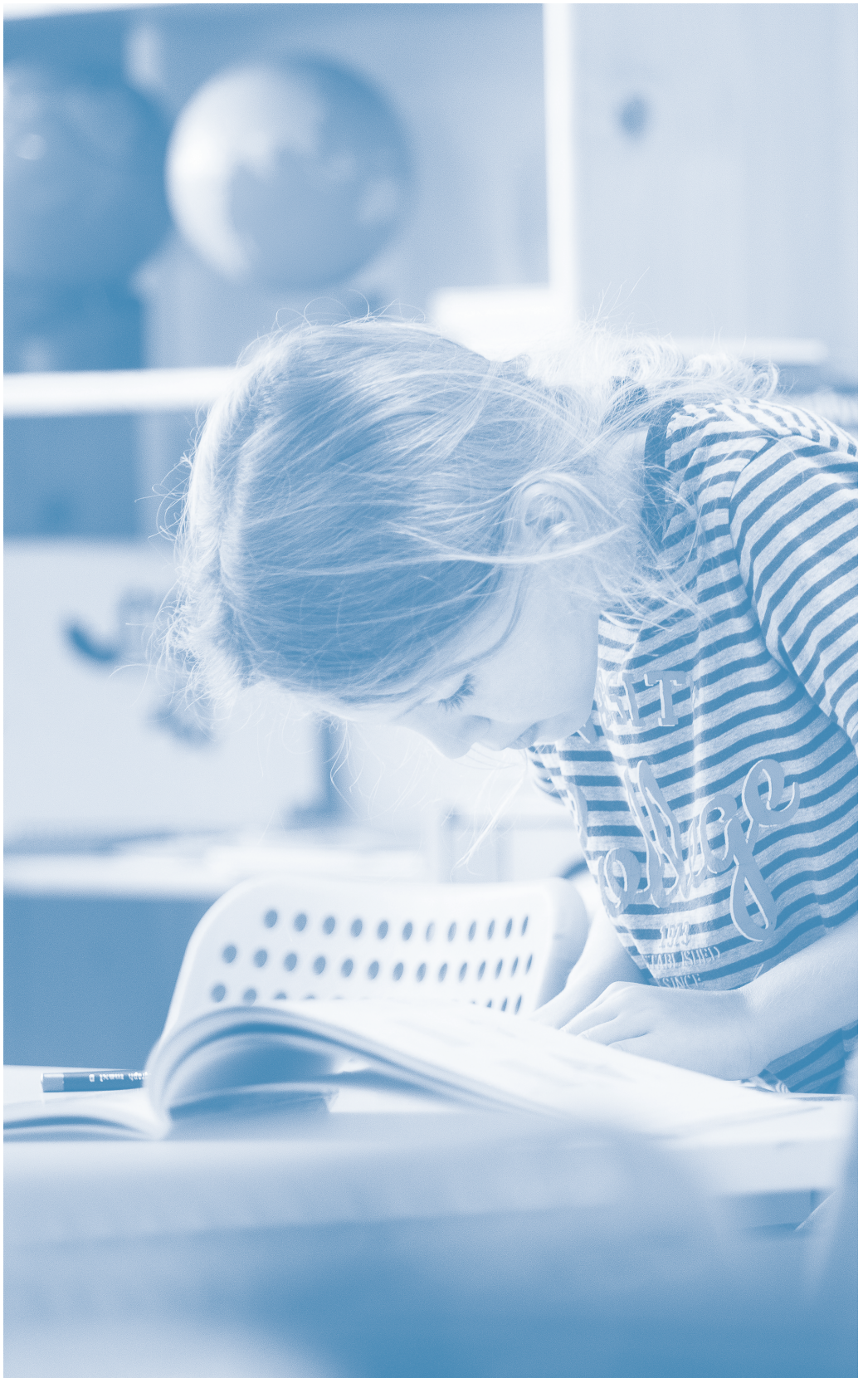
Dotazníky

V Časti 5 *Indexu* (strany 227–239) sa nachádzajú štyri dotazníky, ktoré môžete využiť na podnietenie dialógu a pri prvých pokusoch o vyjadrenie priorít rozvoja školy z pohľadu detí, rodičov/opatrovníkov či zamestnancov. Prvý dotazník je založený na indikátoroch a týka sa každého, kto sa nejakým spôsobom zúčastňuje na aktivitách školy. Mal by sa používať spolu s otázkami, ktoré k indikátorom patria, aby ste vedeli preskúmať ktorýkoľvek z nich viac do hĺbky. Ostatné tri sa týkajú rodičov a detí. Podobne ako pri vytváraní schémy indikátorov a otázok, aj pri tvorbe dotazníkov sme rozmýšľali, aký vplyv môže mať rámec inkluzívnych hodnôt *Indexu* na spôsob, akým školy fungujú. V rámci tohto procesu uvažovania sa naše dotazníky stávali čoraz rozsiahlejšími a bolo ich potrebné skrátiť. Povzbudilo nás však zistenie, že rámec hodnôt bolo možné pretaviť do takýchto praktických a jednoduchých formulácií. Niektoré školy ich budú možno chcieť zjednodušiť ešte viac alebo ich budú chcieť inak upraviť pre svoje vlastné potreby.

Práca s materiálmi

Prácu s dotazníkmi rozoberáme podrobnejšie v nasledujúcej časti *Indexu*, v ktorej opisujeme, ako sa dajú využiť pri procesoch na podporu vzdelávania a participácie. Zdôrazňujeme, že neexistuje správny a nesprávny spôsob práce s materiálmi z *Indexu*.

Inkluzívny rozvoj v školách môže byť podnietený skúmaním hodnôt; prepájaním jednotlivých aktivít školy; uvažovaním nad zmenami platného a zažitého kurikula; využívaním konceptov ako „bariéry vzdelávania a participácie“, „zdroje na podporu vzdelávania a participácie“ a „podpora vzdelávania a participácie“ na to, aby sme zmenili spôsob nazerania na problémy a využili taký, ktorý dopomôže k udržateľnosti zmien v škole. Všetkým týmto aktivitám sa, samozrejme, môžete venovať aj samostatne. Nás však povzbudili k vytvoreniu súboru navzájom súvisiacich indikátorov a otázok, ktoré nájdete v *Indexe*. Pri práci s materiálmi na posúdenie situácie v škole vnímame vyššie uvedené aktivity v takých súvislostiach, aby bolo možné detailne preskúmať to, čo sa v škole deje, a zistiť, čo je potrebné zmeniť, aby sme podporili inkluzívny rozvoj.

3

**Používanie
Indexu
v praxi**

POUŽÍVANIE INDEXU V PRAXI

V Časti 3 navrhujeme možnosti práce s materiálmi z *Indexu*. Tisíce ľudí už s *Indexom* pracovali, takže poznáme rozmanité spôsoby, ktorými ho využili. *Index* slúži ako zdroj nápadov v rôznych kontextoch, či už v školách, v prácach vysokoškolských študentov alebo pri príprave kurzov na vysokých školách. Jeden zo spôsobov, ako využiť *Index* v školách, sa začína spoločným záväzkom implementovať inkluzívne hodnoty do praxe a vedie k vytvoreniu komplexného inkluzívneho plánu rozvoja školy. Ten vzniká a je zavádzaný v spolupráci so všetkými ľuďmi, ktorí sú súčasťou školských komunit. Pri práci s *Indexom* sa však môžete sústrediť aj na jeden aspekt fungovania školy alebo dokonca iba na prácu jediného učiteľa. Aj tento spôsob môže prispieť k vytváraniu dialógov, ktoré budú postupne viesť k stále väčšiemu a hlbšiemu rozšíreniu inkluzívnych hodnôt. Je jedno, ako budete *Index* používať, dôležité je, aby bol vaším cieľom udržateľný rozvoj a nie akési ukončenie „projektu inklúzie“.

Pridávame niekoľko príkladov z praxe, ktorými opisujeme rôzne skúsenosti s prácou s *Indexom*. Ako všetko v tejto knihe, tieto príklady vás majú inšpirovať a nereprezentujú dokonalé využitie v praxi.

CESTY K INKLUZÍVNEMU ROZVOJU S DÔRAZOM NA HODNOTY

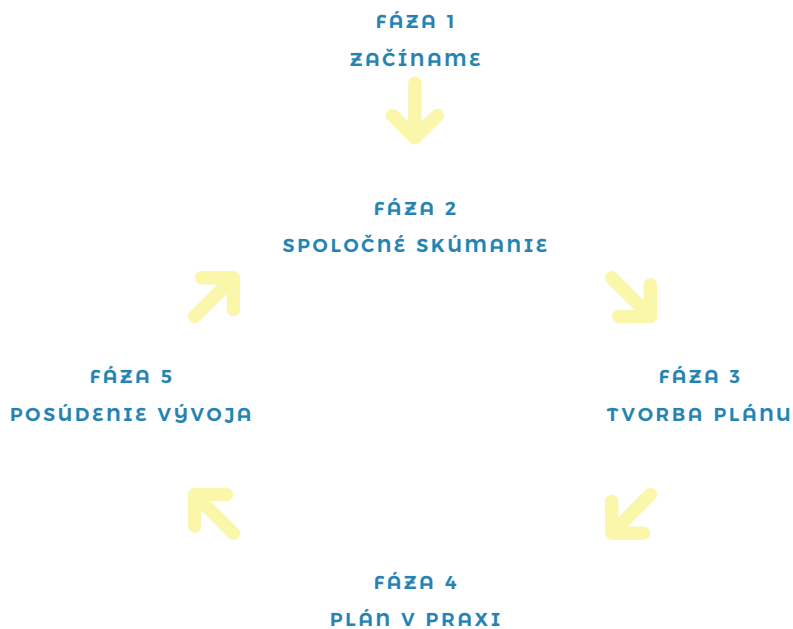
Od začiatku práce s *Indexom* ste na ceste rozvoja, ktorý je založený na hodnotách: pri rozmyšľaní o tom, ako môže *Index* pomôcť vyriešiť tie najdôležitejšie otázky, prepojiť konanie s inkluzívnymi hodnotami, pedagogickými princípmi a najdôležitejšími požiadavkami inklúzie; pri rozmyšľaní o tom, ako odstrániť bariéry, mobilizovať zdroje, integrovať programy a iniciatívy a spolupracovať s inými na plánovaní a realizovaní rozvoja školy. Indikátory a otázky v *Indexe* podporujú všetky tieto aktivity tak, ako je znázornené v Tabuľke 23. V spodnej časti diagramu nájdete pripomenutie, že každý rozvoj je výsledkom snáh dospelých a detí, a preto im patrí. Diagram kombinuje systematický prístup s tým, ako sa pri rozvoji školy improvzuje, keď inkluzívne hodnoty a koncepty z *Indexu* ovplyvňujú jej každodenný život.

Proces rozvoja školy založený na hodnotách sa dá znázorniť ako cyklus (pozri Tabuľku 23), aj keď v školách, ktoré sa rozvíjajú priebežne, sa aktivity v rámci rôznych fáz môžu diať simultánne. Fáza 1 sa týka toho, ako sa skupina pre plánovanie rozvoja učí pracovať s *Indexom*, čo zahŕňa aj prácu s rámcom hodnôt. Každú fázu sme rozdelili do súboru úloh, tak ako je znázornené v Tabuľke 24. Každú úlohu rozoberáme bližšie v Tabuľke 25.

**TABUĽKA 23: VYUŽITIE INDEXU INKLÚZIE
NA PODPORU INKLUZÍVNEHO ROZVOJA ŠKOLY**

TABUĽKA 24: CYKLUS PLÁNOVANIA ROZVOJA ŠKOLY PODĽA INDEXU

TABUĽKA 25: FÁZY ROZVOJA PODĽA INDEXU

FÁZA 1: ZAČÍNAME

- ZAČNITE KDEKOL'VEK A AKOKOL'VEK
- VYTVORTE SI SKUPINU PRE PLÁNOVANIE
- NÁJDITE SI PODPORU
- PRACUJTE INKLUZÍVNE
- VEĎTE SI ZÁZNAMY
- VYUŽITE INDIKÁTORY A OTÁZKY
- ROZPRÁVAJTE SA O HODNOTÁCH
- VYTVORTE SI SPOLOČNÝ JAZYK: INKLÚZIA, BARIÉRY, ZDROJE A PODPORA ROZMANITOSTI
- VYHODNOCUJTE ZMENY A ROZVOJ ŠKOLY
- ZVAŽUJTE PREPÁJANIE RÔZNYCH PROCESOV ROZVOJA ŠKOLY
- PRESKÚMAJTE RÁMEC NA PLÁNOVANIE ROZVOJA ŠKOLY
- ZAMYSLETE SA NAD BARIÉRAMI PRÁCE S INDEXOM

FÁZA 2: SPOLOČNÉ SKÚMANIE

- ZVYŠUJTE POVEDOMIE O INDEXE
- SPRÍŠTUPNITE MATERIÁLY Z INDEXU
- PRACUJTE S NÁPADMI ZAMESTNANCOV A ČLENOV RADY ŠKOLY
- PRACUJTE S NÁPADMI DEŤÍ/MLADÝCH ĽUDÍ
- PRACUJTE S NÁPADMI RODIČOV/OPATROVNÍKOV A ČLENOV MIESTNYCH KOMUNÍT
- DOHODNITE SA NA PRIORITÁCH ROZVOJA ŠKOLY
- ZAVEĎTE VZÁJOMNÉ KONZULTOVANIE DO BEŽNÉHO CHODU ŠKOLY

FÁZA 3: TVORBA PLÁNU

- ZARAĎTE VAŠE PRIORITY DO PLÁNU ROZVOJA ŠKOLY

FÁZA 4: PLÁN V PRAXI

- ZAVÁDZAJTE PLÁN ROZVOJA ŠKOLY DO PRAXE
- UDRŽIAVAJTE ROZVOJ ŠKOLY

FÁZA 5: POSÚDENIE VÝVOJA

- SLEDUJTE POKROK A TEŠTE SA Z NAPREDOVANIA
- SPÄTNE VYHODNOCUJTE PRÁCU S INDEXOM
- PLÁNUJTE ĎALŠIE KROKY

FÁZA 1: ZAČÍNAME

Začnite kdekoľvek a akokoľvek

Iniciatíva rozvoja školy nemusí prísť nutne zo strany vedenia školy či z pedagogického zboru. Môžu ju spustiť rodičia/opatrovníci, členovia rady školy alebo žiacka školská rada. Príklad 1 uvádza zápisnicu z prvého stretnutia, ktoré v jednej zo škôl zorganizovala koordinátorka pre inklúziu poverená vedením práce s *Indexom*. V minulosti by sa nám možno zdalo, že spôsob, ktorým vytvorila skupinu pre prácu s *Indexom*, mal hneď na začiatku isté obmedzenia. Je to však vhodný spôsob už len z toho dôvodu, že vôbec začala. Aj jedno stretnutie, na ktorom sa podarí viesť dialóg, je úspechom a môže mať trvalý vplyv.

Vytvorte si skupinu pre plánovanie

Ako naznačuje správa tejto učiteľky, cieľom práce s *Indexom* je nájsť jednotný inkluzívny prístup k rozvoju školy. Ak vytvoríte v škole ďalšiu skupinu, ktorá má pracovať paralelne s bežnými aktivitami hodnotenia školy a jej rozvoja, zvyšujete celkové pracovné zaťaženie zamestnancov. Je potom otázne, či budú ďalšie aktivity školy súdržné a či budú akékoľvek zmeny udržateľné.

Často prácu s *Indexom* iniciujú práve členovia už existujúceho tímu pre rozvoj školy. Nech už sa začne táto činnosť akokoľvek, je dobré zabezpečiť, aby pracovná skupina reprezentovala všetkých, t. j. pedagogických aj nepedagogických zamestnancov, rodičov, detí, mladých ľudí a členov rady školy. Je tiež dôležité, aby pracovná skupina zohľadňovala rodovú a etnickú skladbu školy. Postupom času a práce môžete priberať ďalších členov. Vo veľkých stredných školách môže mať každý odbor svoju vlastnú skupinu pre plánovanie, ktorá bude prepojená na „centrálnu skupinu“.

Materiály z *Indexu* musia byť dostupné všetkým, ktorí s ním pracujú. Školy si zároveň môžu z *Indexu* kopírovať akékoľvek materiály pre vlastnú potrebu. Môžu ich rozposielať v elektronickej forme alebo ich sprístupniť napríklad v počítači, ktorý bude umiestnený vo vstupnej hale alebo v miestnosti pre rodičov.

PRÍKLAD 1: AKO SA NA WINTERBURN HIGH SCHOOL CHOPILI PRÍLEŽITOSTI

„Mala som fascinujúcu prvú poradu. Ľudí, ktorých som na ňu pozvala, som vybrala pragmaticky. Bol tam môj priamy nadriadený, zastupoval tím vyššieho manažmentu. Bolo tam dieťa s potvrdením o špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách. Bolo tam dievča ázijského pôvodu zo zoznamu „nadaných a talentovaných detí“, rodič chlapcov so záujmom o šport, člen správnej rady⁵⁶, ktorý zabezpečuje pomoc pri hľadaní zamestnania, a ďalší člen správnej rady, ktorý sa venuje ochrane detí a je naším administratívnym zamestnancom. Pozvala som aj učiteľov, ktorí mali práve voľno.

Chcela som, aby bolo stretnutie neformálne, a tak som pripravila základné občerstvenie – je neuveriteľné, čo dokáže balíček slaných tyčiniek a miska hrozna. Mala som krátku úvodnú reč a potom som sa inšpirovala jedným nápadom zo stretnutia k uvedeniu tohto projektu: ľudia sa rozdelia do skupiniek po troch a povedia si o sebe dve pravdivé a jednu nepravdivú informáciu. Je to taká aktivita na rozroprávanie sa. Primäla som ich k zdieľaniu svojich predstáv o inklúzii – a zhodli sme sa na tom, že to znamená „zapájať všetkých“.

Keď sme sa dostali k bariéram, deti povedali, že nie je spravodlivé, že študentom posledných ročníkov tolerujeme správanie, ktoré u študentov nižších tried neakceptujeme, s čím rodičia aj učitelia súhlasili. Zaujímavé bolo, že učiteľov, rodičov aj študentov trápili rovnaké otázky týkajúce sa komunikácie. Niekedy, keď bol žiak vykázaný z triedy, trvalo až týždeň, kým o tom škola rodičov informovala písomnou formou. Škola tiež vo veľkej miere obmedzila používanie papiera a predpokladala, že rodičia majú prístup k internetu, ale mnohí doma nemali počítač. V škole sme síce mali nejaké k dispozícii, ale rodičia nemali odvahu používať ich. Ani na rodičovských združeniach nedostávali žiadne informácie o svojich deťoch – všetko si mali vyhľadať doma na internete. Rozprávali sme sa aj o fajčení. Niektorí zamestnanci jedálne chodia fajčiť na rovnaké miesto ako študenti posledných ročníkov.

V oblasti špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb sme našli pozitíva aj negatíva. Zhodli sme sa na tom, že komunikácia je v tejto súvislosti v škole na dobrej úrovni. Aj na tom, že školská rada a študentský parlament prosperujú. Škola má tiež k dispozícii veľa dobrých vzdelávacích zdrojov. Je však pod istým tlakom, pretože z dôvodu veľkého záujmu o ňu rastie počet študentov.

Prítomní sa počas tejto prvej porady k Indexu dohodli, že sa budú stretávať raz za pol roka. Uvedomili si, že sú na začiatku a že práca s Indexom môže viesť k hlbším zmenám, ktoré si vyžadujú podrobnejšiu prácu s materiálmi. Index som ukázala aj kolegovi, ktorý je zodpovedný za podporu sebahodnotenia zamestnancov, a súhlasil, že práca s ním by mohla celý proces zlepšiť. Umožnil nám zmeniť spôsob vytvárania plánu rozvoja školy, ktorý bol iba zodpovednosťou vedenia. Teraz fungujeme naopak. Bez Indexu by sa nám to nepodarilo. Mohlo sa – a mali sme to urobiť –, ale Index nám dal dôvod, prečo týmto spôsobom pracovať, a páči sa mi to.”

koordinátorka pre inklúziu, Winterburn High School

⁵⁶ Poznámka prekladateľky: V Anglicku, vo Walese a v Severnom Írsku existuje dobrovoľná funkcia „člen správnej rady školy“, členom sa môže stať akákoľvek dospelá osoba, ktorej záleží na osude školy. Členovia správnej rady pomáhajú definovať víziu, sledujú výsledky a kontrolujú čerpanie financií školy. <https://www.gov.uk/government/publications/governance-handbook>

Nájdite si podporu

Rady a odporúčania od niekoho, kto už má skúsenosti s prácou s *Indexom* alebo skúsenosti s prezentovaním *Indexu* v školách, vám môžu veľmi pomôcť. Takýto „podporovateľ“ pre vás môže byť užitočný najmä pri navrhovaní najlepšieho spôsobu, ako začať a zapojiť do celého procesu zamestnancov školy a iné relevantné osoby. Môže vám uľahčiť prístup k materiálom a rozptýliť obavy, ktoré sa týkajú množstva práce navyše. V neposlednom rade vás môže podporiť pri naštartovaní vzájomnej spolupráce, ktorá je pre rozvíjanie školy s dôrazom na hodnoty veľmi dôležitá.

Niektorým školám pomohlo, keď do svojho tímu pre plánovanie prijali aj tzv. „kritického priateľa“. Môže to byť niekto, kto nie je priamo spojený so školou, ale dobre ju pozná. Nieкто, kto vie byť oporou, ale nebojí sa klásť zložité otázky. Kritickí priatelia môžu byť učitelia z iných škôl, vzdelávací poradcovia, členovia rady školy, školskí psychológovia či akademici. Jedna základná a jedna stredná škola sa rozhodli využiť príležitosť, ktoré ponúka *Index*, a vybudovali si medzi sebou pevnejšie puto tým, že koordinátor rozvoja učenia z jednej školy plnil v tej druhej úlohu kritického priateľa.

Treba mať na pamäti, že osoby, ktoré nie sú z vašej školy, sa musia zaviazat' na dlhodobú spoluprácu. Preto je lepšie, keď sú kritickými priateľmi členovia skupiny pre plánovanie rozvoja, a nie osoby, ktoré nebudú schopné udržať si dlhodobý záujem o rozvoj práce s *Indexom* vo vašej škole. Všetci členovia skupiny pre plánovanie rozvoja by mali byť ochotní citlivo vyzývať kolegov, aby svoje názory a závery, ktoré sa týkajú školy, vždy vyjadrovali doložením dôkazov.

Pracujte inkluzívne

Vytvorenie pozície kritického priateľa a posun k dialógu sú krokmi, ktoré už predstavujú inkluzívny proces. Skupina pre plánovanie musí byť v škole vzorom inkluzívnej praxe a spolupracujúceho konania. Musí vypočúť každého bez rozdielu rodu, pôvodu alebo postavenia a zabezpečiť, aby nikto pri vzájomnej spolupráci a komunikácii nedominoval. Členovia skupiny musia mať pocit, že si môžu dôverovať a viesť slobodné a dôverné rozhovory. Každý člen skupiny by sa mal deliť o svoje názory spôsobom, ktorý podnecuje dialóg. Rozdiely v názoroch by sme mali vnímať ako zdroj, ktorý môže skupinu posunúť ďalej a rozšíriť jej obzory.

Ved'te si záznamy

Záznamy pre vás budú nedocenené pri hodnotení pokroku za posledné tri mesiace, pol roka alebo rok. Myslite na to, že záznamy si robíte aj preto, aby ste mohli svoj pokrok prezentovať iným, napríklad školským inšpektorom. Záznamy môžu zahŕňať zápisnice zo stretnutí, konkrétne realizované zásahy, vaše úvahy, otázky, fotografie alebo filmové

záznamy. Pokrok môžu zaznamenávať viacerí ľudia, napríklad vo forme súhrnných správ alebo v blogu. Je dôležité, aby ste boli konkrétni a nezabudli spomenúť, ktoré indikátory a otázky podnietili rozvoj. Pri práci s *Indexom* vám môže pomôcť aj to, keď zamestnanci, ktorí študujú na vysokej škole alebo sa zúčastňujú na kurzoch profesijného rozvoja, využijú skúsenosti s *Indexom* pri písaní dizertačných prác a iných zadaní, ktoré majú spoločné s kolegami. Pri zaznamenávaní vašich aktivít sa inšpirujte otázkami z Tabuľky 26.

TABUĽKA 26: AKÉ ZMENY SME V ŠKOLE USKUTOČNILI NA ZÁKLADE PRÁCE S INDEXOM?

- AKÉJ OBLASTI ALEBO ČINNOSTI STE SA VENOVALI?
- KTO VŠETKO SPOLUPRACOVAL?
- AKO STE PRACOVALI PREDTÝM, NEŽ STE MALI K DISPOZÍCII INDEXU?
- ČO KONKRÉTNĚ STE UROBILI?
- AKÉ ZMENY NASTALI NA ZÁKLADE PRÁCE S INDEXOM?
- AKÉ DŮKAZY MÁTE O ZMENÁCH?
- S AKÝMI BARIÉRAMI STE SA STRETLI?
- AKO STE BARIÉRY PREKONÁVALI?

Využite indikátory a otázky

Už počas prvého stretnutia by ste sa mohli venovať podstate *Indexu* a predstaviť indikátory a otázky. Pri práci s *Indexom* v Norfolku si vedúca poradkyňa Judith Carterová pripravila päťminútový úvod k *Indexu*, ktorý je opísaný v Aktivite 1. Takto sa vyhla obavám z množstva problémov, ktoré sa pri práci s *Indexom* vyskytujú, a prešla priamo k hlavnému cieľu – ako pomôcť učiteľom, členom správnej rady, deťom a ich rodinám podniknúť kroky v oblastiach, ktoré ich zaujímajú a zároveň smerujú k rozvoju školy. Keď si uvedomíte, že *Index* vám môže pomôcť vyriešiť naliehavý problém, dodá vám to odvahu zahrnúť ho aj do dlhodobých plánov. Tabuľka 27 je krátkym zhrnutím štruktúry *Indexu*.

TABUĽKA 27: ŠTRUKTÚRA INDEXU

AKTIVITA 1: PÄTMINÚTOVÝ ÚVOD K INDEXU

Na strane 17 si pozrite rámec hodnôt, ktorý je základom celého *Indexu*. Najdôležitejšou úlohou pri práci s touto príručkou je začať používať takýto rámec hodnôt v praxi. Pozrite si indikátory na stranách 18–20 a všimnite si, ako sú usporiadané do dimenzií a sekcií. Vyberte si indikátor týkajúci sa problému, ktorý v škole riešite, alebo oblasti, o ktorú máte záujem. Následne si pozrite strany s relevantnými otázkami, ktoré k tomuto indikátoru patria, a preskúmajte ich podrobnejšie.

Stretnutie môžete začať aj Aktivitou 2. Požiadajte účastníkov, aby si pripravili svoju obľúbenú otázku z *Indexu*. Príklad 2 opisuje, ako zástupkyňa riaditeľa v jednej zo škôl predstavila *Index* svojim skeptickým učiteľom. Príklad 3 opisuje, ako sa názory učiteľov na svoju školu prudko zmenili, keď pracovali s prvým indikátorom.

AKTIVITA 2: OBLÚBENÉ OTÁZKY

Požiadajte členov skupiny pre plánovanie, aby si pred jedným z prvých stretnutí prezreli indikátory a otázky v Časti 4 *Indexu* a aby si vybrali svoju obľúbenú otázku, ktorú by chceli prediskutovať, pretože ju považujú za dôležitú pre školu. Každý môže otázku predstaviť a zdôvodniť jej výber. Prípadne môže moderátor stretnutia navrhnúť tri alebo viaceré otázky z rôznych častí *Indexu*, o ktorých si myslí, že naštartujú diskusiu a prebudia v ľuďoch záujem o hlbšie uvažovanie o škole. Stáva sa, že výber akejkoľvek otázky podnieti diskusiu o ďalších, ktoré predstavujú pre školu najväčšie výzvy.

PRÍKLAD 2: ZMENA POHLADU NA INKLÚZIU

Zástupkyňa riaditeľa Garside Comprehensive School začala svoj príhovor po tom, ako všetkým zamestnancom rozdala kópiu dotazníkov. Spomenula, že práca s *Indexom* je spôsob, ako podporiť a udržať rozvoj:

„Na začiatku som povedala, že inklúzia nepredstavuje svet, v ktorom sú všetci neustále šťastní a nikto nemusí dodržiavať pravidlá. Index som predstavila ako príležitosť, vďaka ktorej sa škola môže bez príkras pozrieť na to, ako sa našej komunite darí poskytovať inkluzívne vzdelávanie... To bola celá moja prezentácia. Riaditeľka dodala svoje, odišla a nechala nás pracovať. Predstavte si všetkých 140 ľudí v prednáškovej sále, ako sa hádajú o tom, čo majú vyplniť do dotazníka. Inklúzia bola doteraz iba vedľajšou témou a zrazu sa stala stredobodom pozornosti. Niektorí kolegovia tam stále sedeli a o 17:45 ešte diskutovali, a to sme začali o 15:20 popoludní. Ten proces jednoducho naštartoval intelektuálnu debatu, niečo v zmysle: „Ved' je to na nás – je to o mne rovnako ako o tom dievčati vedľa (dievča so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami). Je to o nás všetkých.“

PRÍKLAD 3: ČELÍME REALITE

Na St. Simon's School predstavila zástupkyňa riaditeľa zamestnancom Index po tom, ako absolvovala základné školenie organizované miestnym úradom. V škole následne vytvorili koordinačnú skupinu, ktorú tvoril riaditeľ, zástupkyňa riaditeľa, učiteľ, asistent, ktorý poskytuje deťom fyzioterapiu a iné formy podpory, asistent pre nepočujúce deti, rodič, ktorý v škole robí dozor počas obednej prestávky, a člen správnej rady školy. Kolega z miestneho úradu vystupoval ako kritický priateľ. Koordinačná skupina uviedla krátku otvorenú diskusiu o inklúzii, ktorú sme predtým chápali tak, že deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami by sa mali vzdelávať v bežných triedach. Zástupkyňa riaditeľa opisuje uvedenie Indexu takto:

„Na prvom stretnutí som vysvetlila celý proces. Robili sme krátke cvičenie (s indikátormi)... A potom sme si spolu prešli otázky týkajúce sa indikátora „A1.1 Všetci sú v našej škole vítaní“ a rozprávali sme sa o nich. Na začiatku sme všetci vraveli, že sme určite inkluzívnu školu. Nikdy sme predsa nikoho neodmietli. Spomenuli sme si na mnoho vecí, ktoré sme už urobili. Ale keď sme začali pracovať s otázkami z Indexu, začali sme si uvedomovať, čo všetko sme ešte neurobili...“

Aktivita 3 sa venuje sekcii o kurikule. V Aktivite 4 sa venujeme tomu, či máme dôkazy, ktoré potvrdzujú názory o škole spomenuté na spoločnom stretnutí skupiny pre plánovanie rozvoja. Aktivita 5 nabáda skupinu, aby sa s *Indexom* zoznámila bližšie.

AKTIVITA 3: PRÁCA SO SEKCIOU C1: TVORBA KURIKULA PRE VŠETKÝCH

Skupina sa môže zamyslieť nad tým, ako vníma indikátory zo Sekcie C1. Medzi základnými a strednými školami budú v tomto smere rozdiely. Členovia skupiny si zároveň môžu prezrieť argumenty za alternatívne kurikulum na stranách 55–61 v Časti 2.

- Do akej miery ponúkajú indikátory a otázky zo Sekcie C1 rozumný spôsob štruktúrovania školského kurikula?
- Do akej miery môžeme využiť aspekty Sekcie C1 na vylepšenie tradičného kurikula?
- Akým spôsobom má skupina s *Indexom* pracovať, aby v škole naštartovala dialóg o obsahu vzdelávania?

AKTIVITA 4: DISKUTOVANIE O DŮKAZOCH

Skupina pre plánovanie rozvoja sa môže zhodnúť na jednom indikátore, v ktorom škola dosahuje dobré výsledky, a na inom, v ktorom vidí priestor na zlepšenie. Následne odprezentuje dôkazy, ktoré podporujú jej názory. Otázky pod každým indikátorom pomôžu identifikovať oblasti, pre ktoré členovia skupiny hľadajú relevantné dôkazy.

AKTIVITA 5: POSÚDENIE OSTATNÝCH INDIKÁTOROV A OTÁZOK

Túto aktivitu môžete uskutočniť medzi stretnutiami. Členovia koordinačnej skupiny by sa mali dobre zoznámiť so všetkými indikátormi a otázkami z Indexu, ak tak ešte neurobili pred prvou aktivitou. Všimnú si, že niekedy otázka navrhuje zmenu, ktorá sa dá uskutočniť ľahko, ale iné otázky môžu podnietiť úvahy o hĺbkových a rozsiahlych zmenách, ktoré treba vykonať. Na ďalšom stretnutí sa môžu členovia skupiny podeliť o to, na čo prišli.

Aktivita 6 otvára príležitosť diskutovať o význame využitia dotazníkov. Podrobná analýza dotazníkov, tvorba grafov, diagramov a tabuliek môže zaberať veľa času a môže oddialiť začiatok práce na rozvoji školy. Pri konzultáciách so zamestnancami, s rodičmi alebo deťmi je dôležité sústrediť sa na priority rozvoja, a nie na všetky odpovede uvedené v dotazníku. Otázky sú formulované tak, že kladná odpoveď môže byť automaticky považovaná za pozitívne hodnotenie. Ľudia niekedy prezentujú svoju školu tak, že pôsobí inkluzívnejšie ako v skutočnosti. Keď si členovia skupiny medzi sebou vybudujú dôveru a dokážu byť k sebe úprimní, môže sa stať, že miera inkluzívnosti začne zdanlivo klesať. Ak sa nevenujete ďalším otázkam, ktoré by hodnotili postup rozvoja inklúzie, miera využitia dotazníkov z Indexu môže byť obmedzená.

AKTIVITA 6: POUŽITE K INDIKÁTOROM DOTAZNÍKY, ABY STE IDENTIFIKOVALI PRIORITY ROZVOJA V ŠKOLE

Účelom tejto aktivity je použiť indikátory na identifikáciu oblastí, ktoré bude potrebné v škole bližšie preskúmať. Celý zoznam indikátorov zo strán 18–20 nájdete aj vo forme dotazníkov na stranách 231–233. Môžete pracovať samostatne, vyplniť dotazník, potom si porovnať svoje odpovede s ostatnými a následne diskutovať o rozdieloch. Na každý indikátor môžete odpovedať štyrmi spôsobmi: „určite súhlasím“, „súhlasím aj nesúhlasím“, „nesúhlasím“ alebo „potrebujem viac informácií“. Prípadne si môžete indikátory vypísať na kartičky a rozdeliť do kôpok s rovnakými nadpismi. Keď vám nie je jasný význam indikátora alebo sa nemôžete rozhodnúť kvôli nedostatku informácií, vyberte možnosť „potrebujem viac informácií“. Na konci dotazníka máte priestor, kde môžete spomenúť tri veci, ktoré sa vám páčia, a tri priority pre rozvoj školy. Skupina pre plánovanie rozvoja by sa mala so svojimi prioritami v oblasti rozvoja školy podeliť a diskutovať o nich.

Príklad 4 ukazuje, ako škole pomohla práca s indikátormi a otázkami.

PRÍKLAD 4: OD OTÁZOK K ODPOVEDIAM NA GREGORY WHITE JUNIOR SCHOOL

Na Gregory White Junior School viedli prácu s Indexom dve osoby: jedna skúsená učiteľka a jeden pedagogický asistent. Na začiatku sa títo zamestnanci dohodli, že preskúmajú Indikátor C2.9 „Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.“ a budú sa sústrediť hlavne na dve otázky v ňom, d) a e): „Plánujú učitelia našej školy školské aktivity tak, aby pri tom využili vedomosti a zručnosti iných kolegov?“ a „Využívajú učitelia kolaboratívne učenie ako príležitosť učiť sa jeden od druhého?“ Na základe tohto postupu sa učiteľka rozhodla podeliť o svoje zručnosti v oblasti informačných technológií s kolegyňou, ktorá učí telesnú výchovu, a navzájom si vymenili hodiny. Ich kolegovia začali postupovať podobne a takto sa učili jeden od druhého. Zaujali ich hlavne otázky z Indexu:

„Jeden z najužitočnejších aspektov Indexu v porovnaní s inými zdrojmi, s ktorými sme doteraz pracovali, je, že všetko je vypracované vo forme otázok. Už len z toho dôvodu sa nad tým poriadne zamyslite.“

Otázky z Indexu pomohli „skupine členov správnej rady školy zlepšiť svoje schopnosti v kritickom uvažovaní o škole“ a učiteľom zas v tom, aby svoje tvrdenia o škole vedeli podložiť dôkazmi.

Škola začala Index používať na podporu environmentálneho zamerania školy. Zamestnanci už výborne využívali rozsiahle školské pozemky, na ihrisko pridali stroje na cvičenie, na prilahlom zelenom priestore vysadili sad, časť tohto priestoru nechali divoko rásť, vybudovali kuchynku na hranie, obrovskú stoličku na čítanie a divadlo. Indikátor A1.7 „Naša škola je príkladom demokratického občianstva.“ ich inšpiroval k prepojeniu vonkajších aktivít s témou občianskej participácie a tiež k intenzívnejšiemu zapojeniu rodičov do života školy. Zamestnanci spolu diskutovali o otázke I): „Majú všetky deti v škole priradené úlohy, ktoré prispievajú k rozvoju školy?“

„Nie je tu jednoznačná súvislosť s ekológiou, ale to, že sa niekto stará o prostredie, sa predsa musí týkať občianstva. A potom sme si prezreli zoznam úloh a hneď nám padlo do oka kompostovanie, varenie, sadenie stromov, je tam naozaj veľa vecí... Alebo otázka b) v tom istom indikátore: „Vytvárajú zamestnanci školy, deti a rodiny cielene kultúru spolupráce?“ Myslím si, že sme sa výrazne zlepšili v zapájaní rodičov, väčšinou matiek, ale možno práve práce v záhrade a praktické aktivity vonku by mohli zaujať našich otcov...“

Na Indexe najviac oceňujú, že im pomohol prebrať kontrolu nad vlastným rozvojom:

„V posledných rokoch sme sa museli vedome rozhodnúť, že prestaneme počúvať, čo by sme mali robiť, a začneme sa pozerieť na to, čo si myslíme, že je najlepšie pre naše deti, a na to, kam chceme smerovať. Je zaujímavé, že keď sme sa začali rozvíjať z vlastnej iniciatívy, pracovať s Indexom a učiť sa od iných škôl, získali sme namiesto hodnotenia „dostatočný“ hodnotenie „dobrý“. Rapídne sa rozvíjame a budeme robiť výnimočné veci. Index nám naozaj pomohol začať rozmýšľať za seba.“

Rozprávajte sa o hodnotách

Skúmanie indikátorov a otázok pravdepodobne naštartuje debatu o hodnotách, aj keď ste túto tému do skupinových diskusií pôvodne nezahrnuli. Skupina pre plánovanie rozvoja môže v tejto diskusii pokračovať pomocou indikátora A2.1 „V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty“. Pozrite si rámec hodnôt na stranách 36–51 a v Tabuľke 7 na strane 47 si všimnite, ako môže škola hodnoty vyjadriť v jednoduchých vyhláseniach. Môžete tiež robiť cvičenia, ktoré sa týkajú hodnotovej gramotnosti v Aktivite 7, alebo ísť na hodnotovú prechádzku po budovách a pozemkoch školy, ako uvádzame na strane 49.

AKTIVITA 7: HODNOTY A PRAX

Skupina pre plánovanie rozvoja sa môže rozdeliť do podskupín a každá z nich sa pozrie na konkrétnu hodnotu. Do stredu veľkého hárku papiera si každá podskupina môže napísať svoju hodnotu, skúmať jej význam a rozmýšľať o tom, k akej aktivite prijatie tejto hodnoty školu povzbudí a od akej naopak odrádza. Okolo nadpisu je možné spísať, aké zmeny by prinieslo prijatie tejto hodnoty pre kultúry školy a pre každodennú prax v triedach, zborovniach, v okolí školy a vo vzťahoch. Následne sa celá skupina môže podeliť o výsledky týchto diskusií. Zaoberať sa môžete nasledujúcimi otázkami:

- Ako by sa zmenili aktivity školy, keby sme mali všeobecnú zhodu na rámci inkluzívnych hodnôt?
- Do akej miery by mohli dialógy o hodnotách medzi zamestnancami a deťmi vplývať na praktické zmeny v škole?

Vytvorte si spoločný jazyk

Mohlo by byť užitočné, ak členovia koordinačnej skupiny najprv prediskutujú svoje názory na *Index* medzi sebou a až potom ho predstavia ostatným. Aktivity 8, 9 a 10 fungujú najlepšie, keď sa ľudia najprv oboznámia s indikátormi a otázkami, ktoré sa týkajú konceptov v opise týchto aktivít. Pri práci s *Indexom* sa stáva, že ľudia svoj prístup k bariéram, vzdelávacím zdrojom, k podpore rozmanitosti a inklúzii priebežne menia a rozvíjajú.

AKTIVITA 8: BARIÉRY A ZDROJE

Koordinačná skupina si môže prečítať o bariérach vzdelávania a participácie a tiež o zdrojoch na podporu vzdelávania a participácie v Časti 2 *Indexu* na stranách 68–74 a zamyslieť sa nad nimi. Môže sa pýtať:

- Aké bariéry vzdelávania a participácie vznikajú v škole?
- Kto čelí týmto bariéram?
- Aké zdroje na podporu vzdelávania a participácie máme v dospelých a deťoch, v škole a jej okolí?
- Ako sa dajú mobilizovať ďalšie zdroje na podporu vzdelávania a aktívneho zapájania všetkých?

Nápad mobilizovať zdroje vzdelávania, ktoré máte v dospelých, deťoch a prostrediach, zdôrazňujeme v celom *Indexe*. Pre členov skupiny pre rozvoj môže byť zaujímavé zamyslieť sa nad tým, ako sa táto myšlienka opakuje vo všetkých indikátoroch a otázkach. Zdôrazňujeme ju napríklad pri kurikule, pri myšlienke, že všetky oblasti kurikula by mali byť prepojené s lokálnym aj globálnym kontextom, alebo pri konštatovaní, že všetci v škole by mali mať svoju úlohu pri rozvoji školy (indikátor A1.7 „Naša škola je príkladom demokratického občianstva“) a na mnohých ďalších miestach v *Indexe*.

AKTIVITA 9: ČO ZNAMENÁ PODPOROVAŤ ROZMANITOSŤ

Podporu v širšom slova zmysle definujeme na strane 74 ako všetky aktivity, ktoré zvyšujú kapacitu školy reagovať na rozmanitosť spôsobom, ktorý si váži všetky rovnako. Koordinačná skupina sa v tejto súvislosti môže pýtať:

- Ktoré aktivity v škole vnímame ako podporu vzdelávania a aktívneho zapájania všetkých?
- Aké dôsledky na prácu našich zamestnancov má táto definícia podpory podľa *Indexu*?
- Aké dôsledky má definícia podpory podľa *Indexu* na koordináciu podporných aktivít v škole?

AKTIVITA 10: ČO JE TO INKLÚZIA?

Koordinačná skupina pre rozvoj školy môže šíriť svoje názory a názory ostatných na inklúziu, a to pomocou indikátora A2.4 „Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých“. Môže sa pozrieť na Tabuľku 4 na strane 23, ktorá sumarizuje rôzne aspekty toho, ako *Index* pristupuje k inklúzii. Prvý aspekt sa týka konceptu inklúzie z pohľadu etablovania hodnôt v praxi, tak ako to rozoberáme na stranách 36–51.

Konverzácie o inklúzii často odhalia hlboko zaryté názory. Je nepravdepodobné, že všetci budú súhlasiť so všetkými aspektmi definície inklúzie podľa *Indexu*.

Dúfame však, že budú všetci súhlasiť s tým, že sa týka všetkých detí a dospelých a vyžaduje si konkrétne opatrenia vo fungovaní školy, rovnako ako zmeny v kultúre a v každodennej praxi školy.

Vyhodnocujte zmeny a rozvoj školy

Index vám poskytne príležitosť posúdiť aj spôsoby plánovania v rozvoji školy, napríklad podľa Aktivity 11. Školy majú k takémuto plánovaniu rozličné prístupy. Niektoré si vytvoria veľkú pracovnú skupinu, ktorá pracuje systematicky. V iných školách zopár ľudí (vo väčšine prípadov jeden človek) vypracuje písomný dokument. *Index* môže s vytvorením plánu rozvoja školy pomôcť každému. Dúfame, že pri práci s *Indexom* si ľudia uvedomia, že širšia a hlbšia spolupráca so zamestnancami, deťmi a mladými ľuďmi a ich rodinami prináša svoje výhody a umožňuje lepšie využiť ich vedomosti.

Väčšina škôl sa už zapája do rôznych aktivít rozvoja alebo do iniciatív či programov, často to však tieto školy nemajú uvedené vo svojich plánoch rozvoja. Možno sa do nich prihlásili z vlastnej iniciatívy, na základe celoštátnych kampaní alebo v reakcii na výsledky inšpekcie v škole. Aktivita 11 vám pomôže preskúmať túto problematiku. Príklad 5 zas opisuje, ako škola úspešne začlenila podnety *Indexu* do svojho plánu rozvoja.

AKTIVITA 11: POSÚDENIE PLÁNU ROZVOJA ŠKOLY

Členovia koordinačnej skupiny môžu posúdiť svoj súčasný plán rozvoja školy na základe otázok v Indikátore B1.1 „Proces rozvoja našej školy je participatívny“. Môžu sa zamyslieť nad usmerneniami z Tabuľky 28 a posúdiť proces plánovania na základe nasledujúcich otázok:

- Ako sa škola zmenila za posledný rok?
- Čo plán rozvoja školy obsahuje a do akej miery zohľadňuje zmeny, ktoré v škole prebiehajú?
- Do akej miery pomáhajú priority plánu zavádzať inkluzívne hodnoty do praxe?
- Ako môže *Index* prispieť k realizácii priorít, ktoré sú už naplánované?
- Ako môže *Index* pomôcť vylepšiť náš plán?
- Ako môžeme vytvoriť plán prístupný pre všetkých dospelých a deti tak, aby ich povzbudzoval?

TABUĽKA 28: POKYNY PRE PLÁN ROZVOJA, KTORÝ JE ZALOŽENÝ NA HODNOTÁCH**PLÁN MÔŽE OBSAHOVAŤ:****RÁMEC HODNÔT, KTORÝ URČUJE ROZVOJ ŠKOLY;****KRÁTKODOBÉ, STREDNODOBÉ A DLHODOBÉ PRIORITY NA ROZVOJ KULTÚRY ŠKOLY, JEJ OPATRENÍ A PRAXE;****ODKAZY NA INDIKÁTORY A OTÁZKY, KTORÉ PODPORUJÚ IMPLEMENTÁCIU PLÁNU.****NEVYHNUTNÉ AKTIVITY:****AKÉ KROKY PODNIKNETE;****KTO BUDE ZODPOVEDNÝ;****ZDROJE, KTORÉ MÔŽETE MOBILIZOVAŤ;****ČASOVÝ RÁMEC.****VÝSLEDKY V SÚHRNEJ SPRÁVE PO 3 MESIACHOCH - DÔKAZY ZMIEN, NOVÉ PRIORITY.****PRÍKLAD 5: PREPOJENIE INDEXU S PLÁNOM ROZVOJA ŠKOLY**

Turner Infant School použila Index ako základ svojho prístupu k zlepšovaniu školy. Zostavili nový tím, ktorý mal prehĺbiť konzultácie medzi členmi správnej rady, rodičmi a deťmi. Nastala však situácia, keď sa jedno dieťa opýtalo: „Čo máme robiť, kým sa dospelí rozprávajú?“ Zmenili teda svoj prístup a zahrnuli do procesu aj reálne zohľadňovanie názorov najmladších detí. Dospelí vyplnili dotazníky a usporiadali skupinové diskusie (focus groups), ktoré viedli zástupcovia rodičov. Názory rodičov a detí na témy ako správanie v škole, šikanovanie či využitie ihrísk viedli k zásadným zmenám. Jedným z prvých krokov bolo rozdelenie ihriska na rôzne zóny pre rozličné aktivity a zvýšenie dohľadu dospelých. Tieto konzultácie začali v škole organizovať pravidelne raz do roka, skupinové diskusie s rodičmi viedli vždy niektorí z nich a tento prístup bol pre rozvoj dôvery medzi učiteľmi a rodičmi zásadný.

Škola využila Index tak, aby mohla splniť požiadavky a získať titul Škola rešpektujúca práva. S rodičmi a zástupcami miestneho úradu sa zamestnanci školy rozprávali otvorene, aby tak získali svieži pohľad na to, čo by sa dalo zlepšiť. Svoje odborné znalosti začali dômyselnejšie využívať po tom, ako im riaditeľ povedal: „Mali by ste si viac ohriať vlastnú polievocku.“ Začali sa teda navzájom pozývať na svoje hodiny, aby sa mohli podeliť o tie výchovno-vzdelávacie aktivity, ktoré považovali za zvlášť úspešné. Jeden zo zamestnancov napríklad využíval aktivity v environmentálnej oblasti. Zahŕňali prácu v komunitnej záhrade či recykláciu potravinového odpadu z tried a kuchyne, a to na základe indikátora o odpade (B1.13), čo viedlo aj k diskusii o obedoch bez obalov. Mnoho detí si tento nápad osvojilo.

Po mnohých zrealizovaných aktivitách sa Index stal integrálnou súčasťou Školského plánu rozvoja. Do plánu si v škole zapisujú, ako môže pomôcť splniť konkrétne priority, takže: „Ludia zodpovední za konkrétnu oblasť plánovania sú nútení preštudovať si Index a použiť ho.“ Príručka tak pomohla naštartovať aktivity v oblasti rozvoja školy. A ako podotkol riaditeľ: „Funguje to, pretože je v súlade s našimi hodnotami.“

Zvažujte prepájanie rôznych procesov rozvoja školy

Školy sa môžu zapájať do rôznych aktivít z rôznych dôvodov: z nadšenia zamestnancov a rodičov, pre nové možnosti získavania financií alebo pod tlakom štátnych vzdelávacích politik. Niekedy sa stane, že rôzne iniciatívy nie sú schopné stavať na tom, čo sa v istej oblasti v škole už urobilo. Napríklad „vyučovanie mimo tried“⁵⁷ sa nemusí dať zladiť s tým, ako zamestnanci využívajú výchovno-vzdelávacie aktivity, reagujúc na spôsoby, akými sa deti učia doma – pozri Aktivita 12.

Preskúmajte rámec na plánovanie rozvoja školy

Na strane 230 nájdete rámec plánovania, ktorý si môžete skopírovať a použiť pri práci na vašich prioritách rozvoja. Môžete sa zamyslieť nad tým, že ak má byť rozvoj školy udržateľný, mal by sa týkať všetkých dimenzií a sekcií *Indexu*. Prioritu môžete sformulovať na základe problémov, ktoré viete prepojiť s konkrétnym indikátorom, skupinou indikátorov, konkrétnou otázkou alebo skupinou otázok.

Zamyslite sa nad bariérami práce s Indexom

Keď sa skupina pre plánovanie rozvoja školy zoznámi s *Indexom*, môže diskutovať o tom, ako najlepšie predstaviť *Index* ostatným v škole, a tiež o tom, s akými prekážkami sa pravdepodobne stretnú či ako je možné ich prekonať.

AKTIVITA 12: EFEKTIVITA VAŠEJ SNAHY

Skupina pre plánovanie rozvoja môže preskúmať iniciatívy školy z predošlého roka a iniciatívy plánované v budúcnosti v rámci a nad rámec plánu rozvoja školy. Potom sa jej členovia môžu zoznámiť s aktivitami pod spoločným názvom „Prepojenia pre rozvoj inkluzívneho vzdelávania“ z Tabuľky 15 na strane 63. Môžu sa zamyslieť, ako sa navzájom prekrývajú snahy o zapojenie sa školy do globálnych otázok a otázok týkajúcich sa udržateľnosti (na stranách 65–67), a nad tým, ako by sa obe oblasti dali v budúcnosti propagovať v jednom principiálnom prístupe k rozvoju vzdelávania.

- Do akej miery sa prekrývajú iniciatívy a programy, ktoré škola realizuje/ do ktorých je zapojená?
- Ako by sa dali tieto iniciatívy a programy lepšie koordinovať?
- Ako by sa dali iniciatívy a programy lepšie integrovať do bežných aktivít školy?
- Ako môže hodnotový rámec pomôcť zjednotiť zavádzané zmeny a podporiť ich realizáciu?

⁵⁷ Department for Education and Skills (2006). Learning outside the classroom. London, DfES

AKTIVITA 13: PODPORA PRIORÍT A PLÁNOVANIE ZMIEN

Ak si vyberiete priority z jednej dimenzie, môže sa stať, že ich budete musieť podporiť zmenami v iných dimenziách. Ak ste napríklad medzi priority školy zaradili prijatie opatrení na zabránenie šikanovaniu z dimenzie B, malo by to zahŕňať aj indikátory, ktoré sa týkajú vzťahov z dimenzie A. Koordinačná skupina môže vybrať navrhnutú prioritu rozvoja, napríklad na základe diskusie o odpovediach z Dotazníka s indikátormi, nájsť tejto priorite miesto v Rámci pre plánovanie rozvoja školy a následne zväziť:

- Aké zmeny musíme uskutočniť v iných sekciách, aby sme zaistili podporu rozvoju?
- Ako môžeme implementovať prioritu rozvoja?

PRÍKLAD 6: ZDOKONALENÉ VZDELÁVANIE NA ASPEN SCHOOL

Aspen School je súčasťou celonárodnej iniciatívy s názvom „Inkluzívne hodnoty sú srdcom rozvoja školy“. Iniciatíva vyzýva školy k využívaniu Indexu, aby tak zapracovali viac inkluzívnych spôsobov do snáh o dosahovanie lepších výsledkov v celonárodných hodnoteniach. Úradníci v tomto regióne si boli vedomí, že nemalá časť študentov nemá prospech zo súčasných prístupov škôl k vzdelávaniu. Už niekoľko rokov Index inklúzie poznali, boli s ním spokojní a mysleli si, že jeho zavedenie môže do veľkej miery v celom kraji prispieť k posilneniu vzdelávania a participácie všetkých a umožní školám aj naďalej spĺňať výzvy vyplývajúce z kontrol školskej inšpekcie.

Iniciatíva sa rýchlo rozrástla a približne 150 škôl malo vo väčšej či menšej miere záujem s Indexom pracovať. Aspen School s ním pracovala do hĺbky. Nezapadala do bežného obrazu školy v tomto kraji, pretože sa nachádza v oblasti, ktorá je z celonárodnej perspektívy považovaná za značne chudobnú. Nová riaditeľka na seba zobrala úlohu revitalizovať školu, ktorá bola hodnotená slovami „vyžaduje zlepšenie“. Vzťahy s rodinami žiakov boli v tejto škole zároveň opisované ako „toxické“. Riaditeľka vnímala, že Index je zásadným impulzom k novému smerovaniu, na ktorom sa snažila dohodnúť spoločne so zamestnancami, a rýchlo začlenila niekoľko indikátorov Indexu do plánu rozvoja školy. Sama začala pracovať s dôrazom na inkluzívne hodnoty a Index posilnil diskusiu o týchto hodnotách počas aktivít, ktoré mali viesť k zmene. Škola bola súčasťou väčšieho celku, ktorý tvorila stredná škola a pridružené základné školy. Tieto školy sa spoločne zhodli na jednotnom postupe, v rámci ktorého sa chceli navzájom podporovať v rozvoji a implementácii kľúčových prvkov Indexu do praxe.

Proces zlepšovania vzťahu s rodičmi podporila riaditeľka bežnými stretnutiami a počas týchto stretnutí začínala opatrne diskusiu na základe niekoľkých vybraných otázok z Indexu. Zapájanie detí do procesov rozvoja školy sa zlepšilo vďaka novému pútavejšiemu kurikulu, aktívnej školskej rade a vytvorením detskej uvítacej komisie pre hostí (deti v tejto skupine sa pravidelne menili). Pri prezentovaní hodnôt svojej školy jedno dieťa poznamenalo: „Všetci zisťujeme, kým chceme byť, keď budeme dospelí.“ Iné dodalo: „Ja mám odpoveď. Máme byť tým, kým skutočne sme.“

FÁZA 2: SPOLOČNÉ SKÚMANIE

Zvyšujte povedomie o Indexe

Než pristúpite k finálnym rozhodnutiam v otázke plánovania, budete musieť o *Indexe* informovať širšiu komunitu školy. Jeden alebo viacerí členovia tímu pre plánovanie, ktorí sú s materiálmi z *Indexu* oboznámení, môžu viesť stretnutie na zvýšenie povedomia a zároveň byť vzorom pre spoluprácu ostatných. Môžete prizvať niekoho, kto nie je členom vašej školy, ale má vašu dôveru a účastníci sa mu vedia otvorene zdôveriť so svojimi postojmi, napríklad niekoho z miestneho úradu (nie v úlohe inšpektora) alebo kolegu z inej školy, ktorý už má skúsenosti s prácou s *Indexom*. Treba uistiť zamestnancov, že práca s *Indexom* nie je o práci navyše. Je to spôsob, ako vybrať priority pre plán rozvoja školy a pracovať na inkluzívnych a komplexných zmenách. Na základe výsledkov tohto stretnutia môžete do skupiny pre plánovanie prijať ďalších členov.

Sprístupnite materiály z Indexu

Diskusie o *Indexe* sú úspešné, keď majú ľudia prístup k jeho materiálom. Najľahšie sa síce môže pracovať s *Indexom* v tlačenej podobe, ale po zakúpení knihy máte k dispozícii aj verziu vo formáte PDF⁵⁸ a môžete ju sprístupniť väčšiemu počtu ľudí. Tí potom môžu s *Indexom* pracovať na svojich počítačoch, laptopoch a tabletoch. Materiály môžete sprístupniť aj rodičom alebo akejkolvek osobe, ktorá je pre vašu školu relevantná a nemá prístup k tlačenej verzii. Dotazníky a iné časti knihy môžete prekopírovať a použiť v rámci stretnutí a diskusií o konkrétnych témach.

Deň rozvoja pre zamestnancov a členov rady školy

Jedným zo spôsobov, ako naštartovať širšiu diskusiu o inkluzívnych prístupoch v škole, je zorganizovanie tzv. dňa rozvoja pre zamestnancov a spolupracovníkov školy. V Tabuľke 27 opisujeme, ako môže takáto udalosť vyzeráť. Deň rozvoja môžete usporiadať aj pre viaceré spolupracujúce školy. Cieľom takejto akcie môže byť prezentovanie priorít rozvoja školy, ktoré neskôr spracuje tím pre plánovanie. Takýto deň môže priniesť nové impulzy, ktoré vývoj školy posunú neočakávaným smerom.

Aktivity dňa rozvoja by ste si mali pripraviť vopred. Musíte sa rozhodnúť, či a ako chcete začať dialóg o hodnotách a rozvoji ich rámca, akým spôsobom chcete skúmať indikátory a či k nim budete potrebovať kópie dotazníkov, ako aj kópie rámca pre plánovanie a plánu rozvoja školy. *Index* môžete účastníkom predstaviť v krátkom úvode podľa Aktivity 1 a môžete

58 Slovenská verzia Indexu je k dispozícii na stránke ktochyba.sk.

ich požiadať, aby si pripravili svoje obľúbené otázky, ako navrhuje Aktivita 2. Organizátori môžu mať svoj súbor otázok, ktoré vnímajú ako najdôležitejšie vzhľadom na problémy, ktoré škola rieši. Pripravte si aj podmienky na zaznamenávanie názorov rôznych skupín.

Koordinačná skupina bude na základe svojich vlastných skúseností s prácou s *Indexom* schopná odhadnúť, koľko času zaberú konkrétne úlohy. Musí tiež dohliadať na priebeh všetkých aktivít, aby bolo zaručené splnenie všetkých úloh.

Index môžete predstaviť počas spoločnej prezentácie, ktorá bude zhrňovať niektoré spôsoby práce s *Indexom* v iných školách. V úvode môžete diskutovať o hodnotovom rámci, o spôsoboch prepájania aktivít a iniciatív školy či o konceptoch ako bariéry vzdelávania, vzdelávacie zdroje a podpora vzdelávania.

TABUĽKA 29: DEŇ ROZVOJA PRE ZAMESTNANCOV A RADU ŠKOLY: INKLÚZÍVNE HODNOTY V PRAXI

9:00 - 9:30	ÚVOD DO INDEXU (VŠETCI ZAMESTNANCI)
9:30 - 10:30	OBLÚBENÉ OTÁZKY (AKTIVITA 2) VYUŽITIE INDIKÁTOROV NA IDENTIFIKÁCIU PROBLÉMOVÝCH OBLASTÍ (AKTIVITA 3)
10:30 - 11:00	ČAJ/KÁVA
11:00 - 11:30	HODNOTY ŠKOLY V PRAXI (AKTIVITA 7)
11:30 - 12:30	INKLÚZIA, BARIÉRY, ZDROJE A PODPORA (AKTIVITY 8, 9, 10)
12:30 - 13:30	OBED
13:30 - 14:30	POSÚDENIE PLÁNOVANIA ROZVOJA ŠKOLY (AKTIVITY 11, 12, 13)
14,30 - 15,30	ZDIEĽANIE NÁPADOV O PRIORITÁCH ROZVOJA ŠKOLY A ĎALŠIE SKÚMANIE (V SKUPINÁCH A NÁSLEDNE SPOLOČNE)
15:30 - 15:45	ĎALŠIE KROKY (VEDIE KOORDINAČNÁ SKUPINA)
15:45	ČAJ/KÁVA

Predbežné oblasti rozvoja a ďalšie skúmanie

Keď sa ľudia zoznámia s indikátormi a otázkami *Indexu*, väčšinou sú schopní identifikovať konkrétne oblasti dôležité pre celkový rozvoj školy, ale môžu si uvedomiť aj čiastkové problémy, ktoré by chceli začať meniť okamžite, či už sami alebo v spolupráci s kolegami. Možno zistíte, že niektoré oblasti budete musieť preskúmať podrobnejšie, než pristúpite k rozhodnutiu. Niektoré priority si uvedomíte, až keď si vypočujete informácie od rôznych skupín ku koncu celého konzultačného procesu.

Plánovanie ďalších krokov

Na konci Dňa rozvoja môže vedúci skupiny pre plánovanie načrtnúť, čo sa stane s informáciami, ktoré ste v priebehu dňa získali, a s názormi, ktoré ste si vypočuli. Skupina pre plánovanie musí zber informácií od zamestnancov a spolupracovníkov školy riadne ukončiť a následne ich spracovať. Môžete zistiť, že v niektorých oblastiach potrebujete získať viac informácií od detí, rodičov/opatrovníkov či iných členov komunity. Skupina si tiež musí naplánovať, ako zozbiera informácie od tých, ktorí sa na udalosti nemohli zúčastniť.

Pracujte s nápadmi detí/mladých ľudí

Školy, ktoré pracujú s *Indexom*, zistili, že konzultácie s deťmi a mladými ľuďmi môžu poukázať na dôležité oblasti, ktoré je potrebné rozvíjať. Týka sa to napríklad bariér pri vzdelávaní a zdrojov na prekonávanie týchto bariér, ktoré ste predtým nebrali do úvahy. Proces získavania informácií o škole od detí môžete zahrnúť do kurikula, napríklad pri práci s jazykom, pri skúmaní dôkazov vo vedných odboroch alebo pri vysvetľovaní, že škola predstavuje model demokracie (pozri A1.7). Všetky deti v škole by mali mať možnosť vyjadriť sa, aj keď sa v závere iba niektoré z ich podnetov stanú súčasťou dlhých a detailných rozhovorov.

Pri získavaní informácií od detí vám môžu pomôcť dotazníky. Odpovede z nich najlepšie využijete pri skupinovej práci ako podnet k dialógu. V Časti 5 uvádzame dva dotazníky: jeden pre staršie deti zo základných a stredných škôl a druhý pre menšie deti. Pri vyplňaní dotazníkov budú možno deti potrebovať podporu. Menším môžete každú otázku prečítať a ponúknuť pomoc. Napríklad tým, ktorí majú problémy s porozumením, inštrukciami alebo s vyjadrením vlastných priorít, na ktoré sa pýtame vždy na konci dotazníkov. Možno budete musieť deti povzbudiť, aby vyjadrili svoj uvážení a úprimný názor a nepísali nič len preto, aby potešili zamestnancov či spolužiakov. Dotazníky môžete aj skrátiť alebo inak prispôbiť konkrétnej vekovej skupine tak, aby odzrkadľovali kontext vašej školy, ako uvádzame v Príklade 7.

PRÍKLAD 7: ZOHľadňovanie kontextu školy v dotazníkoch

Na strednej škole v meste Leander boli takmer všetci žiaci bangladéšskeho pôvodu, a to napriek tomu, že v lokalite školy žije početná skupina detí s iným pôvodom. Túto školu zároveň navštevovalo omnoho viac chlapcov ako dievčat, keďže niektorí rodičia z okolia preferovali, aby ich dcéry navštevovali čisto dievčenské školy. Existovali tiež obavy, že chlapci sú členmi miestnych gangov, čo môže viesť aj k problémom v školskom prostredí. Členovia miestnych komunit tieto problémy sčasti pripisovali nedostatkom miesta v domoch a bytoch v okolí školy a obmedzeniam v občianskej vybavenosti pre mladých ľudí žijúcich v lokalite.

V škole mali rôzne názory na to, prečo sa tak málo žiakov rozhodlo absolvovať záverečné skúšky z bengálskeho jazyka. Vedúci oddelenia moderných jazykov si myslel, že študenti

o to nemajú záujem, ale iní zamestnanci s bangladéškymi koreňmi mali pocit, že dôvodom je skôr nedostatočné zohľadňovanie materinského jazyka žiakov (bengálsky dialekt sylheti) zo strany školy. Rodičia žiakov sa zároveň sťažovali na nedostatok súkromia v školských sprchách.

Do všeobecného dotazníka preto v škole pridali nasledujúce špecifické vyjadrenia:

- *Prajem si, aby bol v škole rovnaký počet chlapcov a dievčat.*
- *Prajem si, aby bolo v škole viac rôznych žiakov s rôznym pôvodom.*
- *Chcel/-a by som robiť záverečnú skúšku z bengálčiny.*
- *Moja rodina dobre rozumie tomu, čo sa deje v škole.*
- *Učitelia poznajú a chápu komunitu v okolí školy.*
- *Žiaci by mali mať možnosť rozprávať sa na hodinách dialektom sylheti.*
- *Žiaci, ktorí sa učia angličtinu ako cudzí jazyk, majú k dispozícii pomoc, ktorú potrebujú.*
- *Som spokojný/-á s organizáciou správ na telesnej výchove.*
- *Na niektorých hodinách sa cítim nepríjemne pre svoje náboženské presvedčenie.*
- *Obávam sa, že sa dostanem do problémov s gangmi.*
- *V škole sa môžem priateľiť so žiakmi, ktorí nebývajú v mojom okolí.*
- *Po škole sa môžem priateľiť s tými, ktorí nie sú z môjho okolia.*
- *Moja rodina by odsudzovala, s kým sa priateľím v škole.*
- *Je jednoduchšie priateľiť sa s rovesníkmi opačného pohlavia v škole než mimo nej.*
- *Doma mám miesto, kde si môžem robiť domáce úlohy.*

AKTIVITA 14: FOTOGRAFOVANIE BARIÉR A ZDROJOV

Digitálne fotoaparáty môžete využiť ako dobrú pomôcku na získavanie názorov o škole. Deti môžu fotografovaním reagovať na tieto otázky:

- Čo ti pomáha učiť sa?
- Čo ťa brzdí pri učení?
- Z čoho máš v škole dobrý pocit?
- Čo by si rád/rada zmenil/-a?

Učitelia môžu deťom pomôcť vyjadriť, čo sa im v škole páči a nepáči, a zhodnotiť bariéry vzdelávania a dostupné zdroje pre vzdelávanie aj inými spôsobmi, nielen pomocou dotazníkov. Mali by sme starostlivo a pozorne počúvať, čo deti hovoria a čo nehovoria, pretože to môže byť najlepším usmernením pri riešení ich obáv. To isté platí pre problémy dospelých v škole.

Aktivita 14 opisuje, ako môžeme využiť fotografie, aby sme ukázali, ktoré miesta v škole a jej okolí je dobré vyhľadávať a ktorým sa treba vyhnúť. Inšpiráciu môžeme získať pri práci s mapami a kresbami, prostredníctvom dramatickej výchovy, hry s bábkami a na základe

reakcií detí na príbehy zobrazované vo videách či filmoch. Do pozorovania, dokumentovania a opisovania praxe môžeme zahrnúť všetkých a získame tak súhrnnú správu o súčasnom stave školy a návrhy na zmeny v jej fungovaní. Na základných a hlavne stredných školách skúste celý deň sledovať jednu konkrétnu skupinu detí/mladých ľudí. Môžete tak lepšie pochopiť skúsenosti jej členov a členiek s rôznymi výchovno-vzdelávacími aktivitami. Pozorovanie môže prebiehať na ihriskách, chodbách a v triedach, sledovaním interakcií skupiny s inými deťmi/mladými ľuďmi, s učiteľmi, pedagogickými asistentmi či s inými zamestnancami školy. Rôzne pohľady na skúsenosti detí môžete vyjadriť v mozaike.⁵⁹

Pracujte s nápadmi rodičov/opatrovníkov a členov miestnych komunit

Konzultácie s rodičmi/opatrovníkmi a inými členmi komunity vám pomôžu odhaliť pohľady iných ľudí, ktorí majú tiež hlboký záujem o skvalitňovanie výchovy a vzdelávania v škole. Dotazník pre rodičov/opatrovníkov s názvom „Škola môjho dieťaťa“ nájdete v Časti 5 na stranách 234–235. Tiež ho môžete použiť ako úvod k podrobnému dialógu s rodičmi o prekážkach a zdrojoch v škole tak ako v prípade ostatných dotazníkov.

Školy vyskúšali mnoho spôsobov, ako motivovať rodičov k vyplneniu dotazníkov. V jednej zo škôl sa napríklad pýtali na názory počas každoročného letného školského festivalu. V inej škole rozdali rodičom dotazníky počas rodičovských združení a oni ich vyplnili, kým čakali na individuálne stretnutia s učiteľmi. Na druhý deň škola poslala dotazníky tým, ktorí na rodičovské združenie neprišli. Každý dotazník obsahoval aj kupón do tomboly.

Skupina pre plánovanie môže prísť s vlastnými návrhmi, ako zvýšiť participáciu rodičov, hlavne v prípade škôl, v ktorých býva účasť na rodičovských združeníach nízka. Môžete sa rozhodnúť, že sa s rodičmi budete stretávať mimo prostredia školy, ak máte pocit, že zmena prostredia zvýši účasť. Možno budete musieť vymyslieť rôzne spôsoby, ako rodičov zapojiť. V jednej škole napríklad zamestnanec pre kontakt s rodičmi s členom skupiny pre plánovanie zabezpečili preklad otázok pre tých rodičov, ktorí hovoria inou rečou, a zároveň pri diskusii počas stretnutia tlmočili. Iné školy si zase navzájom vymenili preložené dotazníky.

Stretnutia môžete pripraviť tak, aby podporili spoluprácu medzi zamestnancami a rodičmi/opatrovníkmi. Môžete sa počas nich venovať nasledujúcim otázkam:

- Aké sú silné stránky školy?
- Ako je možné pomôcť vášmu dieťaťu/vaším deťom k lepšiemu učeniu sa v tejto škole?
- Čo treba urobiť, aby sa vaše dieťa/deti cítili v škole lepšie?
- Čo by ste v škole chceli zmeniť najviac?

⁵⁹ Clark, A. and Moss, P. (2005) Spaces to Play, More listening to young children using the mosaic approach, London, National Children's Bureau.

Rodičia môžu dotazníky vyplniť aj pred stretnutím alebo po ňom, prípadne ich môžete využiť na získavanie informácií od ľudí, ktorí naň nepišli. Počas stretnutia môžete rodičom predstaviť *Index* a niektoré z otázok.

Je dobré, keď okrem názorov rodičov/opatrovníkov spoznáte aj názory iných ľudí z okolitých komún. Zastúpenie žiakov môže byť iné ako zloženie obyvateľstva vo vašom okolí z hľadiska etnickej príslušnosti, znevýhodnenia alebo socioekonomického zázemia. Keď škola pozná názory členov komunity, môže lepšie reprezentovať svoje okolie.

PRÍKLAD 8: ODVAHA NAPREDOVAŤ V REDLANDS HIGH SCHOOL

V Redlands High School zástupkyňa riaditeľky a učiteľka geografie v jednej osobe uvažovala o príčinách nedostatočného záujmu rodičov o školu. Rozhodla sa, že by mohli oceniť možnosť vyskúšať si, aké je byť študentom ich školy, a rozposlala rodičom pozvánky na ukážkovú hodinu geografie. Dostala osemdesiat kladných odpovedí a pripravila tri večerné vyučovacie hodiny. Ide o veľmi skúsenú učiteľku a tento nápad určite nie je pre každého. Iní majú iste vlastné nápadité spôsoby, ako zvýšiť participáciu rodičov. Svoju inováciu zástupkyňa spomenula počas diskusie o vplyve *Indexu* na jej školu a v reakcii na to ktosi poznamenal, že publikácia síce podporuje školy k udržiavaniu blízkych vzťahov s rodinami, ale tento konkrétny návrh sa v nej neuvádza. Jej odpoveď: „*Áno, máte pravdu, ale Index mi na to dodal odvahu.*“

Dohodnite sa na prioritách rozvoja školy

Na vytvorenie plánu rozvoja školy je nutné, aby koordináčna skupina spracovala a analyzovala priority rozvoja, ktoré zadefinovali všetci účastníci konzultácií a diskusií. Najlepšie je pristúpiť k tomuto kroku čo najskôr po ukončení zberu informácií. Môžete preskúmať rozdiely v pohľade detí, rodičov/opatrovníkov, zamestnancov či členov rady školy. Je dôležité, aby ste si všimli rozdielne názory medzi učiteľmi a pedagogickými asistentmi alebo medzi zamestnancami rôznych odborov stredných škôl.

Môžete si nájsť „podporovateľa“, ktorý nie je z vašej školy a je schopný všetky preferencie v oblasti rozvoja detailne zanalyzovať. Je však dôležité, aby ste podporovali záujem o rozvoj školy u všetkých zamestnancov, rodičov/opatrovníkov, detí a členov rady školy. Čím bude záujem väčší, tým viac nových ponúk na spoluprácu pri využívaní *Indexu* vám bude pribúdať.

Možno budete potrebovať dodatočné informácie, než pristúpite k zostaveniu finálneho zoznamu priorít. Počas konzultácií môžete prísť aj na problémy, ktoré budete vedieť objasniť až po získaní ďalších informácií. Možno bude nutné analyzovať školskú dochádzku alebo výsledky testov podľa rodovej alebo etnickej príslušnosti žiakov. Potreba získať

dodatočné informácie sa môže objaviť aj počas konzultácií. Napríklad sa budete musieť spýtať nových zamestnancov na to, ako prebiehala ich aklimatizácia v škole. Zbieranie ďalších informácií môže byť súčasťou rozvojových aktivít. Napríklad učitelia a pedagogickí asistenti môžu prispieť k zlepšeniu výchovno-vzdelávacieho procesu pozorovaním, zaznamenávaním a premýšľaním o praktikách svojich kolegov.

Koordinačná skupina musí zaistiť, aby sa nezabudlo na názory slabších skupín a aby boli vo finálnom pláne zahrnuté aj názory detí a rodičov/opatrovníkov. Je potrebné im ukázať, že aj na ich názore naozaj záleží.

Tabuľka 30 uvádza príklady priorít rozvoja, ktoré identifikovali niektoré školy.

TABUĽKA 30: PRÍKLADY PRIORÍT ŠKOLY

- ZAVEDENIE ŠKOLSKÝCH UVÍTACÍCH RITUÁLOV PRI PRÍCHODE NOVÝCH DETÍ A ZAMESTNANCOV A ROZLÚČKOVÝCH RITUÁLOV PRI OPÚŠŤANÍ ŠKOLY**
- ORGANIZÁCIA AKTIVÍT NA ROZVOJ ZAMESTNANCOV S CIEĽOM ZABEZPEČIŤ VYUČOVANIE LEPŠIE REAGUJÚCE NA ROZMANITOSŤ**
- ZAVEDENIE KARIÉRNÝCH ŠTANDARDOV PRE PEDAGOGICKÝCH ASISTENTOV**
- PREPOJENIE AKTIVÍT: PESTOVANIE ZELENINY NA POZEMKU ŠKOLY, PRÍPRAVA JEDLA V ŠKOLSKÉJ JEDÁLNI, KOMPOSTOVANIE, POĽNOHOSPODÁRSKA VÝROBA NA MIESTNYCH FARMÁCH**
- ZLEPŠOVANIE BEZBARIÉROVÉHO PRÍSTUPU DO ŠKOLY PRE DETI A DOSPELÝCH S TELESNÝM POSTIHNUŤÍM**
- ZAČLENENIE VŠETKÝCH FORIEM PODPORY VZDELÁVANIA**
- ZAVEDENIE AKTIVÍT SPOJENÝCH S HODNOTOVOU GRAMOTNOSŤOU PRE DOSPELÝCH A DETI VRÁTANE AKTIVITY „HODNOTY MESIACA“**
- ORGANIZOVANIE SPOLOČNÝCH ŠKOLENÍ PRE PEDAGOGICKÝCH ASISTENTOV A UČITEĽOV**
- ROZVÍJANIE SKUPINOVÉHO UČENIA SA DETÍ**
- SKÚMANIE ŠIKANOVANIA A ÚPRAVA OPATRENÍ ZAMEDZUJÚCICH ŠIKANOVANIU**
- VÄČŠIA MIERA ZAPÁJANIA DETÍ DO ROZHODOVACÍCH PROCESOV A POLITÍK ŠKOLY**
- PROPAGÁCIA POZITÍVNYCH NÁZOROV NA ETNICKÚ ROZMANITOSŤ VO VÝUČBE A POČAS ŠKOLSKÝCH VÝSTAV**
- ZLEPŠOVANIE KOMUNIKÁCIE MEDZI ŠKOLOU A RODIČMI/OPATROVNÍKMI**

Zaved'te vzájomné konzultovanie do bežného chodu školy

Snaha podnietiť široký záujem o život v škole je súčasťou rozvoja inkluzívnej komunity, ktorý treba udržať, aj keď sa skončí prvotný ošiaľ.

Koordinačná skupina môže posúdiť, či je v škole dost' príležitostí na to, aby mohli svoj názor vyjadriť všetci zamestnanci, deti, rodičia/opatrovníci a členovia rady školy, a prípadne tieto príležitosti rozšíriť. O svoje nápady sa môžete vzájomne deliť s inými školami alebo s miestnym úradom. Deti môžu skúmanie participácie v škole realizovať ako cvičenie v rámci občianskej náuky.

Môžete vytvoriť miestnosť pre rodičov alebo raz za mesiac na chodbe usporiadať demokratické fórum. Participácia je jedna z hodnôt, ktorá *Indexu* dominuje, a indikátory s otázkami obsahujú mnoho návrhov na to, ako dať dospelým aj deťom v školách väčšie právomoci.

FÁZA 3: TVORBA PLÁNU

Zarad'te vaše priority do plánu rozvoja školy

Ak chcete zvýšiť pravdepodobnosť, že novozavedené kroky budú udržateľné, musíte zmeniť súčasný plán rozvoja školy. Vyžaduje si to aj zapojenie riaditeľa a iných vyšších školských pracovníkov.

Koordinačná skupina musí zhodnotiť časovú náročnosť, dostupnosť potrebných zdrojov, rozdelenie zodpovednosti a prípadné dôsledky rozvoja pri každej novej prioritě, ktorú si stanoví. Krátkodobé a strednodobé ciele vám môžu pomôcť upriamiť pozornosť aj na ambiciózne priority. Každý člen tímu pre plánovanie môže niesť zodpovednosť za sledovanie postupu v rozvoji jednej priority, ale za samotnú implementáciu plánu už sú zodpovední všetci v škole.

Kritériá hodnotenia toho, ako sa prioritné zmeny darí zavádzať do školskej praxe, si musíte svedomito nastaviť vopred. Otázky z *Indexu* môžu tvoriť základ pre tieto kritériá hlavne v prípadoch, keď sú vaše priority postavené na konkrétnych indikátoroch. Preštudujte si, ako sú jednotlivé indikátory prepojené, pretože otázky, ktoré budú pre vás pri hodnotení progresu relevantné, môžete nájsť vo viacerých z nich.

FÁZA 4: PLÁN V PRAXI

Zavádzajte plán rozvoja školy do praxe

Spoločné hodnoty môžete začať rozvíjať aj v prípade, že ešte nemáte vytvorený plán rozvoja školy, napríklad pri využívaní ľudských zdrojov alebo pri hľadaní súvislostí medzi výchovno-vzdelávacími aktivitami, ľuďmi, prostredím a udalosťami na lokálnej i celosvetovej úrovni. Aj tieto súvislosti môžete zachytiť v záznamoch o práci s *Indexom*. Inšpiráciu môžete čerpať aj z príkladov rozvoja konkrétnych škôl, ktoré uvádzame v tejto kapitole. Nájdete ich aj v tlačenej verzii⁶⁰ alebo na internetovej stránke indexforinclusion.org.

Udržiavajte rozvoj školy

Pri zavádzaní priorít inkluzívneho rozvoja do praxe je dôležité udržať zanietenosť všetkých zúčastnených. Aktivity, ktoré vedú k vytváraniu inkluzívnejšej kultúry školy, môžu udržať aktívny záujem zamestnancov, členov rady školy, detí a rodičov/opatrovníkov. Keď priority narážajú na hlboko zakorenené názory niekoho z týchto skupín, prekonanie odporu si bude vyžadovať vyvinutie nemalej snahy. Tím pre plánovanie môže v takom prípade podnecovať dialógy o rozdielnosti názorov a možno bude musieť upresniť priority rozvoja školy tak, aby si získali širokú podporu. V Príklade 9 uvádzame, ako jedna zo škôl aj napriek náročnému začiatku napokon podnietila dospelých a deti k tomu, aby pristúpili k rozsiahlym zmenám.

PRÍKLAD 9: NOVÉ SMEROVANIE

Pred prácou s *Indexom* prechádzala Hind Primary School obdobím „špeciálnych opatrení“, mala problémy so zamestnancami a s disciplínou. Vzťahy medzi zamestnancami, členmi rady školy a rodičmi neboli dobré. Riaditeľka uznala, že zamestnanci „predpokladali, že vedia“, čo chcú rodičia, a „vyžadovala od nich aktivity, ktorým veľmi neverili“. Učitelia zas vyjadrovali sklamanie nad výsledkami detí, ale ignorovali ich úspechy. Vznikla teda koordináčna skupina pre prácu s *Indexom*, zložená z členov rady školy, rodičov a zamestnancov a viedol ju tzv. kritický priateľ školy, rešpektovaný miestnym úradom aj samotnou školou. Konzultácie v škole boli rozsiahle a smerovanie ku konštruktívne prijatým záverom „veľmi náročné“. Rodičia sa napríklad o prístupe zamestnancov školy k ich deťom vyjadrovali konštatovaním typu „Nezáleží im na nich“ alebo „Majú svojich obľúbencov“.

60 Rustemier, S. and Booth, T. (2005) Learning about the Index in use, a study of the use of the Index in schools and LEAs in England, Bristol, CSIE.

Hlavná obava riaditeľky sa týkala práve komunikácie s rodičmi. Táto oblasť si vyžadovala špecifickú pozornosť. Začala sa uisťovať, či sú rodičia/opatrovníci detí a členovia rady školy dobre informovaní. Prospekt o škole prepísala do jednoduchšej angličtiny, zorganizovala diskusie o kurikule, domácich úlohách a dala rodičom príležitosť zúčastniť sa na aktivitách ich detí. Predpokladala pri tom, že zamestnanci sa do nového diania v škole cítia zahrnutí. Zistila však, že musí organizovať pravidelné porady, pretože mali pocit, že ich zo svojich plánov vynecháva.

Príchod nových žiakov a odchod absolventov v škole začali vnímať ako dôležité míľniky. Úvodné stretnutie pre nových žiakov po novom rávalo s účasťou rodičov, učiteľov, predsedu rady školy a predsedu rady rodičov a učiteľov školy. Začalo sa veľkým celoškolským stretnutím a skončilo sa spoločným obedom. Rodičov potom pozvali na ďalšie celoškolské stretnutie, počas ktorého deti dostali školské dosky s logom školy. Na konci roka škola zorganizovala pre tých žiakov, ktorí z nej odchádzali, grilovačku so živou hudbou a pozvala na ňu rodičov a zástupcov miestneho úradu.

Zamestnanci predstavili ďalšie zmeny, ktoré v škole prebehli: fotografie všetkých zamestnancov umiestnili do vstupnej haly spolu s komunikačným zariadením a kamerou pri dverách, aby upokojili obavy rodičov/opatrovníkov týkajúce sa bezpečnosti detí. Deti si zaviedli portfólio svojich najlepších prác vytvorených počas celého obdobia stráveného v škole, žiaci posledného ročníka začali v počítačovom klube pripravovať školský týždenník, riaditeľka bola na začiatku a konci dňa viac k dispozícii ostatným, začali sa viac spomínať príklady dobrého správania a dobrých výsledkov a dvaja pedagogickí asistenti boli k dispozícii, aby pomáhali deťom, ktoré mali doma problémy.

Zamestnanci mali pocit, že Index pomohol škole dať „*dieťa do centra pozornosti*“:

„Všetci, dozor z jedálne, učitelia, pedagogickí asistenti, zamestnanci kuchyne, školníci, upratovačky, sme stáli okolo detí a každý mal čo povedať. Je to o vzdelávaní detí, o ich veľkých očakávaniach. Je to o tom, že dieťa sa môže tiež vyjadriť. Nemusí iba znášať, čo sa deje okolo neho, ale môže samo rozhodovať.“

Škola umožnila vznik študentského parlamentu, zvolila doň svojich zástupcov a tí sa následne zúčastnili na školení o asertivite a riešení konfliktov, aby mohli podporovať spolužiakov, ktorí sa cítili izolovaní alebo boli šikanovaní. Riaditeľka mala pocit, že práca s Indexom „dala nám všetkým jednotné smerovanie“:

„Viem si predstaviť, že môže pomôcť všetkým školám, ale pre školy, ktoré si prešli obdobím zvrátov a problémov ako tá naša, je Index dobrým spôsobom, ako sa pohnúť vpred.“

FÁZA 5: POSÚDENIE VÝVOJA

Sledujte pokrok a tešte sa z napredovania

Osoba zodpovedná za implementáciu priorít, ktoré sa nachádzajú v pláne rozvoja školy, bude kontrolovať a zaznamenávať pokrok a podľa toho navrhne prípadné zmeny plánu. Polročné správy o pokroku školy môžete odovzdávať ostatným pomocou informačných bulletinov, celoškolských zhromaždení, stretnutí zamestnancov, počas Dní rozvoja, na zápisoch alebo počas školení, počas ranných stretnutí, v školskom parlamente, na nástenkách, internetových stránkach alebo cez komunitné iniciatívy. Inkluzívne zmeny v kultúre školy možno prerastú to, čo ste si v pláne rozvoja určili ako záväzok. Či sa tak stane, zistíte, keď sa budete pravidelne deliť o svoje zistenia a skúsenosti zo zavádzania inkluzívnych hodnôt do praxe.

Môžete prizvať iné školy, ktoré pracujú s *Indexom*, aby sa pridali k oslavám toho, čo sa vám za posledný rok podarilo dosiahnuť. Okrem zamestnancov, rodičov/opatrovníkov a detí môžete pozvať aj členov rady školy a miestnej komunity a následne slovne alebo pomocou obrázkov kreatívnym spôsobom prezentovať svoje skúsenosti s prácou s *Indexom*. Fotografiu z takejto udalosti môžete vystaviť ako vyznamenanie za inklúziu vo svojej vstupnej hale.

Spätne vyhodnocujte prácu s *Indexom*

Tím pre plánovanie môže spätne posúdiť prácu s *Indexom* a rozmyšľať o tom, ako ešte lepšie využiť materiály na podporu rozvoja školy v budúcnosti (otázky v Tabuľke 31).

Plánujte ďalšie kroky

Posledná fáza procesu sa môže zhodovať s ukončením ročnej práce s *Indexom*. V niektorých školách je už v tejto fáze väčšina zamestnancov s *Indexom* oboznámená, celý proces však budete musieť vysvetliť novým pracovníkom ako súčasť ich oboznamovania sa s kultúrou školy, s jej pravidlami a praxou. Pri opätovnom vyhodnocovaní práce s *Indexom* možno prídete na nové priority rozvoja školy.

TABUĽKA 31: POSÚDENIE PRÁCE S INDEXOM

AKO A DO AKEJ MIERY:

SA SKUPINE PRE PLÁNOVANIE PODARILO DOSIAHNUŤ ROVNOCENNOSŤ V ZAPÁJANÍ SA, ROZDEĽOVANÍ ÚLOH, VO VZÁJOMNOM KONZULTOVANÍ A PRI PODPOROVANÍ INKLUZÍVNEHO ROZVOJA?

OVPLYVNIL INDEX ZMENY V NAŠEJ ŠKOLE?

SA ZMENIL NAŠ ZÁVÄZOK PRACOVAŤ V ŠKOLE INKLUZÍVNEJŠÍM SPÔSOBOM?

OVPLYVNIL INDEX NAŠE DIALÓGY O HODNOTÁCH ŠKOLY?

POMOHOL INDEX PREPOJIŤ RÔZNE INICIATÍVY, DO KTORÝCH SA ŠKOLA ZAPÁJA ALEBO KTORÉ REALIZUJE?

UPRIAMIL INDEX POZORNOSŤ NA KULTÚRU ŠKOLY?

OVPLYVNILI KONCEPTY Z INDEXU (INKLÚZIA, BARIÉRY, ZDROJE A PODPORA DIVERZITY) SPÔSOB PREMÝŠĽANIA O ŠKOLSKÝCH OPATRENIACH A PRAXI?

JE PROCES ROZVOJA NAŠEJ ŠKOLY INKLUZÍVNY?

POMOHLI INDIKÁTORY A OTÁZKY IDENTIFIKOVAŤ NAŠE PRIORITY?

BOLI DIMENZIE A SEKcie INDEXU NÁPOMOCNÉ PRI VYTVÁRANÍ PLÁNU ROZVOJA NAŠEJ ŠKOLY?

JE ROZVOJ NAŠEJ ŠKOLY UDRŽATEĽNÝ?

4

Indikátory s otázkami

INDIKÁTORY S OTÁZKAMI

Časť 4 Indexu obsahuje indikátory s otázkami. Súbory otázok, ktoré sme priradili k jednotlivým indikátorom, definujú ich význam a umožnia vám podrobne posúdiť stav školy.

Zoznam indikátorov nájdete na stranách 18–20. Pod takmer každým indikátorom v tejto sekcii upozorňujeme na ďalšie, aby sme poukázali na ich vzájomné prepojenie v rámci predstavených dimenzií a medzi nimi. Prepojenia, ktoré uvádzame, sú iba teoretické. Je dobré, ak sami identifikujete špecifické súvislosti, ktoré sa týkajú plánovania rozvoja vašej školy. Každá dimenzia je označená inou farbou. Pri indikátoroch v Dimenzii A a B a indikátoroch v Sekcii 2 v Dimenzii C sme sa snažili obmedziť počet otázok tak, aby sa zmestili na jednu stranu. Tiež sme sa snažili o to, aby sme skončili pri odrážke z), preto sú niektoré otázky spojené do jednej. Možno vám napadnú ďalšie dôležité otázky, ktoré by ste chceli klásť pri skúmaní kultúry, praxe a opatrení školy. Práve na tento účel slúžia riadky na konci indikátora.

Sekcia 1 Dimenzie C je výnimkou tohto pravidla. Zahŕňa totiž koncept školského kurikula, v ktorom každý indikátor obsahuje neočíslované otázky rozvídzajúce konkrétnu oblasť. Otázky sú zoskupené podľa podnadpisov. Vždy ich začíname časťou „Prepájanie miestneho s globálnym“ a vždy končia časťou „Prepájanie súčasnosti, minulosti a budúcnosti“. Každú oblasť rozpisujeme minimálne na dve strany.

DIMENZIA A: VYTVÁRANIE INKLUZÍVNEJ KULTÚRY

A1: Budovanie komunity

- 1 Všetci sú v našej škole vítaní.
- 2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.
- 3 Deti si v škole navzájom pomáhajú.
- 4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
- 5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.
- 6 Zamestnanci a členovia rady školy spolu dobre vychádzajú a spolupracujú.
- 7 Naša škola je príkladom demokratického občianstva.
- 8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.
- 9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.
- 10 Škola a miestne komunity si navzájom pomáhajú pri rozvoji.
- 11 Všetci zamestnanci vidia spojitosť medzi tým, čo sa deje v škole, a tým, čo deti prežívajú doma.

A2: Etablovanie inkluzívnych hodnôt

- 1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.
- 2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.
- 3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.
- 4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.
- 5 Máme vysoké očakávania od všetkých detí.
- 6 Všetky deti si v škole vážime rovnako.
- 7 V škole bojujeme proti všetkým formám diskriminácie.
- 8 V škole podporujeme nenásilnú vzájomnú komunikáciu a riešenie sporov.
- 9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.
- 10 Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.

A1.1 VŠETCI SÚ V NAŠEJ ŠKOLE VÍTANÍ.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

B1.6 V škole máme záujem prijímať všetky deti z našej spádovej oblasti.

- a) Pôsobí naša škola na ľudí príjemne už na prvý dojem?
- b) Vytvárajú zamestnanci školy, deti a rodiny spolu jednotnú komunitu?
- c) Je naša škola otvorená všetkým rodičom/opatrovníkom a iným členom miestnych komunit?
- d) Je naša škola otvorená ľuďom, ktorí sa nedávno pristahovali z inej časti krajiny alebo zo zahraničia?
- e) Zdravia sa zamestnanci našej školy, deti a rodičia/opatrovníci navzájom slušne a priateľsky?
- f) Snažia sa zamestnanci našej školy, deti, rodičia a členovia rady školy poznať sa navzájom po mene?
- g) Majú ľudia po návšteve našej školy lepšiu náladu?
- h) Vníma škola, že je to kvalita vzťahov, ktorá má väčší vplyv na to, či sa v nej ľudia cítia vítaní, a nie vybavenie budovy školy?
- i) Je naša škola otvorená všetkým deťom z miestnych komunit bez ohľadu na ich finančné zázemie, rodinnú situáciu či znalosti?
- j) Má naša škola záujem prijímať ľudí, ktorí mohli byť v minulosti vystavení vylúčeniu a diskriminácii, napríklad utečencov, žiadateľov o azyl či deti so zdravotným znevýhodnením?
- k) Je z dokumentov, oznamov a nástieniek v škole jasné, že je otvorená ľuďom, ktorých pôvod alebo identita v súčasnosti nie sú v škole zastúpené?
- l) Je z informácií, ktoré poskytujeme rodičom/opatrovníkom a uchádzačom o zamestnanie v škole, jasné, že je pre nás dôležité prijímať deti a zamestnancov z rôznych prostredí a s rôznymi záujmami?
- m) Sú informácie o našej škole dostupné pre všetkých a sú v prípade potreby preložené, dostupné v Braillovom písme, v audio forme alebo v ľahko čitateľnej forme?
- n) Vieme v škole v prípade potreby poskytnúť tlmočníka do posunkovej reči alebo iných tlmočníkov?
- o) Sú na vystavených tabuliach a nástenkách vo vstupnej hale všetci členovia školy a komunity?
- p) Sú nástenky školy nejakým spôsobom prepojené s inými časťami krajiny a sveta?
- q) Je vstup našej školy navrhnutý tak, aby bol príjemný pre deti a dospelých, ktorí ju navštevujú, a nie tak, aby len urobil dojem na inšpektorov?
- r) Vyhýbame sa na tabuliach a nástenkách používaniu slangu a klíšé?
- s) Máme v škole zaužívané pozitívne rituály na víťanie nových detí a zamestnancov a na lúčenie sa pri ich odchode zo školy tak, aby boli univerzálne platné a týkali sa všetkých?
- t) Majú deti pocit, že trieda alebo učebňa patrí im?
- u) Majú deti, rodičia/opatrovníci, zamestnanci, členovia rady školy a školskej komunity pocit, že škola patrí aj im?
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

A1.2 ZAMESTNANCI NAŠEJ ŠKOLY NAVZÁJOM SPOLUPRACUJÚ.

C2.9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.

C2.10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.

- a) Vytvárajú naši zamestnanci kultúru spolupráce pre všetkých v škole?
- b) Odhaľujú všetci zamestnanci našej školy prekážky brániace lepšej spolupráci a snažia sa ich odstraňovať?
- c) Je tímová práca medzi zamestnancami našej školy vzorom pre spoluprácu detí?
- d) Vedia všetci zamestnanci našej školy dobre počúvať?
- e) Rozumejú si zamestnanci našej školy navzájom?
- f) Zaujímajú sa všetci zamestnanci našej školy o život a prácu svojich kolegov?
- g) Majú všetci naši pedagogickí aj nepedagogickí zamestnanci radosť z toho, že spolupracujú?
- h) Správame sa k sebe v škole všetci s rešpektom, nezávisle od našej pozície/postavenia?
- i) Rešpektujú sa navzájom všetci zamestnanci našej školy bez ohľadu na rodovú identitu, sexuálnu orientáciu, etnickú príslušnosť alebo zdravotné znevýhodnenie?
- j) Cítia sa všetci zamestnanci našej školy oceňovaní a podporovaní?
- k) Zapájajú sa zamestnanci našej školy skôr do vysvetľujúceho dialógu než súťaživej diskusie?
- l) Rozumieme v škole tomu, že zamestnanci z prilahlého okolia majú pre rozvoj kultúry v škole osobitný prínos?
- m) Majú zamestnanci, ktorí žijú v okolí našej školy, pocit, že ich vedomosti o lokalite oceňujeme?
- n) Cítia sa všetci zamestnanci našej školy vítaní na spoločenských udalostiach školy?
- o) Je bežné, že všetci zamestnanci našej školy sa delia o nápady na školské aj mimoškolské aktivity?
- p) Venujeme rovnakú pozornosť udalostiam v životoch našich zamestnancov (narodenie, narodeniny, úmrtie, svadba, uzavretie registrovaného partnerstva...) bez ohľadu na ich pracovné zaradenie?
- q) Pozývame všetkých našich zamestnancov na porady?
- r) Chodia všetci zamestnanci školy na porady a zapájajú sa aktívne do ich priebehu?
- s) Cítia sa všetci zamestnanci školy komfortne, keď majú vyjadriť v priebehu porád nesúhlas?
- t) Cítia sa všetci zamestnanci školy komfortne, keď sa potrebujú poradiť o postupoch a metódach výchovno-vzdelávacieho procesu?
- u) Cítia sa všetci zamestnanci školy komfortne, keď s kolegami diskutujú o problémoch, ktoré majú vo vzťahoch s deťmi?
- v) Všimajú si všetci zamestnanci našej školy situácie, keď ich kolegovia pociťujú stres alebo ich niečo trápi, a ponúkajú im v takom prípade pomoc?
- w) Diskutujeme o problémoch spolupráce medzi zamestnancami školy konštruktívne a prístupujeme konštruktívne k riešeniu týchto problémov?
- x) Rozmýšľajú zamestnanci školy o tom, ako prekonávať problémy, ktoré sa vyskytujú, keď školu naraz opustí viacero kolegov alebo v prípadoch, že škola v krátkom čase prijme väčšie množstvo zamestnancov?
- y) Držia zamestnanci spolu, keď sú šikanovaní inými zamestnancami?
- z) Podporujeme zastupujúcich zamestnancov, aby sa aktívne zúčastňovali na živote školy?

A1.3 DETI SI V ŠKOLE NAVZÁJOM POMÁHAJÚ.

B1.7 Všetkým novým deťom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.

C2.5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.

- a) Zaujímajú sa deti v našej škole o životy spolužiakov?
- b) Vedia dospelí i deti v škole identifikovať existujúce prekážky, ktoré bránia ich lepšej spolupráci?
- c) Chápu deti v našej škole to, že akceptovanie a rešpekt voči iným prináša dobrý pocit zo seba?
- d) Pestujú deti medzi sebou navzájom nápomocné priateľské vzťahy?
- e) Učia sa deti v našej škole, že o kamarátov sa treba deliť a nie o nich súťažiť?
- f) Zapájajú deti do hier a diskusií tých, ktorí sa cez prestávku nemajú s kým hrať alebo rozprávať?
- g) Podporujú všetci zamestnanci v našej škole budovanie vzťahov medzi deťmi počas vyučovania, pred vyučovaním, počas prestávok a po vyučovaní?
- h) Vedia sa deti v našej škole pozeráť na veci z pohľadu niekoho iného?
- i) Zapájajú sa deti do spoločných aktivít po škole, ktoré navrhli a naplánovali počas vyučovania?
- j) Vedia deti v našej škole požiadať o pomoc svojich rovesníkov?
- k) Vedia deti, ako môžu pomôcť iným, a poznajú spôsoby, akými môžu iní pomôcť im?
- l) Odovzdávajú si deti v našej škole dobrovoľne svoje vedomosti a zručnosti?
- m) Ponúkajú si deti v prípade potreby navzájom pomoc bez toho, aby za to niečo očakávali?
- n) Vedia deti slušným spôsobom odmietnuť pomoc, keď majú pocit, že ju nepotrebujú?⁶¹
- o) Tešia sa deti z úspechov ostatných?
- p) Zobrazujú nástenky v škole výsledky spoločnej práce detí a výsledky ich individuálnej práce?
- q) Oceňujú deti snahu ostatných nezávisle od miery ich schopností?
- r) Chápu všetci v našej škole to, že od rôznych detí môžeme očakávať inú mieru prispôsobenia sa školským pravidlám?
- s) Vedia deti osloviť niekoho zo zamestnancov našej školy v prípade, keď ony alebo niekto iný potrebuje pomoc?
- t) Majú deti pocit, že naša škola rieši ich spory férovo?
- u) Učíme deti, ako riešiť spory, ktoré medzi nimi vznikajú?
- v) Učíme deti, ako sa zastať iných v prípade, keď majú pocit, že sa k nim deti alebo dospelí nesprávajú férovo?
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

61 Táto otázka je pôvodne z Sapon-Shevin, M. (1999) Because we can change the world: a practical guide to building a o-operative, inclusive classroom communities, Boston, Allyn and Bacon.

A1.4 ZAMESTNANCI A DETI SA V ŠKOLE NAVZÁJOM REŠPEKTUJÚ.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

C2.8 Disciplína je v našej škole založená na vzájomnom rešpekte.

- a) Oslovujú sa všetci v našej škole navzájom s úctou a tak, ako chcú byť oslovení (so správnou výslovnosťou mena)?
- b) Používame v komunikácii s každým osobné zámeno, ktorým si praje byť označený?
- c) Vnímajú všetci zamestnanci našej školy deti ako ľudské bytosti rovnocenné dospelým?
- d) Vnímajú deti zamestnancov školy ako im rovnocenné ľudské bytosti a nie ako nepriateľov či tyranov?
- e) Rešpektujú deti a dospelí v našej škole navzájom svoje súkromie?
- f) Rešpektujú deti a dospelí v našej škole navzájom svoje vlastníctvo?
- g) Poznajú naši zamestnanci dobre každé dieťa v škole?
- h) Majú deti pocit, že učitelia a iní zamestnanci ich majú radi?
- i) Správajú sa deti ku všetkým zamestnancom v škole s rešpektom bez ohľadu na ich pracovnú pozíciu?
- j) Pomáhajú deti našim zamestnancom, keď ich o to požiadajú?
- k) Vedia deti v našej škole v prípade potreby poskytnúť zamestnancom pomoc?
- l) Starajú sa deti a zamestnanci o fyzické prostredie školy?
- m) Udržiavame školské toalety, sprchy a skrinky pre deti a dospelých v dobrom stave?
- n) Vedia deti, na koho sa môžu v škole obrátiť, keď majú problém?
- o) Sú si deti isté tým, že ich budeme brať vážne, keď povedia, že majú problém?
- p) Sú si deti isté tým, že im v prípade problémov v škole poskytneme pomoc?
- q) Reagujeme v škole primeraným spôsobom na zásadné udalosti v živote detí a dospelých (narodenie dieťaťa, svadba, uzavretie registrovaného partnerstva, úmrtie a choroba, rozvod alebo rozchod)?
- r) Uvedomujeme si, že každý má svoju kultúru alebo kultúry, nielen členovia „etnickej menšiny“?
- s) Uvedomujeme si v škole, že ľudia vyznávajúci iné náboženstvá či patriaci do iných kultúr nie sú homogénnou masou?
- t) Vieme deti a dospelých v škole podporiť v tom, aby sa vyjadrili, keď sa v konkrétny deň cítia zranení, deprimovaní alebo smutní?
- u) Vedia sa všetci zamestnanci školy naďalej rozprávať s deťmi s rešpektom a bez agresie aj v prípade, keď sú nahnevaní alebo frustrovaní?
- v) Rešpektujú zamestnanci a deti, že súkromné konverzácie sú dôverné, pokiaľ to neohrozuje druhých?
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

B1.1 Proces rozvoja našej školy je participatívny.

Sekcia C1 (Prepájanie miestneho s globálnym)

- a) Rešpektujú sa rodičia/opatrovníci navzájom bez ohľadu na svoje socioekonomické zázemie?
- b) Majú všetci rodičia/opatrovníci pocit, že ich deti sú v škole rešpektované?
- c) Majú zamestnanci našej školy pocit, že rodičia/opatrovníci oceňujú ich prácu?
- d) Informujeme rodičov/opatrovníkov riadne o tom, čo sa v škole deje?
- e) Informujeme promptne rodičov/opatrovníkov, keď sa v škole objaví zásadnejší problém?
- f) Poskytujeme v škole rodičom/opatrovníkom rôzne možnosti zapojenia sa do školského diania?
- g) Vážime si všetky spôsoby, ktorými sa rodičia/opatrovníci zapájajú do diania v škole rovnako?
- h) Využívajú zamestnanci školy svoje skúsenosti s rodičovstvom na to, aby zlepšili vzťahy s rodičmi/opatrovníkmi detí v našej škole?
- i) Vyhýbajú sa zamestnanci našej školy tomu, aby problémy detí vnímali ako dôsledok toho, že pochádzajú z domácnosti s jedným rodičom?
- j) Vedia naši zamestnanci oceniť podporu, ktorú majú deti od svojich rodičov/opatrovníkov, bez ohľadu na to, či žijú v jednej domácnosti s oboma rodičmi?
- k) Dohadujú sa zamestnanci s rodičmi/opatrovníkmi na tom, ako sa budú navzájom oslovovať?
- l) Vyhýbajú sa zamestnanci školy tomu, aby v komunikácii s každým dieťaťom o jeho či jej rodinnom zázemí používali generické označenie „mama a otec“?
- m) Vedia rodičia/opatrovníci detí našej školy, koho môžu osloviť, keď chcú prediskutovať svoje obavy?
- n) Majú rodičia/opatrovníci pocit, že ich obavy v škole berieme vážne?
- o) Snažíme sa rodičom/opatrovníkom dávať najavo, že sú v škole vítaní, aby diskutovali o vzdelávaní svojich detí?
- p) Vnímame členov širšej rodiny detí ako osoby, ktoré môžu prispievať k ich výchove a vzdelávaniu?
- q) Snažia sa zamestnanci našej školy vyhýbať tomu, aby rodičov/opatrovníkov kontaktovali iba vtedy, keď sa chcú na deti sťažovať?
- r) Prebieha medzi domácnosťami a školou pravidelná výmena informácií?
- s) Je v našej škole miesto, kde sa môžu rodičia/opatrovníci stretnúť, vymieňať si názory, dať si čaj/kávu alebo chladený nápoj?
- t) Podporujú sa rodičia/opatrovníci navzájom v účasti na aktivitách školy tak, aby nikto nemal pocit, že je vynechaný?
- u) Odovzdávame si s rodičmi/opatrovníkmi navzájom vedomosti o deťoch namiesto jednostranného oznamovania informácií zo strany školy?
- v) Vedia rodičia/opatrovníci, ako môžu doma podporiť proces učenia svojho dieťaťa?
- w) Snažia sa všetci zamestnanci vylepšiť spoluprácu s rodičmi tak, že organizujú rodičovské združenia v rôznych časoch a na rôznych miestach, aby vyšli v ústrety ich možnostiam?
- x) Venujú naši zamestnanci pozornosť tomu, že niektorí rodičia môžu mať strach z návštevy školy a z učiteľov?
- y) Vyhýbajú sa zamestnanci našej školy tomu, aby sa cítili ohrození rodičmi/opatrovníkmi, ktorých vnímajú ako vzdelanejších či majetnejších?

A1.6 ZAMESTNANCI A ČLENOVIA RADY ŠKOLY SPOLU DOBRE VYCHÁDZAJÚ A SPOLUPRACUJÚ.

A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.

A1.5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.

- a) Stretávajú a poznajú zamestnanci školy členov rady školy?
- b) Sú v škole vyvesené fotografie členov rady školy a poznáme ich záujmy?
- c) Majú členovia rady školy dostatok informácií na to, aby chápali svoje úlohy a zodpovednosť?
- d) Rozumejú členovia rady školy tomu, ako naša škola funguje?
- e) Poznajú všetci zamestnanci a členovia rady školy svoje právomoci?
- f) Víťame nových členov rady školy a približujeme im prácu detí a všetkých zamestnancov?
- g) Zohľadňujú členovia rady školy pri svojej činnosti rozmanitosť v školskom kolektíve?
- h) Usilujú sa členovia rady školy o rovnocennosť v komunikácii a vzájomný rešpekt?
- i) Je prínos členov rady školy oceňovaný rovnako?
- j) Sú stretnutia členov rady školy dobre vedené, je načasovanie všetkých úloh, iných povinností a celková dĺžka stretnutí dopredu dohodnutá?
- k) Prebiehajú stretnutia členov rady školy v príjemnej atmosfére?
- l) Majú členovia rady školy potrebnú podporu, keď chcú vysloviť obavy, a venuje sa im dostatočný priestor aj v prípade, že neboli zaradené do programu?
- m) Je počas stretnutí rady školy poskytnuté jej členom občerstvenie?
- n) Podporuje sa počas stretnutí rady školy aktívne zapájanie sa všetkých zúčastnených?
- o) Majú tí členovia rady školy, ktorí sú zároveň školskými zamestnancami, pocit, že môžu slobodne vyjadrovať svoje názory?
- p) Prijímajú sa v prípade potreby rozhodnutia rady školy tajným hlasovaním?
- q) Majú členovia rady školy ustálený spôsob, ako školu navštevujú a prispievajú k jej životu?
- r) Snažia sa všetci členovia rady školy poznať školské kolektívy?
- s) Poznáme zručnosti a vedomosti členov rady školy?
- t) Sú členovia rady školy zahrnutí do prípravy/hodnotenia kvality výchovno-vzdelávacieho procesu?
- u) Môžu sa členovia rady školy zúčastňovať na aktivitách profesijného rozvoja zamestnancov?
- v) Majú zamestnanci a členovia rady školy zhodný prístup k tomu, ako by škola mala reagovať na problémy detí a poskytovať pomoc?
- w) Snažia sa zamestnanci a členovia rady školy obmedzovať kategorizovanie detí termínom „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“?
- x) Namietajú zamestnanci a členovia rady školy, keď niekto vyjadruje diskriminačné postoje?
- y) _____
- z) _____

A1.7 NAŠA ŠKOLA JE PRÍKLADOM DEMOKRATICKÉHO OBČIANSTVA.

B1.1 Proces rozvoja našej školy je participatívny.

C1.13 Deti sa v škole učia o etike, moci a vláde.

- a) Učia sa všetci v našej škole spolu vychádzať?
- b) Vytvárajú zamestnanci školy, deti a rodiny cielene kultúru spolupráce?
- c) Učia sa deti v našej škole od dospelých a od seba navzájom, čo znamená byť dobrým občanom?
- d) Sú všetci zamestnanci našej školy otvorení aktívnej participácii detí a dospelých?
- e) Je v triedach, zborovniach, na školskom pozemku, pred a po vyučovaní, počas výstav a iných školských akcií zjavné aktívne zapájanie sa všetkých detí a dospelých?
- f) Rozmýšľajú deti a dospelí v našej škole o tom, do akej miery škola podporuje ich aktívne zapájanie sa do jej chodu?
- g) Má škola verejné fóra, na ktorých môžu dospelí a deti pravidelne zdieľať svoje nápady?
- h) Oslavuje škola dôležité míľniky svojho rozvoja?
- i) Usporiadávajú triedy alebo škola pravidelné hlasovania o otázkach, ktoré sú pre školu dôležité?
- j) Majú všetky deti príležitosť zapojiť sa do žiackej školskej rady alebo školského parlamentu?
- k) Majú všetky deti v škole pridelené úlohy, ktoré prispievajú k rozvoju školy?

možné úlohy:

DOKUMENTÁCIA HISTÓRIE ŠKOLY

DOKUMENTÁCIA VÝSKYTU ZVIERAT

A VTÁKOV NA POZEMKU ŠKOLY

INSCENOVANIE HIER

INŠPICIENT

JAZYKOVÝ AMBASÁDOR

KOMUNITNÉ NÁVŠTEVY

KOORDINÁCIA SPOLUPRÁCE

MEZDI ŠKOLAMI

ORGANIZÁCIA ŠKOLSKEJ POŠTY

ORGANIZÁCIA ŠPORTOVÝCH AKTIVÍT

ORGANIZÁCIA UMELECKÝCH

KRÚŽKOV

PREDČÍTANIE

REALIZOVANIE PRACOVNÝCH

POHOVOROV

RECYKLÁCIA

RIEŠENIE KONFLIKTOV

SLEDOVANIE SPOTREBY ENERGIE

SPRÁVCA SIETE

SPRIEVODCA ŠKOLOU

STAROSTLIVOSŤ O BIODIVERZITU

STAROSTLIVOSŤ O KNIŽNICU

STAROSTLIVOSŤ O ŠKOLSKÉ JAZIERKO

STAROSTLIVOSŤ O ŠKOLSKÚ ZÁHRADU

STAROSTLIVOSŤ O ŠKOLSKÉ ZVIERATÁ

ŠACHOVÝ KRÚŽOK

ŠKOLSKÉ „STRATY A NÁLEZY“

UMELECKÁ TVORBA

ÚPRAVY/STAROSTLIVOSŤ

O POZEMKY ŠKOLY

VARENIE, PODÁVANIE JEDLA,

UPRATOVANIE

VEDENIE ŠKOLSKEJ KRONIKY

VÍTANIE NOVÝCH ZAMESTNANCOV/

PRIJÍMANIE HOSTÍ

VYDÁVANIE/PÍSANIE

ŠKOLSKÝCH NOVÍN

VÝSADBA STROMOV

VYTVORENIE ŠKOLSKEJ ZBIERKY

ZÁBAVNÉ PROGRAMY PRE KOMUNITU

ZNIŽOVANIE OBJEMU ODPADU

(NAPR. OBEDY BEZ ODPADU)

ATĎ.

A1.8 V ŠKOLE PODPORUJEME CHÁPANIE PREPOJENÍ MEDZI ĽUĎMI NA CELOM SVETE.

Sekcia C1 (Prepájanie miestneho s globálnym).

C2.6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.

- a) Vnímame polohu našej školy v regióne aj v štáte a jej prepojenie so svetom z rôznych historických a geografických pohľadov a máme to jasne znázornené na nástenkách?
- b) Učia sa deti v našej škole o tom, akým spôsobom sa v priebehu času menia prepojenia medzi ľuďmi vo svete?
- c) Uvažujú deti o tom, akým spôsobom ovplyvňujú životy ľudí v jednom štáte ľudí na opačnom konci sveta?
- d) Skúmajú deti, ako globálne vplyvy pôsobia na to, čo sa učia, na slová, ktoré používajú, na umenie, na ktoré sa pozerajú, na hudbu, ktorú počúvajú, na energiu, ktorú spotrebujú, jedlo, ktoré konzumujú, na noviny a knihy, ktoré čítajú, a športy či hry, ktoré hrajú alebo sledujú?
- e) Uvažujú dospelí a deti v našej škole o tom, ako globálne občianstvo ovplyvňuje naše každodenné konanie?
- f) Sú deti a mladí ľudia v našej škole dobrými susedmi pre tých, ktorí sa do ich susedstva prisťahovali z iných častí sveta?
- g) Skúmajú deti v našej škole povahu konštruktívnych a represívnych vzťahov medzi krajinami?
- h) Pomáhame deťom pochopiť, čo je rasizmus a xenofóbia a to, ako netolerancia voči inakosti ovplyvňuje postoje ľudí a krajín?
- i) Učia sa deti o tom, ako obchodné záujmy prepájajú jednotlivé štáty?
- j) Skúmajú dospelí a deti možnosti, ako eticky nakupovať?
- k) Riadia sa nákupy a bankové aktivity našej školy princípmi spravodlivého obchodu (Fair Trade)?
- l) Učíme deti o tom, ako sa nakladá s pôžičkami a ekonomickou pomocou, ktoré čerpajú ekonomicky nevyspelé štáty?
- m) Učíme v škole o tom, do akej miery sú vzťahy medzi krajinami založené na záväzkoch voči hodnotám ako rovnocennosť, participácia a nenásilie?
- n) Učia sa deti v našej škole o tom, akú úlohu zohráva v ich krajine a vo svete trh so zbraňami?
- o) Chápu deti, akým spôsobom správanie korporácií, bánk a vlád ovplyvňuje životy ľudí na celom svete (v pozitívnom aj negatívnom zmysle)?
- p) Spolupracuje naša škola s inou školou s odlišným ekonomickým zázemím na národnej alebo medzinárodnej úrovni?
- q) Staráme sa v škole o to, aby boli naše vzťahy s dospelými a deťmi zo škôl, s ktorými spolupracujeme, založené na rovnosti a rešpekte?
- r) Spolupracuje naša škola v rámci krajiny s inou mestskou alebo vidieckou školou?
- s) _____
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____

A1.9 VŠETCI SÚ V ŠKOLE ÚSTRETOVÍ VOČI RÔZNYM SPÔSOBOM, KTORÝMI CHLAPCI A DIEVČATÁ VNIĀAJÚ A PREŽÍVAJÚ SVOJU IDENTITU.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

C1.6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.

- a) Vedia dospelí a deti v škole, že chlapci a dievčatá nemusia rovnako vnímať svoju mužskosť alebo ženskosť?
- b) Dokážu zamestnanci školy nechať deti slobodne rozvíjať svoju rodovú identitu spôsobom, ktorý im najviac vyhovuje?
- c) Učia sa deti, že človek sa môže silne identifikovať ako muž, žena alebo transrodová osoba a nemusí to mať vplyv na jeho správanie, vyjadrovanie pocitov, záujmov a postojov?
- d) Diskutujú dospelí v našej škole navzájom o tom, do akej miery sú ich názory na rodové úlohy stereotypné a ako môže vyjadrovanie týchto postojov obmedziť spôsoby, akými deti vyjadrujú svoju rodovú identitu?
- e) Vyhýbajú sa dospelí a deti tomu, aby škatulkovali iných ľudí podľa určitých vzorcov správania typických pre chlapcov a dievčatá?
- f) Snažia sa dospelí a deti hľadať spôsoby, ako neoznačovať nadmerný počet chlapcov termínom „neposlušní“ alebo „s poruchami učenia“?
- g) Majú dospelí a deti v našej škole slovnú zásobu na to, aby sa mohli rozprávať o rodovej identite, rodovej nejednoznačnosti a fluidite, o mužskosti a ženskosti?
- h) Majú zamestnanci vo svojich záznamoch abecedný zoznam detí namiesto jedného zoznamu pre chlapcov a jedného pre dievčatá?
- i) Majú všetky deti možnosť pridať sa do zmiešaných športových družstiev a mať spoločnú telesnú výchovu?
- j) Polemizujú dospelí a deti v škole nad konštatovaním, že muži a ženy by mali mať v domácnostiach, v pracovnom živote a v spoločnosti jasne vymedzené úlohy?
- k) Oceňujeme prácu dospelých a detí v škole rovnako nezávisle od pohlavia alebo rodu?
- l) Pristupujú zamestnanci našej školy k výchove a vzdelávaniu všetkých žiakov a žiačok tak, aby uvažovali o zodpovednostiach a radoostiach, ktoré vyplývajú z poslania byť rodičom/opatrovníkom?
- m) Rozumieme v škole tomu, že pre niektorých ľudí je rod oveľa dôležitejší aspekt identity ako pre iných a že sa môže časom zmeniť rovnako ako vierovyznanie alebo pocit príslušnosti k určitému národu?
- n) Podporujeme ako škôlka/základná škola/stredná škola aktívne prijímanie mužov na rôzne pracovné pozície?
- o) Vyhýba sa naša škola podpore rodovo stereotypného štýlu odievania do školských uniforiem?
- p) Diskutujú naši zamestnanci s deťmi o kultúrnych tlakoch vyvíjaných na mužov a ženy, napríklad o takých, ktoré sa týkajú zahaľovania alebo odhaľovania častí tela?
- q) Podporujeme všetky deti v tom, aby chodili do školy oblečené a obuté tak, aby sa mohli pohodlne hýbať?
- r) Odrádzame deti od toho, aby videli jeden rod alebo spôsob prejavovania mužskosti alebo ženskosti ako dôležitejší než ostatné?
- s) _____

A1.10 ŠKOLA A MIESTNE KOMUNITY SI NAVZÁJOM POMÁHAJÚ PRI ROZVOJI.

Sekcia C1 (Prepájanie miestneho s globálnym)

C2.14 Poznáme a využívame vzdelávacie zdroje v okolí školy.

- a) Organizujeme v škole aktivity, ktoré zahŕňajú komunity z okolia vrátane starších ľudí, ľudí so zdravotným postihnutím, miestne obchody a podniky a rôzne etnické skupiny z okolia?
- b) Čerpá naša škola z rozmanitých skúseností miestnych ľudí tak, aby tým podporila školské aktivity a svoje kurikulum?
- c) Píše sa v našich školských novinách o miestnych ľuďoch, udalostiach a podnikoch?
- d) Má naša škola kalendár osláv a dní venovaných konkrétnym záujmom alebo tematickým týždňom, ktorý máme spoločný s miestnymi komunitami?
- e) Participujú miestne komunity na živote školy bez ohľadu na ich socioekonomickú situáciu, vierovyznanie alebo etnickú príslušnosť?
- f) Majú ľudia okolitých komunít pocit, že naša škola patrí aj im, a to aj v prípadoch, keď ich deti školu nenavštevujú?
- g) Organizujeme v škole muzikály, divadelné alebo tanečné predstavenia alebo výstavy pre ľudí z okolitých komunít?
- h) Organizujeme v škole kurzy (výtvarné, jazykové) podľa potrieb rodičov/opatrovníkov a členov miestnej komunity?
- i) Zúčastňuje sa naša škola na udalostiach, ktoré organizujú miestne komunity?
- j) Sme v škole informovaní o lokálnych komunitných plánoch, do ktorých sa môžeme zapojiť?
- k) Radíme sa pri zapojení našej školy do života komunity s miestnymi ľuďmi vrátane miestnych poslancov, komunitných pracovníkov a pracovníkov s mládežou, políciou či miestnymi charitatívnymi organizáciami?
- l) Pomáhame ako škola s poskytovaním služieb zdravotnej a sociálnej starostlivosti pre miestnych ľudí?
- m) Môžu členovia miestnych komunít využívať naše priestory spoločne so zamestnancami školy a s deťmi, napríklad knižnicu alebo jedáleň?
- n) Varí školská jedáleň pokrmy z potravín od miestnych farmárov a dodávateľov ovocia a zeleniny?
- o) Vnímame v škole všetky lokálne komunity ako užitočný zdroj vzdelávania?
- p) Vnímajú miestne komunity našu školu pozitívne?
- q) Vníma naša škola miestne komunity pozitívne?
- r) Podporujeme ľudí z okolia v tom, aby sa uchádzali o pracovné pozície v našej škole?
- s) Podporuje naša škola projekty na zlepšenie a ochranu svojej lokality?
- t) Spolupracuje naša škola s miestnou komunitou tak, aby sme udržali svoje okolie bez odpadu a čiernych skládok?
- u) Podporuje naša škola výsadbu stromov?
- v) Pomáha naša škola pri rozvoji miestnych zelených plôch, napríklad sadením stromov alebo siatím semien?
- w) _____
- x) _____
- y) _____

A1.11 VŠETCI ZAMESTNANCI VIDIA SPOJITOSŤ MEDZI TÝM, ČO SA DEJE V ŠKOLE, A TÝM, ČO DETI PREŽÍVAJÚ DOMA.

A1.5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.

B1.7 Všetkým novým deťom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.

Sekcia C1 (Prepájanie miestneho s globálnym)

C2.4 Umožňujeme deťom aktívne sa podieľať na rozhodovaní o vlastnom vzdelávaní.

- a) Uvedomujú si zamestnanci školy rozmanitosť kultúr a rodinných pomerov u detí doma?
- b) Uvedomujú si naši zamestnanci, že niektoré deti sa v škole cítia príjemnejšie ako iné?
- c) Vedia dospelí a deti v našej škole, že pre ľudí je veľmi nepríjemné, keď nerešpektujeme ich kultúru alebo identitu?
- d) Uisťujú sa dospelí v škole, že všetky deti cítia, že škola zohľadňuje ich osobnosť a pôvod, a to vo vzdelávacích materiáloch, na nástenkách a tým, ako prepájajú vedomosti, ktoré majú z domu, s výchovno-vzdelávacími aktivitami?
- e) Uvedomujeme si v škole, že pre niektoré deti je škola v porovnaní s domovom bezpečným miestom?
- f) Vedia dospelí v škole, že deti môžu doma prejavovať zručnosti a vlastnosti, ktoré v škole nepreukazujú (napríklad rozprávanie, vtipkovanie, starostlivosť, riadenie, varenie, čítanie, počítanie, dizajn, vyrábanie, zbieranie, starostlivosť o rastliny)?
- g) Usilujú sa dospelí v škole o to, aby deti mohli stavať na všetkých svojich vedomostiach a zručnostiach, ktoré prejavujú doma, a to nielen pri učení sa, ale aj vo vzťahoch v škole?
- h) Uvedomujú si dospelí a deti, že keď chceme niekoho spoznať, vyžaduje si to z našej strany skôr záujem o dialóg než len podrobné oboznámenie sa s jeho či jej kultúrou alebo s rodinnou situáciou?
- i) Snažia sa zamestnanci školy o to, aby výchovno-vzdelávací proces neprispôbovali deťom, ktoré majú podobné zázemie alebo socioekonomickú situáciu ako oni?
- j) Uvedomujú si zamestnanci školy, ktorí nepochádzajú z bezprostredného okolia, že ich môže komunita dospelých a detí z miestnej oblasti vnímať ako návštevníkov?
- k) Snažia sa zamestnanci školy nevytvárať si predstavy o aktivitách a názoroch konkrétnych detí na základe ich pôvodu?
- l) Uvedomujeme si všetci v škole, ako môžu trpieť ľudia, ktorí sa odsťahovali od rodiny a/alebo priateľov?
- m) Uvedomujeme si, že niektorí ľudia v škole môžu zažívať náročné obdobie z dôvodu opustenia svojho domova alebo svojej rodnej krajiny (napríklad utečenci alebo žiadatelia o azyl)?
- n) Zohľadňuje škola rozmanitosť zastúpenú v žiackom kolektíve, pedagogickom zbore či medzi rodičmi (z hľadiska rodovej identity, socioeconomickej situácie, etnickej príslušnosti, rodinných vzťahov, sexuálnej orientácie)?
- o) Prístupuje škola k zásadným udalostiam v životoch detí s rešpektom voči ich kultúre?
- p) Rešpektuje škola kultúrne normy a osobné preferencie týkajúce sa odhaľovania a cudnosti pri aktivitách ako sprchovanie a plávanie?
- q) Podporujú zamestnanci deti, aby mali prístup do klubov a na udalosti v mieste bydliska, aj keď sa škola nenachádza v ich okolí?
- r) _____

A2.1 V ŠKOLE SPOLOČNE PRESADZUJEME INKLUZÍVNE HODNOTY.

(Prepojenie so všetkými ostatnými indikátormi)

- a) Venujú zamestnanci, členovia rady školy, rodičia/opatrovníci a deti svoj čas dialógom o hodnotách, o ich vplyve na konanie človeka, o povahe ich vlastných hodnôt a o rozdieloch medzi ľuďmi?
- b) Je pre každého v škole dôležité presvedčenie, že ľudia sú si rovní a všetci by mali mať možnosť a priestor zapojiť sa?
- c) Skúmame v škole spoločne, ktoré hodnoty ovplyvňujú našu prácu a činnosť?
- d) Uvedomujeme si, že všetci nevyznávajú rovnaké hodnoty?
- e) Chápeme v škole, že úprimné vyjadrenie svojich postojov a hodnôt, ktoré ovplyvňujú naše konanie, si vyžaduje čas a dôveru?
- f) Chápeme v škole, že dohody o spoločných hodnotách sú väčšinou čiastkové, pretože pri detailnejších rozhovoroch sa môžu ukázať rozdielnosti v názoroch?
- g) Dohodli sa zamestnanci, deti, rodičia/opatrovníci a členovia rady školy na širšom rámci hodnôt, ktorým sa v praxi škola môže riadiť?
- h) Využívame v škole dohodnutý postup na odolávanie externým tlakom, ktoré nás nútia prispôsobiť naše správanie hodnotám iných?
- i) Posudzujú zamestnanci svoje vzdelávacie praktiky na základe spoločne vyznávaných hodnôt a navrhujú ich zmeny v prípade, ak sú založené na hodnotách, ktoré škola odmieta?
- j) Uvedomujeme si v škole, že práca so spoločnými hodnotami môže znamenať aj manévrovanie medzi rôznymi záujmami, napríklad keď participácia jedného dieťaťa obmedzuje druhé dieťa?
- k) Upozorňujú dospelí a deti na konanie (odohrávajúce sa v škole i mimo nej), ktoré nie je v súlade so spoločne dohodnutým rámcom hodnôt?
- l) Prichádza v škole k zmenám v súlade so spoločne dohodnutým rámcom hodnôt?
- m) Vedíme v škole diskusie o hodnotách do hĺbky a venujeme sa aj komplexnosti významov a nielen termínom, ktoré hodnoty definujú?
- n) Platí dohodnutý rámec hodnôt rovnako pre dospelých aj deti?
- o) Uvedomujeme si v škole, že všetci musíme tvrdo pracovať na tom, aby sme konali v súlade s našimi hodnotami?
- p) Uvedomujeme si spoločne, že aj ľudia bez vierovyznania alebo s rôznymi vierovyznaniami môžu mať silne zakorenený rámec hodnôt, ktorým sa riadia?
- q) Uvedomujeme si, že ak je niekto veriaci alebo má konkrétny politický názor, neznamená to automaticky, že vyznáva inkluzívne hodnoty?
- r) Vidia ľudia v škole spojitosť medzi tým, ako sa správajú mimo školy a v škole?
- s) Uvedomujeme si v škole, že dôsledky niektorých hodnôt sú súčasťou profesionálnych povinností zamestnancov, napríklad zásada rovného prístupu ku všetkým deťom?
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____

A2.3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.

- a) Podporuje naša škola názor, že všetci majú rovnaké práva?
- b) Podporujeme v škole rešpektovanie ľudských práv tým, ako sa k sebe navzájom správame?
- c) Chápeme, že koncept práv musí vychádzať zo spoločného súboru hodnôt, ktorý je založený na rovnosti, súcite a rešpektovaní rozmanitosti?
- d) Uvedomujeme si, že niekoho práva môžeme obmedziť iba v prípade, keď ich uplatňovanie priamo vedie k porušovaniu práv niekoho iného?
- e) Uvedomujeme si, že obmedzovanie práv osoby, s konaním ktorej nesúhlasíme (napríklad právo vážna zúčastniť sa na voľbách), obmedzuje rešpektovanie ľudských práv nás všetkých?
- f) Chápu všetky deti a dospelí v škole, že keď trváme na ľudských právach, prejavujeme tým rešpekt voči každému nezávisle od pôvodu, názorov a identít?
- g) Chápeme pod termínom základných práv právo na jedlo, ošatenie, prístrešie, starostlivosť, vzdelanie, bezpečnosť, slobodné vyjadrovanie názorov, platenú prácu, možnosť zúčastňovať sa na rozhodovaní a rešpektovanie identít a ľudskej dôstojnosti?
- h) Učia sa deti v škole o dejinách otroctva a o tom, do akej miery je v ich krajine alebo vo svete otroctvo neustále prítomné?
- i) Učia sa deti o súčasných alebo minulých kampaniach na podporu ľudských práv, ktoré prebiehali či prebiehajú doma alebo v zahraničí?
- j) Hovoríme deťom o tom, ako sa môžu zapojiť do kampaní za ľudské práva?
- k) Upozorňujeme v škole na spojitosť národnej a globálnej spravodlivosti s myšlienkou práv?
- l) Učíme deti o tom, ako by sa svet zmenil, keby v ňom bolo menej nespravodlivosti?
- m) Dávame koncept práv do súvislosti s globálnym občianstvom?
- n) Chápeme v škole, že nerovnosť v spoločnosti pripravuje ľudí o možnosť uplatňovať svoje práva?
- o) Uvedomujeme si spoločne, že práva bývajú bežne nepovšimnuté?
- p) Skúmame v škole to, do akej miery je možné predchádzať hladu a chorobám?
- q) Učíme deti v škole o ľudskoprávných dokumentoch, napríklad o Všeobecnej deklarácii ľudských práv a Dohovore o právach dieťaťa? (pozri zoznam na strane 250)
- r) Uvažujeme v škole spoločne nad tým, do akej miery by sa dal zlepšiť obsah dokumentov o ľudských právach?
- s) Rozmýšľajú dospelí a deti v našej škole o tom, ako je podpora ľudských práv zahrnutá v národných zákonoch?
- t) Uvedomujú si deti, ako sa v ich krajine a iných krajinách porušujú ľudské práva aj napriek tomu, že vlády ratifikovali dokumenty o ľudských právach?
- u) Rozumieme tomu, že všetky deti majú právo navštevovať školu v mieste svojho bydliska?
- v) Vieme sa zastať niekoho, ku komu sa v škole správajú nespravodlivo?
- w) Snažia sa deti aj dospelí v škole nájsť spôsob, ako sa zastať ľudí, ktorí zažívajú nepravosť vo svojej krajine alebo na medzinárodnej úrovni?
- x) Využíva škola koncept práv na to, aby čelila nerovnostiam a predsudkom, sexizmu, diskriminácii na základe socioeconomickej situácie, rasizmu, islamofóbie, diskriminácii na základe zdravotného postihnutia a homofóbie či transfóbie?
- y) Pomáha žiacka školská rada podporovať a propagovať Dohovor o právach dieťaťa?

A2.3 V ŠKOLE PODPORUJEME OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA.

A2.2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.

- a) Uznávajú dospelí a deti v škole, že aj živá a neživá príroda má svoje práva?
- b) Skúmajú dospelí a deti v škole význam environmentálnej udržateľnosti?
- c) Rozmýšľajú dospelí a deti o Všeobecnej deklarácii práv Matky Zem?
(pozri úryvok na str. 252–253)
- d) Uvedomujú si dospelí a deti, do akej miery sú závislí od toho, v akom stave je naša planéta?
- e) Budujú si dospelí a deti v škole pocit povinnosti voči moriam aj pevnine na našej planéte?
- f) Rozmýšľajú dospelí a deti o názore, že naša planéta je tu na to, aby sme si ju skrotili, využili a podrobili?
- g) Diskutujú dospelí a deti o názore, že ekonomiky a profit by sa mali rozvíjať iba do tej miery, aby bolo možné udržať planétu zdravú?
- h) Rozmýšľajú dospelí a deti v škole o téze, že ak by mali všetky krajiny rovnakú spotrebu ako tie najbohatšie, ľudia by potrebovali na prežitie niekoľko ďalších planét?
- i) Uvedomujú si dospelí a deti, že niektoré zdroje sú síce obmedzené, ale vzdelávanie, kultúra, hudba, hry, informácie, priateľstvo a láska medzi ne nepatria?
- j) Diskutujú dospelí a deti v škole o názore, že správanie, ktoré vedie k znečisteniu, zneužívaniu zdrojov a ohrozuje prežitie života na Zemi, by malo byť hodnotené ako medzinárodný zločin?
- k) Zamýšľajú sa dospelí a deti nad možnosťou, že znečistenie krajiny a vôd by malo byť zločinom bez ohľadu na to, či sa dá dokázať, že ľuďom škodí?
- l) Zamýšľajú sa dospelí a deti v škole nad tým, kto môže na našej planéte vlastniť krajinu, moria, rieky a jazerá?
- m) Rozmýšľajú dospelí a deti o tom, aké historické práva na užívanie pôdy majú pôvodní obyvatelia krajín, ktorí nemali žiadne formálne zmluvy o vlastníctve?
- n) Rozmýšľame v škole spoločne o tom, aké následky môže mať strata prístupu k verejným pozemkom?
- o) Rozmýšľajú dospelí a deti v škole o tom, ako sa postaviť proti znečisťovaniu prostredia, a o tom, čo sa stane, keď to urobia/neurobia?
- p) Uvedomujú si dospelí a deti v škole, čo by znamenalo, keby sa každá generácia zaviazala udržať planétu v dobrom stave pre ďalšie generácie?
- q) Považujeme v škole činy, ktoré ohrozujú zdravie, život a bezpečnosť, vážne poškodzujú prostredie, ničia lesy a ohrozujú prežitie iných druhov a ekosystémov, za zločiny páchané na budúcich generáciách?
- r) Uvedomujú si v škole všetci to, že voči planéte a budúcim generáciám máme ekologický dlh, ktorý by sme mali splatiť?
- s) _____
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____

A2.4 INKLÚZIU CHÁPEME AKO NÁSTROJ NA ZVYŠOVANIE AKTÍVNEJ ÚČASTI VŠETKÝCH.

A2.1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.

- a) Chápeme inklúziu ako nikdy sa nekončiaci proces zapájania sa všetkých?
- b) Chápeme participáciu vo vzdelávaní ako súbor krokov, ktoré vedú k aktívnemu zapájaniu sa a spolupráci všetkých detí i dospelých pri aktivitách výchovno-vzdelávacieho procesu, či už v budove školy alebo mimo nej?
- c) Chápeme inklúziu ako principiálny prístup k rozvoju všetkých aspektov fungovania školy a vzdelávania?
- d) Vnímame inklúziu jednak ako spôsob, akým sa školy, rodiny a širšia spoločnosť môžu navzájom rozvíjať, a zároveň ako spôsob podpory aktívneho zapájania sa všetkých jednotlivcov do komunikácie a spolupráce?
- e) Vnímame inklúziu ako niečo, čo sa týka aktívnej participácie detí a dospelých zároveň?
- f) Týka sa inklúzia v škole všetkých a nielen detí so znevýhodnením alebo detí so „špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“?
- g) Vyhýbajú sa zamestnanci našej školy tomu, aby vnímali prekážky vo vzdelávaní a aktívnom zapájaní sa ako niečo, čo je spôsobené nedostatkami alebo znevýhodnením dieťaťa?
- h) Uvedomujeme si, že každý môže pri vzdelávaní a zapájaní sa do vzdelávacích aktivít čeliť prekážkam?
- i) Chápeme, že to, kto čelí prekážkam pri vzdelávaní a pri aktívnom zapájaní sa do vzdelávacích aktivít, sa môže líšiť v závislosti od kontextu?
- j) Vnímame, že bariéry vzdelávania a aktívneho zapájania sa do výchovno-vzdelávacích aktivít môžu vzniknúť v rôznych oblastiach a kontextoch (kultúrne bariéry, nedostatok proinkluzívnych opatrení školy, nedostatočná miera bezbariérovosti, kurikulum nezohľadňujúce príslušníkov menšín...)?
- k) Vnímame, že bariéry vzdelávania a aktívneho zapájania sa do výchovno-vzdelávacích aktivít môžu byť dôsledkom vzdelávacej politiky štátu?
- m) Chápeme výraz „inkluzívna škola“ v zmysle „škola, ktorá smeruje k inklúzii“ a nie ako škola, ktorá už dosiahla inklúziu?
- n) Chápeme, že rozvoj inkluzívneho vzdelávania zahŕňa potláčanie segregácie a diskriminácie?
- o) Chápeme vylúčenie ako proces, ktorý sa môže začať v triedach, na ihriskách a zborovniach a skončiť sa tým, že dieťa alebo dospelý odíde zo školy?
- p) Uvedomujeme si, že segregačné tlaky a tlaky smerujúce k vylučovaniu niektorých detí z bežného vzdelávacieho prúdu sú vždy prítomné a treba ich neustále eliminovať?
- q) Kladieme dôraz na uznanie rozdielnosti a nie na prispôbovanie sa jednému prúdu, ktorý považujeme za „normálny“?
- r) Chápeme v škole rozmanitosť ako zdroj pre vzdelávanie a nie ako problém?
- s) Sme v škole odhodlaní minimalizovať nerovnosť príležitostí?
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____

A2.5 MÁME VYSOKÉ OČAKÁVANIA OD VŠETKÝCH DETÍ.

C2.2 Naše vzdelávacie aktivity podporujú aktívne zapájanie sa všetkých detí bez rozdielu.

C2.7 Systém hodnotenia vzdelávacích výsledkov detí podporuje napredovanie všetkých.

C2.12 Domáce úlohy zadávame tak, aby prispievali k vzdelávaniu všetkých detí.

- a) Majú všetky deti v našej škole pocit, že môžu dosiahnuť najlepšie možné výsledky?
- b) Chápu v škole všetky deti aj dospelí, že neexistujú obmedzenia pre to, čo môžu dosiahnuť?
- c) Uvedomujú si zamestnanci školy, že sa musia snažiť bojovať proti vlastným nízkym očakávaniam od niektorých detí vrátane tých, ktoré žijú v chudobe, v ústavnej starostlivosti, od detí, ktoré sa učia angličtinu ako druhý jazyk, a od detí so „špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“?
- d) Vyhýbajú sa naši zamestnanci tomu, aby prenechávali vzdelávanie detí, ktoré čelia najväčším prekážkam, na najmenej kvalifikovaných a neskúsených kolegov?
- e) Vedia dospelí a deti v našej škole, že môžu dosiahnuť oveľa viac, keď majú pocit, že sú rešpektovaní takí, akí sú, a za to, čo robia?
- f) Sú dospelí a deti v našej škole hrdí na svoje úspechy?
- g) Vyhýbajú sa naši zamestnanci tomu, aby prenášali na deti a ich rodiny pocit zlyhania tým, že niektoré deti vnímajú ako neschopné držať krok s „normálnym vývojom“?
- h) Oceňujeme úspechy konkrétnych detí bez toho, aby sme ich porovnávali s úspechmi iných?
- i) Uvedomujú si zamestnanci školy, že v prípadoch, keď sa deti v nejakej oblasti kurikula nepovažujú za dobré, môže trvať celý život, kým sa toho pocitu zbavia?
- j) Vyhýbajú sa naši zamestnanci porovnávaní úspechov dieťaťa s jeho súrodencami alebo so susedmi?
- k) Snažíme sa v škole všetci bojovať proti negatívnym postojom voči deťom, pre ktoré je učenie sa náročnejšie?
- l) Vyhýbajú sa naši zamestnanci kategorizovaniu detí na šikovnejšie a menej šikovné podľa ich súčasných výsledkov?
- m) Vyhýbajú sa zamestnanci a deti v škole používaniu ponižujúcich výrazov z dôvodu horších výsledkov niektorých žiakov či žiačok?
- n) Bojujú zamestnanci a deti v škole proti negatívnym názorom a používaniu ponižujúcich výrazov pre tie deti, ktoré sú bystré, nadšené alebo dosahujú na vyučovaní výborné výsledky?
- o) Vyhýbame sa v škole vytváraniu skupiny detí, ktoré kategorizujeme ako „deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ a s „obmedzeným potenciálom“?
- p) Vyhýbame sa v škole vytváraniu skupiny detí, ktoré kategorizujeme ako „nadané a talentované“ a s „vyšším potenciálom“ ako ostatné deti?
- q) Podporujeme v škole všetci názor, že každý má dar a talent?
- r) Zúčastňujú sa u nás deti na verejnom preskúšaní, keď sú na to pripravené, a nie v konkrétnom definovanom veku?
- s) Máme snahu riešiť strach z neúspechu, ktorý prežívajú niektoré deti?
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____

A2.6 VŠETKY DETI SI V ŠKOLE VÁŽIME ROVNAKO.

B1.8 Vzdelávacie skupiny v škole vytvárame férovým spôsobom, aby podporovali vzdelávanie každého dieťaťa.

- a) Má rozmanitosť zázemia dospelých a detí pozitívny vplyv na školu a jej komunity?
- b) Vníma škola národné a medzinárodné prízvuky a dialekty ako niečo, čo ju môže obohatovať?
- c) Odzrkadľujú naše výchovno-vzdelávacie aktivity, mimoškolské aktivity a skúšky záväzok rešpektovať a zohľadňovať všetky jazyky, ktorými deti hovoria?
- d) Vyhýbajú sa dospelí v škole vytváraniu skupiny svojich obľúbencov a sú schopní nechať bokom negatívne pocity, ktoré prechováajú voči niektorým deťom?
- e) Podporujeme vzdelávanie tichých detí rovnako ako tých, ktoré sa prejavujú hlasnejšie?
- f) Vyhýbajú sa dospelí v škole tomu, aby niektoré deti zámerne vykresľovali v zlom svetle?
- g) Sú naši zamestnanci citliví k rodinnému usporiadaniu všetkých detí, keď sa rozprávajú o udalostiach ako napríklad Deň matiek alebo Deň otcov?
- h) Majú všetky deti príležitosť byť súčasťou školských zhromaždení a hudobných, divadelných či tanečných predstavení?
- i) Poznáme a vážime si rozdiely v usporiadaní rodín našich detí?
- j) Vyhýbajú sa naši zamestnanci tomu, aby vnímali deti zo strednej vrstvy ako dôležitejšie než deti z nižších vrstiev?
- k) Vyhýbajú sa naši zamestnanci tomu, aby sa na základe úspechov na skúškach niektoré deti cítili oceňovanejšie ako iné?
- l) Rešpektuje škola homosexuálov, lesby, bisexuálov, transgender a intersex ľudí?
- m) Vyhýbajú sa zamestnanci tomu, aby prezentovali jedno náboženstvo ako dôležitejšie než iné?
- n) Sú v škole deti, zamestnanci a rodičia/opatrovníci so zdravotným znevýhodnením vítaní rovnako ako tí bez tohto znevýhodnenia?
- o) Poskytuje naša škola rovnaké množstvo príležitostí oceňovať snahu detí, ktoré dosahujú horšie výsledky, a tých, ktorým sa darí?
- p) Zahŕňa naše informovanie o úspechoch detí v škole a za bránami v škole všetkých, ktorých sa to týka?
- q) Máme v škole a v triedach vystavené práce všetkých detí?
- r) Majú možnosť všetci ukončiť štúdium na tejto (strednej) škole uznanou formou skúšky?
- s) Venujeme rovnakú pozornosť, podporu a uznanie úspechom všetkých detí bez rozdielu?
- t) Vyhýbajú sa zamestnanci školy tomu, aby vytvárali hierarchiu medzi deťmi porovnávaním „normálnych“ detí s deťmi so „špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ alebo s „integrovanými“ deťmi?
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

A2.7 V ŠKOLE BOJUJEME PROTI VŠETKÝM FORMÁM DISKRIMINÁCIE.

- A1.8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.
- A1.9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.
- A2.4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.
- A2.2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.
- B2.9 Minimalizujeme šikanovanie.
- C2.6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.

- a) Uvedomujeme si, že všetci máme voči iným nejaké predsudky a snažíme sa, aby sme ich identifikovali a obmedzili?
- b) Rozmýšľajú dospelí v škole o svojich postojoch k rozmanitosti a snažia sa identifikovať svoje predsudky tak, aby mohli lepšie podporiť deti pri rozpoznávaní a obmedzovaní ich vlastných predsudkov?
- c) Snažíme sa v škole všetci identifikovať oblasti diskriminácie, ktorým je potrebné sa venovať?
- d) Rozumieme tomu, že každá forma diskriminácie zahŕňa netoleranciu voči odlišnostiam a zneužívanie mocí?
- e) Vnímame, že budovanie kultúry školy, ktorá má spoločnú hodnotu rešpektu k rozmanitosti, je najlepším spôsobom, ako predchádzať diskriminácii?
- f) Sú zákonné požiadavky na znižovanie „nerovností“ s ohľadom na etnickú príslušnosť, postihnutie, rodovú identitu, sexuálnu orientáciu, náboženstvo, názory a vek súčasťou komplexných plánov školy pre boj voči všetkým formám diskriminácie?
- g) Považujeme v škole ponižovanie ľudí z dôvodu ich telesnej hmotnosti za formu diskriminácie a bojujeme proti tomu?
- h) Vyhýbajú sa zamestnanci školy tvrdeniam, že existuje jediná národná identita alebo jediný správny spôsob života?
- i) Vyhýbajú sa zamestnanci vytváraniu stereotypných rolí pre deti v školských predstaveniach, napríklad na základe farby vlasov, pleti alebo rodovej identity?
- j) Uvedomujeme si, že vedomosti o zdravotných znevýhodneniach detí nám pri plánovaní vzdelávania pomôžu iba čiastkovo?
- k) Bojujú zamestnanci školy proti stereotypným postojom voči ľuďom s hendikepom, napríklad keď ich iní opisujú ako objekty ľútosť alebo hrdinských bojovníkov proti nepriazni osudu?
- l) Chápeme, že znevýhodnenie ľudí so zdravotným postihnutím vo veľkej miere nespôsobuje ich zdravotný stav, ale diskriminačné postoje a správanie majoritnej spoločnosti a tiež inštitucionálne prekážky, ktorým znevýhodnení čelia?
- m) Chápeme odmietavý postoj niektorých škôl k prijímaniu detí so zdravotným znevýhodnením ako dôsledok systémových a postojoyých nedostatkov v spoločnosti a nie ako prirodzený dôsledok praktických rizík, ktoré by škole z prijatia takýchto detí vyplývali?
- n) Vyhýbajú sa deti rasistickým, sexistickým, homofóbnym a iným diskriminačným hanlivým označeniam?
- o) Vyhýba sa škola používaniu systémových filtrov, ktoré neférovne obmedzujú prístup k internetovým stránkam, napríklad k stránkam, ktoré sa týkajú života homosexuálov, bisexuálov, transsexuálov alebo intersexuálov?
- p) _____

A2.8 V ŠKOLE PODPORUJEME NENÁSILNÚ VZÁJOMNÚ KOMUNIKÁCIU A RIEŠENIE SPOROV.

A1.9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.

B2.9 Minimalizujeme šikanovanie.

- a) Chápeme nenásilie ako interakciu bez použitia nátlaku a zároveň ako neprítomnosť fyzického konfliktu?
- b) Riešime spory v škole pomocou dialógu a nie nátlakom, ktorý je založený na rozdieloch v spoločenskom postavení a fyzickej sile?
- c) Sú dospelí v škole pre deti vzormi správania bez nátlaku a agresie?
- d) Učí sa v škole každý zručnostiam ako vyjednávanie, riešenie konfliktov a mediácia sporov?
- e) Chápeme zneužívanie, diskrimináciu, obťažovanie a šikanovanie ako formy násillia?
- f) Chápeme, že spolupráca je jednoduchšia, keď sa ľudia cítia istí sami sebou?
- g) Vedeeme diskusie v škole tak, aby im nedominovala jedna osoba, skupina alebo rod?
- h) Pomáhame ľuďom, ktorí často pociťujú nadmerný hnev, aby našli iné spôsoby sebvýjadrenia?
- i) Odporúčame deťom krúžky bojových umení, keď chceme, aby rozvíjali svoju sebaistotu a asertivitu bez použitia násillia?
- j) Pomáhajú si ľudia navzájom prispievať k životu v škole a spoločnosti spôsobom, ktorý rešpektuje všetkých?
- k) Rozmýšľame všetci v škole o tom, ako naše pocity voči iným ľuďom ovplyvňujú naše vzťahy s nimi?
- l) Využívajú deti poéziu, literatúru, hudbu, divadlo a bábkové divadlo na to, aby lepšie pochopili svoje pocity?
- m) Učíme deti o následkoch pomsty pri udržiavaní individuálnych a medzinárodných konfliktov?
- n) Diskutujeme spoločne v škole o hraniciach akceptovateľného znázornenia násillia vrátane ponižujúcich vzťahov medzi pohlaviami vo filmoch a v počítačových hrách?
- o) Zdôrazňuje škola svoje ľudské a nie svoje obchodné priority?
- p) Vyhýbame sa v škole tomu, aby sme sa k deťom správali ako k produktom celoštátneho testovania?
- q) Učia sa deti o pôvode konfliktov o územia, o rôznych identitách, o netolerancii voči odlišnostiam a o tom, ako by bolo možné konflikty vo svete minimalizovať mierovými cestami?
- r) Rozmýšľajú deti o násillí a o tom, ako zabrániť násillníckym vzorom správania?
- s) Skúmame, akým spôsobom niektorí ľudia podporujú násillie voči mužom a ženám?
- t) Skúmame, ako muži a ženy prispievajú k vytváraniu agresívnych sklonov u detí?
- u) Skúmajú deti, čo získavajú a o čo prichádzajú, keď sa stanú členmi gangu, a ako sa dá zabrániť násilliu medzi gangmi v škole aj mimo nej?
- v) Pomáhame deťom nájsť si mimoškolské aktivity, aby sme obmedzili ich zapájanie sa do násillníckej činnosti?
- w) Pomáhame deťom, aby sa ľahšie vyhýbali držbe nožov a iných zbraní?
- x) Uvedomujeme si, že násillie, ktoré obrátíme na seba, môže viesť k depresii a sebaublížovaniu?
- y) _____

A2.9 V ŠKOLE PODPORUJEME DETI AJ Dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

A1.4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.

A2.10 Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.

B2.9 Minimalizujeme šikanovanie.

C1.6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.

- a) Podporujeme v škole všetkých v tom, aby proces učenia a budovania vzťahov vnímali s radosťou?
- b) Pomáha škola deťom a dospelým uniknúť diktátu konceptu „normálnosti“?
- c) Učia sa deti, že je bežné a v poriadku mať pocit, že sme iní než ostatní?
- d) Vyhneme sa všetci v škole tomu, aby sme preceňovali štihlosť?
- e) Pomáhajú dospelí a deti v škole vyvracať stereotypy krásy, s ktorými sa stretávajú v médiách a vo vlastných kultúrach?
- f) Máme v škole všetci pocit, že môžeme slobodne vyjadriť svoj názor alebo identitu?
- g) Podporujeme v škole chápanie osobného blaha v súvislosti s blahom ostatných v škole, v jej komunitách a po celom svete?
- h) Podporujeme v škole chápanie osobného blaha v súvislosti s ochranou životného prostredia?
 - i) Snažíme sa, aby mohol mať každý v škole priateľov?
 - j) Učia sa deti o dobrých vzťahoch na základe toho, ako sa k sebe správajú ľudia v škole?
 - k) Snaží sa škola zvyšovať sebavedomie detí a dospelých, ktorí majú problémy?
 - l) Uvedomujú si dospelí a deti v škole, že strata sebavedomia môže znižovať výsledky a zvyšovať šance na šikanu?
- m) Rozumejú dospelí a deti v škole, že to, ako ľudia vyzerajú, alebo spôsob, akým ich oslovujeme, nemusí odzrkadľovať rodovú identitu, s ktorou sa stotožňujú?
- n) Uvedomujú si zamestnanci, že pre niektoré deti (transrodové a intersexuálne) je stresujúce, keď musia ísť na záchod alebo do šatne, ktoré sú označené podľa pohlavia?
- o) Pristupujú dospelí a deti citlivo k faktu, že dospievanie a puberta môže byť pre niekoho stresujúcim obdobím, hlavne s ohľadom na prežívanie svojej rodovej identity?
- p) Sú v škole dostupné dostatočne čisté a bezpečné priestory, kde si môžu dospelí a deti zabezpečiť potrebnú starostlivosť, keď menštruujú?
- q) Pristupujú dospelí a deti v škole citlivo k faktu, že pre niekoho môže byť menštruácia stresujúca?
- r) Snažíme sa vyhnúť tomu, aby museli deti so zdravotným znevýhodnením cestovať do školy a zo školy dlho, napríklad tým, že im umožňujeme navštevovať školu vo svojej spádovej oblasti?
- s) Venujeme pozornosť a starostlivosť aj chlapcom, ktorí sa majú stať otcami, a nielen dievčatám, ktoré otehotnejú počas štúdia?
- t) Vyhneme sa stigmatizácii dievčat, ktoré otehotneli alebo majú deti?
- u) Rozprávajú sa zamestnanci a deti citlivo o téme straty blízkej osoby, aby vedeli, ako sa môžu navzájom podporovať v náročnom životnom období?
- v) Uvedomujeme si, že smrť priateľa, člena rodiny alebo inej dôležitej osoby môže ľudí ovplyvniť na niekoľko rokov a v niektorých obdobiach ju prežívame viac, napríklad na výročie úmrtia?

A2.10 NAŠA ŠKOLA PRISPIEVA K ZDRAVIU DETÍ I DOSPELÝCH.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

C1.1 Deti skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.

C1.6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.

- a) Rozmýšľame v škole všetci o tom, aké prínosy má pre zdravie zdravé prostredie, hra, príjemné aktivity, priateľstvo, neprítomnosť stresu, dobrá strava a fyzická kondícia?
- b) Vyhýbame sa v škole všetci tomu, aby sme ľudí, ktorí vyzerajú inak, vnímali ako nezdravých alebo so zdravotným problémom?
- c) Identifikovali sme, akým prekážkam v oblasti zdravia čelia deti v škole a jej okolí?
- d) Má škola jasne stanovené procesy distribúcie a monitorovania užívania liekov u detí?
- e) Majú všetci v škole dostatok informácií o pravidlách prvej pomoci a o správnych krokoch v krízových situáciách, napríklad pri epileptickom záchvate?
- f) Je v škole dostupné miesto na trochu súkromia, kam sa môžu deti aj dospelí stiahnuť, keď majú pocit, že sú pod príliš veľkým tlakom, alebo je k dispozícii niekto, s kým sa o tom môžu porozprávať?
- g) Pociťujú niektoré deti stres a hnev ako dôsledok náročných podmienok, v ktorých žijú?
- h) Majú deti možnosť meditovať a učia sa o meditácii?
- i) Je v škole dostupné poradenstvo pre ľudí, ktorí zažívajú dlhodobé ťažkosti/pravidelný hnev?
- j) Je v škole k dispozícii miestnosť na poskytovanie zdravotnej starostlivosti, asistenčnej starostlivosti alebo pravidelnej fyzioterapie?
- k) Je v škole pitná voda ľahko dostupná a v dostatočných množstvách?
- l) Stravujú sa zamestnanci, deti a ich rodiny racionálne a zdravo v škole aj doma?
- m) Majú ľudia príležitosť zdôveriť sa niekomu o svojich nezdravých návykoch, akým je napríklad prejedanie sa v stresových situáciách?
- n) Pomáhame deťom, aby odolali tlakom výrobcov a nestravovali sa spôsobom, ktorý vedie k zdravotným ťažkostiam?
- o) Podporujeme fyzickú aktivitu detí pre radosť a zároveň z dôvodu, že je zdraviu prospešná?
- p) Zúčastňujú sa deti pravidelne na výchovno-vzdelávacích aktivitách mimo triedy vrátane aktivít na čerstvom vzduchu?
- q) Vedie telesná výchova všetkých k športu a fyzickej kondícii a zahŕňa športy, tanec, aerobik, bojové umenia, Tai Chi či jogu?
- r) Podporujeme deti aj dospelých k tomu, aby sa každý deň hýbali a s radosťou chodili do školy pešo alebo na bicykli?
- s) Cítia sa deti bezpečne vo všetkých častiach školy?
- t) Našli sme rovnováhu medzi obavami o bezpečie detí a podporou v tom, aby získavali nové zážitky?
- u) Venujeme pozornosť možným rizikám, ktorým deti čelia na ceste do/zo školy a riešime ich?
- v) Parkujú rodičia v dostatočnej vzdialenosti od školy, keď vodia a vyzdvihujú deti?
- w) Kontrolujeme pravidelne bezpečnosť školských dopravných prostriedkov?
- x) Poskytujeme v škole prednášky na tému bezpečného jazdenia na bicykli?
- y) Nosia dospelí a deti na hlave helmu, keď idú do/zo školy na bicykli?
- z) Učíme deti o tom, ako sa vyhnúť rizikám na sociálnych sieťach a iných internetových stránkach?

DIMENZIA B: REALIZÁCIA INKLUZÍVNYCH OPATRENÍ

B1: Rozvoj školy pre všetkých

- 1 Proces rozvoja našej školy je participatívny.
- 2 V škole presadzujeme inkluzívne opatrenia.
- 3 Hodnotenie práce zamestnancov a kariérny postup majú v škole jasné a spravodlivé pravidlá.
- 4 Poznáme a využívame odborné znalosti všetkých zamestnancov školy.
- 5 Všetkým novým zamestnancom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.
- 6 V škole máme záujem prijímať všetky deti z našej spádovej oblasti.
- 7 Všetkým novým deťom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.
- 8 Vzdelávacie skupiny v škole vytvárame férovým spôsobom, aby podporovali vzdelávanie každého dieťaťa.
- 9 Všetky deti a mladí ľudia odchádzajúci z našej školy sú pripravení vzdelávať sa v novom prostredí.
- 10 Naša škola je ľahko fyzicky prístupná pre všetkých.
- 11 Budovy našej školy a ich okolité priestory sú navrhnuté tak, aby podporovali zapájanie sa všetkých.
- 12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.
- 13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.

B2: Podpora rozmanitosti

- 1 Všetky formy podpory vzdelávania sú v našej škole navzájom koordinované.
- 2 Aktivity profesijného rozvoja pomáhajú zamestnancom našej školy reagovať na rozmanitosť.
- 3 Škola poskytuje možnosť učiť sa slovenčinu ako cudzí jazyk.
- 4 Škola podporuje kontinuitu vzdelávania detí v ústavnej starostlivosti.
- 5 V škole zabezpečujeme, aby politika „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ podporovala inklúziu.
- 6 Pravidlá správania v škole prepájame s výučbou a rozvojom kurikula.
- 7 V škole sa snažíme eliminovať udeľovanie disciplinárnych trestov.
- 8 V škole obmedzujeme problémy s dochádzkou.
- 9 Minimalizujeme šikanovanie.

B1.1 PROCES ROZVOJA NAŠEJ ŠKOLY JE PARTICIPATÍVNY.

- A1.4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
 - A1.5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.
 - A1.6 Zamestnanci a členovia rady školy spolu dobre vychádzajú a spolupracujú.
 - A1.10 Škola a miestne komunity si navzájom pomáhajú pri rozvoji.
 - A2.4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.
- Sekcia C (Prepájanie miestneho s globálnym)

- a) Má naša škola plán rozvoja, ktorý je všeobecne známy, a stotožňujú sa s ním všetci zamestnanci školy, členovia rady školy, rodičia a deti?
- b) Zaujímajú nás v škole všetky názory súvisiace s rozvojom školy?
- c) Ovplyvňujú názory zamestnancov, detí, rodičov, členov rady školy a školskej komunity to, čo sa v škole deje?
- d) Majú rodičia/opatrovníci, deti a členovia rady školy pocit, že je záujem o ich názory v škole samozrejmosťou?
- e) Je zavádzanie plánu rozvoja školy do praxe procesom, ktorý pravidelne vyhodnocujeme a v prípade potreby aj modifikujeme?
- f) Zamýšľame sa v škole nad tým, aké zmeny sa u nás udiali za posledných dvanásť mesiacov a aké boli dôvody týchto zmien?
- g) Zamýšľame sa spoločne nad tým, ktoré zmeny sa v škole udiali ako výsledok plánu rozvoja a ktoré z iných dôvodov?
- h) Uvedomujú si všetci zamestnanci našej školy, že zmena sa stáva rozvojom, keď odzrkadľuje naše hodnoty?
- i) Zvyšujeme vplyv všetkých dospelých a detí na rozvoj školy tým, že ho realizujeme na základe spoločne prijatého rámca inkluzívnych hodnôt?
- j) Uvedomujeme si, že prepájanie hodnôt so školskými aktivitami, ktoré ovplyvňujú kultúru, riadenie a prax školy, môže prispieť k priebežnému a udržateľnému rozvoju?
- k) Uvedomujeme si, že prekážky, ktorým deti čelia pri vzdelávaní a zapájaní sa do aktivít školy, môžeme obmedziť tým, že zlepšíme výchovno-vzdelávacie aktivity a prístup k výchove a vzdelávaniu?
- l) Rozmýšľame v škole o tom, ako môžu rôzne kultúry v škole brániť alebo podporovať inkluzívny rozvoj?
- m) Vytvárame politiky školy preto, aby sme zlepšili kultúru a prax v nej, a nie preto, aby sme uspokojili inšpektorov?
- n) Sú všetky politiky našej školy prepojené s jasnými implementačnými stratégiami?
- o) Sledujeme vplyv politik školy na každodennú prax a kultúru školy a dokážeme v prípade potreby meniť spôsoby riadenia?
- p) Delíme sa o naše nápady so spriatelенými školami (možno aj v iných krajinách) a navštevujeme sa navzájom s členmi iných škôl, aby sme si navzájom pomáhali pri našom rozvoji?
- q) _____
- r) _____
- s) _____

B1.2 V ŠKOLE PRESADZUJEME INKLUZÍVNE OPATRENIA.

- A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.
- B1.4 Poznáme a využívame odborné znalosti všetkých zamestnancov školy.
- C2.9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.

- a) Chápeme, že silní lídri môžu spolupracovať a nemusia mať autokratické spôsoby?
- b) Snažíme sa v škole vyhnúť takým obmedzeniam vo vzťahoch a vzdelávaní, ktoré môžu vzniknúť ako dôsledok prísnej hierarchie (vedenie školy – pedagogickí zamestnanci – nepedagogickí zamestnanci – deti)?
- c) Odovzdávajú si zamestnanci našej školy navzájom dôležité vedomosti, aby tak minimalizovali výpadky pri čerpaní dovolení alebo po odchode niektorého z kolegov?
- d) Vyhýbame sa v škole nekritickému uvažovaniu a uplatňovaniu pravidiel bez rozmyslu len preto, že je to v súlade so záujmami vedenia školy?
- e) Vyhýba sa riaditeľ školy uplatňovaniu takých nariadení prichádzajúcich „zvonku“, ktoré nie je možné prispôsobiť kultúre, politikám alebo praxi školy?
- f) Pomáha vedenie školy minimalizovať čas, ktorý musia zamestnanci venovať administratívnej činnosti?
- g) Darí sa zamestnancom odolávať tlaku robiť veci, ktoré nie sú v súlade s ich presvedčením?
- h) Dávajú si zamestnanci školy, ktorí boli povýšení, pozor na to, aby sa nesprávali tak, ako keby ich pracovná pozícia automaticky znamenala, že majú viac vedomostí?
- i) Dáva si vedenie školy pozor na to, aby neuprednostňovalo niektorých zamestnancov pred inými?
- j) Sú zamestnanci, ktorí boli povýšení, aj naďalej ochotní uznať, keď urobia chybu?
- k) Prijímame v škole rozhodnutia na základe sily argumentov, nie demonštrujúc prejav moci?
- l) Zohľadňuje vedenie našej školy pri rozhodovaní relevantné vedomosti a zručnosti svojich zamestnancov?
- m) Môžu porady a stretnutia na pôde školy viesť rôzni zamestnanci a vieme zabezpečiť, aby sa mohol každý zapojiť do diskusie?
- n) Sú skúsení učitelia ochotní pomáhať a poradiť, skôr než kontrolovať a riadiť detaily práce svojich mladších kolegov?
- o) Očakávame, že všetci dospelí a deti v našej škole sú alebo budú schopní organizovať si prácu sami?
- p) Chápeme, že autorita človeka vychádza z vedomostí, múdrosti a zo zručností, a nie formálne zo zaradenia do konkrétnej pracovnej pozície?
- q) Sú ľudia vo vedení školy na svojich pozíciách aj z toho dôvodu, že dokážu pomáhať zamestnancom v podpore vzdelávania rozmanitých skupín žiakov?
- r) Vie riaditeľ a iní riadiaci zamestnanci našej školy podporovať dialóg?
- s) Počúvajú všetci zamestnanci navzájom svoje argumenty?
- t) Riešime v škole spory bez použitia nátlaku?
- u) Rozdeľujeme v škole zdroje otvoreným a spravodlivým spôsobom?
- v) _____
- w) _____
- x) _____

B1.3 HODNOTENIE PRÁCE ZAMESTNANCOV A KARIÉRNÝ POSTUP MAJÚ V ŠKOLE JASNÉ A SPRAVODLIVÉ PRAVIDLÁ.

A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.

B1.2 V škole presadzujeme inkluzívne opatrenia.

- a) Otvárame nové pracovné pozície pre všetkých vhodných kandidátov, či už zo školy alebo mimo nej?
- b) Vyhýbajú sa zamestnanci školy získavaniu výhod tým, že prehnane propagujú svoje vedomosti a skúsenosti?
- c) Vyjadrujeme v škole jasne svoj záväzok prijímať zamestnancov bez ohľadu na ich rodovú identitu, etnickú príslušnosť, zdravotné postihnutie, vek či sexuálnu orientáciu?
- d) Vyhýbame sa v škole pri prijímaní nových zamestnancov diskriminácii na základe veku (napríklad preto, aby sme sa vyhli vyplácaniu vyšších plátov skúsenejším zamestnancom)?
- e) Reprezentuje zloženie kolektívu pedagogických a nepedagogických zamestnancov školy zloženie obyvateľov v jej okolí?
- f) Podporuje naša škola svojich zamestnancov tým, že majú k dispozícii mentora, a to bez ohľadu na rodovú identitu, rodinné zázemie, etnickú príslušnosť alebo iné irelevantné faktory?
- g) Majú zamestnanci, hlavne základných a materských škôl, pocit, že starostlivosť o malé deti je prirodzená aj pre mužov?
- h) Podporujeme v škole všetkých, ktorí majú záujem prihlásiť sa na novootvorenú pozíciu?
- i) Vyhýbajú sa zamestnanci a riaditeľ tomu, aby na pôde školy uprednostňovali svojich priateľov alebo najbližších spolupracovníkov?
- j) Je rada školy kreatívna pri hľadaní spôsobov, ako podporiť prihlasovanie sa väčšieho množstva ľudí na pozíciu člena rady, a to tak, že prezentuje radosť a zadostučinenie, ktoré z tejto práce vyplývajú?
- k) Majú všetci zamestnanci našej školy rovnaké šance na kariérny postup, bez ohľadu na rod, rodinné zázemie či etnický pôvod?
- l) Máme vo výberových komisiách zastúpených zamestnancov, členov rady školy a zástupcov žiackej školskej rady/študentskej rady/školského parlamentu?
- m) Dosahuje mzda každého zamestnanca našej školy aspoň reálne životné minimum?⁶²
- n) Minimalizujeme pri prijímaní nových zamestnancov diskrimináciu na základe vierovyznania v prípade, že je naša škola spájaná s konkrétnym náboženstvom?
- o) Sú vo výberových komisiách školy zastúpené rôzne etnické, náboženské či sexuálne menšiny a ľudia s rôznym rodinným zázemím, pôvodom či rodovou identitou?
- p) Vyžadujeme v škole od uchádzačov o zamestnanie, aby predviedli zamestnancom, členom rady školy, rodičom/opatrovníkom a deťom niečo zo svojej práce?
- q) Má škola vytvorenú stratégiu, aby bola schopná prijímať aj uchádzačov či uchádzačky o zamestnanie so zdravotným znevýhodnením?
- r) Je pri zamestnávaní nových ľudí považované za základné kritérium školy oceňovanie rozmanitosti?
- s) _____

⁶² Pozri www.livingwage.org.uk

B1.4 POZNÁME A VYUŽÍVAME ODBORNÉ ZNALOSTI VŠETKÝCH ZAMESTNANCOV ŠKOLY.

B1.2 V škole presadzujeme inkluzívne opatrenia.

- a) Zaujímajú sa všetci zamestnanci našej školy úprimne o vedomosti a skúsenosti ostatných?
- b) Sú nám dobre známe všetky zručnosti, vedomosti a záujmy pedagogických a nepedagogických pracovníkov našej školy (nielen tie, ktoré vyplývajú z pracovného zaradenia alebo opisu pracovnej pozície)?
- c) Radíme sa v škole o tom, ako najlepšie využiť naše zručnosti a vedomosti v prospech školy a jej žiakov a žiačok?
- d) Podporujeme učiteľov a pedagogických asistentov v tom, aby využívali svoje zručnosti a vedomosti pri podpore vzdelávania detí a mladých ľudí v škole?
- e) Podporujeme v škole svojich kolegov v tom, aby rozvíjali svoju odbornosť a záujmy?
- f) Podporujeme v škole svojich kolegov v tom, aby zdieľali svoje vedomosti, záujmy a odborné znalosti?
- g) Sú všetci zamestnanci školy vždy ochotní podeliť sa o svoje vedomosti a zručnosti?
- h) Dávajú si všetci zamestnanci školy pozor, aby neprehliadali, nepodceňovali a využívali vedomosti a zručnosti svojich kolegov (napríklad učiteľov výtvarnej výchovy alebo telocviku)?
- i) Uvažujú všetci zamestnanci našej školy o tom, aké dodatočné odborné znalosti by chceli získať?
- j) Umožňujeme v škole, aby jazykové znalosti niektorých zamestnancov prispievali k rozvoju „školy otvorenej učeniu sa cudzích jazykov“?
- k) Uvedomujeme si, že je v poriadku, že rôzni ľudia majú rôzne osobné a profesionálne silné stránky?
- l) Stretávajú sa zamestnanci našej školy, aby zozbierali svoje nápady a odborné znalosti a delili sa o ne a aby tak zlepšili spôsob, akým učia, a pomohli si pri riešení problémov pri vzdelávaní?
- m) Počúvajú sa zamestnanci našej školy navzájom a hovoria o rôznych pohľadoch na problémy vo vzdelávaní bez toho, aby sa negatívne hodnotili?
- n) Budujeme pri vytváraní školského vzdelávacieho programu a výchovno-vzdelávacích aktivít na rozdieloch v kultúrach a pôvode zamestnancov školy?
- o) Učia sa zamestnanci školy z inšpiratívnej praxe a skúseností iných škôl?
- p) Pozývame zamestnancov miestnych špeciálnych škôl, aby sa s nami delili o svoje odborné znalosti?
- q) Snažíme sa v škole získať spätnú väzbu od odchádzajúcich zamestnancov?
- r) Uvedomujeme si, že mladší zamestnanci môžu prispieť k životu v našej škole iným spôsobom ako starší?
- s) _____
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____

B1.5 VŠETKÝM NOVÝM ZAMESTNANCOM POSKYTUJEME POMOC, ABY SI V ŠKOLE ZVYKLI.

A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.

C2.9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.

- a) Má škola vytvorené rituály pri vítaní nových zamestnancov?
- b) Vnímajú noví zamestnanci obdobie po nástupe do pracovnej pozície v škole pozitívne?
- c) Poskytujeme novým zamestnancom školy všetky informácie, ktoré potrebujú?
- d) Pýtame sa nových zamestnancov na to, aké ďalšie informácie potrebujú a poskytujeme im ich?
- e) Pozývame všetkých nových zamestnancov pred oficiálnym nástupom na návštevu školy?
- f) Majú noví zamestnanci školy pridelených mentorov, ktorí im pomáhajú s aklimatizovaním?
- g) Je mentor novému zamestnancovi v prvých týždňoch pravidelne k dispozícii osobne alebo po telefóne, aby mohol zodpovedať všetky prípadné otázky?
- h) Stretáva sa riaditeľ s novými zamestnancami čo najskôr po ich nástupe?
- i) Víťajú všetkých nových zamestnancov formálne aj členovia rady školy či zástupcovia rodičov?
- j) Víťajú všetkých nových zamestnancov formálne aj zástupcovia detí?
- k) Podporujeme nových zamestnancov v tom, aby sa aktívne zapájali do diskusie počas pracovných porád?
- l) Uvedomujú si všetci zamestnanci našej školy, že noví zamestnanci môžu mať problémy začleniť sa do kolektívu a možno aj v novej krajine alebo lokalite?
- m) Pozývajú služobne starší zamestnanci školy novoprijatých kolegov, hlavne tých, ktorí sú noví aj v miestnej komunite alebo v krajine, do svojich domovov a stretávajú sa s nimi aj mimo školy?
- n) Snažia sa zamestnanci, ktorí sú v škole dlhšie, nevyvolávať v nových zamestnancoch pocit, že nepatria do kolektívu, napríklad tak, že nepoužívajú označenia „my“ a „naše“?
- o) Zaujímajú sa všetci zamestnanci úprimne o to, kto sú ich noví kolegovia a čo môžu škole priniesť?
- p) Dávame novým zamestnancom najavo, že ich prítomnosť a podnety sú pre kultúru školy dôležité?
- q) Pomáhame novoprijatým učiteľom využiť čas, ktorý majú k dispozícii, na svoj profesijný rozvoj?
- r) Začleňujeme všetkých nových učiteľov do existujúcich štruktúr vzájomnej podpory, pozorovania praxe a do diskusie o možnostiach rozvoja výchovy, vzdelávania a podporných aktivít?
- s) Správajú sa všetci zamestnanci našej školy k dočasným zamestnancom, stážistom a pedagogickým asistentom, ktorí v škole pôsobia, ako k rovnocenným kolegom?
- t) Zaujímajú nás v škole postrehy nových zamestnancov a stážistov, vážime si ich a oceňujeme ich svieži pohľad a príležitosti, ktoré môžu škole prinášať?
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____

B1.6 V ŠKOLE MÁME ZÁUJEM PRIJÍMAŤ VŠETKY DETI Z NAŠEJ SPÁDOVEJ OBLASTI.

A2.6 Všetky deti si v škole vážime rovnako.

- a) Je záujem prijímať všetky miestne deti oficiálnou politikou našej školy a je verejnosti známy?
- b) Vyjadruje názov našej školy jej hodnoty?
- c) Podporujeme miestne deti v tom, aby navštevovali našu školu bez ohľadu na ich výsledky, zdravotné znevýhodnenie alebo pôvod?
- d) Snaží sa naša škola prekonávať bariéry, ktorým čelia deti z rôznych etnických skupín?
- e) Podporujeme deti žiadateľov o azyl a utečencov, aby navštevovali našu školu?
- f) Podporujeme deti rodín s dočasným pobytom v našej lokalite, aby sa prihlásili na našu školu?
- g) Podporujeme miestne rodiny s deťmi, ktoré v súčasnosti navštevujú špeciálne školy, aby navštevovali našu školu?
- h) Obhajujú naši zamestnanci právo detí so zdravotným znevýhodnením navštevovať svoju spádovú školu?
 - i) Keď do školy príde dieťa, ktoré malo v minulosti problémy v inej škole, vyhýbajú sa naši zamestnanci naznačovaniu, že je v škole iba dočasne?
 - j) Uistujeme sa, že deti v ústavnej starostlivosti sú do školy prijímané prioritne?
 - k) Dáva naša škola najavo, že má záujem prijímať deti v pestúnskej starostlivosti?
 - l) Vyhýba sa naša škola tomu, aby si od rodín žiadala finančné príspevky predtým, než prijme dieťa?
- m) Spolupracujeme ako škola previazaná s konkrétnym vierovyznaním so školami s iným zložením pedagogického či žiackeho kolektívu?
- n) Je pre našu školu hlásiacu sa ku konkrétnemu náboženskému presvedčeniu pri prijímaní dieťaťa dôležitejšie, že pochádza zo spádovej oblasti školy než to, aké je jeho vierovyznanie?
- o) Vyhýbame sa ako škola hlásiaca sa ku konkrétnemu náboženskému presvedčeniu tomu, aby sme pri prijímaní nových zamestnancov kládli dôraz na vierovyznanie záujemcu či záujemkyne o prácu?
- p) Snažíme sa ako škola hlásiaca sa ku konkrétnemu vierovyznaniu minimalizovať zaujatost voči iným náboženstvám?
- q) Zvyšujeme v škole mieru prijímania detí pochádzajúcich zo spádovej oblasti školy?
- r) Zvyšujeme v škole rozmanitosť v žiackych kolektívoch prijímaním detí bez ohľadu na etnicitu, národnosť či zdravotné znevýhodnenie?
- s) _____
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

B1.7 VŠETKÝM NOVÝM DEŤOM POSKYTUJEME POMOC, ABY SI V ŠKOLE ZVYKLI.

- A1.3 Deti si v škole navzájom pomáhajú.
- A1.4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
- A2.6 Všetky deti si v škole vážime rovnako.
- C2.5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.

- a) Majú deti príležitosť navštíviť našu školu predtým, ako do nej nastúpia?
- b) Má naša škola vypracovanú stratégiu, aby novoprijatým deťom pomohla začleniť sa?
- c) Zdravia sa všetci naši zamestnanci s deťmi priateľským spôsobom?
- d) Má naša škola jednotnú stratégiu víťania nových detí nezávisle od toho, v akom období do školy nastúpia a odkiaľ pochádzajú?
- e) Funguje stratégia víťania nových detí v našej škole rovnako dobre bez ohľadu na to, či toto víťanie prebieha na začiatku školského roka alebo polroka alebo v inom čase?
- f) Darí sa nám budovať súdržnú školskú komunitu napriek tomu, že školu každý rok opustí väčšie množstvo mladých ľudí a každoročne prijímame nových žiakov a žiačky?
- g) Má každé dieťa po nástupe do školy k dispozícii skúsenejšieho rovesníka, ktorý je ochotný pomôcť?
- h) Pomáhame všetkým deťom, aby sa v škole cítili ako doma?
- i) Uvedomujeme si, že pre niektoré deti môže byť ťažšie cítiť sa v škole ako doma?
- j) Podporujeme deti v tom, aby mali pocit, že už odo dňa nástupu do školy sú pre všetkých obohatením?
- k) Majú rodičia/opatrovníci k dispozícii informácie o národnom a miestnom školskom a vzdelávacom systéme a takisto informácie o našej škole?
- l) Zohľadňuje naša stratégia víťania nových detí ich rozličný potenciál či rodnú reč?
- m) Pomáhajú v našej škole deťom pri nástupe dospelí a deti, ktorých už poznajú?
- n) Zisťuje naša škola po pár týždňoch, či sa v nej novoprijaté deti cítia dobre?
- o) Pomáhame v škole deťom, ktoré majú problémy zapamätať si rozloženie budovy, hlavne v prípadoch, keď sú v škole nové?
- p) Majú deti k dispozícii jednoduchú a ľahko čitateľnú mapu školy?
- q) Vedia deti v našej škole, na koho sa môžu obrátiť v prípade problémov?
- r) Cítia deti od prvého dňa v našej škole, že ich práca a názory sú dôležité?
- s) Majú deti v našej škole príležitosť zapájať sa do zlepšovania stratégie víťania nových žiakov?
- t) Snažia sa dospelí a deti v škole spoznať mená nových žiakov a žiačok?
- u) Vysvetľujeme deťom hodnoty školy a to, ako sa k sebe ľudia v škole majú správať?
- v) Venujeme sa počas aktivít v triede tomu, aké je to byť niekde nový alebo nová?
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

B1.8 VZDELÁVACIE SKUPINY V ŠKOLE VYTVÁRAME FÉROVÝM SPÔSOBOM, ABY PODPORovali VZDELÁVANIE KAŽDÉHO DIEŤAŤA.

A2.6 Všetky deti si v škole vážime rovnako.

- a) Pristupujeme v škole férovým spôsobom ku všetkým skupinám učiteľov (majú všetci rovnakú možnosť využívať materiály a zariadenia školy, učia všetci v triedach v rôznych častiach školy a pod.)?
- b) Vyhýbame sa v škole tomu, aby sme pravidelne prideliovali menej kvalitné priestory deťom, ktoré majú v škole zraniteľnejšie postavenie z dôvodu veku, vzdelávacích výsledkov alebo zdravotného znevýhodnenia?
- c) Uvedomujeme si, že keď priestory v škole prideliujeme či využívame neférovým spôsobom, môže to nepriaznivo vplývať na sebavedomie niektorých osôb?
- d) Vytvárajú zamestnanci našej školy príležitosti na to, aby sa deti mohli navzájom od seba učiť v rozmanitých skupinách?
- e) Zohľadňujeme pri vytváraní školských vzdelávacích skupín prania detí, existujúce priateľstvá a to, či sú v každej skupine deti, ktoré rozprávajú rovnakým jazykom?
- f) Vyhýbame sa vytváraniu školských vzdelávacích skupín na základe výsledkov detí alebo na základe ich zdravotného znevýhodnenia?
- g) Vyhýbame sa v škole tendenciám spájať do skupín neprimerané množstvo chlapcov z dôvodu horších vzdelávacích výsledkov?
- h) Vyhýbame sa v škole tendenciám zaraďovať deti do skupín na základe ich problémov so správaním, keďže by to mohlo viesť k obmedzeniu schopnosti detí navzájom si pomáhať?
- i) V prípade, že vytvárame vzdelávacie skupiny detí podľa ich výsledkov v škole, máme stratégiu, ako predchádzať negatívnym dôsledkom, ktoré z toho môžu vyplývať?
- j) V prípade, že vytvárame vzdelávacie skupiny detí podľa ich výsledkov, majú deti v pravidelných intervaloch možnosť presúvať sa medzi skupinami?
- k) Vyhýbame sa v škole obmedzovaniu kurikula (napríklad vyradenie cudzieho jazyka) vo vzťahu k deťom s pomalším tempom učenia, s nižšou úrovňou gramotnosti alebo s horšími výsledkami zo slovenského jazyka?
- l) Prispôbujeme zasadací poriadok v triedach podľa potreby tak, aby odrádzal od vzniku konfliktov medzi rôznymi skupinami detí, napríklad na základe rodovej identity alebo etnickej príslušnosti?
- m) Prispôbujeme zasadací poriadok v triedach podľa potreby tak, aby sa deti navzájom nerušili pri vzdelávaní?
- n) Uvedomujeme si, že je dôležité vzdelávať spolu deti, ktoré majú problémy s učením, a tie, ktoré ich nemajú?
- o) V prípade, že vo vzdelávacej skupine existuje nerovnováha medzi počtom dievčat a chlapcov, uvedomujú si deti, aký dôležitý je vzájomný rešpekt a potreba podporovať každého?
- p) Ak je v niektorom ročníku veľký nepomer v počte chlapcov a dievčat, zvažujeme vytvorenie dievčenských alebo chlapčenských tried?
- q) Keď sú na výber voliteľné predmety, majú všetky deti naozaj možnosť výberu?
- r) _____
- s) _____

B1.9 VŠETKY DETI A MLADÍ ĽUDIA ODCHÁDZAJÚCI Z NAŠEJ ŠKOLY SÚ PRIPRAVENÍ VZDELÁVAŤ SA V NOVOM PROSTREDÍ.

C1.12 Deti sa v škole učia o práci a prepojení práce s rozvojom vlastných záujmov.

- a) Rešpektujú zamestnanci to, čo sa deti naučili v minulosti od iných pedagógov v našej/inej škole?
- b) Vytvárajú učitelia našej školy správy o žiakoch/štedentoch v prípade, že prestupujú na novú školu tak, aby boli pre pedagógov v novej škole zmysluplné a využiteľné?
- c) Snažíme sa v škole využívať skúsenosti žiakov/štedentov, ktorí k nám prestúpili z inej školy, na to, aby sme posúdili náš výchovno-vzdelávací proces z iného pohľadu?
- d) Uvedomujeme si, že po príprave na štandardizované celonárodné testovanie alebo po maturitách budú deti a mladí ľudia možno potrebovať pomoc znovu zažívať radosť z učenia?
- e) Má naša škola k dispozícii jasné a ľahko čitateľné brožúrky a internetové stránky o škole, ktoré obsahujú aj príspevky od detí?
- f) Informujeme deti o fungovaní novej školy predtým, než k nám/na ňu prestúpia?
- g) Majú rodičia k dispozícii správne informácie o školách v lokalite ich bydliska?
- h) Ovplyvňujú prestupy detí medzi školami kurikulá oboch škôl, napríklad vytváraním virtuálnych prehliadok, máp, diárov a divadelných predstavení o presunoch ľudí?
- i) Vedú zamestnanci a deti škôl, medzi ktorými dieťa prestupuje, dialóg o tom, či vyznávajú rovnaké hodnoty?
- j) Plánujú pred prestupom dieťaťa zamestnanci školy aktivity, ktoré môžu presun na novú školu dieťaťa uľahčiť?
- k) Umožňujeme deťom, ktoré k nám plánujú prestúpiť, návštevu školy a zoznámenie sa so zamestnancami ešte pred oficiálnym nástupom do školy?
- l) Majú deti so skúsenosťami s prestupom na inú školu u nás možnosť pomôcť tým, ktorí sa na prestup chystajú?
- m) Venujeme v škole pozornosť obavám niektorých detí z vytvárania si nových priateľstiev a obavám zo šikanovania?
- n) Podporuje naša škola vzťahy medzi deťmi v rôznych ročníkoch, aby sa necítili zraniteľne a osamelo, keď sú v škole najmladšie alebo najmenšie?
- o) Snažíme sa v triedach prvého ročníka našej (strednej) školy využívať niektoré prvky organizácie výučby v základných školách (napríklad obmedzenie častého striedania vyučujúcich alebo častých presunov študentov/štedentiek medzi triedami)?
- p) Je naša podpora detí a mladých prestupujúcich zo školy na školu dobre koordinovaná?
- q) Venujeme dostatočnú pozornosť prenosu dôverných informácií týkajúcich sa dieťaťa, ktoré prestúpilo do/z novej školy?
- r) Podporujeme rodičov a deti s potvrdením o „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách“ dieťaťa, keď pri odchode zo školy hľadajú otvorenú a priateľskú školu v mieste svojho bydliska?
- s) Chápeme, že deti, ktoré sa často sťahovali, môžu prijímať ďalší prestup zo školy na školu ťažšie?
- t) Majú deti po prestupe medzi školami možnosť naďalej rozvíjať svoje záujmy a venovať sa aktivitám podľa svojich preferencií?
- u) Podporujeme všetky deti, aby sa zamýšľali nad svojimi ďalšími možnosťami v budúcom vzdelávaní a zamestnaní?
- v) _____

B1.10 NAŠA ŠKOLA JE ĽAHKO FYZICKY PRÍSTUPNÁ PRE VŠETKÝCH.

- A1.1 Všetci sú v našej škole vítaní.
- B1.6 V škole máme záujem prijímať všetky deti z našej spádovej oblasti.
- B1.11 Budovy našej školy a ich okolité priestory sú navrhnuté tak, aby podporovali zapájanie sa všetkých.

- a) Máme v škole vytvorený plán bezbariérovosti, aby ľuďom fyzicky uľahčovala prístup do budovy?
- b) Zaoberáme sa v škole požiadavkami, ktoré vyžadujú, aby sme každý rok zlepšovali bezbariérovosť budovy?
- c) Je bezbariérovosť súčasťou zámeru modernizovať budovu školy a je tento zámer integrovaný do plánu rozvoja školy?
- d) Je náš plán bezbariérovosti súčasťou komplexnej snahy zabezpečiť, aby zamestnanci a deti so zdravotným znevýhodnením prichádzali do školy radi?
- e) Je náš plán bezbariérovosti súčasťou komplexnej snahy podporovať ľudí so zdravotným znevýhodnením v tom, aby navštevovali školu radi a aby aktívne využívali jej priestory?
- f) Myslíme pri zabezpečovaní bezbariérovosti školy na potreby všetkých, napríklad na nepočujúcich a ľudí s poruchami sluchu, nevidiacich a ľudí s poruchami zraku, rodičov s malými deťmi (vrátane kočíkov pre dvojčatá), na starších občanov a ľudí s telesným postihnutím?
- g) Komunikujeme v škole o miere bezbariérovosti svojej budovy s ľuďmi so zdravotným znevýhodnením?
- h) Uvedomujeme si, že ľudia s podobným zdravotným znevýhodnením navštevujúci našu školu môžu mať rôzne názory na to, ako zlepšiť bezbariérový prístup?
- i) Robíme v škole každý rok audit bezbariérovosti, aby sme mohli pristúpiť k potrebným úpravám vedúcim k lepšiemu prístupu do budovy?
- j) Dajú sa toalety v našej škole prispôsobiť tak, aby ich mohli ľahko a bezpečne využívať ľudia so zdravotným znevýhodnením a ľudia rôznej výšky?
- k) Sú všetky časti školy ľahko prístupné všetkým ľuďom vrátane vchodov a východov, tried, chodieb, toaliet, záhrad, ihrísk, jedálne, tabúl a nástieniek?
- l) Sú chodníky v okolí školy ľahko priechodné pre ľudí so zdravotným znevýhodnením, napríklad vďaka osvetleniu, farebným schémam a navigačným čiaram?
- m) Venujeme v škole špeciálnu pozornosť zachovávaniu dôstojnosti detí a dospelých v súvislosti s bezbariérovým prístupom v budove?
- n) Venujeme v škole dostatočnú pozornosť funkčnosti poplašných zariadení a bezpečnostným/evakuačným plánom?
- o) Je naša škola navrhnutá tak, aby boli jej priestory rovnako pohodlné pre ľudí so zdravotným znevýhodnením, ako aj pre ľudí bez tohto znevýhodnenia?
- p) Uvedomujeme si, bezbariérovosť budovy školy sa týka detí, mladých ľudí, zamestnancov, členov rady školy, rodičov/opatrovníkov, návštevníkov a iných členov komunity so zdravotným znevýhodnením?
- q) Sú naše projekty na zlepšenie bezbariérového prístupu školských budov, zariadení a pozemkov súčasťou školského kurikula?
- r) _____

B1.11 BUDOVY NAŠEJ ŠKOLY A ICH OKOLITÉ PRIESTORY SÚ NAVRHNUTÉ TAK, ABY PODPOROVALI ZAPÁJANIE SA VŠETKÝCH.

A2.10 Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.

A2.4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.

B1.10 Naša škola je ľahko fyzicky prístupná pre všetkých.

- a) Je náš plán rozvoja budovy školy navrhnutý tak, aby zvyšoval participáciu dospelých a detí v škole?
- b) Zahŕňa náš plán rozvoja budovy školy nápady zamestnancov, detí a rodičov/opatrovníkov?
- c) Snažíme sa skrásliť všetky časti školy pre dospelých a deti, napríklad spoločnými umeleckými projektmi a pestovaním kvetín a kríkov?
- d) Majú zamestnanci a členovia rady školy dlhodobý plán, ktorý zohľadňuje pálčivé environmentálne aj finančné otázky?
- e) Odráža usporiadanie priestorov školy a jej okolia záujmy rôznych skupín detí a neuprednostňuje nikoho?
- f) Sú aj deti zodpovedné za rastliny v budove školy a v jej okolí?
- g) Podporujeme dospelých a deti v škole v tom, aby navštevovali rôzne miesta a čerpali tak inšpiráciu v tom, ako môžu vylepšovať priestory školy a jej okolie?
- h) Podporujeme dospelých a deti v škole v tom, aby navrhovali, akým spôsobom by sa dali zlepšiť budovy a pozemky školy?
- i) Realizujeme v škole výstavy prác a diel detí, rodičov, ale aj ľudí z okolitých komunit?
- j) Je školská zborovňa príjemným miestom pre zamestnancov?
- k) Majú všetci zamestnanci školy pocit, že ich pracovné podmienky sú optimálne?
- l) Máme v škole miestnosť či miestnosti, kde sa môžu stretávať rodičia/opatrovníci?
- m) Máme v škole záhradu, kde pestujeme zeleninu a okrasné rastliny?
- n) Má naša škola vlastné políčko na pestovanie zeleniny a ovocia alebo zdieľané, ak nemá dostatok financií/pozemkov na takúto činnosť?
- o) Staráme sa o okolie školy tak, aby sme podporovali diverzitu rastlín, živočíchov a hmyzu?
- p) Je naša škola plná objektov, ktoré stimulujú zvedavosť a podnecujú diskusiu a vzdelávanie?
- q) Sme schopní hovoriť o svojich obavách, ktoré sa týkajú spravodlivého využívania priestorov a okolia školy?
- r) Sú bezpečnostné opatrenia v škole vykonané tak, aby nekazili jej celkový príjemný dojem?
- s) Môže budovy a pozemky našej školy využívať komunita žijúca v jej lokalite?
- t) Má naša škola vlastný plán na podporu zvyšovania bezpečnosti?
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

B1.12 ŠKOLA ZNIŽUJE SVOJU UHLÍKOVÚ STOPU A SPOTREBU VODY.

B1.13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.

C1.2 Deti v škole skúmajú význam vody.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.

C1.9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.

- a) Rozumieme v škole tomu, že našou uhlíkovou stopou je objem skleníkových plynov, ktoré vyprodukuje za rok?
- b) Rozmýšľame v škole o tom, že obmedzovanie aktivít, ktoré vedú k produkcii skleníkových plynov, je dôležitejšie ako presné stanovenie našej uhlíkovej stopy?
- c) Zaznamenávame si v škole svoje úspechy v znižovaní produkcie skleníkových plynov a inšpirujeme nimi ostatných?
- d) Máme v škole dospelých aj detských koordinátorov na znižovanie našej uhlíkovej stopy?
- e) Plánujeme všetci v škole aj v domácnosti zmenšovať svoju uhlíkovú stopu citlivejšou spotrebou elektrickej energie, šetrením energie, využívaním hromadnej prepravy a znižovaním spotreby tovarov a služieb?
- f) Rozmýšľame o tom, že dôležitou súčasťou znižovania spotreby energie je nižšia produkcia a spotreba tovarov?
- g) Spolupracujeme v škole s miestnymi expertmi na efektívne využívanie energie?
- h) Vyrába si naša škola vlastnú elektrickú energiu a/alebo tepelnú energiu veternými turbínami, solárnymi panelmi alebo tepelnými čerpadlami?
- i) Pracuje distribučná spoločnosť dodávajúca el. energiu našej škole s obnoviteľnými zdrojmi?
- j) Znižuje naša škola spotrebu palív využívaním efektívnych možností pri výbere bojlerov a iných zariadení, izoláciou rozvodových rúrok, tepelnou izoláciou strechy a stien, viackomorovými oknami a vytvorením zelenej strechy?
- k) Spíňajú nové budovy našej školy najvyššie štandardy úspory energie?
- l) Reaguje vykurovací systém našej školy na zmeny vonkajšej teploty?
- m) Používa naša škola nízkoenergetické svetelné zdroje a svetelné senzory na miestach, kde je osvetlenie potrebné pravidelne, ale nie neustále?
- n) Lobuje škola u výrobcov a distribútorov plynu a el. energie za obmedzenie produkcie energie?
- o) Monitorujeme spotrebu energie na prevádzku školskej techniky a zariadení a vypíname ich, keď ich nepoužívame?
- p) Minimalizujeme používanie áut tým, že si aktívne hľadáme spolujazdcov, využívame verejnú dopravu, bicykle alebo chodíme pešo?
- q) Má naša škola k dispozícii vhodné sprchy, aby podporila prepravu do školy bicyklom?
- r) Trvá škola na nákupoch, pri ktorých preferuje miestne a sezónne potraviny?
- s) Skúmame v škole, ako súvisí výroba a pestovanie potravín s využívaním fosílnych palív?
- t) Je naša škola súčasťou miestnej siete, ktorá zvyšuje jej nákupnú silu?
- u) Sleduje naša škola svoju spotrebu vody a má plán na zníženie jej spotreby na osobu?
- v) Zbierame v škole dažďovú vodu v zberných nádobách, aby sme ju mohli ďalej využívať?
- w) Má naša škola čističku na tzv. sivú vodu (voda použitá na umývanie), aby ju mohla využiť na splachovanie a polievanie v školskej záhrade?
- x) Znižuje naša škola spotrebu vody v nádržiach a pisoároch tým, že sleduje a opravuje úniky a používa samostatváračie čapovacie kohútiky?

B1.13 ŠKOLA PRISPIEVA K ZNIŽOVANIU MNOŽSTVA ODPADU.

B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.

C1.1 Deti skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.

C1.2 Deti skúmajú dôležitosť vody.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

C1.8 Deti sa učia o životnom prostredí.

- a) Podporujeme v škole všetkých v tom, aby redukovali vytváranie odpadu (opravovaním, opätovným používaním, kompostovaním a recykláciou)?
- b) Podporujeme v škole znižovanie spotreby?
- c) Skúmajú deti a mladí ľudia v škole, ktoré druhy odpadu sú rozložiteľné alebo recyklovateľné?
- d) Zdôrazňuje politika školy v oblasti znižovania množstva odpadu to, koľko odpadu v súčasnosti končí na skládkach?
- e) Máme v škole dospelých a detských koordinátorov, ktorí kontrolujú zloženie odpadu, zbieranie, triedenie, znižovanie množstva odpadu a recyklovanie?
- f) Učíme deti a mladých ľudí v škole o tom, čo sa deje s odpadom, keď je a keď nie je recyklovaný?
- g) Je naša škola súčasťou vzdelávacieho programu o odpadovom hospodárstve?
- h) Učíme deti a mladých ľudí v škole o kampaniach za znižovanie množstva odpadu?
- i) Učíme deti a mladých ľudí v škole o znižovaní množstva odpadu v spolupráci s inými školami?
- j) Skúmajú deti a mladí ľudia v našej škole, čo sa recykluje v iných častiach sveta?
- k) Kupujeme v škole výrobky v zálohovaných obaloch?
- l) Kupujeme v škole čo najviac položiek z recyklovaných zdrojov vrátane zrenovovaného nábytku?
- m) Podporuje naša škola nákup a spotrebu potravín s čo najmenším množstvom obalov?
- n) Podporuje naša škola deti a ich rodiny v tom, aby si do školy brali obеды a občerstvenie, pri ktorom nevytvárajú žiaden odpad?
- o) Podporujeme v škole využívanie tanierov a príborov na viacero použití?
- p) Redukuje naša škola plytvanie jedlom tým, že sa s deťmi a rodinami radí o vhodnosti pokrmov podávaných v jedálni a o veľkosti porcií?
- q) Sú v prostredí našej školy strategicky rozmiestnené nádoby na zber jedla a iných odpadov?
- r) Je naša škola zberným miestom papiera, kartónov, kníh, oblečenia, skla, plastov (vrátane tých, ktoré sa nedajú recyklovať v zberných nádobách pre domácnosti), elektronického odpadu, náplní do tlačiarň, žiaroviek, mobilných telefónov, bateriek a CD/DVD nosičov?
- s) Máme v škole vlastný systém na vymieňanie vecí a podporujeme podobné programy a darovanie nechcených vecí na charitatívne účely?
- t) Spolupracujeme v škole s rodinami a komunitami pri oprave, renovácii, šití, štopkaní a úprave oblečenia?
- u) Znižujeme v škole spotrebu papiera obojstranným tlačením a používaním štítkov na obálky a zakladače?
- v) Sú v našej škole dostupné obrazovky (v prípade potreby aj pomoc pri používaní obrazoviek) na čítanie dokumentov online a na poskytovanie informácií o škole rodičom a deťom?
- w) Ak je to možné, používame v škole na komunikáciu s rodičmi/opatrovníkmi e-mail?
- x) Sú v našej škole ľahko dostupné a čisté zdroje pitnej vody?
- y) Odrádzame v škole od nakupovania balenej vody tým, že podporujeme napĺňanie fliaš vodou z kohútikov?

B2.1 VŠETKY FORMY PODPORY VZDELÁVANIA SÚ V NAŠEJ ŠKOLE NAVZÁJOM KOORDINOVANÉ.

- C2.5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.
- C2.9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.
- C2.10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.

- a) Chápeme „podporu vzdelávania“ ako všetky aktivity, ktoré zvyšujú kapacitu školy reagovať na rozmanitosť v školských kolektívoch spôsobom, ktorý ku každému pristupuje rovnocenne?
- b) Koordinujeme a prispôbujeme všetky formy podpory vzdelávania tak, aby prispievali k inkluzívnemu rozvoju školy?
- c) Chápeme podporu vzdelávania ako mobilizáciu zdrojov, ktoré máme v škole a mimo školy k dispozícii?
- d) Rozumieme, že podporu vzdelávania poskytujeme tým, že rozvíjame inkluzívne výchovno-vzdelávacie aktivity a spolupracujúcu klímu v triedach a v škole?
- e) Rozumieme, že rozvíjanie kultúry spolupráce a schopnosť reagovať na rozmanitosť v škole vhodnými výchovno-vzdelávacími aktivitami môže znamenať, že sa zníži potreba podporovať niektorých jednotlivcov samostatne?
- f) Snažíme sa v škole minimalizovať situácie, pri ktorých pomáhame dieťaťu/mladému človeku samostatne, bez interakcie s celou skupinou žiakov/študentov?
- g) Chápeme podporu vzdelávania aj ako odstraňovanie prekážok, ktorým pri vzdelávaní a zapájaní sa do aktivít môžu niektoré deti alebo mladí ľudia čeliť?
- h) Podporujeme rozvoj školského kurikula tak, aby zahŕňalo aj záujmy detí/mladých ľudí a aby vychádzalo z ich skúseností?
- i) Sú všetky podporné aktivity v škole navzájom koordinované?
- j) Je politika školy v oblasti podpory vzdelávania sprevádzaná pravidelnou komunikáciou s rodičmi/opatrovníkmi dieťaťa, ktorí sa s ňou stotožňujú?
- k) Vysvetľuje škola svoju politiku v oblasti podpory vzdelávania zrozumiteľne všetkým ľuďom, ktorí majú o túto tému záujem?
- l) Vykonáva v našej škole koordinovanie podpory vzdelávania skúsená osoba?
- m) Uvedomujú si všetci v škole skutočnosť, že dospelí aj deti/mladí ľudia predstavujú ľudské zdroje, ktoré je možné mobilizovať tak, aby podporovali rozvoj inkluzívneho vzdelávania?
- n) Pomáhajú nám v škole dospelí mentori a dobrovoľníci vrátane ľudí s rôznymi materinskými jazykmi a zdravotným znevýhodnením a považujeme ich za cenné zdroje podpory inkluzívneho vzdelávania?
- o) Snažíme sa v škole minimalizovať komunikačné bariéry medzi odborníkmi, ktorí majú rôzny pôvod?
- p) Hovoríme v škole o svojich obavách, ak máme pocit, že niekto koná skôr v záujme zachovania svojho profesionálneho postavenia a nie v najlepšom záujme detí?
- q) Vyžadujeme, aby ľudia, ktorí poskytujú podporu vzdelávania a nie sú zamestnancami školy, koordinovali svoje snahy s inými podpornými aktivitami, ktoré v škole prebiehajú?
- r) _____
- s) _____

B2.2 AKTIVITY PROFESIJNÉHO ROZVOJA POMÁHAJÚ ZAMESTNANCOM NAŠEJ ŠKOLY REAGOVAŤ NA ROZMANITOSŤ.

C2.9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.

C2.10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.

- a) Pomáhajú aktivity profesijného rozvoja zamestnancom našej školy pracovať s rozmanitými skupinami detí/mladých ľudí?
- b) Rozvíjajú zamestnanci našej školy svoju schopnosť rozpoznať a bojovať proti prejavom rasizmu, sexizmu, homofóbie, transfóbie a proti diskriminácii na základe sociálneho zázemia, veku, zdravotného postihnutia či vierovyznania?
- c) Skúmame svoje vlastné predsudky a stereotypné postoje?
- d) Zohľadňujeme pri obmieňaní školského kurikula špecifiká vzdelávania a aktívneho zapájania detí s rôznym pôvodom, so zdravotným znevýhodnením, s rodovou identitou, s rôznymi skúsenosťami, vzdelávacími výsledkami alebo so zdravotnými znevýhodneniami?
- e) Sú zamestnanci zahrnutí do plánovania svojho vlastného profesijného rozvoja?
- f) Vymýšľajú zamestnanci našej školy spôsoby, ako využívať vonkajšie priestory na výchovno-vzdelávacie aktivity založené na budovaní spoločných zážitkov detí?
- g) Vymýšľajú zamestnanci našej školy spôsoby, ako pri vyučovaní využívať objekty a dôležité artefakty, ktoré deti zaujímajú?
- h) Týkajú sa aktivity profesijného rozvoja učiteľov našej školy aj prepájania hodnôt, ku ktorým sa škola hlási s ich každodennou praxou?
- i) Pomáhajú aktivity profesijného rozvoja učiteľom naplno využiť aj možnosti vyučovania mimo priestorov školských tried?
- j) Pomáhajú aktivity profesijného rozvoja učiteľov iniciovať vyučovanie založené na spoločných zážitkoch detí?
- k) Rozvíjajú zamestnanci našej školy svoje zručnosti tak, aby vytvárali v triedach atmosféru spolupráce a aby podporovali individuálne aj skupinové učenie sa?
- l) Vzdelávajú sa učelia a pedagogickí asistenti našej školy spoločne, aby zlepšili kvalitu svojej spolupráce?
- m) Majú učelia a pedagogickí asistenti v našej škole spoločné príležitosti rozmyšľať o tom, ako znižovať nezáujem detí a mieru vyrušovania počas vyučovacích hodín?
- n) Máme v škole dostatok príležitostí učiť sa o tom, ako sa môžu rovesníci navzájom doučovať?
- o) Máme v škole príležitosti učiť sa o mediácii konfliktov a urovnávaní sporov medzi rovesníkmi?
- p) Získavajú pedagogickí a podporní zamestnanci v našej škole ďalšie vedomosti o tom, ako využiť technológie pri práci s rozmanitými skupinami (interaktívne tabule, fotoaparáty, televíziu, DVD nosiče, projektory, diktafóny a počítače/internet)?
- q) Organizujú zamestnanci našej školy čitateľské kluby a neformálne semináre, prostredníctvom ktorých sa môžu spoločne vzdelávať a deliť sa o svoje skúsenosti?
- r) _____
- s) _____
- t) _____
- u) _____
- v) _____

B2.3 ŠKOLA POSKYTUJE MOŽNOSŤ UČIŤ SA SLOVENČINU AKO CUDZÍ JAZYK.

A1.3 Deti si v škole navzájom pomáhajú.

B2.1 Všetky formy podpory vzdelávania sú v našej škole navzájom koordinované.

C2.5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.

C2.6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.

- a) Pomáhame v škole spoločne tým, ktorí sa učia slovenčinu ako cudzí jazyk?
- b) Oboznamujú sa zamestnanci našej školy s tým, či majú deti a rodiny, ktoré sa prisťahovali do okolia školy zo zahraničia, k dispozícii vhodné materiály na učenie sa slovenského jazyka?
- c) Poskytuje škola kurzy slovenčiny pre rodičov/opatrovníkov a starších príbuzných detí alebo spolupracuje s poskytovateľom kurzov, a to v príjemných priestoroch na vzdelávanie dospelých nezávisle od ich pôvodu?
- d) Cení si škola inojazyčnosť/viacjazyčnosť osôb, ktoré sa učia slovenčinu ako cudzí jazyk?
- e) Majú dospelí a deti v našej škole záujem učiť sa nové jazyky a snažia sa naučiť niektoré slová v týchto jazykoch?
- f) Sú materinské jazyky detí integrované do triednych aktivít a domácich úloh?
- g) Zaisťuje naša škola, aby mali deti možnosť využiť svoje jazykové zručnosti pri výbere predmetov na záverečné skúšky?
- h) Ceníme si, keď deti a ich rodiny pochádzajúce z iných krajín zdieľajú v komunite školy ich tradičné jedlá, hudbu a piesne?
- i) Zahŕňa naša podpora detí, ktoré sa učia slovenčinu ako cudzí jazyk, aj odstraňovanie prekážok, ktorým čelia vo výchovno-vzdelávacom procese a pri prispôsobovaní sa organizácii školy?
- j) Meníme spôsoby, akými vo výchovno-vzdelávacom procese využívame jazyk tak, aby zvyšoval mieru aktívneho zapájania sa detí, pre ktoré je slovenčina cudzím jazykom?
- k) Zameriava sa naša podpora všetkých detí v škole na identifikovanie a prekonávanie prekážok, ktorým čelia pri vzdelávaní, a nie iba na ich rozdelenie do kategórií „má problémy s cudzím jazykom“ alebo „má problémy s učením“?
- l) Má naša škola k dispozícii tlmočníkov do posunkovej reči alebo do iných jazykov pre tých, ktorí to potrebujú?
- m) Rozumieme v škole tomu, že trauma mladých ľudí z vojnových oblastí, ktorí žiadajú o azyl, môže prispievať k ich problémom v škole?
- n) Pomáhajú naši zamestnanci deťom pochopiť, že záujem o komunikáciu a aktívne počúvanie im môže pomôcť prekonať prekážky, ktorým čelia pre iný materinský jazyk?
- o) Ak je to možné, zúčastňuje sa na vyučovaní, kde sú prítomné deti s iným materinským jazykom alebo novoprijaté deti z iných krajín či kultúr, aj niekto, kto má podobný pôvod ako ony?
- p) _____
- q) _____
- r) _____
- s) _____
- t) _____
- u) _____

B2.4 ŠKOLA PODPORUJE KONTINUITU VZDELÁVANIA DETÍ V ÚSTAVNEJ STAROSTLIVOSTI.

- A2.1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.
A2.7 V škole bojujeme proti všetkým formám diskriminácie.
B2.8 V škole obmedzujeme problémy s dochádzkou.

- a) Dávajú si zamestnanci našej školy pozor na to, aby nezasahovali do životov zraniteľných detí bez požiadania?
- b) Uvedomujú si zamestnanci našej školy, že ich krajine sa nedarí dostatočne pomáhať deťom v ústavnej starostlivosti tak, aby sa vyhli zlej životnej situácii v budúcnosti?
- c) Snažíme sa v škole pomáhať deťom a mladým ľuďom v tom, aby sa v budúcnosti vyhli negatívnym skúsenostiam na trhu práce?
- d) Snažíme sa v škole vyhnúť jednotnému označovaniu všetkých detí v ústavnej starostlivosti termínom „problémové“?
- e) Pomáhame v škole zraniteľným deťom v tom, aby sa aktívnejšie zúčastňovali na rozhodovaní o svojom budúcom vzdelaní a živote?
- f) Vyhýbame sa v škole tomu, aby sme vinili deti v ústavnej starostlivosti alebo iné zraniteľné deti za diskriminačné správanie, s ktorým sa stretávajú?
- g) Uisťujeme sa v škole, či zraniteľné deti a mladí ľudia majú k dispozícii kľúčové osoby, ktoré potrebujú pre ďalšie napredovanie, a to počas štúdia v škole aj po jeho ukončení?
- h) Uisťujú sa kľúčoví zamestnanci školy pracujúci s deťmi/mladými ľuďmi v ústavnej starostlivosti, že sa im pri práci s nimi darí odstraňovať bariéry vytvárania dobrých vzťahov?
- i) Súhlasia všetci, ktorí v škole pracujú s deťmi v ústavnej starostlivosti, s tým, aký význam majú pre deti vlastné úspechy vo vzdelávaní?
- j) Preberajú všetci zamestnanci našej školy zodpovednosť za to, aby pomáhali zraniteľným deťom mať zo seba dobrý pocit?
- k) Venujeme špeciálnu pozornosť prekonávaniu prekážkam pri účasti niektorých detí na mimoškolských aktivitách?
- l) Usilujeme sa v škole všetci o vytváranie silných stabilných vzťahov s rodičmi/opatrovníkmi detí/mladých ľudí?
- m) Týka sa naša podpora detí/mladých ľudí v ústavnej starostlivosti aj kontinuity ich vzdelávania a snahy minimalizovať ich časté prestupy medzi školami?
- n) Pomáhame v škole tým, ktorí vynechali veľkú časť vyučovania, aby dobehli zameškané učivo spôsobom, ktorý im nenaruší vytváranie priateľských vzťahov?
- o) Máme v škole miesto, kde si môžu všetci, ktorí to potrebujú, na konci vyučovania robiť domáce úlohy?
- p) Máme v škole tiché miesto, kde môžu počas prestávok, pred alebo po vyučovaní tráviť čas deti, ktoré to potrebujú?
- q) Uvedomujeme si, ako málo podpory majú deti/mladí ľudia v ústavnej starostlivosti po dosiahnutí osemnásteho roku života, ak im v skoršom veku nepomôže práve školský systém?
- r) _____
- s) _____
- t) _____

B2.5 V ŠKOLE ZABEZPEČUJEME, ABY POLITIKA „ŠPECIÁLNYCH VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍCH POTRIEB“ PODPOROVALA INKLÚZIU.

A2.4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.

- a) Keď používame termín „dieťa so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“, máme na mysli význam „dieťa s nesplnenými potrebami“, aby sme naznačovali, že chyba je v prostredí a nie v dieťati?
- b) Rozmýšľame o svojich vlastných skúsenostiach s učením, aby sme lepšie chápali, kedy a prečo je učenie sa pre deti ťažké?
- c) Vyhybame sa v škole označovaniu niektorých detí termínom „normálni žiaci“, aby sme tým nenaznačovali, že deti „so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ nie sú normálne?
- d) Rozmýšľame v škole o tom, že by sme namiesto termínu „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“ mohli používať termín „dieťa, ktoré čelí prekážkam pri aktívnom zapájaní sa do vzdelávania“?
- e) Vieme, že výrazy pre zdravotné znevýhodnenia ako „fyzické postihnutie“, „nevidiaci“ či „nepočujúci“ môžeme používať, aj keď sa chceme vyhnúť výrazu „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“?
- f) Bránime sa v škole tendencii kategorizovať stále väčší počet detí termínom „autista“, „asperger“, „ADHD“ a inými podobnými výrazmi?
- g) Vnímame, že bariéry vzdelávania a participácie detí/mladých ľudí pramenia aj zo vzťahov, z prístupov k vzdelávaniu a zo vzdelávacích aktivít, takisto ako zo sociálnych podmienok a z materiálneho zabezpečenia?
- h) Vyhybame sa v škole používaniu výrazu „bariéry“ spôsobom, ktorý naznačuje nedostatky u dieťaťa, napr. „dieťa s bariérami“?
- i) Reagujeme na oficiálnu požiadavku kategorizovať deti termínom „špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby“ bez toho, aby sme tento výraz používali počas komunikácie s deťmi, pred deťmi a medzi sebou?
- j) Využívame v škole dostupné zdroje na podporu detí/mladých ľudí so „špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami“ tak, aby sme rozširovali svoje možnosti a schopnosti reagovať na rozmanitosť?
- k) Označujeme pozíciu koordinátora podpory vzdelávania v našej škole s využitím formulácií „podpora učenia/vzdelávania“, „podpora rozvoja učenia“ alebo „podpora inklúzie“ namiesto termínu „koordinátor špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“?
- l) Snaží sa koordinátor podpory vzdelávania zlepšovať schopnosť našej školy pracovať s rozmanitosťou spôsobmi, ktoré si vážia všetky deti rovnako?
- m) Vnímame deti, ktoré pri aktívnom zapájaní sa do vzdelávania čelia prekážkam, ako individuality s rozličnými záujmami, vedomosťami a zručnosťami, a nie ako jednu homogénnu skupinu?
- n) Využívame našu snahu o odstraňovanie prekážok, ktorým pri vzdelávaní čelia niektoré deti/mladí ľudia, ako inšpiráciu vo vzdelávaní všetkých detí/mladých ľudí?
- o) Vnímame podporu vo vzdelávaní od dospelých ako niečo, na čo majú v prípade potreby deti a mladí ľudia nárok?

- p) Sú podrobnosti a kritériá týkajúce sa nároku na podporu vzdelávania pre deti/mladých ľudí a ich rodičov/opatrovníkov verejnosti známe a transparentné?
- q) Vnímame v škole ako bežnú prax to, že sa deti/mladí ľudia môžu v rovnakom čase venovať rôznym aktivitám v rôznych častiach triedy?
- r) Využívame prípravu individuálnych výchovno-vzdelávacích plánov pre niektoré deti/mladých ľudí ako príležitosť vylepšiť proces výučby a učenia sa vo vzťahu ku všetkým?
- s) Reagujú správy o „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách“ na to, akými spôsobmi môžeme prekonať bariéry aktívneho zapájania sa do vzdelávania, keď do výchovno-vzdelávacieho procesu zahrnieme viac podpory?

- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

B2.6 PRAVIDLÁ SPRÁVANIA V ŠKOLE PREPÁJAME S VÝUČBOU A ROZVOJOM KURIKULA.

- A1.4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
- A1.5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.
- A1.9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.
- B2.7 V škole sa snažíme eliminovať udeľovanie disciplinárnych trestov.
- B2.9 Minimalizujeme šikanovanie.

- a) Sú pravidlá správania v našej škole jasne napísané a sú výsledkom diskusie medzi zamestnancami, deťmi a rodičmi/opatrovníkmi?
- b) Týkajú sa pravidlá správania v našej škole detí aj dospelých?
- c) Prijali sme pravidlá správania v našej škole aj s cieľom vytvárať súdržnejšie školské komunity a zdieľať inkluzívne hodnoty školy?
- d) Regulujeme správanie detí a dospelých prostredníctvom stanovených pravidiel vždy s cieľom zlepšiť vzťahy a kvalitu vzdelávania v škole?
- e) Sústreďia sa naše pravidlá správania v škole aj na predchádzanie nezáujmu o vzdelávanie a na prevenciu pred problémovým správaním?
- f) Snažíme sa v škole identifikovať okolnosti, pri ktorých dochádza k problémovému správaniu, aby sme na ne mohli adekvátne reagovať?
- g) Sú pravidlá na obmedzovanie problémového správania v škole integrované do komplexnejších stratégií, ktoré majú za cieľ budovať súdržnosť školskej komunity a spolupracujúce vzťahy v priestoroch školy aj v jej okolí?
- h) Reagujú pravidlá správania v škole na problémy, ktorým čelia deti pri aktívnom zapájaní sa do vzdelávacieho procesu?
- i) Rozumieme tomu, že v škole majú zodpovednosť za budovanie lepších vzťahov všetky deti/mladí ľudia a dospelí?
- j) Podporujú pravidlá správania v škole dospelých, aby sa zdôverovali so svojimi problémami a navzájom sa podporovali pri vytváraní stratégií, ktoré pomáhajú predchádzať konfliktom s deťmi a medzi deťmi?
- k) Snažíme sa v škole zvýšiť pocit sebaúcty u ľudí s nízkou sebadôverou?
- l) Vedia deti, ktoré niečo trápi, že môžu v škole získať podporu a pozornosť?
- m) Využívame v škole podporu sociálnych pracovníkov a terénnych pracovníkov, aby sme minimalizovali konflikty medzi skupinami detí, ktoré majú mimo školy dlhodobý konflikt?
- n) Organizujeme v škole suplovanie tak, aby sme pri tom minimalizovali problémy v správaní, napríklad opakovaním suplovania tými istými ľuďmi?
- o) Skúmame v škole súvislosti medzi nezáujmom o učenie sa u chlapcov a postojmi k mužskosti, ktoré odznievajú v prostredí školy a v spoločnosti?
- p) _____
- q) _____
- r) _____
- s) _____
- t) _____
- u) _____

B2.7 V ŠKOLE SA SNAŽÍME ELIMINOVAŤ UDEĽOVANIE DISCIPLINÁRNYCH TRESTOV.

- A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.
- A1.4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
- A1.7 Naša škola je príkladom demokratického občianstva.
- B2.6 Pravidlá správania v škole prepájame s výučbou a rozvojom kurikula.
- C2.8 Disciplína je v našej škole založená na vzájomnom rešpekte.

- a) Vnímame disciplinárne vylúčenie ako proces, ktorý sa týka postupného zlyhávania vzťahov, a takisto ako vylúčenie z triedy alebo školy?
- b) Snažia sa pravidlá správania našej školy predchádzať prípadom disciplinárneho vylúčenia, či už dočasného alebo dlhodobého, formálneho alebo neformálneho?
- c) Chápeme, že disciplinárne vylúčenie môžeme nahradiť podporou vzdelávania a zmenami v nastavení výchovno-vzdelávacieho procesu v škole?
- d) Pomáhajú spôsoby riadenia školy minimalizovať potrebu disciplinárnych trestov?
- e) Využívame skúsenosti rodičov/opatrovníkov na to, aby sme znižovali mieru nezáujmu o vzdelávanie u niektorých detí/mladých ľudí a vyrušovanie počas vyučovania?
- f) Organizujeme v škole porady za účasti zamestnancov, detí/mladých ľudí, rodičov/opatrovníkov a iných osôb s cieľom riešiť problémy flexibilne a skôr, než sa vyhrotia?
- g) Uvedomujeme si v škole súvislosti medzi ponížovaním detí, ich nezáujmom či vyrušovaním a využívaním disciplinárnych trestov?
- h) Vyhýbame sa v škole podceňovaniu niektorých vzdelávacích skupín, aby predchádzali zvyšujúcemu sa nezáujmu niektorých žiakov či žiačok o učenie sa?
- i) Reagujeme v škole adekvátnym spôsobom v situáciách, keď sa deti začnú podceňovať?
- j) Pokúšame sa v škole minimalizovať konflikty medzi rôznymi etnickými skupinami alebo medzi deťmi/mladými ľuďmi s rôznym socioekonomickým zázemím?
- k) Dokážeme odpustiť deťom/mladým ľuďom či dospelým, ktorí porušili pravidlá správania školy?
- l) Uvedomujeme si, že súčasťou školskej kultúry je aj to, že ospravedlniť sa a priznať chybu nie je ponížujúce?
- m) Keď deti prežívajú bežný hnev, poskytneme im pomoc a nepovažujeme to za dôvod na trest?
- n) Uvedomujú si zamestnanci našej školy, že majú zodpovednosť starať sa o všetky deti rovnocenne, aj keď niektoré z nich majú problémy s dodržiavaním pravidiel správania v škole?
- o) Má naša škola jasné plány, ako znovu uviesť do školy deti, ktoré boli vylúčené z disciplinárnych dôvodov?
- p) Preberajú zamestnanci našej školy zodpovednosť za to, čo sa deje s deťmi, keď sú zo školy vylúčené z disciplinárnych dôvodov?
- q) Máme v škole plán, ako znižovať závislosť detí a mladých ľudí od nikotínu a/alebo iných drog?
- r) Vytvárame v škole pravidelné súhrnné správy o disciplinárnych vylúčeníach a sú k dispozícii všetkým zamestnancom, rodičom, členom rady školy a deťom/mladým ľuďom?
- s) Sledujú zamestnanci našej školy tendencie v udeľovaní dočasných, dlhodobých, formálnych a neformálnych disciplinárnych trestov?
- t) _____
- u) _____

B2.8 V ŠKOLE OBMEDZUJEME PROBLÉMY S DOCHÁDZKOU.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

B2.9 Minimalizujeme šikanovanie.

- a) Skúmame v škole možné dôvody slabej dochádzky niektorých detí?
- b) Zisťujeme v škole dôvody, prečo niektoré deti pravidelne meškajú, a poskytujeme im potrebnú podporu?
- c) Vieme, pre ktoré deti je škola príjemným miestom a pre ktoré nie?
- d) Podporujeme deti v tom, aby vedeli konštruktívne vyjadriť, ako by sa dala ich skúsenosť s našou školou zlepšiť?
- e) Rozvíjajú zamestnanci našej školy nekonfrontačné prístupy spolupráce s rodičmi/ opatrovníkmi, keď riešia neospravedlnenú dochádzku?
- f) Vyhýbame sa v škole tomu, aby sme neospravedlnenú dochádzku vnímali ako dôvod na disciplinárne vylúčenie?
- g) Vyhýbame sa v škole podporovaniu absencií, aby sme tak neformálnym spôsobom vyčleňovali niektorých žiakov z bežného vzdelávacieho režimu školy?
- h) Víťame deti po dlhšej neprítomnosti v škole s radosťou?
- i) Reagujeme na neospravedlnenú dochádzku nezávisle od pôvodu alebo rodu dieťaťa?
- j) Uvedomujeme si vzťah medzi absenciami a zraniteľnosťou dieťaťa, napríklad v súvislosti s nedostatkom nápomocných priateľstiev alebo neistotou kvôli rodovej alebo sexuálnej identite dieťaťa?
- k) Uvedomujeme si možný vzťah medzi šikanovaním a absenciami?
- l) Reagujeme v škole na otehotnenie žiačok poskytnutím podpory a nie diskriminujúcim či urážajúcim správaním?
- m) Podporujeme aktívne návrat do školy a aktívne zapojenie sa do vzdelávania u detí, ktoré zažili úmrtie v rodine, ochoreli alebo boli dlhodobo neprítomné z iných dôvodov?
- n) Poskytuje naša škola predĺžené voľno z dôvodu návštevy „domovskej krajiny“?
- o) Podporuje škola zamestnancov k tomu, aby do vzdelávacích aktivít integrovali skúsenosti tých, ktorí boli dlhodobo neprítomní?
- p) Koordinuje naša škola stratégiu riešenia absencií detí s kompetentnými úradmi?
- q) Má naša škola efektívny systém zaznamenávania a sledovania dochádzky, ktorý pomáha zisťovať a rozumieť dôvodom absencií?
- r) Máme v škole záznamy o absenciách detí na konkrétnych hodinách?
- s) Vníma škola možné spojitosti medzi absenciami na hodinách a závislosťou od nikotínu alebo drog?
- t) Vnímame absencie na konkrétnych hodinách ako dôvod na preskúmanie vzťahov s učiteľmi či obsahu a procesu výchovno-vzdelávacích aktivít?
- u) Znižuje sa v našej škole počet neospravedlnených absencií?
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

B2.9 MINIMALIZUJEME ŠIKANOVANIE.

A2.8 V škole podporujeme nenásilnú vzájomnú komunikáciu a riešenie sporov.

C2.6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.

- a) Diskutujú dospelí a deti v našej škole o tom, čo považujú za šikanovanie?
- b) Má naša škola definíciu šikanovania, ktorú všetci poznajú, rozumejú jej a ktorá vymedzuje, aké správanie je prijateľné a neprijateľné, vrátane šikanovania na internete?
- c) Rozumieme, že šikanovanie sa môže vyskytnúť vo všetkých vzťahoch s nerovným rozdelením moci a považujeme ho za zneužitie moci?
- d) Chápeme pod pojmom šikanovanie všetky formy obťažovania a diskriminácie voči dospelým a deťom?
- e) Je naša škola dôrazná pri zamedzovaní fyzickému obťažovaniu na vlastnej pôde?
- f) Vnímame šikanovanie ako správanie, ktoré sa týka aj verbálneho a emocionálneho ubližovania, nielen fyzických útokov?
- g) Chápeme vyhrážanie sa ukončením priateľstva ako šikanovanie?
- h) Chápeme šikanovanie ako správanie, ktoré vzniká, keď sa niekto cíti zraniteľne?
- i) Vnímame rasistické, sexistické, homofóbne a transfóbne poznámky a poznámky týkajúce sa diskriminácie na základe postavenia alebo znevýhodnenia či ďalšie podobné správanie ako šikanovanie?
- j) Vnímame negatívne poznámky týkajúce sa osobných charakteristík (ako farba vlasov, váha alebo nosenie okuliarov) ako šikanovanie?
- k) Odmietame a odsudzujeme v škole používanie označenia „gej“ v dehonestujúcom kontexte?
- l) Snažíme sa v škole predchádzať vytváraniu domnienok o dôvodoch šikanovania (napríklad, že dieťa s telesným postihnutím je automaticky šikanované z dôvodu existencie tohto hendikepu)?
- m) Cítia sa dospelí a deti v škole bezpečne, keď sa identifikujú inak ako heterosexuáli alebo muži či ženy?
- n) Konzultuje naša škola pri vytváraní zásad proti šikanovaniu s rôznymi organizáciami, ktoré sa venujú právam homosexuálov, bisexuálov a transrodových ľudí alebo právam osôb so zdravotným znevýhodnením či žiadateľov o azyl a utečencov?
- o) Majú deti v našej škole pocit, že môžu vyjadriť svoju rodovú identitu inak, ako je to v spoločnosti najbežnejšie, bez toho, aby za to boli šikanované?
- p) Vieme všetci rozlíšiť podporujúce a šikanujúce prístupy a formy riadenia školy?
- q) Vnímame šikanovanie ako signál, že páchatel' sa môže sám cítiť zraniteľný a potrebuje pomoc?
- r) Snaží sa vedenie našej školy zakryť alebo sa vyhýba preskúmaniu miery šikanovania len preto, aby udržalo pozitívny imidž školy?
- s) Môžu si deti, ktoré sú obeťou šikanovania, vybrať samy niekoho zo zamestnancov, keď potrebujú pomoc?
- t) Majú sa okrem odborov zamestnanci na koho obrátiť, keď sú v škole obeťami šikanovania?
- u) Učíme deti, ako vystupovať v úlohe mediátorov v prípade, že sú svedkami šikanovania?
- v) Má naša škola zrozumiteľné záznamy o prípadoch šikanovania?
- w) Znižuje sa miera šikanovania v našej škole?
- x) _____

DIMENZIA C: ROZVOJ INKLUZÍVNEJ PRAXE

C1: Tvorba kurikula pre všetkých

- 1 Deti v škole skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.
- 2 Deti v škole skúmajú význam vody.
- 3 Deti sa učia o odievaní a zdobení tela.
- 4 Deti sa učia o formách bývania a o zastavanom území.
- 5 Deti v škole rozmyšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne sťahujú.
- 6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.
- 7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.
- 8 Deti sa učia o stave životného prostredia.
- 9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.
- 10 Deti sa učia o komunikácii a komunikačných technológiách.
- 11 Deti sa v škole venujú literatúre, umeniu, hudbe a vlastnej tvorbe.
- 12 Deti sa v škole učia o práci a prepojení práce s rozvojom vlastných záujmov.
- 13 Deti sa v škole učia o etike, moci a vláde.

C2: Organizácia vyučovania

- 1 Výchovno-vzdelávacie aktivity v škole plánujeme so zreteľom na všetky deti.
- 2 Naše vzdelávacie aktivity podporujú aktívne zapájanie sa všetkých detí bez rozdielu.
- 3 Deti v škole podporujeme v sebavedomom kritickom myslení.
- 4 Umožňujeme deťom aktívne sa podieľať na rozhodovaní o vlastnom vzdelávaní.
- 5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.
- 6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.
- 7 Systém hodnotenia vzdelávacích výsledkov detí podporuje napredovanie všetkých.
- 8 Disciplína je v našej škole založená na vzájomnom rešpekte.
- 9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.
- 10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.
- 11 Pedagogickí asistenti v našej škole podporujú zapájanie sa všetkých detí do vzdelávania.
- 12 Domáce úlohy zadávame tak, aby prispievali k vzdelávaniu všetkých detí.
- 13 Naše mimoškolské aktivity sú dostupné všetkým.
- 14 Poznáme a využívame vzdelávacie zdroje v okolí školy.

C1: Tvorba kurikula pre vŔetkŔch

Tvorba kurikula pre vŔetkŔch (Sekcia C1) je prŔstup, ktorŔ berie inkluzívne hodnoty vŔŔne. Podporuje snahu učiť sa, ako byť aktívny, kritickŔ a hŔbavŔ. Navrhuje vŔchovno-vzdelŔvacie aktivity, ktorŔ sŔvisia so skŔsenosťami, a podporuje chŔpanie previazanosti prostredŔa a lŔdŔi po celom svete. Aj tŔto sekcia je ŔtruktŔrovanŔ na zŔklade otŔzok. Chceme, aby ste ich vyuŔivali na naŔtartovanie skŔmania v rŔmci triedy aj mimo tried, chceme, aby deti a dospelŔ hlbŔšie pochopili zmysel indikŔtorov, ktorŔ uvŔdzame ako nŔzvy jednotlivŔch sŔborov otŔzok. Keď v otŔzkach pouŔivame slovŔ ako „učiť sa“, „skŔmať“, „preskŔmať“, „Ŕtudovať“ alebo „rozmyŔľať“, vŔdy mŔme na mysli aktívne vzdelŔvanie.

Ŕloha vytvoriť ŔtruktŔru prŔstupu k vedomosťam je nŔrovnŔ. Keďže ide o zložitŔ tŔmu, v tejto časti je ku kaŔdŔmu indikŔtoru priradenŔ vŔčŔšie množstvo otŔzok neŔ v inŔch častiach Indexu. V tejto sekcii sme otŔzky rozdelili pod nadpisy a podnadpisy. DŔfame, Ŕe budŔ viesť k dŔlŔším otŔzkam, ktorŔ by mali podporiť zvedavosť detŔ i dospelŔch. MnohŔ z otŔzok v tejto sekcii obsahujŔ aj prŔklady moŔnŔch odpovedŔ. Neboli sme si tŔmto prŔstupom ũplne istŔ, pretoŔe verŔme, Ŕe vzdelŔvacie aktivity by mali zostať otvorenŔ. Ale moŔnŔe odpovede uvŔdzame, aby sme predviedli, ako mŔŔu tieto indikŔtory vytvoriť ŔtruktŔru ŔirokŔho a detailnŔho kurikula, ktorŔ je vhodnŔe pre deti a dospelŔch v kaŔdom veku a poskytuje funkčnŔ alternatŔvu k tradičnŔmu kurikulu.

TŔto sekcia sa neustŔle vyvŔja. Rovnako by sme vŔŔak mohli vnŔmať vŔŔetky nŔvrhy moŔnŔho kurikula. Mali by inŔpirovať dospelŔch a deti, aby si spoločne vytvorili vlastnŔe učebnŔe osnovy na zŔklade toho, akŔ vzťah majú rŔzne tŔmy k ich jedinečnŔm skŔsenosťam. NiektorŔ nŔvrhy sŔ rozvinutejŔie neŔ inŔ. Podobne ako v Časti 2, dŔfame, Ŕe nŔm poŔlete vaŔe nŔpady na dŔlŔŔi rozvoj inkluzívneho kurikula na e-mailovŔ adresu info@indexforinclusion.org.

C1.1 DETI V ŠKOLE SKÚMAJÚ CYKLY PRODUKČIE A SPOTREBY JEDLA.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

C1.6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Má naša škola záhradu alebo políčko, na ktorom sa deti učia o pestovaní ovocia, zeleniny a iných plodín?
- Spolupracuje naša škola s miestnou farmou?
- Rozmýšľajú deti v našej škole o tom, odkiaľ sú ich obľúbené jedlá a nápoje?
- Skúmajú deti rôzne formy stravovania vo svojej krajine a v iných krajinách?
- Podporujú rodiny a komunity deti, aby sa učili o pestovaní potravín?
- Učia sa deti o potravinách aj vďaka školským jedlám a vďaka stravovaniu v školskej jedálni?
- Učia sa deti o správnom prístupe k zvieratám aj vďaka spôsobom, akými škola pristupuje k nákupu mliečnych výrobkov, vajčiek a mäsa?
- Nakupujeme v škole potraviny od miestnych farmárov a na farmárskych trhoch?
- Zúčastňujú sa na vyučovaní ľudia, ktorí pestujú a spracovávajú potraviny na farmách, v domácnostiach a reštauráciách?
- Vedia deti v našej škole identifikovať globálne vplyvy na to, čo jeme, odkiaľ jedlo pochádza a ako sa pripravuje?
- Robia si deti zoznam miest, z ktorých pochádza jedlo v miestnych obchodoch s potravinami a v supermarketoch, a odhadujú prepravné vzdialenosti, ktoré zahŕňajú všetky cesty, kým sa jedlo dostane k nim?
- Učíme deti o miestnych, národných a globálnych rozdieloch v tom, čo ľudiaedia?

KOLOBEH JEDLA

- Učia sa deti o tom, že kolobeh jedla zahŕňa prípravu pôdy, sadenie, pestovanie, oberanie, skladovanie/konzervovanie, spracovanie, distribúciu/prepravu, marketing, nakupovanie, skladovanie, varenie, konzumáciu, odpadové hospodárstvo, kompostovanie a hnojenie?
- Učia sa deti o tom, akú súvislosť má kolobeh jedla s kolobehmi dusíka, uhlíka a vody?

POTRAVOVÉ SIETE (POZRI CHÁPANIE SYSTÉMOV NA PODPORU ŽIVOTA, STR. 193)

- Vytvárajú deti potravné siete, ktoré zahŕňajú slnko, producenty (zelené rastliny), konzumenty (zvieratá, ktoré konzumujú organické látky ako potravu), zvieratá, ktoré sa živia zdochlinami, a reducenty (rozkladače – huby a baktérie)?

PESTOVANIE A VYUŽITIE PÔDY

- Učia sa deti o rôznych druhoch pôdy a o tom, ako ich zloženie ovplyvňuje, ktorým rastlinám sa darí?
- Učia sa deti o úlohe baktérií pri vytváraní úrodných pôd?

- Učia sa deti o dôvodoch a dôsledkoch erózie pôdy?
- Rozmýšľajú deti o následkoch rôznych osevných postupov, ako napr. pestovanie rovnakej plodiny každý rok alebo striedanie plodín?
- Rozmýšľajú deti o tom, prečo sa pôda využíva na pestovanie a výrobu čaju, kávy, cukru, alkoholických nápojov a nelegálnych návykových drog namiesto potravín?
- Skúmajú deti, kto vlastní pôdu, na ktorej sa pestuje potrava?
- Učia sa deti o zmene lesnej pôdy na poľnohospodársku a o vplyve tohto procesu na skleníkové plyny?
- Učia sa deti, do akej miery je poľnohospodárstvo v rôznych krajinách mechanizované?

POTRAVINY, ROČNÉ OBDOBIA A POČASIE

- Skúmajú deti vzťah medzi pestovaním plodín a ročnými obdobiami?
- Učia sa deti o vplyve klímy na pestovanie plodín?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako globálne otepľovanie a extrémne zmeny počasia ovplyvňujú výrobu potravy a ako ju ovplyvnia v budúcnosti?

ŠKODCOVIA A BURINA

- Učia sa deti o tom, ako môžeme bojovať proti škodcom prirodzenými a umelými prostriedkami?
- Učia sa deti o tom, ako môžeme bojovať proti burine prirodzenými a umelými prostriedkami?

POTRAVA ŽIVOČÍŠNEHO PŮVODU

- Učia sa deti o chove zvierat na mäso a výrobu potravín živočíšneho pôvodu?
- Učia sa deti o rybách z morí, riek a rybných fariem?
- Skúmajú deti dôsledky nadmerného rybolovu, vplyvy kvót na rybolov a možnosti obnovy života vo vodnom prostredí?
- Učia sa deti o priemyselných metódach, ktoré sa využívajú pri chove zvierat?
- Skúmajú deti výrobu kravského, ovčieho a iného mlieka a mliečnych výrobkov?
- Učia sa deti o produkcii vajec?
- Učia sa deti o chove včiel na med?
- Učia sa deti o chorobách zvierat (napr. slintačka a krívačka, choroba šialených kráv) a následkoch rozšírenia týchto chorôb v ich štáte či v iných krajinách?
- Učia sa deti o pesticídoch a antibiotikách, ktoré sa používajú na kontrolu prítomnosti chorôb u zvierat?
- Skúmajú deti využívanie hormónov na podporu rastu zvierat?
- Rozmýšľajú deti o tom, koľko pôdy potrebujeme na získanie rovnakej kalorickej hodnoty pri výrobe potravín rastlinného a živočíšneho pôvodu?
- Učia sa deti o tom, že dobytok produkuje veľké množstvá skleníkových plynov (metán)?

DOPRAVA

- Učia sa deti o tom, ako sa potrava prepravuje (vnútroštátne a medzištátne) od výrobcov k spotrebiteľom?
- Učia sa deti o tom, ako sa zvieratá prepravujú (vnútroštátne a medzištátne) z dôvodu produkcie mäsa?

PRÍPRAVA A KONZUMOVANIE POKRMOV

- Učia sa deti v škole o tom, ako si pripraviť/uvariť vlastné jedlo?
- Rozmýšľajú deti o radosť z prípravy/varenia pokrmov a z ich konzumovania?
- Učia sa deti o tom, kto si pripravuje a varí vlastné jedlo a prečo to niektorí ľudia nerobia?
- Učia sa deti o tom, do akej miery ľudia čítajú o varení, sledujú televízne programy o varení či sami varia?
- Skúmajú deti, koľko času majú rôzni ľudia na varenie?
- Uvažujú deti o tom, do akej miery ľudia využívajú predpripravené jedlá z dôvodu nedostatku času na varenie?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako spoločné stravovanie udržuje vzťahy medzi ľuďmi?

OCHUCOVANIE

- Učia sa deti o tom, ako sa vyvíjalo používanie dochucovadiel a korenia?
- Učia sa deti o vývoji využívania soli?
- Učia sa deti o tom, ako sa soľ a korenie stali cennými obchodnými komoditami?
- Učia sa deti o výhodách a nevýhodách používania aditív?
- Skúmajú deti, ako sa v iných kultúrach a tradíciách využíva korenie?

KONZERVÁCIA/SPRACOVANIE

- Učia sa deti o možnostiach uchovávanía potravín chladením, konzervovaním, nakladaním, fľaškovaním, údením a solením?

ODPAD, KOMPOST A HNOJENIE

- Učia sa deti o fungovaní kanalizačných systémov a čističiek odpadových vôd?
- Učia sa deti o možnostiach využitia hnojív na zlepšenie kvality pôdy?
- Učia sa deti o možnostiach kompostovania, kompostovacích nádobách a vermikompostovaní?

VÝŽIVA, ZDRAVIE A OCHORENIA

- Skúmajú deti, kto má prístup k potravinám s dostatočnými a nedostatočnými výživovými hodnotami?
- Skúmajú deti, aké dôležité sú základné zložky potravy pre mnohých ľudí na celom svete?
- Porovnávajú deti zloženie jedálneho lístka, ktorý je zdraviu prospešný, s tým, čo bežne konzumujú?
- Chápu deti, aký je rozdiel medzi zdraviu prospešnou stravou a jedlom z rýchleho občerstvenia?
- Učia sa deti o tom, že kontaminované jedlo a voda môžu byť zdrojom chorôb?
- Učia sa deti o spôsoboch, akými sa dá predísť ochoreniam, ktoré spôsobujú pokazené potraviny, napr. konzerváciou, využívaním čerstvých surovín, dodržiavaním hygieny a tepelným spracovaním?
- Skúmajú deti mieru konzumácie alkoholu v spoločnosti a to, aký má vplyv na zdravotný stav?

NÁKLADY STRAVOVANIA

- Učia sa deti o nákladoch na stravu a o tom, akú majú tieto náklady súvislosť s výškou príjmu v rôznych domácnostiach?

- Učia sa deti o tom, ako náklady na stravovanie u mnohých ľudí ovplyvňujú zloženie jedálneho lístka?
- Rozmýšľajú deti o reťazovej reakcii v dôsledku dopytu po lacnom jedle (blaho zvierat; platy a podmienky výrobcov; degradácia pôdy; používanie hnojív, herbicídov a pesticídov; odlesňovanie; biodiverzita; úrodnosť pôdy a pôda pre miestne odrody; spotreba energie na skladovanie; letecká, cestná a železničná preprava; doprava do veľkých obchodných reťazcov; zánik malých miestnych obchodov)?

OBCHOD A PODNIKANIE S JEDLOM

- Učia sa deti o možnosti živiť sa výrobou, propagovaním, spracovávaním, distribúciou, varením a predajom jedla?
- Učia sa deti o tom, ako sa zisky z pestovania potravín zvyšujú vďaka spracovaniu, konzervovaniu, vareniu alebo mrazeniu a o tom, kto z toho má prospech?
- Skúmajú deti, do akej miery sú v potravinovom priemysle zastúpení veľkí a malí výrobcovia, veľkí a malí veľkoobchodníci a maloobchodníci?
- Učia sa deti o tom, ako obchodné dohody a obchodné prekážky znemožňujú farmárom v ekonomicky slabých krajinách konkurovať lacnému dovozu z bohatých krajín a vyvážať do týchto krajín?
- Sledujú deti rast a pokles cien potravín a ako to ovplyvňuje ľudí v ich krajine a iných krajinách?
- Skúmajú deti pohyb cien potravín podľa ceny ropy a využitia pôdy na biopalivá?
- Skúmajú deti, ako je možné, že farmári môžu zarábať menej, keď cena potravín rastie?

ETIKA A POLITIKA V POTRAVINÁRSKOM PRIEMYSLE

- Diskutujú deti a dospelí o svojej zodpovednosti informovať sa o podmienkach, v ktorých vzniká jedlo, ktoré konzumujú, o sociálnom zabezpečení ľudí, ktorí ho vyrábajú, a v prípade, ak to nie je v súlade s ich hodnotami, o zodpovednosti konať?
- Rozmýšľajú deti o podmienkach, v ktorých žijú zvieratá chované na mäso a výrobu potravín živočíšneho pôvodu?
- Skúmajú deti dôvody, prečo je v ekonomicky slabých krajinách hladomor a zároveň v krajinách so silnými ekonomikami prebytok potravín?
- Skúmajú deti, či sa vlády v ekonomicky silných krajinách zaujímajú o mieru obezity na ich území a o to, ako je možné ju znižovať?
- Zaoberajú sa deti možnosťou, že väčšina televíznych reklám na potraviny zobrazuje také, ktoré vo väčších množstvách nie sú zdraviu prospešné?
- Zaoberajú sa deti tým, ako ovplyvňujú korporácie cenu a kvalitu jedla, jeho výrobu, distribúciu a výskum, ktorý sa zaoberá vývojom nových zdrojov a poľnohospodárskych metód?
- Zaoberajú sa deti princípmi potravinovej nezávislosti (jedlo je právo; je potrebné rešpektovať výrobcov jedla; výroba jedla by mala byť miestna; miestni ľudia by mali mať kontrolu nad zdrojmi, ktoré pri výrobe jedla potrebujú; je potrebné rozvíjať miestne zdroje; výroba potravín by mala byť ohľaduplná k prírode⁶³)?
- Skúmajú deti environmentálne a zdravotné vplyvy konzumácie mäsa, rýb, mliečnych výrobkov, vegetariánstva a vegánstva?

63 The pillars of food sovereignty, in Millstone, E. and Lang, T. (2008) The Atlas of Food, who eats what, where and why, Brighton, Earthscan str.101

- Rozumejú deti princípom Fair Trade a argumentom za a proti jeho rozširovaniu?
- Učia sa deti o výhodách a nevýhodách BIO produkcie alebo produkcie s využitím umelých pesticídov a herbicídov?
- Premýšľajú deti o tom, že pesticídy, ako napríklad DDT, ktoré sú v ekonomicky silných krajinách už dlho zakázané, sa stále môžu používať v ekonomicky slabých krajinách?
- Skúmajú deti, prečo v ekonomicky slabých krajinách sveta zomiera množstvo ľudí na následky vplyvu pesticídov a prečo ďalší páchajú samovraždy úmyselným užitím pesticídov?
- Učia sa deti o nebezpečenstve, ktoré pre pestovateľov a konzumentov predstavujú pesticídy a herbicídy, napríklad o tom, ako sa DDT koncentruje v materinskom mlieku?
- Učia sa deti o tom, ako matky, ktoré nemajú ľahko dostupnú čistú vodu, môžu niektoré korporácie ovplyvňovať v tom, aby namiesto prirodzene sterilného materinského mlieka používali práškové mlieko?

GENETICKY MODIFIKOVANÉ RASTLINY

- Podporuje naša škola diskusiu o výhodách a problémoch prirodzenej a umelej genetickej modifikácie?
- Skúmajú deti, ako sa dajú geneticky modifikovať semená, aby sa zvýšila ich odolnosť proti suchu, škodcom, pesticídov a herbicídov?
- Rozmýšľajú deti o tom, že výhody a nevýhody genetických modifikácií sa môžu odlišovať podľa povahy a dôvodu na modifikáciu a podľa jej vplyvu na ľudí, iné rastliny a živočíchy?
- Diskutujú deti o výhodách a nevýhodách geneticky modifikovaných rastlín pre dodávateľov semien, farmárov a konzumentov?
- Skúmajú deti to, aký vplyv môže mať odolnosť geneticky modifikovaných rastlín voči škodcom na okolité rastliny?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Skúmajú deti, ako sa výroba a spotreba jedla v mieste ich bydliska, v krajine alebo vo svete časom zmenila?
- Skúmajú deti vplyv zmien v spôsobe stravovania na zdravie a životné prostredie?
- Skúmajú deti, akým spôsobom sa jedálny lístok ľudí mení v čase?
- Rozmýšľajú deti o tom, aké jedlo sa bude vyrábať a konzumovať v budúcnosti v ich krajine a vo svete?
- Skúmajú deti hnutia za urbánne poľnohospodárstvo?

C1.2 DETI V ŠKOLE SKÚMAJÚ VÝZNAM VODY.

B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.

C1.5 Deti v škole rozmýšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne stahujú.

C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Adoptovala si naša škola miestnu rieku alebo potok, ktorý môžeme skúmať, chrániť a využiť na to, aby sa deti učili o ekosystémoch a kolobehu vody?
- Adoptovala si naša škola rieku alebo potok v inej lokalite či krajine, aby sme lepšie rozumeli tomu, prečo je pre život miestnych ľudí dôležitá/-ý?
- Prispievajú ľudia, ktorí distribuujú vodu do domácností, tovární a na farmy a starajú sa o miestne vodné kanály, k tvorbe nášho školského kurikula?
- Zapája sa naša škola do iniciatív ochrany miestnych vodných tokov a kanálov?

VYUŽÍVANIE OBMEDZENÝCH ZDROJOV

- Učia sa deti o tom, že voda je pre život rastlín, živočíchov a ľudí nevyhnutná?
- Chápu deti význam riek, jazier a vodných nádrží?
- Chápu deti, že sladká voda je iba malou súčasťou celkového množstva vody na Zemi (2,5 %) a že pre potreby živých tvorov je dostupná iba tretina?
- Učia sa deti o tom, že ľadovce sú zložené hlavne zo sladkej vody?
- Učia sa deti o tom, akými spôsobmi ľudia využívajú vodu (na pitie, kanalizáciu, osobnú hygienu, umývanie potravín, riadu, na pranie, záhradkárstvo, poľnohospodársku a živočíšnu výrobu vrátane chovu rýb, na priemyselnú výrobu a výrobu energie)?
- Skúmajú deti význam vody v súvislosti s turizmom a rekreáciou?

ZDROJE VODY POD TLAKOM DOPYTU

- Skúmajú deti narastajúci dopyt po vode zapríčinený zvyšujúcim sa počtom obyvateľov, zvýšenou produkciou potravinárskej a inej výroby, drahým životným štýlom a zvyšovaním spotreby?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery je „priemyselný životný štýl podporovaný rovnako vodou ako ropou“?⁶⁴
- Skúmajú deti tlak dopytu po zdrojoch vody z dôvodu zvýšenia miery urbanizácie, z dôvodu klimatickej zmeny a zmien v tokoch riek?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery je voda kontaminovaná ľudským a živočíšnym odpadom a priemyselnými procesmi?
- Učia sa deti o tom, aké vplyvy má alebo môže mať nedostatok zrážok a iných vodných zdrojov na život v našej krajine a vo svete?
- Učia sa deti o vplyvoch nedostatku vody na pohyby zvierat a ľudí?
- Učia sa deti o vzťahu medzi potrebou vody a spotrebou vody?

64 Táto strana je inšpirovaná knihou: Black, M. and King, J. (2009) The Atlas of Water, Brighton, Earthscan.

VODA AKO PROSTREDIE ŽIVOTA

- Skúmajú deti spôsoby vývinu prvých foriem života vo vodnom prostredí?
- Učia sa deti o živočíchoch a rastlinách, ktoré obývajú slanú a sladkú vodu?
- Učia sa deti o tom, aké následky má odkláňanie a fragmentácia tokov, vysušovanie jazier a strata močarín na vodné živočíchy a rastliny?

ZÁSoby A DISTRIBÚCIA VODY

- Učia sa deti o tom, ako sa voda distribuuje do budov vrátane tej, ktorú využívajú vo svojich vlastných domovoch?
- Učia sa deti o tom, do akej miery sú farmy závislé od zásob vody?
- Učia sa deti o tom, ako je možné vodu uchovávať prirodzeným spôsobom a ako vo vyrobených nádobách a vodných nádržiach?
- Učia sa deti o hladine podzemnej vody (o hydrologických kolektoroch) a o využívaní studní?
- Učia sa deti o zavlažovacích systémoch?
- Rozmýšľajú deti o výhodách a nevýhodách budovania odsolovacích zariadení na výrobu sladkej vody?

VLASTNOSTI VODY

- Skúmajú deti pohyb vody v riekach a pri prílivoch a odlivoch?
- Učia sa deti o tom, že pre udržanie života vo vode je dôležité rozpínanie vody na hladine po zamrznutí?
- Skúmajú deti, akým spôsobom voda mení svoje skupenstvo?
- Skúmajú deti dôležitosť povrchového napätia vody pri vzniku kvapiek a vĺn, pri fungovaní buniek, pri pohybe vody smerom nahor v stromoch a iných rastlinách a pri cirkulácii krvi?
- Skúmajú deti to, aký stabilizačný vplyv na klímu má pomalá zmena teploty vody v porovnaní so zmenami teploty zeme?
- Skúmajú deti možnosti využitia vody ako rozpúšťadla?
- Skúmajú deti možnosti využitia vody pri výrobe vodíka ako paliva?
- Skúmajú deti možnosti využitia vody ako chladiacej kvapaliny v motoroch a elektrárňach?
- Skúmajú deti zmeny skupenstva vody z kvapaliny na paru a možnosti využitia vodnej pary?
- Učia sa deti o sile, ktorú má voda v pohybe, a o tom, ako je možné túto silu regulovať na výrobu elektrickej energie?
- Učia sa deti o vplyvoch nekontrolovaného pohybu vody, ktorý môže spôsobovať topenie ľadovcov, pohyb lavín, povodňová aktivita alebo cunami?

VODA A KLÍMA

- Študujú deti kolobeh vody vrátane odparovania, kondenzácie a zrážok?
- Učia sa deti o oblakoch?
- Učia sa deti o rôznych formách dažďa?
- Rozmýšľajú deti o rôznych formách dažďa a snehu, o suchu a povodniach?
- Učia sa deti o zosuvoch bahna a lavínach?
- Rozmýšľajú deti o vzniku hmly a oparu, rosy a námrazy?
- Skúmajú deti snehové zrážky charakteristické pre svoju krajinu a iné krajiny?
- Rozmýšľajú deti o následkoch zvyšovania hladiny morí z dôvodu globálneho otepľovania?

VODA A ZDRAVIE

- Učia sa deti o tom, aká je voda dôležitá v oblasti hygieny?
- Učia sa deti o tom, ako bol vynájdený splachovací záchod, o jeho výhodách a nevýhodách a o tom, v akej miere je vo svete rozšírený?
- Učia sa deti o miere znečisťovania vody a o následkoch tohto znečisťovania na živé organizmy?
- Rozmýšľajú deti nad tým, aký vplyv máme na to, či sú vodné zdroje pitné?
- Učia sa deti o význame vody v súvislosti so šírením chorôb v rôznych krajinách sveta?

ETIKA, VLASTNÍCTVO A KONFLIKT

- Učia sa deti o tom, do akej miery majú ľudia prístup k čistej pitnej vode?
- Učia sa deti o výhodách a nevýhodách verejného alebo súkromného vlastníctva vodných zdrojov v štáte?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom vedie nedostatok vody a kontrola zdrojov vody vo svete ku konfliktom?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Skúmajú deti zmeny v dažďových zrážkach v priebehu času?
- Skúmajú deti zmeny hladín morí?
- Skúmajú deti zmeny dopytu po vode a vodných zdrojoch?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa dá v budúcnosti predísť nedostatku vody?

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Pozývame do školy ľudí z miestnych obchodov s oblečením, z práčovne, návrhárov, remeselníkov a opravárov, klenotníkov, kaderníkov a tetovačov, aby rozprávali deťom o svojej práci?
- Učia sa deti o tom, ako sa štýly odievania šíria z jednej krajiny do druhej?
- Skúmajú deti globálnu diverzitu konvencií v odievaní?
- Učia sa deti o súvislostiach medzi odievaním, ročnými obdobiami, teplotou a počasím v našej krajine a v iných krajinách?
- Hovoríme v škole o potrebe výberu adekvátneho oblečenia do chladného počasia, aby sme znižovali spotrebu energie na vykurovanie v škole, v domácnosti či na iných miestach?
- Skúmajú deti rozšírenie konkrétnych štýlov obliekania zo „Západu“ (obleky, kravaty, rifle...)?
- Skúmajú deti, ako si skupiny ľudí/subkultúry v niektorých lokalitách a krajinách zachovávajú svoj tradičný spôsob obliekania?
- Učia sa deti o tom, ako sa znižuje rozmanitosť štýlov obliekania vo svete?

KOLOBEH OBLEČENIA

- Študujú deti kolobeh oblečenia (od výroby materiálov cez propagovanie a šírenie módnych trendov, výrobu, nákup, nosenie až po opravu, výmenu, vyradovanie, recyklovanie či vyhodenie)?

VÝROBA

- Učia sa deti o tom, že obuv a oblečenie je možné vyrobiť z rastlín, vlny/kožušiny a kože zvierat, z hodvábu a ropných zdrojov?
- Učia sa deti o tom, že odevný a obuvnícky priemysel používajú pri výrobe rôzne zdroje?
- Rozvíjajú deti svoju schopnosť porozumieť spôsobom výroby odevov a obuvi?

MÓDA A MARKETING

- Učia sa deti o navrhovaní odevov, obuvi, doplnkov a šperkov?
- Učia sa deti o tom, ako sa uplatňujú v oblasti predaja oblečenia a šperkov metódy marketingu?
- Učia sa deti o vplyve značiek na dopyt, hodnotu a cenu oblečenia, obuvi a doplnkov?
- Učia sa deti o tom, akú má propagácia módy a štýlu súvislosť s tlakom na zvyšovanie spotreby oblečenia a obuvi?

VÝBER OBLEČENIA

- Skúmajú deti to, čo vplyva na ich výber, nákup a nosenie oblečenia a obuvi?
- Učia sa deti o tom, ako robiť aktívne rozhodnutia v súvislosti s výberom a nákupom oblečenia a doplnkov, ktoré nosia?
- Učia sa deti o tom, prečo ľudia nosia odlišné oblečenie na verejnosti a v súkromí?
- Skúma škola spôsoby, ktorými rôzne skupiny a kultúry podporujú a vyžadujú, aby si muži a ženy zahaľovali alebo odhaľovali tvár a telo?

- Skúmajú deti dôvody, ako a prečo vznikajú konvencie v nosení konkrétneho druhu oblečenia v niektorých skupinách, prostrediach a kontextoch (v škole, v práci, pri slávnostných príležitostiach...)?
- Skúmajú deti, ako môže rodová identita človeka ovplyvňovať výber oblečenia?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môže oblečenie vyjadrovať príslušnosť k skupine alebo subkultúre?
- Učia sa deti o dôvodoch, ako a prečo ľudia vekom menia štýl svojho obliekania?

ŠPERKY A ZDOBENIE TELA

- Zaoberajú sa deti ťažbou minerálov v súvislosti s výrobou šperkov?
- Skúmajú deti spôsoby výroby a nosenia šperkov?
- Skúmajú deti existujúce spôsoby zdobenia tela (líčenie, tetovanie, pírsing, jazvenie)?
- Skúmajú deti módne trendy úpravy vlasov?
- Rozmýšľajú deti o dôvodoch, prečo si ľudia farbia, nechávajú rásť, strihajú a holia vlasy a ochlpenie?

STAROSTLIVOSŤ O OBLEČENIE

- Učia sa deti o rôznych spôsoboch prania a sušenia oblečenia?
- Učia sa deti o tom, ako si môžu rôznymi spôsobmi oblečenie opraviť či upraviť?

RECYKLÁCIA A ZBAVOVANIE SA OBLEČENIA

- Učia sa deti o tom, čo sa deje s nechceným, vynoseným (vyradeným alebo zahodeným) oblečením?

ETIKA OBLIEKANIA A ZDOBENIA TELA

- Učia sa deti o skrytých nákladoch nákupu lacného oblečenia v súvislosti so spôsobmi, ktoré často sprevádzajú jeho výrobu (nízke mzdy, detská práca, zlé pracovné podmienky vo výrobe)?
- Rozmýšľajú deti o miere znečistenia z používania pesticídov pri pestovaní bavlny?
- Sledujú deti, aké náklady a zisky vyplývajú z výroby surovín, z výroby textilu a iných materiálov, z výroby, distribúcie a veľkoobchodného/maloobchodného predaja oblečenia, obuvi a šperkov?
- Skúmajú deti, do akej miery snahy o kontrolu ťažby vzácnych kameňov a kovov prispievajú k vojnám vo svete?
- Učia sa deti o zásadách obliekania v súvislosti s prístupom Fair Trade?
- Skúmajú deti myšlienku etického obliekania a čo to znamená pre ich rozhodovanie súvisiace s obliekaním?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti, ako sa módne trendy v oblasti odievania menili v rôznych obdobiach?
- Skúmajú deti, do akej miery rôzne kampane prispeli k obmedzeniu obchodu s kožušinami?
- Učia sa deti o tom, ako sa módne trendy v zdobení tela menia v priebehu času?
- Rozmýšľajú deti o budúcej dostupnosti odevných materiálov?
- Rozmýšľajú deti o nákladoch odevného priemyslu v budúcnosti?

B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Skúmajú deti rozmanitosť budov vo svojom okolí?
- Rozmýšľajú deti o tom, ktoré budovy v ich okolí sa im páčia a z akého dôvodu?
- Zaoberajú sa deti otázkou, aké budovy je v ich okolí povolené stavať?
- Učia sa deti, do akej miery je stavanie budov v ich obci, meste alebo štvrti plánované?
- Prispievajú stavbári, obsluha ťažkých strojov, elektrikári, inštalatéri, maliari a dekoratéri, pokrývači striech, obkladači, fasádnici, murári, architekti, robotníci na demoláciách a mestskí plánovači k tvorbe kurikula školy?
- Učia sa deti o rozmanitej škále a vlastnostiach stavebných materiálov, ktoré sú dostupné v ich vlastnej krajine a v iných krajinách (tehly, hlina, kovy, plasty, slama, plš, plátno)?
- Učia sa deti o existencii rôznych typov obydľí (lode, stany, karavany, tehlové a kamenné domy, domy z nájdených materiálov, domy na koloch...)?

VIDIECKE A MESTSKÉ DOMY A BUDOVY

- Učia sa deti o pôvode miest a o tom, ako sa časom menili?
- Učia sa deti o distribúcii ľudí medzi mestami a vidieckymi oblasťami a o rozdieloch v zastavanom území?
- Učia sa deti o rôznych účeloch budov (továrne, kancelárie, väzenia, komunálne budovy, kostoly, stodoly, domovy, reštaurácie, kaviarne...)?
- Rozmýšľajú deti o zmenách budov vo vidieckych oblastiach, napríklad o takých, ktoré súvisia s presunom obyvateľov do miest alebo s obmenou v spôsoboch hospodárenia?
- Skúmajú deti, ako sa voda, elektrina a plyn distribuujú do domácností?
- Učia sa deti o odvoze odpadu z domácností a iných budov?
- Učia sa deti o tom, ako a prečo budovy v obciach či mestách búrame?

FORMY BUDOV A STAVEBNÉ MATERIÁLY

- Učia sa deti o vytváraní domácností v budovách rôzneho typu z hľadiska veľkosti či počtu poschodí (od bungalovov po panelové domy)?
- Skúmajú deti rozdiely medzi rôznymi typmi obydľí podľa toho, kto ich využíva (jednotlivci, dospelí s deťmi či bez detí, menšie a väčšie rodiny alebo komunity)?
- Učia sa deti o tom, ako sa budujú základy budov a ako stavba základov súvisí s povrchovými podmienkami, s pravdepodobnosťou a intenzitou zrážkovej činnosti, výskytu búrok či zemetrasení?
- Učia sa deti o tom, ako sa zabezpečujú budovy tak, aby do nich nezatekalo?
- Učia sa deti o tom, ako sa začalo používať sklo na okná?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery použité stavebné materiály odzrkadľujú dostupnosť miestnych zdrojov?

NAVRHOVANIE A PLÁNOVANIE VÝSTAVBY BUDOV

- Učia sa deti o tom, ako sa navrhujú obydlia a budovy?
- Skúmajú deti vlastnosti a možnosti výstavby energeticky efektívnych budov?
- Skúmajú deti, akými spôsobmi si ľudia v rôznych častiach sveta zobia domácnosti?
- Skúmajú deti, prečo prebieha výstavba domov a budov v záplavových oblastiach?

BÝVANIE

- Učia sa deti o vlastníctve, hypotékach, prenájme a squatovaní?
- Skúmajú deti náklady na stavbu, kúpu a prenájom obydlií?
- Učia sa deti o tom, akými spôsobmi si ľudia zariaďujú domácnosti, a uvažujú o dôvodoch, prečo sa tieto spôsoby medzi ľuďmi v ich krajine a naprieč krajinami líšia?

STAVEBNÉ MECHANIZMY

- Skúmajú deti ťažké mechanizmy, ktoré sa používajú na stavbu, výkop, presúvanie, zdvíhanie, vrtanie a miešanie cementu a betónu?
- Učia sa deti o menších strojoch a náradí, ktoré sa používa v stavebníctve?

BEZPEČNOSŤ V DOMÁCNOSTI

- Učia sa deti o spôsoboch ochrany budov pred búrkami, požiarimi, povodňami a zemetrasením?
- Učia sa deti o bezpečnom používaní elektrických zariadení, zásuviek a rozvodov?
- Učia sa deti o tom, prečo má byť voda oddelená od elektrických rozvodov a spotrebičov?
- Učia sa deti o protipožiarnych opatreniach pri používaní elektrických a plynových spotrebičov a o využití požiarnych hlásičov?
- Učia sa deti o možnostiach poistenia domácností a o krytí rizík?

KÚRENIE A KLIMATIZOVANIE

- Učia sa deti o spôsoboch, akými sa v budovách kúri a klimatizuje?
- Učia sa deti o tom, akými spôsobmi je možné zvýšiť energetickú efektívnosť budov (výberom vhodných stavebných materiálov, zatepľovaním...)?

STAVEBNÝ PRIEMYSEL

- Učia sa deti o zamestnávaní ľudí v oblasti stavebníctva, architektúry a stavebného plánovania?
- Skúmajú deti rozdiel medzi malou a veľkou stavebnou firmou?
- Učia sa deti o tom, do akej miery sa stavbári špecializujú na úzku oblasť alebo získavajú viacero zručností z rôznych oblastí stavebníctva?
- Učia sa deti o vlastníctve pôdy, cenách pozemkov, cenách za bývanie a o tom, ako sa možnosti vlastníctva a ceny v priebehu času menia?

ETIKA A POLITIKA V STAVEBNÍCTVE

- Učia sa deti o dôvodoch, prečo sú niektorí ľudia v spoločnosti bez vlastného domova, a o spôsoboch riešenia tejto životnej situácie či formách podpory takýchto ľudí?
- Rozmýšľajú deti o tom, prečo sú niektoré štvrte, mestá a obce vyhľadávané na bývanie viac ako iné?

- Skúmajú deti rozhodnutia a ekonomické podmienky, ktoré ovplyvňujú to, kde ľudia bývajú?
- Skúmajú deti to, prečo majú niektorí ľudia na život viac fyzického priestoru než iní?
- Učia sa deti o tom, ako sú ľudské obydľia v niektorých častiach sveta ovplyvnené vojnami a ich následkami?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti o tom, ako sa typy a vlastnosti budov menia v priebehu času?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako a prečo sa mestá rozrastajú?
- Skúmajú deti zmeny v demografii vo vidieckych oblastiach?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa znižuje rozloha vidieckych oblastí?
- Rozmýšľajú deti o budúcich prístupoch a inováciách v stavebníckom priemysle?

C1.5 DETI V ŠKOLE ROZMÝŠLAJÚ O TOM, AKO A PREČO SA ĽUDIA VNÚTROŠTÁTNE ALEBO MEDZIŠTÁTNE SŤAHUJÚ.

C1.13 Deti sa v škole učia o etike, moci a vláde.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Vedú si deti aspoň isté obdobie týždenný alebo mesačný prehľad svojich ciest mimo lokality svojho bydliska, do iných obcí, miest, okresov, regiónov či krajín?
- Prispievajú k tvorbe školského kurikula ľudia, ktorí prevádzkujú miestne cestovné kancelárie, taxikári, šoféri autobusov, rušňovodiči, predajcovia áut a bicyklov, automechanici a ľudia, ktorí sú zodpovední za rozhodnutia týkajúce sa miestnej dopravy?
- Prispievajú k tvorbe školského kurikula ľudia, ktorých rodiny žijú dlhšie obdobie v lokalite školy?
- Prispievajú k tvorbe školského kurikula ľudia, ktorí sa do lokality školy prístahovali z iných krajín, alebo ľudia, ktorých rodičia, starí rodičia alebo vzdialenejší predkovia prišli z iných krajín?
- Rozmýšľajú deti o rôznych formách prepravy na kratšie a dlhšie vzdialenosti?

CITOVÁ VÄZBA K MIESTAM

- Učia sa deti o tom, prečo je pre mnohých ľudí dôležité to, odkiaľ pochádzajú?
- Rozmýšľajú deti o tom, čo robí z miest dobré miesta na život?

DÔVODY SŤAHOVANIA ĽUDÍ

- Skúmajú deti sťahovanie ľudí v snahe zabezpečiť si svoje základné potreby (dostupnosť jedla, vody, podmienok na stravovanie, prístrešia, bezpečnosti, vzdelania, práce...)?
- Skúmajú deti rozhodnutie ľudí cestovať z dôvodu objavovania nových miest, budovania vzťahov alebo aktívneho športovania?
- Učia sa deti o tom, ako turistický priemysel propaguje cestovanie?
- Učia sa deti o cestovateľských životných štýloch vo svojej krajine a v iných krajinách?
- Učia sa deti o vysídľovaní z dôvodu zmien vo využívaní pôdy (napríklad z dôvodu výstavby elektrární)?
- Učia sa deti o vysídľovaní z dôvodu pretrvávajúcich vojnových konfliktov?
- Učia sa deti o vysídľovaní z dôvodu degradácie životného prostredia?
- Skúmajú deti dôvody, pre ktoré sa z ľudí stávajú utečenci a žiadatelia o azyl?
- Rozmýšľajú deti o dôvodoch na výskum vesmíru?

OBCHOD

- Učia sa deti o úlohe miestneho a medzinárodného obchodu pri propagácii cestovania?
- Učia sa deti o úlohe výmeny v oblasti obchodu?
- Učia sa deti o tom, ako sa ľudia sťahujú do oblastí s lepším prístupom k surovinám?
- Učia sa deti o tom, ako pri obchode vzniká zisk?
- Učia sa deti o výhodách a nevýhodách obmedzeného a neobmedzeného obchodu pre ekonomicky silné a slabé krajiny?
- Učia sa deti o moci medzinárodných organizácií a dohôd na reguláciu obchodu?

KONFLIKT, INVÁZIA A OKUPÁCIA

- Učia sa deti o dôvodoch, pre ktoré vznikajú vojnové konflikty?
- Učia sa deti o tom, ako niektoré štáty okupujú cudzie územia, aby mohli mať kontrolu nad ich zdrojmi?
- Učia sa deti o tom, prečo sú niektoré časti sveta strategicky dôležitejšie než iné?

SPÔSOBY PREPRAVY A FORMY POHONU

- Rozmýšľajú deti o spôsoboch prepravy ľudí (pešo, behom, plávaním, bicyklovaním, na vozíčkoch, na zvieratách, nákladnými autami, autami, vlakmi, člnmi, plachetnicami, parnými a dieselovými loďami, teplovzdušnými a héliovými balónmi, helikoptérmi, vznášadlami, lietadlami, raketami...)?
- Učia sa deti o výstavbe ciest a železničných sietí?
- Učia sa deti o tom, ako vzniklo koleso a motory a o vývoji prúdových a raketových foriem pohonu?

DOPRAVA A ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

- Uvažujú deti o tom, do akej miery cestovanie závisí od dostupnosti fosílnych a iných neobnoviteľných zdrojov paliva?
- Učia sa deti o tom, ako na životné prostredie vplyvajú rôzne spôsoby a vzdialenosti prepravy tovarov?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako je možné spopularizovať spôsoby prepravy, ktoré sú šetrné k životnému prostrediu?
- Skúmajú deti, akými spôsobmi propagujú využívanie automobilovej prepravy reklamy, televízne programy či automobilový šport?
- Učia sa deti o tom, ako sa výber automobilovej a leteckej prepravy stal súčasťou bežného života ľudí?

NAVIGÁCIA A MAPY

- Učia sa deti o vývoji v oblasti tvorby máp?
- Učia sa deti o rôznych formách navigácie (na mori pomocou hviezd, využitím hodínok a máp, systémom GPS)?

KONTROLA POHYBU

- Učia sa deti o tom, kto môže vlastniť a využívať cestovný pas?
- Rozmýšľajú deti o spôsobe udeľovania a zamietania víz?
- Učia sa deti o spôsoboch obmedzovania pohybu z dôvodu vlastníctva pozemkov a v dôsledku existencie prirodzených územných prekážok či vymedzených hraníc medzi štátmi?

POHYB A ETIKA

- Skúmajú deti skryté náklady automobilovej a leteckej dopravy, ktoré sa odzrkadľujú v znečisťovaní životného prostredia?
- Učia sa deti o tom, ako v našej krajine zaobchádzame s ľuďmi, ktorí žiadajú o azyl?
- Skúmajú deti kritériá získania azylu v našom štáte a kritériá pre udeľovanie azylu v zahraničí?

- Skúmajú deti to, akým spôsobom vplyva ekonomická migrácia na krajiny pôvodu a na tie krajiny, do ktorých prisťahovalci cestujú?
- Učia sa deti o tom, aké majú ľudia vo svete názory na mieru slobody cestovania?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Skúmajú deti, akým spôsobom sa menili a menia spôsoby prepravy vo svete?
- Skúmajú deti, ako sa zvýšila miera prepravy osobnými automobilmi?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom sa zmenili v priebehu rokov vzorce migrácie?
- Učia sa deti o tom, ako rast a pád impérií ovplyvnil v minulosti pohyb a migráciu?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako a z akých dôvodov sa môžu zmeniť spôsoby prepravy v budúcnosti?
- Rozmýšľajú deti o možných pohyboch obyvateľstva v budúcnosti a o kontrole migrácie vo svete?

C1.6 DETI SA UČIA O ZDRAVÍ A VZŤAHOCH.

A2.9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.

A2.10 Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.

C1.1 Deti v škole skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.

C1.2 Deti v škole skúmajú význam vody.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Učia sa deti z vlastných skúseností a skúseností iných ľudí o zdraví a zdravotných problémoch?
- Prispievajú k tvorbe školského kurikula miestni ľudia, ktorí propagujú fyzické, mentálne a environmentálne zdravie a/alebo liečia ochorenia?
- Učia sa deti o rozdieloch vo vzorcoch chorobnosti v rôznych krajinách sveta?
- Učia sa deti o súvislostiach medzi chudobou, nedostatkom vody a kvalitnej potravy a výskytom chorôb?

VÝZNAM ZDRAVIA

- Rozmýšľajú deti o tom, čo znamená byť zdravý?
- Skúmajú deti otázku, čo pre rôznych ľudí znamená zdravie?
- Uvažujú deti o tom, že dlhovekosť môže byť dôsledkom zdravého životného štýlu?

ZDRAVIE A TELO

- Učia sa deti o anatómii a fyziológii ľudského tela?
- Učia sa deti o úlohe génov a DNA pri vývoji?
- Učia sa deti o tom, že vývoj závisí od povahy a kvality prostredia?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa ľudské telo mení, keď starne?

ZDRAVIE A OCHORENIA

- Skúmajú deti, do akej miery je možné obmedziť výskyt chorôb zmenami prostredia, v stravovaní, cvičení, obmedzením stresu alebo prostredníctvom lekárskeho zákroku?
- Rozmýšľajú deti o vývoji a pokrokoch v zdravotnej starostlivosti?
- Učia sa deti o tom, akými spôsobmi môžu ľudia a zvieratá šíriť choroby?
- Učia sa deti o úlohe baktérií, vírusov a infekčných bielkovín pri vzniku chorôb?
- Učia sa deti o význame baktérií pri starostlivosti o zdravie?
- Učia sa deti o antibiotikách?
- Skúmajú deti, do akej miery prispelo nadmerné predpisovanie antibiotík k vzniku rezistencie?
- Učia sa deti o rôznych typoch rakoviny a o tom, aké formy liečby tohto ochorenia existujú?
- Skúmajú deti, ako a prečo sa líši priemerná dĺžka života medzi jednotlivcami, skupinami či krajinami?
- Učia sa deti o význame vývoja a výskumu liečiv a rozvoja farmaceutického priemyslu?
- Učia sa deti o dôležitosti liečiv pre zlepšenie kvality života niektorých ľudí?
- Skúmajú deti rôzne dôvody, pre ktoré ľudia podstupujú zákroky estetickej chirurgie?
- Skúmajú deti prínos existencie rôznych postupov pri liečení chorôb?

MENTÁLNE ZDRAVIE

- Skúmajú deti vplyv rôznych okolností na to, aký majú ľudia zo seba pocit?
- Učia sa deti o tom, že niektorí ľudia trpia trvalými duševnými problémami, ktoré im zabráňujú robiť to, čo by chceli?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môžu trvalé duševné problémy niektorých ľudí brániť iným robiť to, čo by chceli?
- Skúmajú deti, kedy a ako môžeme spozorovať, že ľudia trpia duševným ochorením?
- Skúmajú deti škálu spôsobov, ktorými je možné pomôcť ľuďom prekonať svoje duševné problémy a zlepšiť svoje duševné zdravie?
- Učia sa deti o tom, v akej miere sa predpisujú lieky určené na stavy úzkosti, depresie a iné duševné problémy?
- Skúmajú deti, aký vplyv majú na telo a myseľ lieky určené na problémy s duševným zdravím?
- Rozmýšľajú deti o súvislosti medzi zmysluplnou činnosťou a duševným zdravím?

VZŤAHY

- Diskutujú deti o význame priateľstva a o tom, ako je možné priateľstvá budovať, prehľbovať, ale aj ničiť?
- Rozmýšľajú deti o rôznych formách vzťahov so známymi, s priateľmi a rodinou?
- Využíva kurikulum školy vedomosti detí o širokej škále a komplexnosti vzťahov medzi ľuďmi?
- Z dôverujeme sa počas vyučovania s rôznymi životnými skúsenosťami a situáciami, vlastnými alebo zachytenými v televízii či iných médiách?
- Učia sa deti o rôznych významoch a vyjadreniach lásky?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako ich emócie podnecujú k pozitívnemu alebo negatívnemu konaniu a správaniu voči ostatným alebo k sebe samým?
- Učia sa deti o dôvere vo vzťahoch?
- Učia sa deti o rôznych formách fungovania rodín?
- Učia sa deti o spôsoboch, akými si ľudia môžu budovať rodinu?

STAROSTLIVOSŤ O DETI

- Učia sa deti o tom, aké radosti môžu prinášať rôzne formy života s deťmi a bez detí?
- Skúmajú deti domáce a zahraničné vzorce správania týkajúce sa starostlivosti o deti?
- Učia sa deti o zodpovednosti a možných problémoch, ktoré sú spojené so starostlivosťou o malé deti a tínedžerov/adolescentov, ale aj o radoostiach, ktoré starostlivosť o dieťa a dospelujúceho človeka prináša?

SEXUÁLNE VZŤAHY A SEXUÁLNA VÝCHOVA

- Sústredí sa sexuálna výchova v škole na vzťahy, sexuálny pôžitok a zároveň na tému tehotenstva a rizika výskytu pohlavne prenosných chorôb?
- Dostávajú deti dostatočné množstvo informácií o možnostiach liečby a prevencie v súvislosti s pohlavne prenosnými chorobami?
- Diskutujú deti/mladí ľudia v škole o možnosti hlbokého priateľstva medzi sexuálnymi partnermi a o tom, ako sa môžu ľudia cítiť, keď v sexuálnom partnerstve priateľstvo chýba?
- Diskutujú deti o pocitoch žiarlivosti a o tom, ako môžu tieto pocity ovplyvňovať sexuálne, priateľské či rodinné vzťahy?

- Skúmajú deti, ako tehotenstvo ovplyvňuje život dievčat/žien a chlapcov/mužov?
- Rozmýšľajú deti/mladí ľudia v škole o tom, či a do akej miery konajú zodpovedne pri predchádzaní otehotneniu?
- Vyhýbajú sa zamestnanci školy tomu, aby prezentovali dlhodobé vzťahy ako jediný správny spôsob života pre všetkých?
- Zahŕňa sexuálna výchova a výchova o vzťahoch v škole chlapcov, dievčatá, transrodové osoby, transsexuálov, intersexuálov a ľudí s rôznou sexuálnou orientáciou?
- Uvažujú mladí ľudia v škole o tom, ako pornografia ovplyvňuje vzťahy?
- Rozmýšľajú dospelí a deti v škole o tom, akými spôsobmi je možné bojovať proti domácemu násiliu, sexuálnemu násiliu a sexuálnemu zneužívaniu?

ZDRAVIE, LIEKY A DROGY

- Učia sa deti o dôsledkoch a miere užívania legálnych a nelegálnych drog, ktoré ovplyvňujú vedomie?
- Učia sa deti o spoločenských a zdravotných následkoch užívania nelegálnych a legálnych drog?
- Skúmajú deti užívanie a závislosť od liekov na predpis, závislosť od legálnych a nelegálnych drog a spôsob, akým tieto závislosti ovplyvňujú myseľ, telá a životy ľudí?
- Učia sa deti o rozdieloch v tom, ako ľudia konzumujú alkohol, a o dôsledkoch nadmernej konzumácie alkoholu?
- Učia sa deti o tlaku reklamy, obchodov a podnikov a tlaku z prostredia detí a dospelých, ktorý vedie k užívaniu legálnych a nelegálnych drog?

ZDRAVIE A STRAVA

- Skúmajú deti, prečo niektoré jedlo považujeme za zdravé a iné nie?
- Vedeťme v škole diskutovať o zdravom stravovaní v súvislosti s možnosťami rodinných rozpočtov?

ZDRAVIE A ETIKA

- Skúmajú deti argumenty pre a proti legalizácii výroby, distribúcie a užívania nelegálnych drog?
- Diskutujeme v škole o rôznych názoroch na to, ako vplýva na zdravie vegetariánstvo, vegánstvo, konzumácia rýb a mäsa?
- Rozmýšľajú ľudia v našej škole o tom, do akej miery predstavuje estetická chirurgia (z iných ako zdravotných dôvodov) pre lekárov a sestričky neetickú činnosť?
- Skúmajú deti záujmy výrobcov potravín pri propagácii zdravého a nezdravého jedla?
- Skúmajú deti mieru, v akej sú lieky a lekárske ošetrenia zachraňujúce či predlžujúce život dostupné majetnejším a chudobným ľuďom v štáte a vo svete?
- Učia sa deti o tom, ako obmedzené národné rozpočty na zdravotníctvo riešia priority v tom, kto má nárok na zdravotné ošetrenie a za akú cenu?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti o tom, akým spôsobom sa v priebehu rokov zmenilo rozšírenie chorôb?
- Učia sa deti o tom, ako sa zmenila očakávaná dĺžka života a ako sa môže zmeniť v budúcnosti?
- Skúmajú deti, ako zmeny v očakávanej dĺžke života ovplyvňujú potenciál dlhodobých vzťahov?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom sa v priebehu rokov či desaťročí menila starostlivosť a hygiena pri pôrode a ako to ovplyvnilo očakávanú dĺžku života žien?

C1.7 DETI SKÚMAJÚ ZEM, SLNEČNÚ SÚSTAVU A VESMÍR.

- A2.3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.
- B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.
- B1.13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.
- C1.2 Deti v škole skúmajú význam vody.
- C1.5 Deti v škole rozmyšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne stahujú.
- C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.
- C1.9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Rozmýšľajú deti o tom, ako by nadiktovali svoju adresu niekomu, kto žije v ich blízkosti, v Afrike alebo Ázii, na inej planéte, v inej slnečnej sústave alebo galaxii, a ako samôžu líšiť spôsoby, ktorými sa ľudia naučili písať svoju adresu?
- Vyhotovujú deti fotografie zachytávajúce lokálne prostredie, krajinu, oblohu, oblaky a rôzne typy počasia a šíria ich medzi ostatnými v triede či v iných častiach krajiny alebo sveta?
- Fotografujú, maľujú alebo kreslia deti detaily svojho miestneho prostredia, ktoré sa im páčia alebo nepáčia, a vedia vyjadriť dôvody?
- Chápu dospelí a deti rovnako spôsob, akým životné prostredie na jednom konci môže ovplyvňovať ľudí v iných krajinách (z dôvodu využívania fosílnych palív, odlesňovania, zemetrasenia, atómového nešťastia či z dôvodu erupcií sopiek)?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa v priebehu času zmenila ich miestna krajina?
- Pozýva škola miestnych amatérskych alebo profesionálnych astronómov, fyzikov, chemikov, baníkov, ľudí s detektormi kovov, hodinárov, geografov, kartografov, meteorológov, pedológov, krajinných fotografov, návrhárov a umelcov, spisovateľov a priateľov, aby sa prišli podeliť o svoje chápanie fungovania planéty?
- Vedú si deti záznam o presnosti miestnej predpovedi počasia?

SLNEČNÁ SÚSTAVA, GALAXIA A VESMÍR

- Učia sa deti o tom, že Slnko je len jednou z mnohých hviezd?
- Chápu deti, že Slnko je pre Zem zdrojom?
- Chápu deti, že Slnko je pre Zem zdrojom energie?
- Rozmýšľajú deti o životnom cykle hviezd?
- Skúmajú deti Zem ako jednu z planét, ktorá sa pohybuje okolo Slnka?
- Zaujímajú sa deti o obežnú dráhu Zeme a o to, ako sme o nej získali vedomosti?
- Učia sa deti o svojej galaxii, Mliečnej dráhe a o iných galaxiách?
- Skúmajú deti, ako vyzerajú hviezdy v rôznych časoch a z rôznych miest?
- Chápu deti vesmír ako všetky galaxie a všetku hmotu?
- Učia sa deti o tom, že väčšina vesmíru pozostáva z vodíka a hélia?
- Učia sa deti o tom, ako všetky hviezdy, planéty a život na Zemi vrátane našich tiel vznikli z hmoty, ktorá sa nachádza vo vesmíre?
- Študujú deti, ako vzniká svetlo a ako sa šíri od Slnka a hviezd?

- Študujú deti spôsoby, akými sa vzdialenosti medzi hviezdami merajú pomocou svetelných rokov?
- Chápu deti, že z dôvodu času, za ktorý svetlo dosiahne planétu Zem, vlastne skúmame minulosť vesmíru?
- Skúmajú deti vývoj astronómie a využívanie teleskopov pri výskume vesmíru?

GRAVITÁCIA

- Učia sa deti o tom, že gravitácia nás aj atmosféru priťahuje k Zemi?
- Učia sa deti o tom, ako gravitácia vymodelovala vesmír?
- Učia sa deti o tom, ako gravitácia udržuje Slnko, planéty a mesiace na svojich obežných dráhach?

MAGNETIZMUS ZEME

- Učia sa deti o magnetickom poli Zeme a magnetických póloch?
- Učia sa deti o tom, ako sa magnetické pole Zeme časom mení, a o prepólovaní magnetických pólov?
- Skúmajú deti úlohu magnetického poľa Zeme pri ochrane atmosféry v súvislosti s tým, ako odráža nabité častice zo solárnych vetrov?

ČAS, HODINY A KALENDÁRE

- Učia sa deti o čase a spôsoboch merania času?
- Učia sa deti o tom, že rok je obdobie, počas ktorého Zem ako planéta obehne okolo Slnka?
- Chápu deti, ako vzniká deň a noc v súvislosti s rotáciou Zeme?
- Skúmajú deti to, ako naklonenie Zeme voči Slnku vytvára ročné obdobia?
- Chápu deti, že dĺžku kalendárnych mesiacov určujeme podľa času, za ktorý Mesiac obehne okolo Zeme?
- Učia sa deti o zemepisných dĺžkach a šírkach a o tom, že meranie času je nastavené na základe nultého poludníka v Greenwichi?
- Skúmajú deti geologické obdobia v dejinách Zeme?
- Skúmajú deti rôzne spôsoby tvorby kalendárov a to, ako sa v dejinách podoby kalendárov menili?

ZEM A MESIAC

- Rozmýšľajú deti o tom, že Mesiac vznikol z vyvrhnutého materiálu po kolízii Zeme s inou planétou?
- Študujú deti zloženie Mesiaca a dôsledky toho, že sa na ňom našla voda?
- Skúmajú deti veľkosť a vzdialenosť medzi Zemou a Mesiacom a to, čo umožňuje vznik úplného zatmenia Mesiaca?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako Mesiac spôsobuje príliv a odliv?
- Rozmýšľajú deti o tom, čo by sa dialo s prílivom a odlivom, keby sa Mesiac nachádzal bližšie k Zemi?
- Skúmajú deti, ako ovplyvní rotáciu a stabilitu Zeme fakt, že Mesiac a Zem sa od seba vzdalujú?

OCEÁNY

- Učia sa deti o rozsiahlosti oceánov a o tom, ako ich ovplyvňuje počasie a ako ony ovplyvňujú počasie?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom vlny prenášajú energiu?
- Učia sa deti o vplyvoch vln, prílivu a odlivu na zmenu prímorskéj krajiny?
- Skúmajú deti, ako vzniká piesok a pláže?
- Učia sa deti o príčinách a následkoch prílivových vln a cunami?

PEVNINA

- Skúmajú deti, ako sa zemský povrch pohybuje pozdĺž zlomových línií na tektonických doskách?
- Rozmýšľajú deti o svetadieloch a ich nepretržitom pohybe?
- Rozmýšľajú deti o vzniku hôr, údolí, riek a jazier a iných foriem krajiny?
- Učia sa deti o štruktúre skál na povrchu planéty a o tom, ako a kedy skaly vznikli?
- Učia sa deti o vzniku pôdy?

VO VNÚTRI ZEME

- Učia sa deti o vnútornej štruktúre Zeme?
- Študujú deti, ako sa vnútro Zeme dostáva na povrch počas zemetrasení, výbuchov sopiek, gejzírmí a horúcimi prameňmi?

ZLOŽENIE ZEME

- Učia sa deti o zložení planéty Zem a o výskyte prvkov a molekúl v nej?
- Učia sa deti o tom, ako sa prvky a molekuly prirodzene vyskytujú v plynnom, tekutom, ale väčšinou pevnom skupenstve?
- Učia sa deti o tom, ako sa dajú preskupiť atómy a molekuly, aby vytvorili plyny, tekutiny a pevné látky?
- Učia sa deti o tom, ako zemské prvky vznikli počas životného cyklu hviezd?
- Študujú deti vnútornú štruktúru atómov?

ZEMSKÉ ZDROJE

- Učia sa deti o tom, že ľudia niektorým pozemským materiálom, ako napríklad diamantom a zlatu, pripísali špeciálnu finančnú hodnotu?
- Učia sa deti o tom, ako sa zneužívajú a zneužívali zemské zdroje na osobné zisky a ľudský prospech vrtmi, ťažením a lámaním kameňa?

ATMOSFÉRA A JEJ ŠTRUKTÚRA

- Učia sa deti o zložení atmosféry, o tom, ako vznikla, o jej dôležitosti pre udržanie života a o tom, ako a prečo sa mení?
- Chápu deti to, prečo atmosféra zostáva na svojom mieste?
- Rozmýšľajú deti o tom, aká tenká je atmosféra v porovnaní s priemerom Zeme?
- Učia sa deti o izolačných vlastnostiach atmosféry?
- Učia sa deti o tom, že atmosférická hmota je viac koncentrovaná vo vzdialenostiach blízko Zeme?

- Učia sa deti o tom, že teplota atmosféry je vyššia vo vzdialenostiach bližšie k Zemi?
- Rozmýšľajú deti o úlohe ozónovej vrstvy pri pohlcovaní radiácie?
- Učia sa deti o rôznych vplyvoch pevniny a morí na teplotu vzduchu?
- Učia sa deti o tom, ako teplota atmosféry mení atmosférický tlak?

KLÍMA A POČASIE

(POZRI C1.2 DETI SKÚMAJÚ DŔLEŽITOSŤ VODY: VODA A PODNEBIE, STR. 171)

- Rozmýšľajú deti o rôznych typoch podnebia a o tom, ako ich ovplyvňuje vzťah medzi Zemou a Slnkom?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako moria a hory ovplyvňujú podnebie?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako vzniká vietor?
- Študujú deti pohyby vetra z tlakovej výše smerom k tlakovej níži?
- Učia sa deti o vzniku dažďov, búrok, hurikánov, tajfúnov, tornád, piesočných búrok?
- Rozmýšľajú deti o vplyvoch pravidelných vetrov, napríklad monzúnov a pasátov, na to, ako si ľudia plánujú život a pohyb?
- Učia sa deti o morských prúdoch a systémoch počasia: Golský prúd, El Niño a La Niña?
- Učia sa deti o dýzovom prúde a o tom, ako ovplyvňuje plánovanie v leteckej preprave?

KLIMATICKÉ ZMENY

- Uvažujú deti o skleníkových plynoch, ich zdrojoch a o tom, ako dlho sa udržiavajú v atmosfére?
- Chápu deti, že odpar vody je skleníkový plyn, ktorý má znásobujúci vplyv na rast teplôt?
- Skúmajú deti vplyv industrializácie na mieru používania fosílnych palív a vznik skleníkových plynov?
- Učia sa deti o fungovaní skleníkového efektu a o tom, ako zrýchľuje globálne otepľovanie?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako ľudská činnosť vplyva na vznik skleníkových plynov a klimatickú zmenu (používaním fosílnych palív, odlesňovaním, zvýšenou spotrebou mäsa a priemyselne vyrábaných produktov)?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako globálne otepľovanie prispieva: k zmenám správania rastlín a živočíchov; k strate lesných plôch; k zmenám rozšírenia chorôb; k extrémnemu počasiu; k rýchlejšiemu monzúnovým dažďom; k zvyšovaniu hladín morí; k povodniam a zosuvu bahna; k úbytku arktického a antarktického ľadu; k úbytku ľadu na ľadovcoch; k strate schopnosti odrážať teplo snehom; k ohrozeniu zdrojov vody a k potravinovej bezpečnosti?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako zvýšené hladiny oxidu uhličitého v atmosfére spôsobujú zvyšovanie kyslosti morí, čo má vplyv na koralové útesy a iný morský život?
- Učia sa deti o dôsledkoch strany permafrostu (dlhodobá zamrznutá povrchová oblasť)?
- Vnímajú deti popieranie klimatickej zmeny ako nebezpečenstvo?

BOJ PROTI KLIMATICKEJ ZMENE

- Skúmajú deti spôsoby, akými je možné spomaliť/obmedziť globálne otepľovanie (efektívnym využívaním energie, znižovaním spotreby, znižovaním závislosti od fosílnych palív, zvyšovaním miery využívania obnoviteľných zdrojov energie)?
- Učia sa deti o argumentoch pre a proti atómovej energii a o argumentoch spojených so snahou znížiť našu závislosť od fosílnych palív?
- Rozmýšľajú deti o argumentoch pre a proti využívaniu pôdy na biopalivá?

- Rozmýšľajú deti o argumentoch pre a proti možnosti spoločností a vlád kompenzovať objem emisií skleníkových plynov sadením stromov alebo tým, že si kupujú kredit na znečistenie?
- Učia sa deti o medzinárodných dohodách týkajúcich sa boja proti klimatickej zmene a o tom, čo o nich hovoria ich zástancovia a kritici?
- Skúmajú deti to, akým spôsobom sa ľudia prispôbili a prispôbujú klimatickej zmene?
- Učia sa deti o pokusoch zmeniť životný štýl a znížiť spotrebu, pestovať miestne organické plodiny a znižovať spotrebu fosílnych palív (napr. hnutie Transitions⁶⁵)?

PLANÉTA A ETIKA

(POZRI A2.3 V ŠKOLE PODPORUJEME OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA, STR. 132)

- Skúmajú deti, prečo je ochrana prírodných zdrojov zásadne dôležitá pre blaho ľudí a zvierat?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môže topenie ľadovej pokrývky Arktídy a Antarktídy viesť k väčšiemu zneužívaniu zemských zdrojov?
- Učia sa deti o tom, ako môže ľudské správanie obmedziť kvalitu životného prostredia na Zemi?
- Skúmajú deti, ako degradácia životného prostredia a globálne otepľovanie vplývajú na niektorých ľudí viac než na iných v súvislosti s mierou chudoby, príslušnosťou k rodu a mocenským postavením?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môže chudoba či bohatstvo viesť k nedostatočnej ochrane obmedzených zdrojov?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti o tom, ako sa v minulosti menilo podnebie a ako sa môže meniť v budúcnosti?
- Učia sa deti o tom, ako sa dospelo k regulácii merania času na celom svete?
- Učia sa deti o tom, ako sa na lokálnej a celosvetovej úrovni zmenila kvalita životného prostredia?
- Rozmýšľajú deti o tlaku na životné prostredie, ktorý môže byť v budúcnosti zapríčinený rastom počtu obyvateľov a rastom spotreby?

65 Poznámka prekladateľky: <https://transitionnetwork.org/>

C1.8 DETI SA UČIA O STAVE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA.

- A2.3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.
- B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.
- B1.13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.
- C1.2 Deti v škole skúmajú význam vody.
- C1.5 Deti v škole rozmyšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne sťahujú.
- C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.
- C1.9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Podporujeme deti, aby si zaznamenávali, zapisovali, kreslili, nahrávali videá, zvukové záznamy a fotografovali rôzne rastliny a živočíchy, ktoré žijú v budovách, na pozemkoch a v okolí školy?
- Zapájajú sa deti do projektov na ochranu potokov, riek, ohrozených rastlín a divej zveri?
- Spolupracuje škola s národnými a medzinárodnými organizáciami, ktoré poskytujú príležitosti na spoznávanie diverzity rastlín a živočíchov?
- Využíva škola podporu miestnych spolkov záhradkárov, včelárov, záhradníckych centier, organizácií na pomoc zvieratám, ochranárov a ekologických aktivistov?
- Reagujú vyučovacie hodiny na zmeny v ročných obdobiach, rast stromov a iných rastlín a migráciu vtákov a iných zvierat?
- Rozmyšľajú deti o vplyve mačiek domácich na život vtákov a drobných cicavcov?
- Má škola jazierko, v ktorom môžeme sledovať vodné živočíchy a rastliny?
- Rastú na školskom pozemku rastliny, ktoré priťahujú motýle a iný hmyz?
- Prispieva škola k životu miestneho vtáctva (kŕmením, vyrábaním vtáčích búdok, kampaňami za zachovanie ich prirodzeného prostredia)?
- Podporuje škola vytváranie prirodzených prostredí pre živočíchy, ktoré sú ohrozené degradáciou kvality životného prostredia (napríklad včely a žaby)?
- Rastú na školskom pozemku rastliny, ktoré sú uspôsobené miestnym klimatickým podmienkam?
- Učia sa deti o tom, ako sa živočíchy a rastliny prispôbili podmienkam na rôznych miestach sveta?
- Prezentujú deti pravidelne pred triedou alebo školou informácie o miestnych a/alebo iných druhoch živočíchov a informujú o tom, kde presne žijú a v akých počtoch?

Ekologické princípy

- Využívame vedomosti z oblasti ekológie na aplikovanie zásad udržateľného rozvoja do spôsobu fungovania našej školy?⁶⁶
- Chápeme, že živé organizmy fungujú vo vzájomne prepojených sieťach?⁶⁷

66 V Stone, M. (2009) Smart by Nature: Schooling for sustainability, str. 174-183, Healdsburg, Watershed Media, príklad, ktorý inicioval 15-ročný študent.

67 Fritjof Capra (2005), Speaking nature's language in Stone M. and Barlow Z. eds. Ecological Literacy: Educating our children for a sustainable world. San Francisco, Sierra Club Books.

- Chápeme, ako sú interakcie v ekosystéme ovplyvnené kolobehom vody a iných živín?
- Chápeme, že život závisí od tokov energie, ktoré iniciuje energiou zo Slnka?
- Chápeme, že všetky prírodné prostredia sa neustále vyvíjajú?
- Chápu deti, že rovnováha ekosystémov sa môže narušiť do takej miery, že ich samoregulácia už nebude možná?

PRÍSTUP K INÝM ŽIVÝM TVOROM

- Skúmajú deti svoje postoje a postoje iných ľudí k ochrane zvierat a rastlín?
- Chápu dospelí a deti, že o ekosystémy sa delia s inými živými tvormi?
- Učia sa deti o tom, že ich telá sú zložené z tých istých prvkov ako telá iných živých tvorov?
- Rozmýšľajú deti o tom, či potrebujeme nejaké druhy živočíchov a rastlín viac ako iné?
- Uvažujú deti o kráse a hodnote zvierat a rastlín, ktoré sa im nepáčia (pavúky, slimáky, osy, hady, žihľava, bodliaky...)?

CHÁPANIE BIODIVERZITY

- Študujú deti celú škálu živých tvorov vrátane zvierat, rastlín, húb, baktérií a iných jednobunkových organizmov?
- Zaoberajú sa deti myšlienkou, že jednobunkové organizmy tvoria veľkú väčšinu živých organizmov?
- Učia sa deti o tom, že obrovskú väčšinu živočíchov predstavuje hmyz?
- Učia sa deti o rôznych ekosystémoch na pevninách, vo vode a na hraniciach súše a vody?
- Chápu deti to, prečo sú v rámci ekosystémov dôležité chemické prvky, skaly, pôda, útočiská, potrava, kyslík a voda?
- Učia sa deti o tom, ako sa rastliny, živočíchy, mikroorganizmy a ich prostredia vzájomne ovplyvňujú a vytvárajú samoudržateľné ekosystémy?
- Uvedomujú si deti to, ako ich blaho závisí od zdravia iných druhov (napríklad od zdravia včiel)?
- Skúmajú deti to, ako sa diverzita druhov líši v závislosti od podnebia, nadmorskej výšky, prítomnosti dravcov a na základe toho, ako konkrétne druhy kolonizujú ekosystém?
- Skúmajú deti, v akej miere sa objavujú a zanikajú nové druhy, niektoré ešte pred ich objavením?

CHÁPANIE EVOLÚCIE

- Skúmajú deti, ako skameneliny zachytávajú diverzitu z rôznych geologických období?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako nám skameneliny pomáhajú pochopiť evolúciu?
- Učia sa deti o povahe druhov a o tom, ako sa vyvíjali?
- Učia sa deti o dôvodoch, prečo niektoré druhy prežijú, rozšíria sa alebo vyhynú?

KLASIFIKÁCIA ŽIVÝCH TVOROV A EKOSYSTÉMOV

- Skúmajú deti rôzne spôsoby zaradovania živých tvorov do skupín, napríklad podľa vzhľadu, veľkosti, podľa spôsobu rozmnožovania a podľa toho, či sa dajú využiť ako potrava alebo na lekárske účely?
- Skúmajú deti spôsoby, akými rozdeľujeme živé tvory do hierarchickej štruktúry?
- Učia sa deti o tom, ako môžeme rozdeliť rôzne ekosystémy do biómov vzhľadom na podnebie, zemepisnú šírku, nadmorskú výšku, prítomnosť sladkej alebo slanej vody?

CHÁPANIE SYSTÉMOV NA PODPORU ŽIVOTA

- Skúmajú deti potravné reťazce a potravné siete?
- Rozmýšľajú deti o tom, že potravné siete zahŕňajú Slnko, producenty (zelené rastliny), konzumenty (zvieratá, ktoré konzumujú organické látky ako potravu), zvieratá, ktoré sa živia zdochlinami, a reducenty (rozkladače – huby a baktérie)?
- Učia sa deti o kolobehu dusíka a o tom, ako môžeme narušiť jeho prínos pre ekologickú rovnováhu nadmerným využívaním hnojív?
- Učia sa deti o kolobehu uhlíka a o tom, ako môžeme narušiť jeho prínos pre ekologickú rovnováhu odlesňovaním a používaním uhlíkových palív?
- Učia sa deti o kolobehu vody a o tom, ako môžeme narušiť dostupnosť vody pre živé tvory znečistením, prehradzovaním a odkláňaním vodných tokov?

ŠTRUKTÚRA ŽIVÝCH ORGANIZMOV

- Učia sa deti o vnútornej štruktúre rastlín a živočíchov?
- Učia sa deti o rôznych typoch buniek rastlín a živočíchov?
- Učia sa deti o tom, že rozličné živočíšne bunky sa vyvíjajú zo základných kmeňových buniek?
- Učia sa deti o génoch a chromozómoch?
- Učia sa deti o tom, že každý druh má jedinečný genóm?
- Skúmajú deti spoločných predkov rôznych rastlín a živočíchov na základe genómov?
- Učia sa deti o tom, ako sa dajú prirodzene a umelo modifikovať gény?
- Učia sa deti o tom, že živé organizmy pozostávajú z molekúl?
- Učia sa deti o tom, že molekuly, ktoré sú súčasťou tel živých organizmov, pozostávajú z malého počtu všetkých chemických prvkov (59 % vodík, 24 % kyslík, 11 % uhlík, 4 % dusík, 2 % iné)?
- Učia sa deti o tom, ako biochémia skúma interakcie medzi molekulami živých organizmov?
- Skúmajú deti zloženie kostier, ulít, mušlí a koralov?

OHROZENIE BIODIVERZITY

- Učia sa deti o rastúcej miere vymierania živočíchov a rastlín po celom svete?
- Rozmýšľajú deti o dôvodoch masového vyhynutia druhov v minulosti a o tom, aké hrozby predstavuje šieste hromadné vymieranie v súčasnosti?

RAST ĽUDSKEJ POPULÁCIE A SPOTREBA

- Rozmýšľajú deti o tom, aký vplyv má nárast ľudskej populácie (z 2,5 miliárd v roku 1950 na odhadovaných 7 miliárd v roku 2012) na stav prirodzených prostredí rastlín a živočíchov?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako pomaly reagujú ľudske populácie na znižovanie miery plodnosti?
- Skúmajú deti to, ako sa spomaľuje rast obyvateľstva, keď znižujeme mieru chudoby vo svete?
- Skúmajú deti vplyv demografie na množstvo obmedzených zdrojov, ktoré spotrebúvame?

LOV

- Skúmajú deti ohrozenie druhov spôsobené legálnym a nelegálnym lovom a rybolovom?
- Skúmajú deti medzinárodný trh s ohrozenými druhmi?

STRATA PRIRODZENÝCH PROSTREDÍ

- Zaznamenávajú deti mieru odlesňovania vo svojej krajine a v iných krajinách a uvažujú nad tým, aké má následky na udržanie druhov živočíchov a rastlín vo svete?
- Uvedomujú si deti, že polovica všetkých druhov sa vyskytuje v tropických dažďových pralesoch?
- Rozmýšľajú deti o strate prirodzených prostredí v dôsledku zvýšenej urbanizácie a hustoty siete ciest?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako budovanie ciest a poľnohospodárstvo triešti prirodzené prostredia?
- Rozmýšľajú deti o strate prirodzených prostredí v dôsledku odvodňovania močarín?

ZNEČISTENIE A CHOROBY

- Učia sa deti o tom, akému tlaku čelia prirodzené vodné prostredia v dôsledku znečisťovania?
- Rozmýšľajú deti o vplyvoch herbicídov a insekticídov na biodiverzitu?
- Skúmajú deti to, ako na stav morí a riek vplýva nárast objemu priemyselného odpadu a nesppracovanej kanalizačnej vody?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery ohrozujú biodiverzitu choroby rastlín a živočíchov?

UMELÝ PRESUN A STRATA DRUHŔOV

- Rozmýšľajú deti o možných negatívnych vplyvoch umelého presunu rastlín z ich prirodzených ekosystémov do nášho?
- Rozmýšľajú deti o vplyvoch umelého presunu živočíchov z ich prirodzených ekosystémov do nášho?
- Učia sa deti o tom, ako strata jedného druhu rastlín a živočíchov z ekosystému ovplyvňuje prežitie iných druhov?

FORMY POĽNOHOSPODÁRSTVA A RYBOLOVU

- Rozmýšľajú deti o ohrození druhov nadmerným využívaním pevniny a morí?
- Skúmajú deti prirodzené zníženie škály plodín z dôvodu využívania priemyselných a poľnohospodárskych techník v našej krajine či iných krajinách v porovnaní s veľkou škálou plodín v štátoch, ktoré využívajú menej mechanizované metódy?
- Učia sa deti o tom, ako metódy rybolovu a jeho intenzita ovplyvňujú morské živočíchov?
- Učia sa deti o tom, ako zníženie genetickej diverzity (šľachtením) môže spôsobiť, že rastliny budú náchylnejšie na choroby?
- Rozmýšľajú deti o tom, aké hrozby predstavuje zavádzanie genetickej modifikovaných plodín pre genetickú diverzitu?

KLIMATICKÁ ZMENA

(POZRI C1.7 DETI SKÚMAJÚ ZEM, SLNEČNÚ SÚSTAVU A VESMÍR, STR. 186)

- Skúmajú deti vplyv klimatickej zmeny spôsobenej ľudskou činnosťou na biodiverzitu?

OCHRANA BIODIVERZITY

- Skúmajú deti snahy o ochranu živočíchov a rastlín v ich krajine a vo svete?
- Má škola pripravenú stratégiu zvyšovania biodiverzity vo svojom okolí?

- Učia sa dospelí a deti o spôsoboch podpory divej zveri na vidieku v súlade s kultiváciou pôdy na pestovanie plodín?
- Skúmajú deti to, akým spôsobom sa dajú obnoviť stavy zvierat a rýb obmedzením rybolovu a poľovníctva?
- Skúmajú deti, do akej miery môžu zoologické záhrady prispieť k ochrane živočíchov?
- Skúmajú deti, do akej miery je možné zvrátiť stratu prirodzených prostredí zvierat a rastlín?
- Skúmajú deti to, akým spôsobom je možné zmeniť poľnohospodárske metódy s cieľom zvrátiť znižovanie biodiverzity?
- Učia sa deti o repatriácii pôvodných druhov do prirodzených prostredí, ktoré v minulosti obývali?
- Učia sa dospelí a deti o možnostiach obnovy znehodnotenej pôdy?

BIODIVERZITA A ETIKA

- Rozmýšľajú deti o tom, ako môže chudoba viesť k zanedbávaniu prostredia?
- Podporujeme deti v tom, aby vedeli oceniť krásu diverzity živých tvorov v ich prirodzených prostrediach?
- Rozmýšľajú deti o argumentoch pre a proti udržiavaniu diverzity rastlín a živočíchov?
- Uvedomujú si deti liečivé vlastnosti rastlín a to, že z tohto hľadiska sa zatiaľ skúmalo len malé množstvo rastlín?
- Rozmýšľajú dospelí a deti v škole o význame medzinárodného Dohovoru o biologickej diverzite a vplyve národných stratégií a akčných plánov v tejto oblasti?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery sa nepodarilo dosiahnuť medzinárodné ciele na zníženie vymierania druhov do roku 2010?
- Rozmýšľala naša škola o tom, aký význam má pripojenie sa k Dekáde OSN pre biodiverzitu 2011–2020?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa v ich okolí zmenila krajina (výskyt kríkov a stromov, kultivácia, budovanie ciest, stavitelstvo a jeho vplyv na zvieratá a rastliny)?
- Skúmajú deti rôzne spôsoby, podľa ktorých v minulosti ľudia delili živé organizmy do skupín, či už v ich krajine alebo vo svete?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa živočíchy a rastliny v ich krajine a iných krajinách zmenili?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako bude vyzerat budúcnosť, ak budú druhy miznúť rovnakým tempom ako doteraz?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako bude vyzerat budúcnosť v prípade, ak by sa podarilo spomaliť a zastaviť miznutie druhov, a o tom, ako sa to dá dosiahnuť?

C1.9 DETI V ŠKOLE SKÚMAJÚ ZDROJE ENERGIE.

B1.12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.

C1.7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.

C1.8 Deti sa učia o stave životného prostredia.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM (POZRI B1.12 STR. 152: AKTIVITY, KTORÉ DÁVAJÚ DO SÚVISU VYUŽÍVANIE PALÍV S FUNGOVANÍM ŠKOLY A S OKOLÍM ŠKOLY)

- Skúmajú deti rôzne spôsoby výroby elektrickej energie v ich okolí?
- Sledujú deti poskytovanie elektrickej energie od jej výroby až po distribúciu škole alebo do domácností?
- Sledujú deti distribúciu plynu, ropy, benzínu a nafty z miesta extrakcie až po ich využitie v domácnosti a v škole?
- Prispievajú miestni distribútori palív a používatelia solárnych panelov, veterných turbín a tepelných čerpadel k tvorbe školského kurikula?
- Učia sa deti o tom, ako sa v iných častiach sveta využíva palivo?
- Učia sa deti o tom, koľko paliva spotrebujú rôzne skupiny ľudí v ich krajine a v zahraničí?

CHÁPANIE ENERGIE

- Diskutujú zamestnanci školy o „energii“ spôsobom, ktorý pomáha deťom pochopiť meniaci sa svet tak, aby predchádzali konfliktom a aby čerpali vedomosti z fyziky?
- Chápeme energiu ako kapacitu uviesť niečo do pohybu a kapacitu pre výkon?
- Vnímame ľudí a zvieratá ako zdroje energie, ktoré môžu obsluhovať stroje a prenášať náklad?
- Rozmýšľajú deti o tom, kde sa v ich tele berie energia?
- Učia sa deti o tom, že zdroje energie potrebujeme na varenie, kúrenie, ochladzovanie, osvetľovanie, na chod domácich spotrebičov, priemyselných strojov a na prepravu?
- Rozmýšľajú deti o tom, v akej miere je Slnko zdrojom energie pre Zem?
- Učia sa deti o tom, ako slnečná energia prispieva k vytváraniu uhlíkových palív a iných zdrojov energie?
- Chápu deti, ako rastliny premieňajú slnečnú energiu na potravu a palivo?
- Rozmýšľajú deti o pôvode energie, ktorú čerpáme z jadra Zeme, z prílivov a odlivov a štiepením jadra atómu?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako vznikla slnečná energia, o vzniku vesmíru, o gravitačnom kolapse hmoty a o jadrovej syntéze?
- Skúmajú deti to, ako sa energia z jadra zeme prejavila na pohybe kontinentov, vzniku pohorí, výbuchoch sopiek a zemetraseniach?
- Chápu deti, že energia má rôzne formy (magnetická, kinetická, tepelná/termálna, svetelná/žiarivá, zvuková, chemická, elektrická, gravitačná, elastická, jadrová)?

OBNOVITELNÉ A NEOBNOVITELNÉ ZDROJE ENERGIE

- Učia sa deti o obnoviteľných zdrojoch energie zo Slnka, z vetra, riek, rastlín alebo biomasy, víň, tepelných čerpadel a geotermálnych zdrojov?

- Rozmýšľajú deti o spôsoboch výroby vodíka ako obnoviteľného paliva, ktoré môžeme vyrobiť využitím iných obnoviteľných aj neobnoviteľných zdrojov energie?
- Učia sa deti o využívaní dreva ako obnoviteľného a neobnoviteľného zdroja paliva v rôznych častiach sveta?
- Skúmajú deti využívanie vetra ako priameho zdroja energie pre veterné mlyny?
- Učia sa deti, že uhlie, ropa, plyn a urán sú neobnoviteľnými zdrojmi?
- Skúmajú deti získavanie energie z neobnoviteľných zdrojov zo zeme a morí?
- Učia sa deti o tom, ako sa vo svete rafinuje ropa na použitie v benzínových, naftových a prúdových motoroch?

VÝROBA ELEKTRICKEJ ENERGIE

- Učia sa deti o tom, ako sa vyrába elektrina premenou obnoviteľných a neobnoviteľných zdrojov energie?
- Učia sa deti o tom, ako sa vyrába elektrina využitím obnoviteľných zdrojov, napríklad riek, vín, prílivov a odlivov, veterných turbín, geotermálnych zdrojov, tepelných čerpadiel, ktoré využívajú rozdiely v teplote, a slnečnej energie?
- Učia sa deti o tom, ako sa vyrába elektrina z neobnoviteľných zdrojov, napríklad v uhoľných, plynových a atómových elektrárňach?
- Učia sa deti o možnostiach využitia pary na výrobu elektriny?
- Učia sa deti o turbogenerátoroch a o tom, akú úlohu v nich zohráva magnetizmus?
- Učia sa deti o tom, ako reagujú výrobcovia elektrickej energie na znižovanie spotreby elektriny v domácnostiach a školách?

DISTRIBÚCIA A ZÁSoby ENERGIE

- Učia sa deti o tom, akými spôsobmi je možné prepravovať palivá?
- Učia sa deti o tom, akými spôsobmi je možné skladovať palivá?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom sa dá plyn skladovať v tekutej forme?
- Učia sa deti o tom, ako sa elektrina distribuuje do domácností a budov, ktoré sú pripojené do národnej siete?
- Učia sa deti o tom, ako sa lokálne vyrobená elektrina môže pripojiť do národnej siete?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom je možné elektrinu uchovávať v baterkách?

OBCHOD S PALIVAMI

- Učia sa deti o tom, kto zarába na ťažbe a distribúcii palív, na výrobe a distribúcii elektriny?
- Rozmýšľajú deti o nákladoch výroby elektrickej energie z obnoviteľných a neobnoviteľných zdrojov?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery je v záujme výrobcov energie podporovať spotrebu na úkor ochrany obnoviteľných zdrojov energie?

ZNIŽOVANIE SPOTREBY UHLÍKOVÝCH PALÍV

- Rozmýšľajú deti o tom, koľko elektriny sa vyrobí z neobnoviteľných fosílnych palív (90 %), o následkoch skleníkových plynov a o tom, ako by sa dali zmierniť?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môžeme znížiť dopyt po elektrine tým, že ju budeme využívať efektívnejšie?

- Rozmýšľajú deti o tom, ako môžeme znížiť spotrebu uhlíkových palív tým, že znížime spotrebu určitých tovarov?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môžu odporovať tlaku na zvyšovanie spotreby?
- Rozmýšľajú deti o tom, že túžba po spotrebe sa stáva súčasťou našich identít a spotreba nám často zabezpečuje dobrý pocit?
- Uvažujú deti o tom, do akej miery sa musíme zmeniť, ak chceme znížiť našu spotrebu?

PALIVÁ A ETIKA

- Učia sa deti o rizikách, ktoré pre ľudí a životné prostredie predstavuje ťažba ropy, plynu, uhlia a uránu, či už zo zeme alebo morí?
- Skúmajú deti to, do akej miery majú osôh z ťažby ropy a iných palív obyvatelia krajiny, ktorá produkuje palivá?
- Učia sa deti o zmenách v dostupnosti palivového dreva a o environmentálnych dôsledkoch používania palivového dreva?
- Rozmýšľajú deti o argumentoch pre a proti štátom vlastnenej výrobe a extrakcii palív a energie?
- Učia sa deti o rizikách, ktoré pre životné prostredie predstavuje ťažba menej dostupných zdrojov ropy pod hladinami morí alebo pod ľadovou pokrývkou?
- Rozmýšľajú deti o tom, že krajiny vstupujú do vojnových konfliktov preto, aby si zabezpečili dodávky ropy a plynu?
- Učia sa deti o následkoch masovej výroby biomasy (palivá vyrobené z rastlín)?
- Učia sa deti o vplyvoch výroby palív z biomasy na tvorbu cien potravín?
- Porovnávajú deti rôzne formy výroby energie v súvislosti s možnými vplyvmi na životy ľudí a možnými nebezpečenstvami?
- Rozmýšľajú deti o tom, aké následky na spôsob fungovania spoločnosti má zaistovanie bezpečnosti jadrového odpadu na stovky rokov?
- Učia sa deti o spojitostiach medzi jadrovým a zbrojárskym priemyslom?
- Učia sa deti o tom, že rôzni dodávatelia majú rôzne postoje k využívaniu obnoviteľných zdrojov a o tom, ako to môže ovplyvňovať rozhodovanie v rodinách a školách?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti o ropnom vrchole a o tom, ako a či sa ľudia prispôbia, keď klesne dostupnosť ropy?
- Skúmajú deti to, ako dostupnosť ropy ovplyvnila rozvoj benzínových, dieselových a prúdových motorov?
- Učia sa deti o tom, ako ľudia osvetľovali a kúrili vo svojich domovoch v minulosti?
- Skúmajú deti, ako sa mení využitie palív z dreva, rašeliny, plynu a ropy?
- Učia sa deti o tom, ako a prečo sa mení spotreba paliva v iných častiach sveta?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako budú ľudia kúriť vo svojich domovoch, cestovať a vyrábať produkty v budúcnosti?

A1.8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.

C1.11 Deti sa v škole venujú literatúre, umeniu, hudbe a vlastnej tvorbe.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Prispievajú k tvorbe kurikula školy miestni novinári a majitelia médií, webdizajnéri, výrobcovia hardvéru a softvéru, spisovatelia a telefonické spoločnosti?
- Skúmajú deti, kto každý vo svete rozpráva rovnakými jazykmi ako ľudia v našej škole?
- Komunikujú deti v našej škole s miestnymi ľuďmi a ľuďmi po celom svete prostredníctvom listov, online komunikácie vrátane e-mailu a telefonicky?
- Učia sa deti o tom, do akej miery komunikujú ľudia z rôznych krajín sveta podobnými alebo rozdielnymi spôsobmi (ústne, písomne, pomocou technológií)?
- Spolupracuje naša škola s inými školami, či už na miestnej, národnej alebo medzinárodnej úrovni?

KOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY

- Skúmajú deti rôzne druhy komunikácie prostredníctvom ústneho a písomného prejavu, novín a kníh, televízie, internetu, asistenčných technológií, mobilných telefónov, pevných liniek, e-mailu a sociálnych sietí?
- Skúmajú deti úlohu médií a ich vplyv na formovanie postojov, názorov a na získavanie vedomostí?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako nás ovplyvňuje reklama?
- Učia sa deti o tom, ako vznikol internet a ako sa využíva?
- Učia sa deti o tom, do akej miery sa v praxi využívajú počítače na získavanie informácií, komunikáciu cez sociálne siete a na hranie hier?

ROZVOJ GRAMOTNOSTI

- Učia sa deti čítať spôsobom, ktorý zaujme ich pozornosť a prináša im radosť?
- Učia sa deti písať tak, že sú súčasťou reálnej komunikácie, napríklad zaznamenávaním udalostí, kreatívnym písaním alebo dopisovaním sí?
- Učia sa deti správne písať z toho dôvodu, že túžia komunikovať?

JAZYKY A DIALEKTY

- Učia sa deti o jazykoch, ktorými sa na svete hovorí a posunkuje, o ich rozšírení a o prepojeniach medzi nimi?
- Skúmajú deti dôvody učenia sa cudzích jazykov (požiadavky trhu práce, radosť z komunikácie s ľuďmi z iných krajín, rozvoj turizmu)?
- Podporujeme všetky deti aj dospelých v škole v tom, aby sa učili cudzie jazyky a/alebo posunkovú reč?
- Pomáhame deťom k tomu, aby vedeli plynule rozprávať, čítať a písať alebo posunkovať vo svojej materinskej reči?

- Učia sa deti o tom, ako sa znižuje rozmanitosť jazykov vo svete?
- Skúmajú deti, ako a prečo sa niektoré jazyky stali vo svete dominantnými?
- Skúmajú deti vplyv internetu na spôsoby medziludskej komunikácie vo svete?

PREKONÁVANIE KOMUNIKAČNÝCH BARIÉR

- Skúmajú deti, akými spôsobmi je možné komunikáciu utajiť a zastrieť pomocou kódov a používaním žargónu, ktorému rozumejú iba konkrétne osoby či konkrétna skupina?
- Rozmýšľajú deti o tom, že na prínosný dialóg je potrebná vyrovnaná miera moci medzi tými, čo rozprávajú, a tými, ktorí počúvajú?
- Učíme deti pozorne počúvať, čítať, písať a rozmýšľať, aby sme pomohli skvalitňovať ich komunikáciu?
- Vedeťme deti k tomu, aby rozvíjali precíznosť v ústnej a písomnej komunikácii?
- Skúmajú deti to, čo môže brániť a naopak napomôcť komunikácii medzi rôznymi komunitami a kultúrami v krajine alebo medzi krajinami?
- Skúmajú deti, čo môže brániť a naopak napomôcť medzigeneračnej komunikácii?
- Učia sa deti o tom, aké rôzne úlohy zohrávajú v komunikácii gestá a mimika?

KOMUNIKÁCIA A OBCHOD S KOMUNIKAČNÝMI TECHNOLOGIAMI

- Skúmajú deti spoločnosti a odvetvia, ktoré sa venujú telekomunikácii, televízii, novinám, rádiu, reklame, počítačovému hardvéru alebo softvéru, internetovým stránkam a počítačovým hrám?
- Zaoberajú sa deti otázkou, akým spôsobom zmenil počítačový softvér interakcie medzi podnikmi, ako napríklad bankami a ich zákazníkmi?
- Skúmajú deti, akým spôsobom zmenil obchodný softvér univerzity a školy?
- Skúmajú deti spôsoby, akými je možné zarábať prostredníctvom využívania internetu/ sociálnych sietí?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako zarábajú ľudia, ktorí vytvárajú vyhľadávače a sociálne siete?
- Skúmajú deti prácu učiteľov, prekladateľov a tlmočníkov?

KOMUNIKÁCIA, KOMUNIKAČNÉ TECHNOLOGIE A ETIKA

- Učia sa deti o tom, že v rôznych domácnostiach majú ľudia rozličný prístup k využívaniu komunikačných technológií?
- Učia sa deti o tom, ako môže ťaženie minerálov na súčiastky do mobilných telefónov podnecovať konflikty v ekonomicky slabých krajinách?
- Skúmajú deti výhody a nebezpečenstvá, ktoré prináša využívanie internetu?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako je v našej krajine cenený/nedocenený výskyt rôznych dialektov a prízvukov a to, ako si ľudia tieto dialekty a prízvuky niekedy spájajú so socioekonomickým zázemím tých, ktorí ich v prejave používajú?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti o minulosti z hovorených a spísaných príbehov?
- Učia sa deti o tom, ako geologické a fosílné záznamy, budovy, artefakty, symboly a dokumenty vypovedajú o charaktere minulosti?
- Učia sa deti o tom, ako sa zmenili a menia formy komunikácie, napríklad o zániku jazykov, o postavení slovenského jazyka v Európe či o používaní telefónov a počítačov v minulosti a súčasnosti?
- Rozmýšľajú deti o tom, že v budúcnosti sa môžu stať svetovými jazykmi iné než tie, ktoré do tejto kategórie zaraďujeme v súčasnosti?
- Skúmajú deti vývoj komunikačných prostriedkov (kónská pošta, oheň a dymové signály, telegraf, telefóny, mobilné a multimedialne telefonické zariadenia)?
- Učia sa deti o vývoji rozhlasového a televízneho vysielania?
- Učia sa deti o tom, ako zmeny v komunikačných médiách ovplyvnili spôsoby trávenia voľného času?

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Podporuje škola miestnych umelcov, fotografov, skladateľov, hudobníkov, tanečníkov, básnikov a spisovateľov, aby usporadúvali v priestoroch školy výstavy, predstavenia a prezentácie, aby tak informovali o svojej práci a zručnostiach?
- Organizuje škola festival, na ktorom môžu vystupovať deti a dospelí zo školy a z okolitých komunit?
- Podporuje škola deti a ich rodiny v tom, aby navštevovali miestne umelecké a remeselné ateliéry?
- Skúmajú deti rozdiely medzi sebou v tom, čo rady pozerajú, čítajú a počúvajú?
- Skúmajú deti, ako vznikajú ich obľúbené knihy, televízne programy a filmy?
- Rozmýšľajú deti o rozdieloch v umení, hudbe, divadelných hrách a poézii, ktoré vznikajú v rôznych častiach sveta?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako umenie, hudbu alebo divadelné predstavenia z jednej krajiny preberajú iné krajiny?
- Chápu deti, že všetky krajiny majú svojich súčasných spisovateľov, umelcov, tanečníkov, hudobníkov a že keď sa v krajinách globálneho Juhu sústredíme iba na tradičné formy umenia, môže to viesť k vzniku stereotypov?
- Učia sa deti o tom, že všetky formy umenia sú inšpirované rôznymi vplyvmi?

ROZVÍJANIE ZÁUJMOV

- Vnímame všetkých v škole ako potenciálnych spisovateľov, rozprávačov, básnikov, filmárov, fotografov, spevákov, tanečníkov, hudobníkov, hercov, maliarov, sochárov, keramikárov či krajčírov?
- Podporujeme všetky deti v tom, aby rozvíjali svoje kreatívne zručnosti a záujem o umenie a podnecujeme tým k záujmu o umeleckú aktivitu aj mimo školy?
- Poskytuje naša škola škálu príležitostí, v rámci ktorých môžeme počúvať spev, hudbu, príbehy, poéziu, vnímať fotografie, filmy, divadlo, tanec a vizuálne umenie?
- Povzbudzujeme deti, aby objavovali umenie a venovali sa takému, ktoré sa im najviac páči, či ide o tanec, drámu, hudbu alebo iné formy?

HUDBA

- Podporujeme deti v tom, aby sa zaujímali o rôzne formy hudby?
- Majú deti príležitosti hrať na rôznych kúpených a/alebo podomácky vyrobených strunových, dychových (plechových aj drevených) nástrojoch a perkusiách a možnosť učiť sa o nich?
- Učia sa deti o skladaní hudby a o vyjadrovaní pocitu a významu hudbou?
- Majú všetky deti v škole príležitosť začleniť sa do rôznych speváckych zborov?
- Má škola repertoár piesní, ktoré všetci poznajú?
- Skladá sa repertoár piesní školy z takých, ktoré deti, rodičia a zamestnanci školy poznajú a majú radi?

- Majú deti príležitosť spievať v škole piesne rôznych žánrov?
- Zahŕňa repertoár piesní školy aj také piesne, ktoré deti poznajú z iných škôl?
- Inšpirujeme sa v škole štýlmi spievania z iných krajín?
- Snažíme sa v škole povzbudzovať deti k tomu, aby prekonávali pocit, že nie je „cool“, alebo trému zo spievania pred ľuďmi?
- Skúmame na hodinách to, ako môže spievanie a ovládanie textu piesní podporovať čitateľskú gramotnosť?
- Učia sa deti písať texty piesní?
- Učia sa deti o tom, ako skladať a hrať svoje piesne a piesne spolužiakov, napríklad o osobných, miestnych alebo školských záležitostiach alebo o udalostiach v krajine a vo svete?

TANEC

- Učia sa deti o rôznych štýloch tanca?
- Podporujeme deti v tom, aby zistovali, aký štýl tanca im vyhovuje a aký sa im páči?
- Pozývame do školy tanečníkov a tanečné školy, aby odovzdávali deťom a zamestnancom svoje zručnosti?

ROZPRÁVANIE PRÍBEHOV

- Podporujeme deti v rozvíjaní svojich schopností rozprávať druhým príbehy?
- Využívajú deti to, čo vedia o rozprávaní príbehov doma a vo svojich komunitách?
- Pomáha deťom rozvíjanie rozprávačských zručností pri písaní príbehov?

LITERATÚRA

- Delia sa dospelí v škole s deťmi o to, ako rozumejú poézii, beletrii alebo divadelným hrám?
- Učia sa deti oceňovať rôzne štýly písania a rozvíjať svoj vlastný štýl?

POÉZIA

- Podporujeme deti v tom, aby sa vyjadrovali poéziou, a to štýlom, ktorý im je najbližší?
- Predstavujeme deťom rôzne štýly poézie?
- Podporujeme deti v tom, aby písali, zverejňovali a recitovali svoju poéziu ako spôsob reakcie na svoje pocity a na udalosti?

DIVADLO

- Začlenili sme do školského kurikula rozvoj dramatických zručností?
- Učia sa deti, ako vymýšľať, písať a dramtizovať vlastné príbehy?
- Využívame dramatickú výchovu na to, aby sme z detí formovali sebavedomých a silných ľudí?
- Uvedomujú si v škole všetci, že krásu divadla môžeme objavovať aj vo veľmi nenáročnom prostredí a v jednoduchých podmienkach?
- Učia sa deti o tom, aký dramatický potenciál má využitie svetla, hudby a iných prostriedkov v divadle?

FILM A TELEVÍZIA

- Majú deti prístup k rôznym filmom v slovenčine a v iných jazykoch?
- Porovnávajú deti v škole knihy s filmami natočenými podľa kníh?

- Čerpajú deti z filmov a televíznych programov inšpiráciu pre tvorbu vlastných príbehov?
- Učia sa deti vytvárať vlastné filmy, písať scenáre, natáčať, strihať a pridávať hudbu do videa?

FOTOGRAFIA

- Učia sa deti o kompozícii fotografie?
- Diskutujú deti o tom, čo sa im na fotografiách páči a nepáči?
- Používajú deti fotografie ako ilustrácie k svojim príbehom a učia sa vytvárať vlastné fotopríbehy?

OBCHOD S UMENÍM

- Skúmajú deti, kto si zarába na živobytie umeleckou tvorbou a aplikovaným umením?
- Učia sa deti o tom, kto zarába na umeleckej produkcii, nákupe a predaji umeleckých diel?

UMENIE A ETIKA

- Rozmýšľajú deti o tom, že niektoré formy umenia sú pre mnohých ľudí finančne ťažšie dostupné?
- Rozmýšľajú deti o cenzúre (napríklad o tom, či by malo byť obmedzené znázorňovanie násilia vo filmoch)?
- Rozmýšľajú deti o tom, aký je rozdiel medzi umením a remeslom?
- Rozmýšľajú deti o tom, do akej miery povaha a správanie autora alebo umelca či umelkyne ovplyvňujú podobu a hodnotu jeho/jej umeleckých diel?
- Rozmýšľajú deti o vzťahu medzi hodnotou umenia a cenami umeleckých diel?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa vyvinuli knihy a čitateľská gramotnosť?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako vznikla kníhtlač?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa rokmi mení charakter populárnej hudby?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa vyvíjala vážna hudba?
- Rozmýšľajú deti o tom, aký vplyv má internet a elektronické zariadenia na spôsob, akým ľudia prístupujú k literatúre a hudbe a o tom, ako sa to v budúcnosti môže zmeniť?
- Skúmajú deti rozvoj rôznych foriem umenia?
- Skúmajú deti vývoj rôznych foriem umenia v rôznych častiach sveta?

CI.12 DETI SA V ŠKOLE UČIA O PRÁCI A PREPOJENÍ PRÁCE S ROZVOJOM VLASTNÝCH ZÁUJMOV.

B1.9 Všetky deti a mladí ľudia odchádzajúci z našej školy sú pripravení vzdelávať sa v novom prostredí.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Učia sa deti o rôznych formách práce, ktorú vykonávajú ľudia v ich okolí, v ich krajine a vo svete?
- Učia sa deti o práci, ktorá súvisí so stravovaním, s odievaním, so stavitelstvom, s dopravou, energiou, financiami, legálnymi a nelegálnymi drogami, so zdravotníctvom, vzdelávaním, starostlivosťou o deti, so životným prostredím, s cestovaním, trávením voľného času, umením a vládnutím?
- Skúmajú deti, ako sú pracovné miesta na jednom konci sveta závislé od zamestnania inde vo svete?
- Skúmajú deti možnosti presunov pracovných miest z jednej krajiny do druhej?
- Prispievajú miestni ľudia z rôznych pracovných oblastí k vzdelávacím aktivitám v škole?
- Vedú si deti záznamy rôznych aktivít, ktoré vykonajú počas týždňa alebo mesiaca?

FORMY A CHARAKTER PRACOVNEJ ČINNOSTI

- Učia sa deti o tom, aké zručnosti sú potrebné na výkon rôznych zamestnaní, a o tom, ako je možné tieto zručnosti získať?
- Učia sa deti o tom, že mnohí ľudia počas svojho produktívneho života pracujú v rôznych zamestnaniach?
- Rozmýšľajú deti o tom, že ľudia môžu zmeniť svoje zamestnanie v prípade, ak ich nenapĺňa?
- Skúmajú deti rozdiely medzi prácou vo verejnom a v súkromnom sektore?
- Učia sa deti o tom, že dôležitá práca vykonávaná v domácnostiach a v oblasti starostlivosti o iných je často málo doceňovaná a neplatená?
- Učia sa deti o rôznych typoch dobrovoľníckej práce?
- Učia sa deti o tom, že práca je pre mnohých ľudí základom vlastnej identity?
- Skúmajú deti, aký dôchodok majú ľudia, ktorí vykonávali náročnú prácu alebo prácu v náročných podmienkach po celý život?
- Skúmajú deti, aký význam má dôchodok pre seniorov po tom, čo ukončili pracovnú činnosť na plný úväzok a môžu sa venovať rozvíjaniu vlastných záujmov, na ktoré počas produktívneho života nemali dostatok času?

NEZAMESTNANOSŤ

- Učia sa deti rozoznávať medzi nezamestnanosťou, nečinnosťou a stavom, keď ľudia nie sú za vykonanú prácu platení?
- Skúmajú deti dôvody nezamestnanosti a zmeny v nezamestnanosti v závislosti od stavu ekonomiky štátu?

ROZVÍJANIE ZÁUJMOV

- Učia sa deti o tom, že práca niektorých ľudí je zároveň aj ich koníčkom, kým iní svoje záujmy a koničky rozvíjajú v čase mimo výkonu plateného zamestnania?
- Pomáhame deťom k tomu, aby sa venovali aktivitám, ktoré ich zaujímajú a bavia a v ktorých môžu pokračovať aj po ukončení formálneho vzdelávania?

PRÁCA, MZDA A FINANČIE

- Učia sa deti o vytváraní rozpočtu na základe príjmov a výdavkov?
- Učia sa deti o tom, prečo sa zo mzdy strhávajú prostriedky na dane a odvody?
- Rozmýšľajú deti o výhodách a nevýhodách držby debetných alebo kreditných kariet?
- Učia sa deti o tom, ako vzniká zisk a strata pri nákupe a predaji komodít a tovaru?
- Skúmajú deti vzťah medzi množstvom práce, ktorá je potrebná na výrobu produktu, a jeho cenou?
- Skúmajú deti koncept produktivity?
- Učia sa deti o tom, ako fungujú banky, a o tom, ako banky zarábajú na viac alebo menej rizikových investíciách?
- Učia sa deti o obchodných spoločnostiach, dlhopisoch, cenných papieroch, akciách, akcionároch a dividendách?
- Skúmajú deti hazardný priemysel vrátane národných lotérií a to, kto v tomto priemysle zarába a kto prichádza o peniaze?

PRÁCA, ETIKA A POLITIKA

- Skúmajú deti rôzne pohľady na prácu, mzdu a profit?
- Učia sa deti o nelegálnom zamestnávaní a nelegálnej práci?
- Učia sa deti o tom, aké sú rozdiely vo výške miezd v rôznych pracovných odvetviach?
- Rozmýšľajú deti o tom, akú súvislosť má hodnota vykonanej práce s výškou mzdy?
- Zaoberajú sa deti významom mzdy a tým, čo znamená život v chudobe, v bohatstve alebo termín „dobrý životný štandard“?
- Rozmýšľajú deti o zmysle minimálnej mzdy a jej výške?
- Rozmýšľajú deti o možnosti, že existuje hranica, pri ktorej sa mzda už nedá považovať za adekvátny príjem, ale stáva sa krádežou zo strany poskytovateľa práce?
- Učia sa deti o rovnosti, nerovnosti, šikanovaní a diskriminácii na pracovisku?
- Rozmýšľajú deti o rozdieloch v platovom ohodnotení mužov a žien, medzi etnickými skupinami a o tom, či a ako by sa tieto rozdiely mali obmedzovať?
- Učia sa deti o právach na pracovisku?
- Učia sa deti o pracovnom vykorisťovaní a o možnostiach jeho predchádzaniu?
- Učia sa deti o tom, akým spôsobom je možné vzdorovať nerovnému a nespravodlivému správaniu na pracovisku?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa za posledných päťdesiat rokov či za dlhšie obdobie menila podoba pracovnej činnosti a možnosti zamestnať sa doma a v zahraničí?
- Učia sa deti o tom, ako sa menia nerovnosti vo výške príjmov?
- Učia sa deti o kampaniach, ktoré v minulosti viedli k zlepšeniu pracovných podmienok, vrátane zavedenia platenej dovolenky, práceneschopnosti, materských a otcovských dávok, k rovnakým platovým podmienkam pre ženy a mužov a o tom, čo ďalšie sa v tejto oblasti podarilo alebo ešte môže podariť dosiahnuť?
- Skúmajú deti v škole zamestnania svojich rodinných príslušníkov a rozprávajú sa so staršími členmi rodiny o ich zamestnaní v minulosti?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa zmenil pracovný život v súvislosti s očakávanou dĺžkou života a vekom odchodu do dôchodku?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako sa v budúcnosti môže zmeniť podoba práce?

- A1.7 Naša škola je príkladom demokratického občianstva.
- A2.1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.
- A2.2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.
- C1.12 Deti sa v škole učia o práci a prepojení práce s rozvojom vlastných záujmov.

PREPÁJANIE MIESTNEHO S GLOBÁLNYM

- Prispievajú k tvorbe kurikula školy miestni aktivisti, bankári, politici, odborári či cirkví?
- Skúmajú deti podobnosti a odlišnosti medzi formami vlád a režimami v rôznych krajinách sveta?
- Skúmajú deti podobnosti a odlišnosti medzi fungovaním právneho systému v našom štáte a v iných štátoch?
- Skúmajú deti, čo znamená korupcia a do akej miery ovplyvňuje vládu a inštitúcie v našej krajine a iných krajinách?
- Rozmýšľajú deti o tom, akou formou vlády je možné najpresnejšie opísať spôsob riadenia a fungovania našej školy?

KTO DISPONUJE MOCOU?

- Rozmýšľajú deti o tom, kto má moc uviesť do pohybu opatrenia, ktoré ovplyvňujú ich život v rodine, škole a štvrti, na miestnej, národnej a medzinárodnej úrovni?
- Skúmajú deti to, akým spôsobom sa dá moc a vplyv rozdeliť medzi národné a miestne vlády, právne systémy, armádu, korporácie, akcionárov, podnikateľov, finančné inštitúcie, médiá, odbory, komunity, rodiny a občanov?
- Učia sa deti o význame delby moci v demokratických krajinách?
- Učia sa deti, že okrem vlád majú na životy občanov veľký vplyv aj nadnárodné korporácie?
- Rozmýšľajú deti o rozdieloch v moci, ktorou disponujú rôzne krajiny?

NÁRODY A HRANICE

- Rozmýšľajú deti o tom, ako vznikajú národy a ako sa tvoria medzištátne hranice?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako vznikajú spory o hranice?
- Učia sa deti o kolonizovaní a okupovaní krajín v minulosti a súčasnosti?
- Učia sa deti o zaobchádzaní s ľuďmi ako s tovarom a o otroctve, či už novodobom alebo v minulosti?
- Rozmýšľajú deti o hnutiach za odtrhnutie a osamostatnenie oblastí v niektorých štátoch?
- Skúmajú deti charakter spojenectiev medzi vládami a to, ako a prečo sú iné krajiny vnímané v pozícii spojenca alebo nepriateľa?
- Skúmajú deti význam suverenity alebo štátnej nezávislosti a to, ako ju v súčasnosti a v minulosti ovplyvňuje a ovplyvňovalo medzinárodné a európske právo, Európsky parlament, peňažné toky, dlhy, vlastníctvo médií, dostupnosť potravy, palivová a energetická bezpečnosť a vlastníctvo pôdy či technickej infraštruktúry?

DEMOKRACIA A INÉ FORMY REŔIMOV

- Rozmýšľajú deti o tom, ako funguje vláda v demokraciách, monarchiách, teokraciách a diktátorských režimoch?
- Skúmajú deti, ako prijímajú rozhodnutia a konajú vlády rôznych štátov sveta?
- Skúmajú deti význam a fungovanie demokracie?
- Uvedomujeme si v škole všetci, že demokracia je proces, ktorý sa neustále vyvíja?
- Učia sa deti o rôznych volebných systémoch vo svete?
- Učia sa deti o tom, ako fungujú obecné, mestské a regionálne zastupiteľstvá, Národná rada Slovenskej republiky a Európsky parlament?
- Učia sa deti o tom, prečo ľudia volia a nevolia v miestnych, regionálnych, celonárodných a európskych voľbách?
- Učia sa deti o uplatňovaní a porušovaní práv v demokratických spoločnostiach?
- Učia sa deti o vzťahu štátu s cirkvami na Slovensku?
- Učia sa deti o politických stranách a ich členoch?
- Učia sa deti o vlastníctve médií a o možných záujmoch ich vlastníkov vrátane politických záujmov?
- Učia sa deti o vplyve, rozvoji a poškodzovaní verejných priestorov?
- Skúmajú deti vzťah medzi bohatstvom, chudobou a participáciou v spoločnosti?

PRÁVNE SYSTÉMY

- Učia sa deti o tom, ako platná legislatíva štátu ovplyvňuje náš každodenný život?
- Učia sa deti o tom, ako fungujú súdy?
- Učia sa deti o tom, do akej miery sa v našej krajine a v zahraničí trestá porušovanie zákonov?
- Učia sa deti o rôznych formách trestov, ktoré môže udeliť súd, a o tom, aký majú vplyv a význam pre spoločnosť?
- Učia sa deti o tom, ako ovplyvňujú náš každodenný život medzinárodné právne predpisy, dohovory a deklarácie?
- Učia sa deti o význame a sile medzinárodných súdov?

VEREJNÉ A SÚKROMNÉ FINANČIE

- Zisťujú deti, ako získavajú národné vlády príjmy?
- Zaoberajú sa deti otázkou, ako vláda rozhoduje o tom, koľko peňazí dá do obehu?
- Učia sa deti o príjmoch a rozdelení bohatstva na národnej a medzinárodnej úrovni?
- Učia sa deti o tom, na čo míňajú vlády financie a akým spôsobom v tejto súvislosti prijímajú rozhodnutia?
- Skúmajú deti, od koho si vlády požičiavajú peniaze, keď sú zadlžené?
- Učia sa deti o Medzinárodnom menovom fonde a o tom, akým spôsobom funguje?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako vplýva medzinárodná finančná situácia na ekonomickú silu štátov?
- Rozmýšľajú deti o transakciách medzi štátmi (platobná bilancia) a o dôsledkoch stavu, keď import prevyšuje export alebo prevyšuje zárobky iných krajín?
- Zisťujú deti, akým spôsobom sa rozhoduje o výške bankových úrokových mier?
- Skúmajú deti to, akým spôsobom je možné overovať schopnosť splácať úvery?
- Učia sa deti o dôvodoch, následkoch a kontrole inflácie?

- Skúmajú deti rôzne spôsoby merania inflácie a deflácie a to, ako prebieha proces rozhodovania o ideálnej miere inflácie?
- Učia sa deti o tom, ako sa vyjadruje cena jednej menovej jednotky voči iným menám?
- Skúmajú deti pôžičky a granty, ktoré ako štát poskytujeme iným štátom?
- Rozmýšľajú deti o tom, prečo majú štáty s obrovským súkromným bohatstvom verejné deficity?

ETIKA A POLITIKA

- Rozmýšľajú deti o tom, či by sa malo konanie v súkromnom a pracovnom živote riadiť rovnakými alebo odlišnými hodnotami?
- Skúmajú deti vlastné hodnoty, ktorými by sa chceli riadiť, a hodnoty vyznávané inými ľuďmi?
- Rozvíjajú deti svoju schopnosť vnímať v súvislostiach hodnoty, ktoré vyznávajú, a vlastné konanie v každodennom živote?
- Rozvíjajú deti svoju schopnosť vytvárať si vlastný úsudok v situáciách, keď hodnoty, ktoré vyznávajú, prinášajú v praxi protichodné podnety k správaniu a konaniu?
- Učia sa deti zručnosti zapájať do diskusií o morálnych dilemách?
- Skúmajú deti rôzne hodnoty, ktoré ovplyvňujú konanie rozličných ľudí?
- Rozmýšľajú deti o formách a význame trestov a o tom, aké tresty považujú za vhodné v škole, v rodine alebo voči tým, čo porušujú zákony štátu?
- Skúmajú deti to, ako ich túžby, voľby a etiku ovplyvňuje vláda, viera, rodina, priatelia, médiá či reklama?

PREPÁJANIE MINULOSTI, SÚČASNOSTI A BUDÚCNOSTI

- Učia sa deti o dejinách demokracie v Slovenskej republike a vo svete?
- Učia sa deti o snahách ľudí dosiahnuť plnenie svojich demokratických práv?
- Učia sa deti o tom, čo sa podarilo dosiahnuť budovaním občianskej spoločnosti?
- Učia sa deti o úlohách politických strán, odborov a občianskej spoločnosti pri rozvoji demokracie?
- Skúmajú deti charakter našej republiky, jej vznik a to, či je demokratickým a právnym štátom?
- Skúmajú deti, ako by mohla demokratickejším spôsobom fungovať naša krajina, komunita či rodina?
- Rozmýšľajú deti o tom, ako môže vyzeráť rozdelenie moci v našom štáte v budúcnosti?
- Skúmajú deti, aký vplyv bude mať odchod Spojeného kráľovstva z Európskej únie na osoby žijúce na Slovensku a našich občanov žijúcich v Spojenom kráľovstve?

C2.1 VÝCHOVNO-VZDELÁVACIE AKTIVITY V ŠKOLE PLÁNUJEME SO ZRETEĽOM NA VŠETKY DETI.

C2.2 Naše vzdelávacie aktivity podporujú aktívne zapájanie sa všetkých detí bez rozdielu.

- a) Plánujeme v škole aktivity tak, aby podporovali učenie, a nielen spĺňali rámcový učebný plán?
- b) Zohľadňujú materiály z kurikula zázemie, skúsenosti a záujmy všetkých žiakov a žiačok?
- c) Zohľadňujú výchovno-vzdelávacie aktivity v škole širokú škálu záujmov detí?
- d) Zahŕňa škála našich výchovno-vzdelávacích aktivít ústne prezentácie a diskusie, počúvanie, čítanie, písanie, kreslenie, riešenie problémov, dramatickú výchovu, využitie knižnice, audiovizuálne materiály, praktické úlohy, informačné a počítačové technológie?
- e) Poskytujú výchovno-vzdelávacie aktivity v našej škole príležitosti na prácu v pároch a skupinách, individuálnu prácu a prácu s celou triedou?
- f) Zahŕňajú aktivity aj činnosti mimo triedy, napríklad v okolí školy a výlety na vzdialenejšie miesta?
- g) Obohacujú aktivity, ktoré s deťmi realizujeme, vzdelávanie všetkých?
- h) Rozvíjajú aktivity kapacitu detí rozmýšľať, rozprávať, písať a učiť sa?
- i) Podporujú naše výchovno-vzdelávacie aktivity vnímanie vzdelávania ako kontinuálneho procesu, ktorý sa nekončí vyriešením jednej konkrétnej úlohy?
- j) Sú podmienky na vzdelávanie v našej škole flexibilné, môžu sa napríklad deti zúčastniť na intenzívnom jazykovom kurze alebo kurze na podporu gramotnosti?
- k) Majú nepočujúce deti a deti, pre ktoré je slovenčina cudzím jazykom, k dispozícii tlmočníkov?
- l) Snažíme sa v procese plánovania výučby identifikovať a minimalizovať prekážky, ktorým čelia deti v snahe aktívne sa zapájať do vzdelávania v škole?
- m) Podporujú všetci zamestnanci aktivity, ktoré sa týkajú rôznych spôsobov, akými deti vnímajú rodovú identitu?
- n) Využívajú zamestnanci príležitosti, ktoré vznikajú na základe medializácie niektorých tém, a tak môžu povzbudzovať záujem detí o vzdelávanie (majú zamestnanci školy premyslené alternatívne aktivity pre deti, ktoré daná téma nezaujíma)?
- o) Môžu sa deti zúčastňovať na vyučovaní v oblečení, ktoré je v súlade s ich náboženským presvedčením?
- p) Prispôsobujeme školské kurikulum aj deťom, ktoré sa z dôvodu náboženského presvedčenia nezúčastňujú na niektorých hodinách (napr. na výtvarnej alebo hudobnej výchove)?
- q) Prispôsobujeme v prípade potreby vyučovanie deťom so zdravotným znevýhodnením tak, aby mohli naplno rozvíjať svoje zručnosti a vedomosti?
- r) Uvedomujú si v škole všetci to, koľko času potrebujú niektoré deti so znevýhodnením na prácu s nástrojmi počas praktického vyučovania?
- s) Venujeme špeciálnu pozornosť snahe zapájať do vyučovania nepokojné, nezúčastnené deti alebo deti bez záujmu?
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____

C2.2 NAŠE VZDELÁVACIE AKTIVITY PODPORUJÚ AKTÍVNE ZAPÁJANIE SA VŠETKÝCH DETÍ BEZ ROZDIELU.

C2.1 Výchovno-vzdelávacie aktivity v škole plánujeme so zreteľom na všetky deti.

- a) Vyhýbame sa tomu, aby sme ciele vyučovacích hodín stotožňovali s osobnými očakávaniami od konkrétnych žiakov či žiačok?
- b) Využívame počas vyučovania postupy, pri ktorých kladieme otvorené otázky?
- c) Obmedzujeme v komunikácii počas vyučovania množstvo otázok, na ktoré očakávame jedinú správnu odpoveď?
- d) Vedíme v škole vyučovanie tak, aby využívalo aj vedomosti, skúsenosti a zručnosti, ktoré už deti nadobudli mimo školy?
- e) Vedíme vyučovacie hodiny tak, aby zapájali deti aj po emocionálnej stránke?
- f) Cítiť z vyučovania v našej škole nadšenie a radosť z učenia?
- g) Vyjadrujú pedagogickí zamestnanci našej školy svoju lásku k učeniu?
- h) Je hovorený a písaný jazyk, ktorý počas vyučovania používame, zrozumiteľný pre všetky deti?
- i) Používame náročnú slovnú zásobu iba v prípadoch nutnosti a vysvetľujeme či precvičujeme ju s deťmi počas vyučovania?
- j) Podporujeme deti v tom, aby sa ozvali, keď niečomu nerozumejú?
- k) Môžu si deti zaznamenávať svoju prácu rôznymi spôsobmi (okrem písania tiež v kresbách, na fotografiách, videách a zvukových záznamoch)?
- l) Podporuje naše vyučovanie vedenie dialógu medzi zamestnancami a deťmi a medzi deťmi navzájom?
- m) Učia sa deti klásť si navzájom otázky, aby si tak pomohli pri vzdelávaní?
- n) Podporuje naše vyučovanie deti v tom, aby rozprávali o procese rozmyšľania a vzdelávania zo svojho pohľadu?
- o) Navrhujú deti iniciatívne dodatočné úlohy, ktorým sa chcú venovať, keď dokončia úlohu navrhnutú učiteľom/učiteľkou?
- p) Zlepšujeme spoločne svoje zručnosti práce s internetom, keďže nám môžu pomôcť pri vyučovaní a učení sa?
- q) Sú všetky pracovné listy, s ktorými v škole pracujeme, zrozumiteľné v takej miere, aby pomáhali vzdelávať všetky deti?
- r) Majú deti, ktoré sa učia slovenčinu ako cudzí jazyk, príležitosti hovoriť, písať či posunkovať svojím materinským jazykom a využívať svoje prekladateľské zručnosti?
- s) Realizujeme potrebné zmeny, ktoré sú nevyhnutné na aktívne zapájanie sa detí so zdravotným znevýhodnením do vzdelávania?
- t) Uvedomujeme si, akú fyzickú aktivitu musia na vypracovanie úloh vyvinúť deti so zdravotným znevýhodnením alebo chronickým ochorením a tiež to, že ich to môže unavovať?
- u) Uvedomujeme si, akú prácu a sústredenie si vyžaduje odčítanie z pier a používanie zrakových pomôcok?
- v) Využívame technologické pomôcky (napríklad programy na rozoznávanie reči) na podporu detí, ktoré majú závažnejšie problémy s písaním?
- w) _____

C2.4 Umožňujeme deťom aktívne sa podieľať na rozhodovaní o vlastnom vzdelávaní.

- a) Podporujú sa zamestnanci našej školy navzájom v sebavedomom kritickom myslení?
- b) Rozumieme, že dialóg funguje najlepšie, keď dajú ľudia bokom mocenské rozdiely a rozdiely v spoločenskom postavení?
- c) Dávajú všetci zamestnanci našej školy najavo, že rešpektujú a vážia si názory druhých?
- d) Podporujeme deti aj dospelých v našej škole v tom, aby vyjadrovali svoje názory asertívne a bez agresie?
- e) Podporujeme dialóg, aby si všetci ľudia v škole mohli vypočuť a precvičiť vyjadrovanie iných názorov?
- f) Podporujeme deti v tom, aby rozvíjali a vyjadrovali svoje názory a pocity týkajúce sa dôležitých lokálnych, národných a medzinárodných udalostí, napríklad v prípade dôležitých spoločenských zmien alebo katastrof v našej alebo inej krajine?
- g) Podporujeme deti v tom, aby kládli zložité otázky?
- h) Uvedomujú si tí ľudia v škole, ktorí majú protichodné postoje, že je dôležité vedieť sa na vec pozrieť očami druhého, a to najmä v snahe dosiahnuť spoločné riešenia problémov?
- i) Učia sa deti v našej škole identifikovať rozpory vo vlastných argumentoch a v argumentácii iných ľudí?
- j) Učíme sa v škole spoločne hodnotiť silu argumentov vrátane tých svojich?
- k) Učia sa deti o tom, kedy je potrebné doložiť pravdivosť tvrdenia alebo argumentov zdrojmi?
- l) Učia sa deti v našej škole používať príklady na podporu svojich argumentov?
- m) Učíme deti o tom, ako môžu starostlivo vybrané príklady pri výmene argumentov odhaliť limity zovšeobecňujúcich tvrdení?
- n) Učia sa deti pýtať: „Do akej miery...?“ a „V akých prípadoch...?“, keď ľudia naznačujú, že niečo existuje alebo funguje vo všeobecnosti (napríklad rozdiely medzi národmi, etnikami, mužmi a ženami...)?
- o) Učia sa deti v našej škole odhadnúť publikum, ktoré chcú osloviť svojim textom?
- p) Učia sa deti o tom, že ľudia niekedy automaticky akceptujú pravdivosť niektorých tvrdení, pretože sú podané autoritatívnym spôsobom, a pritom nie sú pravdivé?
- q) Vedia dospelí a deti v našej škole identifikovať názory a uhly pohľadu vyplývajúce z vyznávania rôznych hodnôt či presvedčení, napríklad náboženského presvedčenia?
- r) Pomáhame deťom a dospelým v škole zlepšiť ich argumentačné schopnosti?
- s) Učia sa deti o tlaku, ktorý na ne môžu ľudia vyvíjať v snahe, aby ich presvedčili rozmýšľať, správať sa a konať konkrétnym spôsobom?
- t) Skúmajú deti a mladí ľudia v našej škole to, čo ich priviedlo k názorom a postojom, ktoré vyjadrujú?
- u) Podporujeme v škole všetkých účastníkov dialógu, aby si udržali pocit sebaúcty?
- v) Vyhýbame sa v škole všetci ponižujúcemu správaniu, keď máme pocit, že sme vyhrali debatu?
- w) Pomáhajú mentori všetkým deliť sa o svoje názory?
- x) Venujeme špeciálnu pozornosť tomu, aby sme pomohli s vyjadrovaním sa ľuďom, ktorí sa hanbia vystupovať na verejnosti?
- y) _____

C2.4 UMOŽŇUJEME DEŤOM AKTÍVNE SA PODIELAŤ NA ROZHODOVANÍ O VLASTNOM VZDELÁVANÍ.

A1.11 Všetci zamestnanci vidia spojitosť medzi tým, čo sa deje v škole, a tým, čo deti prežívajú doma.

C2.3 Deti podporujeme v sebavedomom kritickom myslení.

- a) Je očividné, že dospelí v škole sa aktívne vzdelávajú a majú rôzne záujmy?
- b) Podporujeme deti v tom, aby si dôverovali, že dokážu zlepšiť svoju schopnosť učiť sa samostatne?
- c) Rozumieme tomu, že keď si niektoré deti osvoja väčšiu samostatnosť v učení sa a schopnosť navzájom spolupracovať, budeme mať viac priestoru aktívne k tomu pomáhať aj ostatným?
- d) Podporujeme deti, aby samy identifikovali, čo sa chcú naučiť, a aby za to prebrali zodpovednosť?
- e) Podporujeme deti, aby rozvíjali svoj záujem o vzdelávanie, ktorému sa venujú po škole?
- f) Vytvárame v škole viac príležitostí na to, aby sa deti mohli samy rozhodnúť v tom, čo sa budú učiť?
- g) Pomáhame deťom, aby si vymýšľali vlastné nadpisy a názvy, keď tvoria svoje práce?
- h) Povzbudzujeme deti k tomu, aby kladli ťažké otázky, na ktoré nemáme okamžité odpovede?
- i) Umožňujeme deťom rozhodnúť sa, či sa chcú vzdelávať rýchlejším alebo pomalším tempom alebo či chcú konkrétne učivo prebrať viac do hĺbky?
- j) Pomáha deťom naša podpora vzdelávania v tom, aby čerpali zo svojich predchádzajúcich vedomostí a zručností?
- k) Učíme deti, ako rešeršovať a písať práce?
- l) Vedia deti samostatne využívať knižnicu a informačné technológie?
- m) Učíme deti robiť si poznámky z prednášok, kníh a internetu?
- n) Pomáhame deťom, aby pri skúmaní konkrétnych tém vedeli formulovať jasné otázky, na ktoré hľadajú odpovede?
- o) Učia sa deti navzájom si pomáhať pri skúmaní tým, že starostlivo počúvajú svojich spolužiakov a následne kladú otázky, aby vzájomne porozumeli tomu, ako uvažujú?
- p) Učia sa deti písať krátky sumár z prác, aby tak pochopili ich základnú štruktúru?
- q) Vyhýbame sa výchovno-vzdelávacím aktivitám, ktoré sú založené na mechanickom opisovaní?
- r) Učíme deti prezentovať svoju prácu v hovorovej, písanej alebo inej forme, individuálne alebo v skupinách?
- s) Pomáhame deťom plánovať si učenie a zvládať opakovanie pred testami a skúškami?
- t) Radíme sa s deťmi o tom, akú formu podpory pri vzdelávaní potrebujú?
- u) Dávajú nám deti konštruktívnu spätnú väzbu k tomu, ako zlepšiť výchovno-vzdelávacie aktivity?
- v) Ovplyvňuje spätná väzba od detí tvorbu a výslednú podobu našich výchovno-vzdelávacích aktivít?
- w) Podieľajú sa deti na hľadaní spôsobov, ako prekonať svoje problémy pri vzdelávaní alebo ako pri prekonávaní problémov pomocť spolužiakom/spolužiačkam?
- x) _____
- y) _____

C2.5 DETI SA V NAŠEJ ŠKOLE UČIA OD SEBA NAVZÁJOM.

A1.3 Deti si v škole navzájom pomáhajú.

- a) Vnímajú deti v našej škole vzájomnú pomoc ako niečo bežné?
- b) Vedeť všetkých k tomu, aby sa vzájomne pozorne počúvali bez prerušovania?
- c) Učíme deti klásť objasňujúce otázky, aby lepšie pochopili, čo druhí hovoria, a pomohli si navzájom rozvíjať svoje myšlienky?
- d) Nesmejú sa deti vyjadreniam iných v prípade, že nejde o vtipkovanie?
- e) Vedia deti prejavovať nesúhlas s názormi spolužiakov spôsobom, ktorý nie je znevažujúci?
- f) Uvedomujú si deti situácie, keď menia tému diskusie, namiesto toho, aby prispievali k téme, o ktorej sa diskutuje?
- g) Poskytuje naše vyučovanie pravidelné príležitosti na skupinovú prácu?
- h) Učia sa deti viesť diskusie tak, aby sa do nich mohol zapojiť každý?
- i) Používajú deti rovnaký signál, keď sa chcú zapojiť (počas skupinovej práce, pri diskusií v triede)?
- j) Budujú skupinové výchovno-vzdelávacie aktivity v našej škole na rozdieloch vo vedomostiach a skúsenostiach detí?
- k) Dovoľujú skupinové aktivity deťom rozdeliť si úlohy a následne navzájom zdieľať, čo sa naučili?
- l) Plánujeme výchovno-vzdelávacie aktivity v našej škole tak, aby sa deti rôznych vekových kategórií a s rôznymi vzdelávacími výsledkami mohli navzájom podporovať?
- m) Učia sa deti, akým spôsobom môžu niečo vysvetliť alebo naučiť ostatných?
- n) Chápeme, že každý môže prispievať k vyučovaniu a vzdelávaniu bez ohľadu na vzdelávacie výsledky alebo zdravotné znevýhodnenie?
- o) Hľadajú deti nové nápady a riešenia problémov bez toho, aby hodnotili vyjadrenia iných?
- p) Majú deti radosť z učenia prostredníctvom skupinových aktivít?
- q) Majú deti v našej škole s učiteľmi spoločnú zodpovednosť za prekonávanie problémov pri vzdelávaní, ktorým čelia?
- r) Zmieňujú sa nám deti pri prezentovaní výsledkov vlastnej práce o tom, že im pri príprave niekto pomohol?
- s) Diskutujú navzájom deti kriticky a konštruktívne o tom, čo sa naučili?
- t) Odovzdávajú deti svoje jedinečné zručnosti (ovládanie inej reči, športové či umelecké danosti) cez prestávky a v školskom klube?
- u) Využívame v škole rôzne jazyky, ktorými deti hovoria, aby sme rozvíjali jazykové znalosti všetkých?
- v) Odovzdávajú deti v našej škole svoje skúsenosti s prekonávaním problémov vo vzdelávaní a vo vzťahoch?
- w) Zahŕňajú projekty, na ktorých deti v škole pracujú, kreatívne riešenia problémov, ktorým čelia?
- x) _____
- y) _____
- z) _____

C2.6 VYUČOVANIE V NAŠEJ ŠKOLE ROZVÍJA POROZUMENIE PODOBNOTIAM A ROZDIELOM MEDZI ĽUĎMI.

A1.8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.

- a) Rozvíjajú výchovno-vzdelávacie aktivity v našej škole chápanie rozdielov v pôvode, kultúre, etnickej príslušnosti, rodovej identite, zdravotnom znevýhodnení, sexuálnej orientácii, názoroch, vierovyznaní a politických preferenciách?
- b) Majú deti v našej škole príležitosť pracovať s inými ľuďmi, ktorí sa od nich líšia pôvodom, etnickou príslušnosťou, zdravotným znevýhodnením alebo rodovou identitou?
- c) Zohľadňujú naše vyučovacie materiály ľudskú rozmanitosť?
- d) Skúmajú deti stereotypné postoje a vyjadrenia vyskytujúce sa vo vzdelávacích materiáloch a diskusiách?
- e) Rozpoznávajú deti podobnosti s ľuďmi, ktorých často vnímajú ako veľmi odlišných?
- f) Rozpoznávajú deti rozdiely, ktorými sa odlišujú od ľudí, ktorých často vnímajú ako seba podobných?
- g) Uvedomujú si deti, že existujú rozdiely medzi ľuďmi, ktorých často vnímajú za navzájom podobných či rovnakých?
- h) Podporujeme deti v tom, aby hľadali paralely medzi necivilizovaným, nedemokratickým alebo diskriminačným správaním v ich krajine a správaním v iných krajinách?
- i) Odkazujú výchovno-vzdelávacie aktivity v našej škole na udalosti a životy ľudí v iných krajinách?
- j) Učia sa deti o pôvode rozdielov medzi náboženstvami a politickými systémami vo svete?
- k) Upozorňujeme v škole na potrebu pochopiť rozdiely v miere chudoby, v kvalite zdravotníctva, v očakávanej dĺžke života či sociálnom zabezpečení a bezpečnosti ľudí v iných častiach krajiny a sveta?
- l) Skúmajú deti dedičstvo negatívneho zaobchádzania s niektorými skupinami ľudí (napríklad počas 2. svetovej vojny) v minulosti?
- m) Učia sa deti o tom, ako ľahko ľudia popierajú a odmietajú niektoré svoje stránky (napríklad starší ľudia zabúdajú, akí boli, keď boli mladí)?
- n) Sú deti navštevujúce našu školu empatické k seniorom a chápu, že aj ony raz zostarnú?
- o) Sú deti bez zdravotného znevýhodnenia empatické k ľuďom s týmto znevýhodnením?
- p) Skúmajú deti to, ako môže nespravodlivé konanie voči konkrétnym ľuďom či skupinám v minulosti prispievať k nerovnostiam v krajine v súčasnosti?
- q) Uvedomujeme si všetci v škole, ako veľmi sa so svojím prostredím môžu identifikovať ľudia, ktorých rodiny žili na jednom mieste niekoľko generácií?
- r) Spochybňujeme počas vyučovania rodové stereotypy (napríklad, že chlapci sú silnejší a rýchlejší ako dievčatá)?
- s) Majú deti príležitosť komunikovať s deťmi v ekonomicky silnejších aj slabších častiach sveta?
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____

C2.7 SYSTÉM HODNOTENIA VZDELÁVACÍCH VÝSLEDKOV DETÍ PODPORUJE NAPREDOVANIE VŠETKÝCH.

C1.4 Deti sa učia o formách bývania a o zastavanom území.

C2.12 Domáce úlohy zadávame tak, aby prispievali k vzdelávaniu všetkých detí.

- a) Zahŕňa naše hodnotenie výsledkov detí vždy aj hodnotenie ich práce počas vyučovacieho procesu?
- b) Budujú dospelí v našej škole na svojich vlastných skúsenostiach s hodnotením, aby zlepšili spôsob, akým posudzujú napredovanie vo vzdelávaní u detí?
- c) Pomáhame deťom so sebahodnotením ich písomného či ústneho prejavu, aby vedeli, ako a v čom sa zlepšovať?
- d) Zahŕňame deti do podpory vzdelávania ostatných a môžu sa k tomu vyjadrovať?
- e) Zahŕňa naše hodnotenie detí aj identifikáciu problémov, ktoré pri vzdelávaní majú?
- f) Vyjadrujeme sa k práci detí povzbudivo a s rešpektom?
- g) Zahŕňa naše hodnotenie detí aj snahu pochopiť vzdelávanie z ich pohľadu?
- h) Snažia sa učitelia aj pedagogickí asistenti v našej škole pochopiť, ako sa deti učia tým, že ich pozorne sledujú?
- i) Pomáhame si v škole navzájom, aby sme zohľadnili výsledky svojich pozorovaní vo vzťahu k učeniu sa detí?
- j) Vedie naše hodnotenie detí niekedy k zmenám vo výchovno-vzdelávacích aktivitách?
- k) Zameriava sa naše hodnotenie na to, aby pomohlo deťom identifikovať svoje silné a slabé stránky pri vzdelávaní?
- l) Využívame hodnotenie tak, aby sme zároveň zlepšili u detí schopnosť sebahodnotenia?
- m) Prispôsobujeme skúšanie tak, aby bolo férovejšie voči deťom so znevýhodnením (z hľadiska poskytnutia potrebného času, asistenčných komunikačných prístrojov alebo tlmočníkov)?
- n) Môžu sa rodičia/opatrovníci vyjadrovať k vzdelávaniu detí?
- o) Máme rôzne spôsoby hodnotenia vzdelávacích výsledkov, ktoré zohľadňujú rozdiely v povahe detí, v ich záujmoch a zručnostiach?
- p) Hodnotia zamestnanci a deti pravidelne prácu, ktorá vznikla vo vzájomnej spolupráci a v spolupráci s inými ľuďmi?
- q) Chápú deti dôvody hodnotenia ich vzdelávacích výsledkov zo strany učiteľa či prostredníctvom celonárodných testovaní?
- r) Informujeme deti úprimne o tom, že celonárodné testovania majú za cieľ merať úspešnosť školy?
- s) Informujeme deti o tom, aké dôsledky má hodnotenie ich vzdelávacích výsledkov v jednotlivých ročníkoch a ako ich výsledky vnímajú učitelia či asistenti?
- t) Skúmame vzdelávacie výsledky rôznych skupín detí (chlapcov/dievčat/príslušníkov etnickej menšiny/detí so zdravotným znevýhodnením) tak, aby sme mohli odhaliť a riešiť ich problémy pri vzdelávaní?
- u) Pripravujeme podklady o vzdelávacích výsledkoch detí v spolupráci s nimi, aby tak mali možnosť poznať a zohľadňovať svoje zručnosti, vedomosti a skúsenosti?
- v) _____
- w) _____

C2.8 DISCIPLÍNA JE V NAŠEJ ŠKOLE ZALOŽENÁ NA VZÁJOMNOM REŠPEKTE.

A1.4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.

B2.7 V škole sa snažíme eliminovať udeľovanie disciplinárnych trestov.

- a) Odzrkadľuje spôsob, akým sa deti aj dospelí k sebe počas vyučovania správajú, rešpektujúcu klímu našej školy?
- b) Zahŕňa náš prístup k budovaniu disciplíny v škole učenie sa sebadisciplíny?
- c) Pomáhajú deti učiteľom vytvárať atmosféru, ktorá podporuje vzdelávanie?
- d) Podporujú sa všetci zamestnanci našej školy navzájom v tom, aby boli asertívni a nie agresívni?
- e) Majú všetci zamestnanci školy zodpovednosť za spoločné prekonávanie problémov s disciplínou, ktorým čelí niektorý z kolegov?
- f) Odovzdávame si ako zamestnanci svoje vedomosti a zručnosti spojené s riešením nezáujmu detí a s vyrušovaním?
- g) Vnímame, že vyžadovanie disciplíny súvisí s kvalitou vzťahov s deťmi, od ktorých disciplínu vyžadujeme?
- h) Vyhýbame sa ako skupiny dospelých a detí v škole vytváraniu pocitu, že stojíme na opačných stranách konfliktu?
 - i) Vyhýbame sa vyjadrovaniu názoru, že deti by mali slepo nasledovať autority?
 - j) Je správanie, ktoré počas vyučovania očakávame od detí, v súlade s rámcom hodnôt školy, ktorý sme vytvorili v spolupráci s rodičmi/opatrovníkmi a deťmi/mladými ľuďmi?
 - k) Vnímajú deti, že vzdelávanie v triede a mimo triedy si vyžaduje podobné správanie?
 - l) Cítíme sa v škole všetci komfortne, keď musíme priznať, že niečo nevieme alebo sme urobili chybu?
- m) Prispievajú deti s nápadmi na to, ako dosiahnuť, aby počas vyučovania dávali všetci pozor?
- n) Vidia všetci dospelí a deti v škole rozdiel medzi konverzáciami, ktoré sa vedú potichu, a/alebo sú konštruktívne a rušivými rozhovormi?
- o) Hovoria deti tichšie, keď ich o to požiadame, aby mal každý príležitosť sústrediť sa?
- p) Uvedomujú si deti, že každé z nich má nárok získať v triede/v škole pozornosť?
- q) Pomáhajú deti utišovať iné deti namiesto toho, aby ich dráždili, keď majú s niečím problém alebo počas vyučovania vyrušujú?
- r) Ak s deťmi pracujeme v triede naraz viacerí, delíme si zodpovednosť za hladký priebeh vyučovania?
- s) Máme v škole jasné postupy, ktorým rozumejú deti aj učители v snahe reagovať na výrazne problémové správanie?
- t) Majú deti pocit, že k nim v škole pristupujeme férovo nezávisle od ich príslušnosti k akejkoľvek menšine?
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

C2.9 ZAMESTNANCI TEJTO ŠKOLY TVORIA PLÁNY, UČIA A HODNOTIA SVOJU PRÁCU SPOLOČNE.

A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.

C2.10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.

- a) Plánujú skupiny učiteľov a pedagogických asistentov v našej škole vyučovanie a domáce úlohy spoločne?
- b) Plánujeme všetci v škole vzdelávacie aktivity tak, aby sa naplno využili možnosti pedagogických pracovníkov v triede?
- c) Zohľadňuje plánovanie vyučovania aj vedomosti pedagogických asistentov o tom, ako sa mení správanie niektorých detí na vyučovaní v závislosti od osoby prítomného učiteľa?
- d) Plánujú učitelia našej školy školské aktivity tak, aby pri tom využili vedomosti a zručnosti iných kolegov?
- e) Využívajú učitelia kolaboratívne učenie ako príležitosť učiť sa jeden od druhého?
- f) Pomáhajú si zamestnanci lepšie využívať technológie, ako napríklad počítače a interaktívne tabule?
- g) Inšpirujeme sa praxou z iných škôl, skúmame ju a prispôbujeme potrebám detí v našej škole?
- h) Využívame nápady kolegov, ktorí sa venujú profesijnému vzdelávaniu učiteľov?
- i) Prehodnocujú všetci učitelia a pedagogickí asistenti v našej škole svoje výučbové praktiky v súvislosti so spoločne prijatým rámcom hodnôt školy?
- j) Nasledujú po vzájomnom pozorovaní vyučovacieho procesu úvahy o tom, ako môžeme výchovno-vzdelávací proces zlepšiť?
- k) Nahrávajú si všetci učitelia časti svojich hodín a prehodnocujú ich sledovaním svoje vyučovacie prístupy?
- l) Sú učitelia otvorení vyjadreniam kolegov, napríklad o zrozumiteľnosti jazyka, ktorý používajú počas aktivít v triede, alebo o miere zapájania detí do týchto aktivít?
- m) Prispôbujú učitelia našej školy svoje vzdelávacie postupy spätnej väzbe, ktorú dostávajú od kolegov?
- n) Pomáhajú si zamestnanci navzájom pochopiť proces vzdelávania z pohľadu detí?
- o) Majú zamestnanci, ktorí pracujú v rovnakej triede, spoločne zodpovednosť za zabezpečenie zapájania sa všetkých detí?
- p) Zapájajú sa zamestnanci našej školy do spoločného riešenia problémov, keď existujú odôvodnené obavy o napredovanie dieťaťa alebo skupiny detí vo vzdelávaní?
- q) Cítia sa zamestnanci sebaisto, keď majú poskytnúť spätnú väzbu na spôsob, akým kolega či kolegyňa uvažuje o dôvodoch výskytu problémov pri vyučovaní?
- r) Podporujú sa zamestnanci našej školy navzájom, aby si vyskúšali nové výchovno-vzdelávacie prístupy a aktivity?
- s) Rozmýšľame v škole o svojich pocitoch týkajúcich sa vzdelávania konkrétnych detí a o tom, ako môžu tieto pocity zabrániť alebo pomôcť odstraňovaniu problémov, ktorým pri vzdelávaní niektoré deti čelia?
- t) _____
- u) _____

C2.10 ZAMESTNANCI NAŠEJ ŠKOLY VYTVÁRAJÚ SPOLOČNÉ ZDROJE NA PODPORU VZDELÁVANIA.

C2.14 Poznáme a využívame vzdelávacie zdroje v okolí školy.

- a) Je v zborovni miesto, kde môžu zamestnanci vystaviť informácie o svojich obľúbených vzdelávacích zdrojoch, napríklad knihách a internetových stránkach?
- b) Má školská komunita internetovú stránku, ktorá informuje o záujmoch zamestnancov, detí a rodičov?
- c) Odkazuje internetová stránka školy na iné školy v lokalite či krajine alebo v iných krajinách?
- d) Spolupracujú zamestnanci a študenti na tvorbe novín o udalostiach a otázkach, ktoré sú pre nich dôležité, a je vytváranie týchto novín integrované medzi výchovno-vzdelávacie aktivity?
- e) Sú triedy našej školy stimulujúcim prostredím na vzdelávanie a zohľadňujú vedomosti a záujmy dospelých aj detí?
- f) Sú hry a materiál, ktorý má stimulovať predstavivosť menších detí, v škole dostupné aj starším deťom a mladým ľuďom?
- g) Spolupracujú zamestnanci navzájom pri starostlivosti o areál školy?
- h) Majú deti k dispozícii spoločný priestor, miestnosť alebo prístrešok na čítanie a rozprávanie príbehov?
- i) Spolupracujú dospelí a deti v škole na vytváraní zbierky artefaktov a príbehov, ktoré sa s nimi spájajú?
- j) Riadia zamestnanci školskú knižnicu tak, aby podporovala vzdelávanie všetkých?
- k) Máme školskú knižnicu usporiadanú tak, aby podporovala samostatnosť detí pri vzdelávaní?
- l) Má škola zbierku DVD nosičov ľahko dostupnú všetkým?
- m) Podieľajú sa zamestnanci školskej knižnice na plánovaní výchovno-vzdelávacieho procesu?
- n) Má naša škola systém na nahrávanie, usporiadanie a šírenie televíznych programov?
- o) Majú deti prístup k elektronickým knihám a elektronickým čítačkám?
- p) Máme v škole takú zbierku beletrie a literatúry faktu, ktorá sa páči rôznym študentom?
- q) Sú naše knihy dostupné v rôznych jazykoch, ktorými deti hovoria a ktoré sa učia?
- r) Sú materiály zo školského kurikula vhodne prispôbené a dostupné deťom so zdravotným znevýhodnením, napríklad v ľahko čitateľnej forme, zvukovej podobe alebo v Braillovom písme?
- s) Majú triedy našej (základnej) školy prístup k bábkovému divadlu a rôznym väčším či menším bábkam?
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

C2.11 PEDAGOGICKÍ ASISTENTI V NAŠEJ ŠKOLE PODPORUJÚ ZAPÁJANIE SA VŠETKÝCH DETÍ DO VZDELÁVANIA.

A1.2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.

B1.4 Poznáme a využívame odborné znalosti všetkých zamestnancov školy.

- a) Sú pedagogickí asistenti v našej škole priradení k triedam alebo oblastiam kurikula a nie ku konkrétnym deťom?
- b) Je cieľom pedagogických asistentov zvýšiť mieru zapájania sa všetkých detí do vzdelávania?
- c) Dávajú pedagogickí asistenti v našej škole najavo, že sa tiež učia a majú rôzne záujmy?
- d) Je cieľom pedagogických asistentov pomôcť deťom osamostatniť sa od ich priamej pomoci?
- e) Podporujú pedagogickí asistenti vzájomné pomáhanie si detí, ktoré majú problémy s učením?
- f) Delia sa pedagogickí asistenti navzájom o svoje chápanie problémov, ktoré sú spojené so vzdelávaním a zapájaním všetkých detí do vzdelávacích aktivít?
- g) Odovzdávajú si pedagogickí asistenti svoje vedomosti o lokalite, v ktorej sa škola nachádza, a o školských komunitách?
- h) Zapájajú sa pedagogickí asistenti v našej škole do plánovania a vyhodnocovania výchovno-vzdelávacích aktivít?
- i) Vyhýbajú sa pedagogickí asistenti tomu, aby obmedzovali vzťahy medzi deťmi a vzťahy detí s inými zamestnancami školy?
- j) Máme priestory tried usporiadané tak, aby mohli učitelia a pedagogickí asistenti pracovať so skupinami aj s jednotlivcami?
- k) Snaží sa naša škola prijímať na pozíciu pedagogických asistentov mužov aj ženy?
- l) Zaujímajú nás názory pedagogických asistentov na úlohy, ktoré majú vykonávať?
- m) Vyjednávajú pedagogickí asistenti, aby opis ich pracovnej pozície zhrňal rôzne povinnosti, ktoré v škole majú?
- n) Oboznamujú sa všetci učitelia s rôznymi aktivitami, ktoré majú vykonávať pedagogickí asistenti?
- o) Platíme pedagogických asistentov za všetok čas, ktorý venujú práci pre školu, vrátane účasti na poradách, prípravy učebných materiálov a účasti na udalostiach usporiadaných pre zamestnancov školy?
- p) Uvedomujeme si, že niektoré deti so zdravotným znevýhodnením potrebujú skôr osobného ako pedagogického asistenta?
- q) Sme v škole otvorení prijímaniu pedagogických asistentov so zdravotným znevýhodnením?
- r) Majú osobní asistenti, učitelia a pedagogickí asistenti rovnaké záujmy v súvislosti s podporou spolupráce medzi deťmi s rôznymi potrebami?
- s) Radíme sa s deťmi so zdravotným znevýhodnením o tom, akú podporu potrebujú a čo by mal spĺňať človek, ktorý im túto podporu bude poskytovať?
- t) Chápeme, že môžu nastať situácie, keď osobní a pedagogickí asistenti budú musieť zastávať záujmy niektorých detí a mladých ľudí a vykonávať advokačnú činnosť?
- u) _____
- v) _____
- w) _____

C2.12 DOMÁCE ÚLOHY ZADÁVAME TAK, ABY PRISPIEVALI K VZDELÁVANIU VŠETKÝCH DETÍ.

C2.1 Výchovno-vzdelávacie aktivity v škole plánujeme so zreteľom na všetky deti.

C2.7 Systém hodnotenia vzdelávacích výsledkov detí podporuje napredovanie všetkých.

- a) Rozmýšľame v škole o tom, kedy domáce úlohy podporujú proces vzdelávania a kedy sú pre deti iba záťažou?
- b) Uvažujeme o tom, či existuje veková hranica, po ktorú je vo všeobecnosti nevhodné zadávať deťom domáce úlohy?
- c) Vieme, čo všetko sa deti doma naučili v prípade, že im nezádáme domáce úlohy?
- d) Zadávame domáce úlohy preto, aby sme pomohli prehľbiť schopnosti detí vzdelávať sa a nie z iných dôvodov, napríklad naučiť deti, že sa musia prispôbiť rutine?
- e) Pracujeme s rodičmi a deťmi tak, aby prehodnocovali prístup školy k zadávaniu domácich úloh?
- f) Vieme čo najpresnejšie odhadnúť, koľko času deti potrebujú na vypracovanie domácich úloh?
- g) Podporujeme zadávaním domácich úloh v škole zručnosti a upevňujeme vedomosti všetkých detí?
- h) Zamýšľame sa nad tým, ako podporiť deti, aby rozvíjali vlastné záujmy?
- i) Pomáhajú si všetci učitelia v našej škole navzájom v tom, aby zadávali zmysluplné domáce úlohy?
- j) Sú domáce úlohy zahrnuté do procesu plánovania kurikula na polrok/rok?
- k) Overujeme si dostatočne, či všetky deti chápu zadania domácich úloh?
- l) Majú deti možnosť výberu pri domácich úlohách tak, aby ich mohli prepájať s rozvojom svojich vedomostí a záujmov?
- m) Meníme zadania domácich úloh v prípadoch, keď zistíme, že pre niektoré deti nie sú zmysluplné alebo vhodné?
- n) Môžu deti prehľbiť svoje vzdelávanie tým, že si zadajú vlastné domáce úlohy?
- o) Podporujú domáce úlohy deti v tom, aby prevzali zodpovednosť za vlastné vzdelávanie?
- p) Vedia všetci zamestnanci našej školy, ktorým deťom pri vypracovaní domácich úloh pomáhajú súrodenci, rodičia alebo opatrovníci a ktorým nie?
- q) Vedia všetci naši zamestnanci, ktoré deti majú pri vypracovávaní domácich úloh doma k dispozícii knihy a prístup k počítaču?
- r) Pomáhame v škole dostatočne deťom, ktoré doma nikto nepodporuje?
- s) Môžu deti vypracovávať domáce úlohy v škole a je im pritom k dispozícii pomoc zo strany pracovníkov školy aj po skončení vyučovania?
- t) Vedia deti využiť domáce úlohy na to, aby sa určité obdobie venovali téme, ktorá ich zaujíma?
- u) Podporujú domáce úlohy deti k tomu, aby pri ich vypracovávaní spolupracovali?
- v) Majú deti možnosť zaznamenávať si zadania domácich úloh rôznymi spôsobmi?
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

C2.13 NAŠE MIMOŠKOLSKÉ AKTIVITY SÚ DOSTUPNÉ VŠETKÝM.

C2.14 Poznáme a využívame vzdelávacie zdroje v okolí školy.

- a) Umožňujeme v škole zapájanie sa do rôznych aktivít pred vyučovaním, cez obednú prestávku a po vyučovaní?
- b) Zohľadňujú aktivity počas prestávok a voľných hodín záujmy všetkých detí?
- c) Poznávajú deti rôzne hry, ktorým sa môžu venovať na školskom ihrisku a do ktorých sa môžu zapojiť všetci?
- d) Radíme sa v škole s deťmi o aktivitách, ktorým sa môžu venovať počas prestávok, pred a po vyučovaní?
- e) Majú dospelí a deti v našej škole príležitosti učiť sa spolu (napríklad cudzie jazyky alebo rozvíjať zručnosti práce s počítačom)?
- f) Majú deti, ktoré žijú ďaleko od školy, prístup k doprave, aby sa mohli zúčastniť aj na udalostiach naplánovaných v čase pred či po vyučovaní?
- g) Podporujeme všetky deti v tom, aby sa po vyučovaní venovali nepovinným krúžkom (výtvarný, hudobný, dramatický, tanečný)?
- h) Snažíme sa, aby boli aktivity s väčším zastúpením chlapcov alebo dievčat zaujímavé pre všetky deti?
- i) Má naša škola čisto chlapčenské a dievčenské skupiny v prípadoch, keď zmiešané skupiny nie sú v súlade s náboženským alebo iným presvedčením niektorých detí?
- j) Vedíme konkrétne skupiny detí a mladých ľudí k tomu, aby nezaberali všetok priestor na ihrisku, napríklad na hranie futbalu?
- k) Ponúkame počas športového dňa v škole aj aktivity, na ktorých sa môže zúčastniť každý, nezávisle od úrovne schopností alebo zdravotného stavu?
- l) Zohľadňuje zastúpenie detí, ktoré majú reprezentovať triedu alebo školu v športe, divadelných predstaveniach alebo iných aktivitách, rozmanitosť školy?
- m) Sú zahraničné návštevy zaujímavé pre rôzne deti v škole?
- n) Sú školské výlety dostupné pre všetky deti v škole bez ohľadu na ich výsledky alebo príjem rodičov?
- o) Majú všetky deti príležitosť zúčastňovať sa na mimoškolských aktivitách?
- p) Majú všetky deti príležitosť zúčastňovať sa na aktivitách, ktoré sú prínosom pre miestne komunity?
- q) _____
- r) _____
- s) _____
- t) _____
- u) _____
- v) _____
- w) _____
- x) _____
- y) _____
- z) _____

C2.14 POZNÁME A VYUŽÍVAME VZDELÁVACIE ZDROJE V OKOLÍ ŠKOLY.

C1.1 – C1.13

C2.1 – C2.13

- a) Prispievajú členovia miestnych komunít k vzdelávaniu v škole?
- b) Podporujú rodičia/opatrovníci a iní členovia komunity školy vyučovanie v škole?
- c) Pomáhajú komunitné organizácie pri podpore vzdelávania mimo tried a budovy školy?
- d) Mentorujú ľudia pracujúci v okolí školy deti, ktoré majú problémy?
- e) Uvedomujeme si, že niektorí dospelí, napríklad so zdravotným znevýhodnením alebo tí, ktorí hovoria cudzím jazykom, môžu zohrať dôležitú úlohu pri podpore detí, ktoré sa v škole cítia zraniteľne?
- f) Sú vzdelávacie zdroje v niektorých domácnostiach (napríklad špecifické vedomosti a zručnosti niektorých ľudí, počítačová technika, záhrada) aspoň niekedy prístupné väčším skupinám detí?
- g) Aktualizujeme v škole pravidelne zoznam takých vzdelávacích zdrojov zo svojho okolia, ktoré môžu podporiť výchovno-vzdelávací proces a majú tento zoznam k dispozícii všetci zamestnanci?

ČO PATRÍ MEDZI POTENCIÁLNE „VZDELÁVACIE ZDROJE“?

- CELONÁRODNÉ, CELOEURÓPSKE ALEBO CELOSVETOVÉ PODUJATIA A KAMPANE (EURÓPSKA NOC VÝSKUMNÍKOV, NOC MÚZEÍ A GALÉRIÍ, MESIAC KNIHY, SVETOVÝ DEŇ DOWNOVHO SYNDRÓMU...)
- CENTRÁ JOGY A MEDITÁCIE
- DIVADLÁ A DIVADELNÉ ZOSKUPENIA
- DOMOVY DÔCHODCOV/STACIONÁRE PRE DÔCHODCOV
- ENVIRONMENTÁLNE SKUPINY
- FIRMY
- FARY
- GALÉRIE
- CHARITA
- INÉ ŠKOLY
- KINÁ
- KNIŽNICE
- KOMUNITNÉ SKUPINY
- LÍDRI A ORGANIZÁCIE ZAMERANÉ NA ETNICKÉ MINORITY
- MESTSKÉ A VIDIECKE FARMY A FARMÁRI
- MESTSKÍ POSLANCI
- MIESTNE PODUJATIA A VÝSTAVY
- MIESTNE ÚRADY A INŠTITÚCIE PRE DETI
- MLÁDEŽNÍCKE SKUPINY
- MÚZEÁ
- NÁBOŽENSKÉ CENTRÁ
- OBECNÉ ÚRADY
- OBCHODY
- ODBORY
- ORGANIZÁCIE, KTORÉ SA VENUJÚ PRÁVAM LGBTI KOMUNITY
- ORGANIZÁCIE PRE ĽUDÍ SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

- ORGANIZÁCIE ZA OBNOVU KULTÚRNEHO A PRÍRODNÉHO DEDIČSTVA
- PAMIATKOVÝ ÚRAD
- PARKY A ZÁHRADY
- PLAVÁRNE A KÚPALISKÁ
- POLITICI A POLITICKÉ STRANY
- POLÍCIA, POŽIARNICI, NEMOCNICE
- PORADNÉ ORGANIZÁCIE PRE OBČANOV
- POŠTY
- POULIČNÍ UMELCI
- RECYKLAČNÉ SLUŽBY A CENTRÁ
- RODIČIA/OPATROVNÍCI A ČLENOVIA KOMUNITY
- SAMOSPRÁVNE ZASTUPITEĽSTVÁ
- SOCIÁLNI PRACOVNÍCI
- SPEVÁCKE ZBORY
- SÚDY
- TANEČNÉ ŠKOLY A SKUPINY
- TELEKOMUNIKAČNÉ SPOLOČNOSTI
- ŠPORTOVÉ KLUBY A ŠPORTOVÉ CENTRÁ
- ŠTUDIJNÉ CENTRÁ
- UNIVERZITY
- VLAKOVÉ A AUTOBUSOVÉ STANICE, LETISKÁ, PRÍSTAVY
- VODÁRENSKÉ SPOLOČNOSTI
- VŠETCI ČLENOVIA ŠKOLSKEJ KOMUNITY
- ZÁHRADY A PARKY
- ZÁHRADNÉ CENTRÁ
- ZÁCHRANNÁ ZDRAVOTNÁ SLUŽBA
- ZÁUJMOVÉ KRÚŽKY
- ZDRAVOTNÍCKI ZAMESTNANCI
- ATĎ.

5

**Rámec
na
plánovanie
rozvoja
a dotazníky**

RÁMEC NA PLÁNOVANIE ROZVOJA A DOTAZNÍKY

Časť 5 *Indexu* obsahuje rámec na plánovanie rozvoja školy a štyri dotazníky. Rámec na plánovanie sme zahrnuli do tejto časti z toho dôvodu, aby ste si ho mohli ľahko skopírovať a používať pre vlastnú potrebu. Pozostáva z dimenzií a sekcií a tie z indikátorov a otázok, ktoré podnecujú konkrétne zmeny v rozvoji školy. Jednotlivé navrhované zmeny sa pritom navzájom podporujú (pozri Aktivita 13 na strane 101).

Dotazníky môžete využiť ako inšpiráciu pre dospelých a deti pred uvažovaním nad tým, čo bude potrebné vo vašej škole rozvíjať či meniť. Môžu byť nápomocné, keď chcete zahrnúť väčšie skupiny ľudí do prehodnocovania súčasnej situácie v škole a vytvárania návrhov na zlepšenie jej chodu v rôznych oblastiach. Najlepšie ich využijete ako súčasť dialógov, ktoré prehlbujú záujem o aktívne zapájanie sa do života školy zo strany pedagogických a nepedagogických zamestnancov, spolupracovníkov školy, rodičov/opatrovníkov, detí, mladých ľudí a iných osôb.

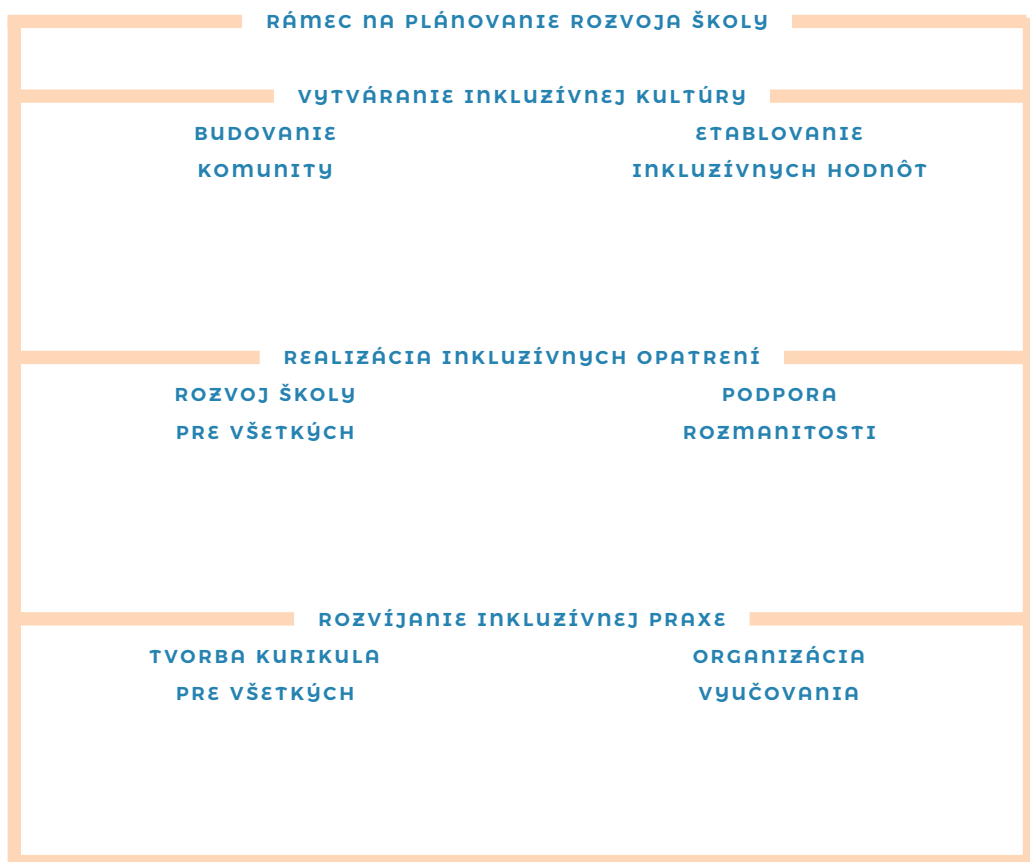
Dotazník 1 budú zrejme najčastejšie využívať pedagogickí a nepedagogickí zamestnanci a členovia rady školy. Môžu ho však využiť aj deti, mladí ľudia a rodičia, ktorých zaujíma, ako je *Index* štruktúrovaný a akú súvislosť majú navzájom indikátory s jednotlivými súbormi otázok. Pre rodičov či opatrovníkov je primárne určený Dotazník 2. Dotazníky 3 a 4 sme zas vytvorili pre deti a mladých ľudí, ktorí sa v škole vzdelávajú. Jazyk použitý v Dotazníku 3 sa starším žiakom a žiačkam možno bude zdať príliš detský. Môžete im vysvetliť, že tento dotazník sme vytvorili tak, aby mu porozumeli deti a mladí ľudia rôznych vekových kategórií. Prípadne ho môžete upraviť do podoby, ktorá bude vyhovovať starším. Dotazník 4 sme pripravili pre najmladšie deti.

RÁMEC NA PLÁNOVANIE ROZVOJA ŠKOLY

Na túto stranu uveďte svoje priority v oblasti rozvoja školy. Môžete ich vyjadriť akýmkoľvek spôsobom, ktorý vám bude vyhovovať. Nezabúdajte na to, že udržateľnosť zmeny v jednej sekcii budete možno musieť podporiť ďalšími zmenami v iných oblastiach. Pri navrhovaní priorít rozvoja školy môžete vychádzať z indikátora, otázky alebo skupiny otázok alebo z iných myšlienok, ktoré sa týkajú problémov spojených s aktívnym zapájaním všetkých detí do vzdelávania. Uvažujte aj nad tým, ktoré vzdelávacie zdroje bude potrebné využívať alebo mobilizovať na to, aby sa vám darilo tieto problémy úspešne riešiť. Ak túto stranu používate ako materiál počas školenia, môžete vyznačiť váš vzťah so školou zaškrtnutím jednej z nasledujúcich možností:

- učiteľ pedagogický asistent iný zamestnanec (uveďte): _____
- člen rady školy rodič/opatrovník dieťa alebo mladá osoba
- iné (uveďte): _____

DOTAZNÍK 1: INDIKÁTORY

Zaškrtnite možnosť, ktorá vyjadruje váš vzťah ku škole:

učiteľ pedagogický asistent iný zamestnanec (uved'te): _____

člen rady školy rodič/opatrovník dieťa alebo mladá osoba

iné (uved'te): _____

Zaškrtnite možnosť, ktorá najlepšie vystihuje váš názor.

Dimenzia A: Vytváranie inkluzívnej kultúry

SÚHLASÍM
SÚHLASÍM
AJ NESÚHLASÍM
NESÚHLASÍM
POTREBUJEM
VIAC INFORMÁCIÍ

A1: BUDOVANIE KOMUNITY

- 1 Všetci sú v našej škole vítaní.
- 2 Zamestnanci našej školy navzájom spolupracujú.
- 3 Deti si v škole navzájom pomáhajú.
- 4 Zamestnanci a deti sa v škole navzájom rešpektujú.
- 5 Zamestnanci školy a rodičia/opatrovníci navzájom spolupracujú.
- 6 Zamestnanci a členovia rady školy spolu dobre vychádzajú a spolupracujú.
- 7 Naša škola je príkladom demokratického občianstva.
- 8 V škole podporujeme chápanie prepojení medzi ľuďmi na celom svete.
- 9 Všetci sú v škole ústretoví voči rôznym spôsobom, ktorými chlapci a dievčatá vnímajú a prežívajú svoju identitu.
- 10 Škola a miestne komunity si navzájom pomáhajú pri rozvoji.
- 11 Všetci zamestnanci vidia spojitosť medzi tým, čo sa deje v škole, a tým, čo deti prežívajú doma.

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

A2: ETABLOVANIE INKLUZÍVNYCH HODNÔT

- 1 V škole spoločne presadzujeme inkluzívne hodnoty.
- 2 V škole podporujeme rešpektovanie všetkých ľudských práv.
- 3 V škole podporujeme ochranu životného prostredia.
- 4 Inklúziu chápeme ako nástroj na zvyšovanie aktívnej účasti všetkých.
- 5 Máme vysoké očakávania od všetkých detí.
- 6 Všetky deti si v škole vážime rovnako.
- 7 V škole bojujeme proti všetkým formám diskriminácie.
- 8 V škole podporujeme nenásilnú vzájomnú komunikáciu a riešenie sporov.
- 9 V škole podporujeme deti aj dospelých v tom, aby mali zo seba dobrý pocit.
- 10 Naša škola prispieva k zdraviu detí i dospelých.

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

Dimenzia B: Realizácia inkluzívnych opatrení

B1: ROZVOJ ŠKOLY PRE VŠETKÝCH

- 1 Proces rozvoja našej školy je participatívny.
- 2 V škole presadzujeme inkluzívne opatrenia.
- 3 Hodnotenie práce zamestnancov a kariérny postup majú v škole jasné a spravodlivé pravidlá.
- 4 Poznáme a využívame odborné znalosti všetkých zamestnancov školy.
- 5 Všetkým novým zamestnancom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.
- 6 V škole máme záujem prijímať všetky deti z našej spádovej oblasti.
- 7 Všetkým novým deťom poskytujeme pomoc, aby si v škole zvykli.
- 8 Vzdelávacie skupiny v škole vytvárame férovým spôsobom, aby podporovali vzdelávanie každého dieťaťa.
- 9 Všetky deti a mladí ľudia odchádzajúci z našej školy sú pripravení vzdelávať sa v novom prostredí.
- 10 Naša škola je ľahko fyzicky prístupná pre všetkých.
- 11 Budovy našej školy a ich okolité priestory sú navrhnuté tak, aby podporovali zapájanie sa všetkých.
- 12 Škola znižuje svoju uhlíkovú stopu a spotrebu vody.
- 13 Škola prispieva k znižovaniu množstva odpadu.

SÚHLASÍM
SÚHLASÍM
AJ NESÚHLASÍM
NESÚHLASÍM
POTREBUJEM
VIAC INFORMÁCIÍ

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

B2: PODPORA ROZMANITOSTI

- 1 Všetky formy podpory vzdelávania sú v našej škole navzájom koordinované.
- 2 Aktivity profesijného rozvoja pomáhajú zamestnancom našej školy reagovať na rozmanitosť.
- 3 Škola poskytuje možnosť učiť sa slovenčinu ako cudzí jazyk.
- 4 Škola podporuje kontinuitu vzdelávania detí v ústavnej starostlivosti.
- 5 V škole zabezpečujeme, aby politika „špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb“ podporovala inklúziu.
- 6 Pravidlá správania v škole prepájame s výučbou a rozvojom kurikula.
- 7 V škole sa snažíme eliminovať udeľovanie disciplinárnych trestov.
- 8 V škole obmedzujeme problémy s dochádzkou.
- 9 Minimalizujeme šikanovanie.

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

Dimenzia C: Rozvíjanie inkluzívnej praxe

C1: TVORBA KURIKULA PRE VŠETKÝCH

- 1 Deti v škole skúmajú cykly produkcie a spotreby jedla.
- 2 Deti v škole skúmajú význam vody.
- 3 Deti sa učia o odievaní a zdobení tela.
- 4 Deti sa učia o formách bývania a o zastavanom území.

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

- 5 Deti v škole rozmýšľajú o tom, ako a prečo sa ľudia vnútroštátne alebo medzištátne sťahujú.
- 6 Deti sa učia o zdraví a vzťahoch.
- 7 Deti skúmajú Zem, slnečnú sústavu a vesmír.
- 8 Deti sa učia o stave životného prostredia.
- 9 Deti v škole skúmajú zdroje energie.
- 10 Deti sa učia o komunikácii a komunikačných technológiách.
- 11 Deti sa v škole venujú literatúre, umeniu, hudbe a vlastnej tvorbe.
- 12 Deti sa v škole učia o práci a prepojení práce s rozvojom vlastných záujmov.
- 13 Deti sa v škole učia o etike, moci a vláde.

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

C2: ORGANIZÁCIA VYUČOVANIA

- 1 Výchovno-vzdelávacie aktivity v škole plánujeme so zreteľom na všetky deti.
- 2 Naše vzdelávacie aktivity podporujú aktívne zapájanie sa všetkých detí bez rozdielu.
- 3 Deti v škole podporujeme v sebavedomom kritickom myslení.
- 4 Umožňujeme deťom aktívne sa podieľať na rozhodovaní o vlastnom vzdelávaní.
- 5 Deti sa v našej škole učia od seba navzájom.
- 6 Vyučovanie v našej škole rozvíja porozumenie podobnostiam a rozdielom medzi ľuďmi.
- 7 Systém hodnotenia vzdelávacích výsledkov detí podporuje napredovanie všetkých.
- 8 Disciplína je v našej škole založená na vzájomnom rešpekte.
- 9 Zamestnanci tejto školy tvoria plány, učia a hodnotia svoju prácu spoločne.
- 10 Zamestnanci našej školy vytvárajú spoločné zdroje na podporu vzdelávania.
- 11 Pedagogickí asistenti v našej škole podporujú zapájanie sa všetkých detí do vzdelávania.
- 12 Domáce úlohy zadávame tak, aby prispievali k vzdelávaniu všetkých detí.
- 13 Naše mimoškolské aktivity sú dostupné všetkým.
- 14 Poznáme a využívame vzdelávacie zdroje v okolí školy.

☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐
☐	☐	☐	☐

Tri veci, ktoré sa mi na tejto škole najviac páčia: Tri veci, ktoré by som chcel/-a najviac zmeniť:

1 _____	1 _____
_____	_____
2 _____	2 _____
_____	_____
3 _____	3 _____
_____	_____

DOTAZNÍK 2: ŠKOLA MÔJHO DIEŤAŤA

Zaškrtnite možnosť, ktorá najlepšie vystihuje váš názor.

- | | sÚHLAsÍm | sÚHLAsÍm
AJ NESÚHLAsÍm | nesÚHLAsÍm |
|--|--------------------------|---------------------------|--------------------------|
| 1 Moje dieťa sa zvyčajne do školy teší. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 2 Moje dieťa má v škole dobrých kamarátov. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 3 Cítim, že som súčasťou školskej komunity. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 4 Škola ma dostatočne informuje o dianí v nej. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 5 Škola ma oslovila, aby som prispel/-a k vyučovaniu. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 6 Myslím si, že toto je najlepšia škola v okolí. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 7 Škola a ihrisko sú atraktívnymi miestami pre deti i dospelých. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 8 Školské toalety sú čisté a bezpečné. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 9 Deti v škole si dobre rozumejú. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 10 Učitelia v škole si dobre rozumejú. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 11 Dospelí a deti zo školskej komunity si dobre rozumejú. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 12 Učitelia a rodičia si dobre rozumejú. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 13 Všetky rodiny detí sú pre učiteľov školy rovnako dôležité. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 14 Medzi ostatnými rodičmi mám priateľov. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 15 Učiteľov školy mám rád/rada. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 16 Učiteľov zaujíma, čo im hovorím o svojom dieťati. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 17 Je dobré, že v škole sú deti s rôznym pôvodom. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 18 Moje dieťa sa učí, ako vychádzať s ľuďmi, už len tým,
že navštevuje túto školu. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 19 Moje dieťa sa učí, čo znamená demokracia, už len tým,
že je súčasťou tejto školy. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 20 Moje dieťa sa v škole učí, aké dôležité je starať sa o životné prostredie. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 21 Moje dieťa sa po vyučovaní stravuje zdravo. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 22 Prispel/-a som k tomu, aby bola škola lepším miestom. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 23 Každé dieťa, ktoré žije v blízkosti školy, je v nej vítané. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 24 Keď moje dieťa začalo navštevovať školu, jej zamestnanci sa snažili,
aby som sa aj ja cítil/-a ako súčasť školy. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 25 Ku každému dieťaťu v škole pristupujú s rešpektom. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 26 Deti so zdravotným znevýhodnením škola prijíma a rešpektuje. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 27 Chlapci a dievčatá si v škole dobre rozumejú. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 28 Homosexualitu alebo transrodovú identitu v škole vnímajú
ako bežnú súčasť života. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 29 Škola rešpektuje každého bez ohľadu na farbu pokožky. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 30 Všetci sú rovnocennou súčasťou školy bez ohľadu
na náboženské presvedčenie. | ☐ | ☐ | ☐ |
| 31 Ľudia v škole sa na deti nepozerajú povýšenecky kvôli tomu,
ako sa obliekajú. | ☐ | ☐ | ☐ |

INDEX INKLÚZIE: PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÓRAZOM NA INKLÚZIVNE HODNOTY

- 32 Škola rešpektuje a oceňuje deti pre ich snahu, nie za výsledky, ktoré získajú v testoch. □ □ □
- 33 Deti sa navzájom nepomenovávajú urážlivo. □ □ □
- 34 Šikana nie je v tejto škole problémom. □ □ □
- 35 Ak by niekto šikanoval moje dieťa, viem, že škola by mi pomohla. □ □ □
- 36 Ak deti vymeškajú celodenné vyučovanie, učitelia sa zaujímajú o dôvody takejto absencie. □ □ □
- 37 Učitelia nemajú medzi deťmi obľúbencov. □ □ □
- 38 Myslím si, že učitelia v škole žiakov/študentov chvália spravodlivo. □ □ □
- 39 Myslím si, že učitelia v škole žiakov/študentov karhajú spravodlivo. □ □ □
- 40 V prípade, že deti počas vyučovania vyrušujú, iné deti im pomôžu utíšiť sa. □ □ □
- 41 Moje dieťa sa učí urovnávať nedorozumenia počúvaním, rozprávaním a kompromismi. □ □ □
- 42 Deti bývajú iba výnimočne posielané domov z disciplinárnych dôvodov. □ □ □
- 43 Počas vyučovania môže moje dieťa využiť to, čo sa naučilo mimo školy. □ □ □
- 44 Škola má dobrý systém podpory detí v prípade, keď majú problémy. □ □ □
- 45 Moje dieťa sa v tejto škole naučí veľa vecí. □ □ □
- 46 Deťom v škole dôverujú, že sa budú učiť samy. □ □ □
- 47 Škola je dobrá v šetrení energie. □ □ □
- 48 Moje dieťa sa učí starať o prostredie v škole a jej okolí. □ □ □
- 49 Deti si navzájom pomáhajú, keď nevedia, ako pokračovať v práci. □ □ □
- 50 Moje dieťa vie, ako si vypýtať pomoc pri práci, keď to potrebuje. □ □ □
- 51 Táto škola je miestom, kde ľudia naozaj počúvajú názory iných. □ □ □
- 52 Moje dieťa vždy chápe, ako postupovať pri riešení úloh počas vyučovania. □ □ □
- 53 Moje dieťa väčšinou chápe, čo má robiť, keď dostane domácu úlohu. □ □ □
- 54 Domáce úlohy môjmu dieťaťu pomáhajú pri učení sa. □ □ □
- 55 Počas obednej prestávky moje dieťa niekedy navštevuje krúžok alebo športuje. □ □ □
- 56 Po škole moje dieťa niekedy navštevuje krúžok alebo športuje. □ □ □

Tri veci, ktoré sa mi na tejto škole najviac páčia: Tri veci, ktoré by som chcel/-a najviac zmeniť:

1 _____ _____ 2 _____ _____ 3 _____ _____	1 _____ _____ 2 _____ _____ 3 _____ _____
--	--

DOTAZNÍK 3: MOJA ŠKOLA

Keď v tomto dotazníku používame slová dieťa a deti, myslíme tým staršie deti aj mladých ľudí.

Zaškrtnite možnosť, ktorá najlepšie vystihuje váš názor

SÚHLASÍM
SÚHLASÍM
AJ NESÚHLASÍM
NESÚHLASÍM

- 1 Zvyčajne sa do školy teším.
- 2 Cítim, že som súčasťou veľkej školskej komunity.
- 3 Škola a ihrisko sú pre mňa atraktívnymi miestami na trávenie času.
- 4 Toalety v škole sú čisté a bezpečné.
- 5 Deti v škole si dobre rozumejú.
- 6 Dospelí v škole si dobre rozumejú.
- 7 Dospelí a deti v škole si dobre rozumejú.
- 8 Mám v škole pár dobrých kamarátov.
- 9 Svojich učiteľov mám rád/rada.
- 10 Škola mi pomáha, aby som mal/-a zo seba dobrý pocit.
- 11 Škola mi pomáha, aby som mal/-a dobrý pocit z vlastnej budúcnosti.
- 12 V škole nás podporujú, aby sme sa postavili za to, o čom si myslíme, že je správne.
- 13 Je dobré, že v škole máme deti s rôznym pôvodom.
- 14 Učím sa, ako vychádzať s ľuďmi, už len tým, že navštevujem túto školu.
- 15 Učím sa, čo je demokracia, už len tým, že navštevujem túto školu.
- 16 Naučil/-a som sa, ako moje konanie ovplyvňuje ostatných v škole.
- 17 Naučil/-a som sa, ako moje konanie ovplyvňuje ostatných vo svete.
- 18 Naučil/-a som sa, ako moje hodnoty ovplyvňujú moje konanie.
- 19 V škole sa stravujem zdravo.
- 20 Moja rodina sa cíti zahrnutá do diania v škole.
- 21 Keď učitelia povedia, že niečo urobia, dodržia slovo.
- 22 Ľudia v škole si priznajú, keď urobia chybu.
- 23 Škola má k dispozícii príjemné miesto, kam môžem ísť počas obednej prestávky.
- 24 Prispel/-a som k tomu, aby bola škola lepším miestom.
- 25 Každé dieťa, ktoré žije v blízkosti školy, je v nej vítané.
- 26 Keď som začal/-a chodiť do školy, pomohli mi, aby som si v nej zvykol/-la.
- 27 V našej škole ste rešpektovaní bez ohľadu na farbu pokožky.
- 28 V škole ste rovnocennou súčasťou komunity bez ohľadu na náboženské presvedčenie.
- 29 Deti v škole sa na druhých nepozerajú povýšenecky kvôli tomu, ako sa obliekajú.
- 30 Chlapci a dievčatá si v škole dobre rozumejú.
- 31 Homosexuality sa v škole vníma ako bežná súčasť života.
- 32 Deti so zdravotným znevýhodnením v škole každý rešpektuje a akceptuje.
- 33 Deti v škole sa navzájom nepomenovávajú urážlivo.
- 34 Ak by mňa alebo niekoho iného v škole šikanovali, povedal/-a by som to učiteľovi.

☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐
☐	☐	☐

INDEX INKLÚZIE: PRÍRUČKA NA ROZVOJ ŠKÔL S DÓRAZOM NA INKLÚZIVNE HODNOTY

- 35 Ak som vymeškal/-a celodenné vyučovanie, učitelia sa zaujímajú o to, z akých dôvodov.
- 36 Učitelia nemajú medzi deťmi svojich obľúbencov.
- 37 Myslím si, že naši učitelia deti chvália spravodlivo.
- 38 Myslím si, že učitelia v škole deti karhajú spravodlivo.
- 39 Učitelia vedia, ako zabrániť deťom vyrušovať počas vyučovania.
- 40 Keď niekto počas vyučovania vyrušuje, ostatní ho vedia utíšiť.
- 41 V škole sa učíme, ako urovnať nedorozumenia počúvaním, rozprávaním a kompromisom.
- 42 Počas vyučovania si deti často pomáhajú vo dvojiciach/v malých skupinách.
- 43 Počas vyučovania deti s ostatnými často zdieľajú to, čo vedia.
- 44 Ak mám na vyučovaní problém, učiteľ alebo pedagogický asistent mi pomôže.
- 45 Väčšinu vyučovacích hodín mám rád/rada.
- 46 Učím sa o tom, čo sa deje vo svete.
- 47 Učím sa o tom, prečo sú ľudské práva dôležité.
- 48 Učím sa, ako sa dá obmedziť utrpenie na svete.
- 49 V tejto škole sa učím veľa vecí.
- 50 Deťom v našej škole dôverujú, že sa vedia učiť sami.
- 51 V škole sa učíme, ako šetriť energiu.
- 52 Učíme sa starať o prostredie v škole a v jej okolí.
- 53 Učíme sa rešpektovať našu planétu.
- 54 Keď sú v triede pedagogickí asistenti, pomáhajú každému, kto to potrebuje.
- 55 Učiteľov zaujíma a počúvajú, čo si myslím.
- 56 Deti zaujíma a počúvajú, čo si myslia ostatní.
- 57 Počas vyučovania vždy viem, čo mám robiť.
- 58 Viem posúdiť, keď som niečo urobil/-a dobre.
- 59 Učiteľom neprekáža, keď robím chyby. Dôležité je, že som sa snažil/-a najlepšie, ako som vedel/-a.
- 60 Moje práce sú niekedy v škole vystavené.
- 61 Keď máme domáce úlohy, väčšinou viem, čo mám robiť.
- 62 Myslím si, že domáce úlohy mi pomáhajú naučiť sa to, čo chcem.
- 63 Cez obednú prestávku alebo po vyučovaní idem niekedy na krúžok alebo športujem.

Tieto 3 veci sa mi na tejto škole páčia najviac:

- 1 _____

- 2 _____

- 3 _____

Tieto 3 veci by som chcel/-a najviac zmeniť:

- 1 _____

- 2 _____

- 3 _____

DOTAZNÍK 4: MOJA ŠKOLA

Súhlasíš alebo nesúhlasíš? Zaškrtni tvár, ktorá znázorňuje, čo si myslíš.

1 V škole som šťastný/-á.

2 Páči sa mi, ako škola vyzerá.

3 V škole mám dobrých kamarátov.

4 Deti sú k sebe v škole dobré.

5 Dospelí sú dobrí na deti v škole.

6 Svojich učiteľov mám rád/rada.

7 V škole jem jedlo, ktoré je pre mňa dobré.

8 Svojej rodine rád rozprávam, čo v škole robíme.

9 Keď som začal/-a chodiť do školy, pomohli mi tam, aby som sa v nej cítil/-a dobre.

10 Chlapci a dievčatá si v škole dobre rozumejú.

11 Deťom v škole nikto neubližuje ani ich nikto nenazýva škaredými menami.

12 Na ihrisku a toaletách sa cítim bezpečne.

13 Učitelia utišujú deti, ktoré v škole vyrušujú.

14 Deti si často na hodinách pomáhajú.

15 Keď mám v škole problém, môžem požiadať o pomoc dospelého.

16 V škole sa učím veľa zaujímavých vecí.

17 V škole sa učím o ľuďoch žijúcich v iných častiach sveta.

18 V škole sa učíme, ako šetriť energiu.

19 Učíme sa starať o životné prostredie.

20 Učiteľov zaujíma a počúvajú, čo si myslím.

21 Vždy viem, čo mám počas vyučovania robiť.

22 Učiteľom neprekáža, keď robím chyby.

Dôležité je, že som sa snažil/-a najlepšie, ako som vedel/-a.

23 Moje práce sú niekedy vystavené na stenách školy.

24 Niekedy pred a po vyučovaní chodím na krúžky.

Ktoré tri veci sa ti na tvojej škole páčia najviac?

1 _____

2 _____

3 _____

Ktoré tri veci by si chcel/-a na tejto škole najviac zmeniť?

1 _____

2 _____

3 _____

6

Zdroje

ZDROJE

Abdi, A. and Shultz, L. (2008) *Educating for human rights and global citizenship*, Albany: State University of New York Press.

Actionaid (2008) *Power down: save energy, be the solution*, Chard: Action Aid.

Alexander, R. (2010) (ed.) *Children, their world, their education: final report and recommendations of the Cambridge Primary Review*, London: Routledge.

Andreotti, V. and de Souza, L. M. (2008) *Learning to read the world through other eyes*, Derby: Global Education.

Au, W. and Tempel, M. (2012) *Rethinking high-stakes testing and accountability in public schools*, Milwaukee, Rethinking Schools.

Baginsky, W. (2004) *Peer mediation in the UK, a guide for schools*, London: NSPCC.

Balshaw, M. (1999) *Help in the classroom* (2nd edition), London: Fulton.

Barnes, J. (2011) *Cross-curricular learning 3-14* (2nd edition), London: Sage.

Barnes, J. and Ntung, A. (2015) *Education in a diverse UK*, London, Migrant Help Communications.

Bigelow, B. and Swinehart, T. eds. (2014) *A people's curriculum for the earth*, Milwaukee, Rethinking Schools.

Bigelow, B. and Swinehart, T. eds. (2014) *A people's curriculum for the earth*, Milwaukee, Rethinking Schools.

Black, M. and King, J. (2009) *The atlas of water: mapping the world's most critical resource*, Brighton: Earthscan.

Blair, M. and Bourne, J. with Coffin, C., Creese, A. and Kenner, C. (1999) *Making the difference: teaching and learning strategies in successful multi-ethnic schools*, London: HMSO.

Boaler, J. (2010) *The Elephant in the Classroom: helping children learn and love maths*, London: Souvenir Press.

Bohm, D. (1996) *On Dialogue*, London: Routledge.

Brighton and Hove City Council (2005) *Biodiversity Action Plan*, Brighton: BHCC.

Buckingham, S. and Turner, M. (eds.) (2008) *Understanding environmental issues*, London: Sage.

Centre for Equity in Education (2007) *Equity in Education: new directions, second annual report on the state of equity in the English education system*, Manchester: The University of Manchester.

Centre for Studies on Inclusive Education (2010) *Developing a single equality policy for your school: a CSIE guide*, Bristol: CSIE.

Clark, A. and Moss, P. (2001) *Listening to young children*, London: National Children's Bureau.

Clutterbuck, P. (2008) *Values: a programme of study for primary schools*, Carmarthen: Crown House Publishing Ltd.

Collaborative Learning Project: www.collaborativelearning.org

Craig, D. (2009) *The weather book: why it happens and where it comes from*, London: Michael O'Mara Books.

Cummins, J. and Sayers, D. (1995) *Brave new schools; challenging global illiteracy through global learning networks*, New York, St. Martin's Press.

Dahlberg, G., Moss, P. and Pence, A. (2007) *Beyond quality in early childhood education and care*, London: Routledge.

Denman-Sparks, L. and the A.B.C. Task Force (1989) *Anti – Bias Curriculum, tools for empowering young children*, Washington: National Association for the Education of Young Children.

Department for Children, Families, Lifelong Learning and Skills, (2008) *Careers and the world of work: a framework for 11-19 year olds in Wales*, Cardiff: Welsh Assembly.

Department for Children, Schools and Families (2008) *Top tips for developing the global dimension in schools*, London: DCSF.

Department for Children, Schools and Families (2008) *Top tips for sustainable purchasing in schools*, London: DCSF.

Department for Children, Schools and Families (2008) *Planning a sustainable school: driving school improvement through sustainable development*, London: DCSF.

Department for Children, Schools and Families (2009) *S3: Sustainable school self-evaluation*, London: DCSF.

Department for Education and Employment (1999) 'Inclusion: providing effective learning opportunities for all pupils', in *The national curriculum handbook for primary teachers in England*, London: DfEE.

Department for Education and Employment (2000) *Working with teaching assistants: a good practice guide*, London: DfEE.

Department for Education and Employment (2000) *Guidance on the education of children and young people in care*, London: DfEE.

Department for Education and Skills (2002) *Accessible schools: planning to increase access to schools for disabled pupils* [Guidance] London: DfES.

Department for Education and Skills (2006) *Implementing the Disability Discrimination Act in schools and early years settings*, London: DfES.

Department for Education and Skills (2006) *Learning outside the classroom manifesto*, London: DfES.

Department for Education and Skills (2007) *Top tips to reduce energy and water use in school*, London: DfES.

Dow, K. and Downing, T. (2006) *The atlas of climate change, mapping the world's greatest challenge*, Brighton: Earthscan.

Dressner, S. (2008) *The principles of sustainability*, London: Earthscan.

Drummond, M. J. (2003) *Assessing children's learning*, London: David Fulton.

Durbin, G., Morris, S. and Wilkinson, S. (1990) *A teacher's guide to learning from objects*, London: English Heritage.

Egan, K. (1988) *Teaching as Storytelling, an alternative approach to teaching and the curriculum*, London: Routledge.

Farrer, F. (2000) *A quiet revolution, encouraging positive values in our children*, London: Ebury Press.

Fielding, M. and Moss, P. (2011) *Radical education for the common school*, London: Routledge.

Fisher, R. (2003) *Teaching thinking*, London: Continuum. Preložené: (2011) *Učíme děti myslet a učit se*, Portál.

Flowers, N. (2000) *Human rights education handbook: effective practices for learning, action and change*, Minneapolis: Human Rights Resource Centre, University of Minnesota.

Forest Schools: www.forestschools.com

George, S. (2010) *Whose crisis, whose future? Towards a greener, fairer, richer world*, Cambridge: Polity.

Hart, S. (1996) *Beyond special needs: enhancing children's learning through innovative thinking*, London: Paul Chapman Publishing.

Hart, S. (2000) *Thinking through teaching: a framework for enhancing participation and learning*, London: David Fulton.

Hart, S., Dixon, A., Drummond, M.J. and McIntyre, D. (2006) *Learning without limits*, Buckingham: Open University Press. <http://learningwithoutlimits.educ.cam.ac.uk>

Hatcher, R. (2006) 'Social class and schooling: differentiation or democracy?' in Cole, M. (ed.) *Education, equality and human rights: issues of gender, race, sexual orientation, disability and social class* (2nd edition), London: Routledge.

Hawkes, N. (2003) *How to inspire and develop positive values in your classroom*, Cambridge: LDA.

Higgins, P. (2010) *Eradicating ecocide*, London: Shephard-Walwyn.

Holmes, T., Blackmore E., Hawkins, R. and Wakeford, T. (2011) *The common cause handbook: values and frames*, Machynlleth, Public Interest Research Centre.

Klein, N. (2014) *This changes everything, capitalism versus the climate*, New York, Simon Schuster.

Knight, S. (2011) *Forest School for All*, London, Sage.

Kohn, A. (2006) *The homework myth: why our kids get too much of a bad thing*, Cambridge, MA: Da Capo Press.

Language and Curriculum Access Service (LCAS) (1999) *Enabling progress in multilingual classrooms*, London: London Borough of Enfield.

Leggett, J. (2005) *Half gone: oil, gas, hot air and the global energy crisis*, London: Portobello Books.

Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender History Month (2009) *Toolkit for schools*, London: LGBT. www.lgbthistorymonth.org.uk

- Mackay, M. (2008) Sustainable energy without the hot air: www.withouthotair.com Preložené: Obnoviteľné zdroje energie – s chladnou hlavou: https://www.siea.sk/materials/files/poradenstvo/publikacie/kniha_oze/EnergiaSchladnouHlavou_web_102013.pdf
- McNamara, S. and Moreton, G. (1997) *Understanding Differentiation: A Teacher's Guide*, London: David Fulton.
- Marlowe, B. A. and Page, M. L. (1998) *Creating and sustaining the constructivist classroom*, London: Corwin Press/Sage.
- Martin, F. and Owens, P. (2008) *Caring for our world: a practical guide to education for sustainable development*, Sheffield: Geographical association.
- Millstone, E. and Lang, T. (2008) *The atlas of food: who eats what, where and why?* Brighton: Earthscan.
- Noddings, N. (2005) *The challenge to care in schools, an alternative approach to education*, New York: Teachers College Press.
- Noddings, N. (2005) *Critical lessons: what our schools should teach*, New York: Cambridge University Press.
- Norfolk County Council (2009) *February is Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender History Month, Ideas for primary schools*, Norwich: NCC.
- Norfolk County Council (2009) *February is Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender History Month, Ideas for secondary schools*, Norwich: NCC.
- Northern Ireland Curriculum (2009) *Clothes conscious, learning for life and work*, Belfast: CCEA.
- Noyes, A. (2007) *Rethinking school mathematics*, London: Paul Chapman Publishing.
- Office for Standards in Education (2008) *Learning outside the classroom*, London: Ofsted.
- Office for Standards in Education (2009) *Education for sustainable development*, London: Ofsted.
- Ollerton, M. and Watson, A. (2004) *Inclusive mathematics 11-18*, London: Continuum.
- O'Neill, O. (2002) *A question of trust*, BBC Reith Lectures, Cambridge, Cambridge University Press.
- Open spaces for dialogue and enquiry, critical literacy in global citizenship education*, Nottingham: Centre for the study of social and global justice.

Orr, D. (2004) *Earth in mind: on education, environment and the human prospect*, Washington: Island Press.

Owen, J. (1991) *The ecology of a garden, the first fifteen years*, Cambridge: Cambridge University Press.

Pearl, A. (1997) 'Democratic education as an alternative to deficit thinking', in Valencia, R. (ed.) *The evolution of deficit thinking: educational thought and practice*, London: Falmer Press.

Potts, P. (ed.) (2002) *Inclusion in the city*, London: Routledge.

Qualifications and Curriculum Authority (2007) *The global dimension in action: a curriculum planning guide for schools*, London: QCA.

Rich, D., Casanova, D., Dixon, A., Drummond, M.J., Durrant, A. and Myer, C. (2004) *First hand experience, what matters to children*, Clopton: Rich Learning Opportunities.

Rich, D., Drummond, M.J. and Myer, C. (2008) *Learning: what matters to children*, Clopton: Rich Learning Opportunities.

Rustemier, S. and Booth, T. (2005) *Learning about the Index in use, a study of the use of the Index in schools and LEAs in England*, Bristol: CSIE.

Save the Children (2000) *The school council: a children's guide*, London: Save the Children.
School councils UK: www.schoolcouncils.org

Schools out classroom: www.schools-out.org.uk/classroom

Scoffham, S. (2010) (ed.) *Primary Geography Handbook*, Sheffield: Geographical Association.

Scoffham, S., Bridge, C. and Jewson, T. (2006) *Keystart World Atlas*, London: Harper Collins.

Scottish Health Promoting Schools Unit (2004) *Being well, doing well*, Dundee: Learning and Teaching Scotland.

Steel, C. (2008) *Hungry city: how food shapes our lives*, London: Vintage Books.

Stibbe, A. (2009) *The handbook of sustainability literacy: skills for a changing world*, Dartington: Green Books.

Stone, M. (2009) *Smart by Nature: schooling for sustainability*, Healdsburg: Watershed Media.

Stone, M. and Barlow, Z. (2005) *Ecological Literacy: educating our children for a sustainable world*, San Francisco: Sierra Club Books.

Sustain: the alliance for better food and farming (2010) *Every school a food growing school*, London: Sustain.

Sustainability and environmental education: www.se-ed.co.uk

Sustainable Development Commission (2009) *Prosperity without Growth? The transition to a sustainable economy*, London: Sustainable Development Commission.

Swann, M. and Peacock, A. (2012) *Creating learning without limits*, Buckingham: Open University Press.

Swann, M., Peacock, A., Hart, H. and Drummond, M. (2012) *Creating learning without limits*, Maidenhead, Open University Press.

UNICEF UK (2008) *Rights respecting schools in England*, London: Unicef.

UNICEF/UNESCO (2007) *A human rights based approach to education for all*, New York, Paris: UNICEF/UNESCO.

Wallace, B. (2001) *Teaching thinking skills in the early years/across primary years*, London: David Fulton.

Warwick, I. and Douglas, N. (2001) *Safe for all: a best practice guide to prevent homophobic bullying in secondary schools*, London: Citizenship 21.

Watson, A. (2006) *Raising achievement in secondary mathematics*, Maidenhead: Open University Press.

Winter, R. (1989) *Learning from experience: principles and practice in action research*, London: Falmer.

World of Inclusion: www.worldofinclusion.com

Wrigley, T. (2006) *Another school is possible*, London: Bookmarks Publications.

Young, M. (2002) *Global Citizenship, the handbook for primary teaching*, Cambridge: Oxfam.

Medzinárodne ratifikované dokumenty o ľudských právach

- VŠEOBECNÁ DEKLARÁCIA ĽUDSKÝCH PRÁV, 1948
- MEDZINÁRODNÝ DOHOVOR O ODSTRÁNENÍ VŠETKÝCH FORIEM RASOVEJ DISKRIMINÁCIE, 1965
(RATIFIKOVANÝ V ČSSR V ROKU 1966, SUKCESIA SR V ROKU 1993)
- MEDZINÁRODNÝ PAKT O OBČIANSKYCH A POLITICKÝCH PRÁVACH, 1966
(RATIFIKOVANÝ V ČSSR V ROKU 1976, SUKCESIA SR V ROKU 1993)
- MEDZINÁRODNÝ PAKT O HOSPODÁRSKYCH, SOCIÁLNYCH A KULTÚRNYCH PRÁVACH, 1966
(RATIFIKOVANÝ V ČSSR V ROKU 1976, SUKCESIA SR V ROKU 1993)
- DOHOVOR O ODSTRÁNENÍ VŠETKÝCH FORIEM DISKRIMINÁCIE ŽIEN, 1979
(OPČNÝ PROTOKOL K DOHOVORU RATIFIKOVANÝ V SR V ROKU 2000)
- DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA 1989
(RATIFIKOVANÝ V ČSFR V ROKU 1991)
- DOHOVOR O PRÁVACH OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM, 2006
(RATIFIKOVANÝ V SR V ROKU 2010)
- EURÓPSKY DOHOVOR O ĽUDSKÝCH PRÁVACH, 1950

Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948)

Tento dokument je základnou deklaráciou pre všetky ostatné dokumenty o ľudských právach. Vznikol ako odpoveď na udalosti druhej svetovej vojny (1939 – 1945) a viedol k založeniu Medzinárodného trestného súdu. Navrhla ho komisia, ktorej predsedala Eleanor Rooseveltová, manželka prezidenta Spojených štátov amerických. V roku 1948 ho prijalo Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov. Koncept práv je univerzálny, ale nie všetci súhlasia s vyhlásením, že všetky články Deklarácie predstavujú práva. Právo na život môžeme vnímať tak, že zahŕňa potrebu ochraňovať životné prostredie, no v samotnej Deklarácii je iba málo zmienok o životnom prostredí.

ČLÁNOK 1:

Všetci ľudia sa rodia slobodní a sebe rovní v ich dôstojnosti a právach. Sú obdarení rozumom a svedomím a majú navzájom konať v duchu bratstva.

ČLÁNOK 2:

Každý má všetky práva a všetky slobody, vyhlásené v tejto deklarácii, bez ohľadu na rasu, farbu, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, majetok, rod alebo iné postavenie. Žiaden rozdiel sa nebude robiť na základe politického, právneho alebo medzinárodného postavenia krajiny alebo územia, ku ktorému osoba patrí, či je to krajina alebo územie nezávislé, poručnícke, nesamosprávne alebo podrobené akémukoľvek inému obmedzeniu suverenity.

ČLÁNOK 3:

Každý má právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť.

ČLÁNOK 17:

- 1 Každý má právo vlastniť majetok sám, rovnako ako aj spolu s inými.
- 2 Nikto nesmie byť svojvoľne zbavený svojho majetku.

ČLÁNOK 26:

- 1 Každý má právo na vzdelanie. Vzdelanie je bezplatné, aspoň v začiatkových a základných stupňoch. Základné vzdelanie je povinné. Technické a odborné vzdelanie je všeobecne prístupné a vyššie vzdelanie má byť rovnako prístupné každému podľa jeho schopností.
- 2 Vzdelanie má smerovať k plnému rozvoju ľudskej osobnosti a k posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám. Má napomáhať k vzájomnému porozumeniu, znášanlivosti a priateľstvu medzi všetkými národmi a všetkými rasovými i náboženskými skupinami, ako aj rozvoju činnosti Organizácie Spojených národov na zachovanie mieru.
- 3 Rodičia majú prednostné právo vybrať druh vzdelania, ktorý bude poskytnutý ich deťom.

Dohovor o právach dieťaťa

Spojené kráľovstvo ratifikovalo Dohovor v decembri 1991, vyhlásilo však, že nebude plniť požiadavky, ktoré sa týkajú zaobchádzania s deťmi žiadateľov o azyl a podmienok veku trestnej zodpovednosti mladistvých. Výbor OSN pre práva dieťaťa v roku 1995 kritizoval Spojené kráľovstvo za nárast detskej chudoby, nerovnosti medzi deťmi a za nedostatok príležitostí pre deti a mladistvých pri vyjadrovaní svojich názorov. Správa výboru z roku 2002 zdôraznila obavy o blaho detí v ústavnej starostlivosti a negatívny vplyv chudoby na ľudské práva. Spomínala pokračovanie využívania fyzických trestov na súkromných školách v Severnom Írsku. Tie konečne zakázali v roku 2003. Správa z roku 2002 opísala názor Spojeného kráľovstva o tom, že rodičia by mali mať možnosť „opodstatneného fyzického trestania“ detí ako „vážne porušenie dôstojnosti dieťaťa“. Vláda Spojeného kráľovstva to neakceptovala. Aj keď v roku 2008 odvolala svoje „výhrady“, v roku 2017 je stále legálne, aby rodičia vychovávali svoje deti bitkou a vek trestnej zodpovednosti mladistvých je v krajine najnižší v Európe (10 rokov v Anglicku, Walese a Severnom Írsku, 12 v Škótsku, kde bola do roku 2011 veková hranica 8 rokov).

ČLÁNOK 29: CIELE VÝCHOVY

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, súhlasia, že výchova dieťaťa musí smerovať:

- a) k rozvoju osobnosti dieťaťa, jeho nadania a rozumových a fyzických schopností v čo najväčšej miere;
- b) k výchove na posilňovanie úcty k ľudským právam a základným slobodám a tiež k zásadám zakotveným v Charte Spojených národov;
- c) k výchove zameranej na posilňovanie úcty k rodičom dieťaťa, kultúrnej svojbytnosti, jazyku a národným hodnotám krajiny, v ktorej dieťa žije, krajine svojho pôvodu a civilizáciám odlišným od svojej vlastnej;
- d) k príprave dieťaťa na zodpovedný život v slobodnej spoločnosti v duchu mieru, porozumenia, znášanlivosti, rovnosti pohlaví a priateľstva medzi všetkými národmi, etnickými, národnostnými a náboženskými skupinami a osobami domorodého pôvodu;
- e) k výchove zameranej na posilňovanie úcty k prírodnému prostrediu.

Úryvky z Univerzálnej deklarácie práv Matky Zem

Túto deklaráciu prijala Svetová konferencia národov o klimatických zmenách a právach Matky Zem 22. apríla 2010 v Bolívii a predložila ju OSN na zváženie.

ČLÁNOK 2: NEODŇATEĽNÉ PRÁVA MATKY ZEM

1 Matka Zem a všetky tvory, ktoré sú jej súčasťou, majú tieto neodňateľné práva:

- a) právo na život a existenciu;
- b) právo byť rešpektovaný;
- c) právo regenerovať svoju biologickú kapacitu a pokračovať vo svojich vitálnych cykloch a procesoch bez narušenia zo strany ľudí;

- d) právo zachovať si svoju identitu a integritu ako jedinečný, samoregulujúci tvor, ktorý je prepojený so svetom;
 - e) právo na vodu ako zdroj života;
 - f) právo na čistý vzduch;
 - g) právo na celkové zdravie;
 - h) právo žiť slobodne bez kontaminácie, znečistenia a toxického alebo rádioaktívneho odpadu;
 - i) právo nemať svoju genetickú štruktúru modifikovanú alebo narušenú spôsobom, ktorý ohrozuje jeho integritu alebo vitálne a zdravé fungovanie;
 - j) právo na plnú a promptnú nápravu porušenia práv, ktoré uznáva táto deklarácia, ktoré boli spôsobené ľudskou činnosťou.
- 2 Každý tvor má právo na svoje miesto a právo zohrávať svoju úlohu na Matke Zem tak, aby mohla harmonicky fungovať.
- 3 Každý tvor má právo na blahobyt a život bez utrpenia a krutého zaobchádzania zo strany ľudských bytostí.

ČLÁNOK 3: POVINNOSTI ĽUDSKÝCH BYTOSTÍ VOČI MATKE ZEM

- 1 Každá ľudská bytosť je zodpovedná za prejavovanie rešpektu a život v harmónii s Matkou Zem.
- 2 Ľudské bytosti, všetky štáty a všetky verejné a súkromné inštitúcie majú povinnosť:
- a) správať sa v súlade s právami a povinnosťami, ktoré uznáva táto Deklarácia;
 - b) uznať a podporovať úplnú implementáciu a dodržiavanie práv a povinností, ktoré uznáva táto Deklarácia;
 - c) podporovať a zúčastňovať sa na vzdelávaní, analýze, interpretácii a komunikácii o tom, ako žiť v harmónii s Matkou Zem v súlade s touto Deklaráciou;
 - d) zaistiť, že snahy o dosiahnutie ľudského blahobytu prispievajú k blahobytu Matky Zem v súčasnosti a budúcnosti;
 - e) vybudovať a aplikovať efektívne normy a zákony na obranu, ochranu a zachovanie práv Matky Zem;
 - f) rešpektovať, chrániť, zachovávať a v prípade potreby obnovovať integritu vitálnych ekologických cyklov, procesov a rovnováhy Matky Zem;
 - g) garantovať, že škody spôsobené tým, že ľudské bytosti porušujú neodňateľné práva, ktoré uznáva táto Deklarácia, sú napravené a osoby, ktoré škody spôsobili, nesú zodpovednosť za obnovu integrity a zdravia Matky Zem;
 - h) oprávniť ľudské bytosti a inštitúcie, aby bránili práva Matky Zem a všetkých jej tvorov;
 - i) vybudovať preventívne a reštriktívne opatrenia, ktoré budú zabraňovať tomu, aby ľudské činnosti viedli k vymieraniu druhov, ničeniu ekosystémov alebo narušeniu ekologických cyklov;
 - j) garantovať mier a eliminovať atómové, chemické a biologické zbrane;
 - k) propagovať a podporovať rešpekt voči Matke Zem a všetkým jej bytostiam v súlade s ich vlastnými kultúrami, tradíciami a zvyklosťami;
 - l) propagovať ekonomické systémy, ktoré sú v súlade s právami, ktoré uznáva táto Deklarácia.

Index inklúzie:

Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty

Vydanie publikácie

realizuje Nadácia pre deti Slovenska

v rámci programu na podporu

inkluzívneho vzdelávania Kto chýba?

vďaka štedrej podpore

dobročinného Plesu v opere,

ktorého hositeľom je spoločnosť

Orange Slovensko.

Index inklúzie, 1. vydanie

Nadácia pre deti Slovenska, 2019

Preklad: Lucia Žitňanská

Editorka: Anna Dráľová

Jazyková korektúra: Jana Lučeničová

Grafická úprava a fotografie: Nadácia pre deti Slovenska

Tlač: Bittner print s.r.o.

ISBN 978-80-89403-19-6

Index inklúzie: Príručka na rozvoj škôl s dôrazom na inkluzívne hodnoty

Ako by sme tu spolu mali žiť? Čo by sme mali vedieť, aby sa nám tu spolu dobre žilo? *Index inklúzie*, ktorý bol preložený do vyše štyridsiatich piatich jazykov, poskytuje svieži pohľad na tieto odveké filozofické otázky.

Odpoveď na prvú otázku poskytujeme prostredníctvom rámca inkluzívnych hodnôt. Pomocou sedemdesiatich indikátorov (a zmysluplných doplňujúcich súborov otázok k nim) zas vysvetľujeme dôsledky praxe, ktorá vychádza z aplikovania inkluzívnych hodnôt a zásad výchovy a vzdelávania. Indikátory a otázky, s ktorými *Index inklúzie* pracuje, sa týkajú detailov školských aktivít v triedach, zborovniach, na ihriskách, vzťahov medzi deťmi navzájom a deťmi s dospelými. *Index* zároveň prepája vzdelávacie činnosti v témach environmentálnej udržateľnosti, globálneho občianstva, podpory zdravia, demokracie, práv a nenásillia. Ľudia sú vďaka *Indexu* schopní sledovať do detailu najzávažnejšie otázky, ktoré ich trápia, a nachádzať spôsoby, ako ich riešiť. Odpoveďou na druhú otázku je detailný návrh kurikula pre 21. storočie, ktorý zohľadňuje aj skúsenosti detí, mladých ľudí a ich rodín, prepája celoškolské či triedne aktivity s miestnymi aj globálnymi problémami. Každá oblasť záujmu zahrnutá v *Indexe inklúzie* spája minulosť s prítomnosťou a budúcnosťou.

Index podporuje spoločné hodnotenie a rozvíjanie prostredia školy a vzdelávacej praxe. Práve vďaka tvorbe inkluzívneho prostredia je možné udržať progres školy vrátane zlepšovania vzdelávacích výsledkov všetkých detí.

Komentáre zamestnancov základných a stredných škôl, ktorí sa zúčastnili na pilotnom projekte k tretiemu vydaniu *Indexu inklúzie*:

„Páčila sa mi sekcia o hodnotách. Presne tak by som chcela rozmýšľať o svojej škole, keď sa stanem riaditeľkou.“

„Môžete začať hocikde alebo si ho pokojne prečítať celý; je to ako sebahodnotenie, ale oveľa lepšie.“

„Páčilo sa mi, že v hociktorom bode sa môžete zamýšľať nad kurikulumom a rozvíjať ho. Páčili sa mi aktualizácie, a to hlavne globálna dimenzia.“

„Na zamyslenie, neskutočne prospešné, je to podnetný dokument.“

Nepredajné.

Dostupné na www.ktochyba.sk

Kontakt: ktochyba@nds.sk

ISBN 978-80-89403-19-6

NDS NADÁCIA PRE
DETI SLOVENSKA

